

199
03m

Calendar

S. Francesco

di
N. 9679:

Handwritten text, possibly a signature or date, appearing as "18/10/18" and "18/10/18".

DUPLEX LAVACRUM
IN CŒNA DOMINI
FIDELIBUS EXHIBITUM,

Alterum ex Christi Mandato de Sacra Pedum Lotione;
Alterum ex veteri Ecclesiæ Disciplina
de expiandis Altaribus.

OPUS IN DUAS PARTES DISTRIBUTVM
REGIÆ CELSITUDINI
COSMI III.
MAGNIETRURIÆ DUCIS
D I C A T

FR. FRANCISCUS ORLENDUS

Ord. Prædicatorum Sac. Theol. Magister,

Et in Universitate Pisana publicus Theologiæ Dogmaticæ Professor.

*Ad V. S. J.
F. Claudj. Lize
M: Riformato*

FLORENTIÆ MDCCX.

Typis Michaelis Nestenus, & Antonii-Mariæ Borghigiani.
Superiorum permissu.

DUPLEX LAVACRUM
IN CENA DOMINI
FIDELIBUS EXHIBITUM

Alacrum ex Christi Mandato de Sacra Pedum Lotione
Alacrum ex veteri Ecclesiae Disciplina
de expiandis Alacris

OPUS IN DUA PARTES DISTRIBUTUM
REGIAE CELSITUDINI
COSMILLI
MAGNIETRURIAE DUCIS

D I C A T

FR. FRANCOISUS ORLENDUS

Ord. Praedicatorum Sac. Theol. Magister

Et in Universitate Paduae publicus Theologiae Doctor et Professor

Handwritten notes in cursive script, likely a library inventory or acquisition record.

FLORENTIAE MDCCX

Typis Michaelis Nestoris, & Antonii Mariae Borgognini
Repositorum gerentium

Bayerische
Staatsbibliothek
München

REGIA CELSITUDO.

Um aliquando mecum ipse
 animo recogitarem duplex
 illud Lavacrum, quod Ca-
 tholica Ecclesia quotannis
 Feria v. Majoris Hebdoma-
 dæ, cum abluendis Fidelium
 pedibus, tum Sacris Altari-
 bus quibusdam in locis expiandis impendit,
 variamque in singulis eorum fuisse Ecclesiæ
 Disciplinam deprehenderim; in id omnes in-
 genii mei nervos intendi, ut utriusque Ritus

originem, causas, & myſteria perſcrutarer, di-
 ſpareſque in his obeundis cæremonias, quas
 vel inconstantes temporum viciffitudines, vel
 abſimiles Gentium mores invexerunt, perve-
 ſtigarem. Verùm arduam in me Provinciam
 ſuſcepiffe animadvertens, tot, quibus illa obſi-
 ta eſt, difficultatum ambages, facile ab incæ-
 pto deterruiſſent, niſi Virorum omni virtutis,
 ac eruditionis genere ſpectabilium impulſu,
 eam amplecti coactus eſſem. Ii ſi quidem, ut
 datam quandoque fidem liberarem, qua polli-
 citus fueram ob Amicorum tantùm oculos po-
 nere, quæ ipſe opinarer, vehementiùs perpu-
 lerunt; ſed vix voti compotes facti, hortari
 quam maximè, dein, & urgere ſæpius aggreſſi
 ſunt, ut luci ea traderem, quæ luce minus di-
 gna judicabam, & apud me, Amicoſque meos
 latitare cupiebam. Ægrè tandem ceſſi ipſorum
 votis, quod non injuſta mihi viſa ſit eorum
 poſtulationo, ſi modo is eſſem, qui id,
 quod exigebatur, exequi poſſem; nam ut
 Tullijutar verbis ego non gravarer, ſi mihi
 ipſe conſiderem; ſed memet mihi diffidere co-
 git res ipſa ſuam obvoluens originem, celan-
 ſque myſteria, quæ perſpicaciores poſtulent
 mentis obtutus, quibus pateant, quam
 de-

De Amicit.

5
debilis ingenii mei acies in ea eniti queat.

Itaque mihi eorum, quorum semper fategi
votis obtemperare, consiliis pellecto, Libel-
lum hunc Typis commissuro, non diutius deli-
berandum fuit, cui eum, quamvis *arida modo* Catull.carm.
pumice expolitum dicarem, cum ille omnibus Tibi
titulis PRINCIPUM SAPIENTISSIME, de-
beatur. Conceptus enim verò est in ipsa paca-
tissimi Imperii Tui Arce; in Tuo natus est solo;
de Tuo crevit; ubique inclyto Nomini Tuo
occurrit; nec minus REGIAM CELSITUDI-
NEM TUAM latere potest quam lucem ip-
sam. Eadem illa Argumenti dignitas postu-
labat, ut Tuo se sisteret Solio, Tuo fovenda
finu, Tuis auspiciis amplianda. Quid equidem
magis decet CATHOLICUM PRINCIPEM,
ac tueri, amplecti, propagandamque curare Sa-
cram illam Cæremoniam, quam UNIGENI-
TUS DEI FILIUS REX REGUM, cum singu-
lari eximiæ suæ Humilitatis, Charitatisq; exem-
plo, tum iussione sua Fidelibus imitandam pro-
posuit; quam Romani Pontifices ejus in terris
vices obuentes, & universi Ecclesiæ Antistites
quotannis implent, quam ipsi etiam Terrarum
Imperatores, Regesque summo pietatis studio
exequuntur? Nam cum in hac divinitus ad Te
de-

delata pulcherrimæ Reipublicæ administratione hoc Tibi proposueris, & eò omnes Tuas actiones hucusque direxeris, ut quod quidem est optimi, & Christiani Principis institutum, Cives Tui, Tibique subiecti populi benè, ac beatè vivant; Quid honestius, atque utiliùs, quam ad ea, quæ à Christo Domino præclarè condita sunt, Virtutum incitamenta, Tuo exemplo, studio, & auxilio Tibi subditos cives accendere.

Si verò altera Operis pars spectetur, fatis & ipsa commendationis habet, Tuamque præsidii tutelam minimè demeretur. Agit illa de Annua Altarium Lotione, quam nedum vetus Ecclesiæ Disciplina sancivit, verum etiam Sacrosancta Basilica Vaticana, & universus Prædicatorum Ordo ad hanc nostram usque ætatem perenni observantia colit. Horum quippe alteri maximo devotionis affectu semper obstrictus fuisti, totusque Catholicus Orbis eam præcipuè demiratus est, cum Te Magni Jubilei Anno Peregrini habitu ad limina, sacramq; **PRINCIPIS APOSTOLORUM** Aram procumbentem, dein inclytæ ejusdem Basilicæ Canonorum Cætui cooptari nequaquam dedignatum aspexit. Alterum porrò tanta semper

per comitate, ac beneficentia complexus es, ut ex ipsius Alumnis, & in Aulam Tuam Theologos asciscere, & Pisane, ac Senensi Academiis Publicos Sacrarum Litterarum Doctores aggregare Majorum Tuorum exemplo in dies non absistas. Quantis Tibi propterea grati animi obsequiis obstricta sit universa Predicatorum Familia, inde rectus quisque rerum aestimator deprehendere potest, quod ejus Adolescentes Tua allekti liberalitate Disciplinarum ingenuis Artibus vehementius incumbunt, rati quandoque sibi, suisque ab OPTIMO PRINCIPE laborum præmia decerni, suamque Virtuti mercedem non deesse. Quemadmodum enim *Tullio* Authore didicimus: *Honos alit Artes, omnesque incenduntur ad studia gloria; iacentque ea semper, quæ apud quosque improbantur.* Unde *Marcus Cato* apud *Plutarchum*, Romanos non Purpuræ modò, sed etiam studiis auctoritatem facere verè, ac sapienter affirmat: *Ut enim*, inquit, *inspectores hanc maximè tingunt, quam vident esse gratam; ita juvenus hac præ cæteris discit, & sectatur, quibus honor habetur à vobis.*

Non ergo mireris REGIA CELSITUDO, quod Tibi munusculum istud offerre ausim. Ad publicam enim hanc qualemcumque grati ani-

Tusc. quæst.
lib. 1. à princ.

In eius vita.
fol. 247.

animi tesseram exhibendam impellunt pluri-
 ma in diuturno, familiarique tredecim Anno-
 rum obsequio à singulari munificentia Tua in
 me collata beneficia, & illud in primis illustre,
 quo celeberrimæ Pisarum Academia à tot An-
 nis annumeror, quodque mihi occasione fuit,
 & incitamento, ut ferventiùs Theologorum
 Dogmatum studiis operam navarem. Cui enim
 vero licebat magis, ut hæc Typorum meorum
 crepundia, laborumque primitias dicarem,
 quam Tibi à quo omne studiorum meorum
 incrementum derivatum agnosco? Etsi equi-
 dem me verecundiæ leges aut occultari jube-
 rent, aut filere, faciliùs nihilominus in ore flam-
 mam opprimi posse crediderim, quam grato in
 animo beneficii recordationem. Exiguum qui-
 dem est munus, quod voveo, splendorem ta-
 men à Te nanciscetur, modo illud sub Tuis
 auspiciis vulgari patiaris, & ingenita Tibi hu-
 manitate suscipias. Nam, ut Poetæ commenti
 sunt, aviculæ cum nihil possent opulentiùs plu-
 mas, sicuti & Apes ceras, Apollini Delphico
 detulerunt, haud secus, & ego tot gloriæ Tuæ
 monumentis, quæ alii partim Tibi nuncupa-
 runt, partim nuncupaturi sunt, hanc qualem-
 cumque Opellam meam adjunxi. Poterunt
 illi

9
illi magnificentius, ego certè nihil possum
amantiùs: Nec est quod de benignitate Tua
diffidam, quin Tuis obtutibus aliquando di-
gnam efficias, cum mihi perspectum sit, quod

Subiere minores.

Ovid. lib. 9.
Metam.

Sapè casus superi.

Quamobrem enixè precor, ut munusculum
animo, & voluntate metiaris, non re, atque,
ut Paulinus Gestidio

Oro libens sumas, nec vilia dedigneris,

Auson.

Qua sunt parva modò magno metitus amore.

REGIÆ CELSITUDINIS TUÆ

Humill. Addict. & Obsequent. Famulus.
Fr. Franciscus Orlendus Ord. Præd.

Ed. J. J. J.

NOTE

APPROBATIONES.

NOs Fr. Antoninus Cloche Sac. Theologiæ Professor Ordinis Prædicatorum humilis Magister Generalis, & Servus. Salutem.

CVm uti nobis exponitur R. P. F. Franciscus Orlendi Sacre Theologiæ Magister in Universitate Pisana Lector Publicus, & Prior in Conventu S. Mariæ Novellæ Florentiæ, Opusculum, cui titulus *Duplex Lavacrum In Cæna Domini fidelibus exhibitum*, alterum ex Christi Mandato de Sacramentum lotione, alterum ex veteri Ecclesiæ Disciplina de expiandis Altaribus &c. prælo subiicere desideret; Nos harum serie nostrique officii autoritate, quantum in nobis est, & servatis aliàs servandis paternè indulgemus, dummodo ab Adm. RR. PP. M. Fr. Hyacintho Massai, & Lectore Fr. Basilio Affatighi Provinciæ nostræ Romanæ luce dignum judicetur, eorumque censorio in scriptis calculo approbetur. In Nomine Patris &c. In quorum fidem &c. Datum Romæ diē 23. Novembris 1709.

Fr. Antoninus Cloche Magister Ordinis.

Reg. Fol. 89.

Fr. Carolus Hyacinthus Lascharis Mag. & Profocius.

NOn minori attentione, quam jucunditate ex commissione Rev. P. M. Generalis Fr. Antonini Cloche accuratè perlegi Librum cui Titulus est: *Duplex lavacrum in Cæna Domini Fidelibus exhibitum &c.* ab Adm. Rev. P. Sac. Theol. Mag. Fr. Francisco Orlendi in Pisana Universitate Theologiæ Dogmat. Publico Professore, Opus certè dignum non tam approbatione, quam summis laudibus, & propter profunditatem doctrinæ, & propter eruditionem, permaximè Sacrorum Rituum intelligentibus utile. Quapropter cum nihil in eo quod Fidei orthodoxæ, bonisque moribus dissonum sit, repererim, in communem utilitatem Typis mandari posse censeo. In quorum Fidem &c. Dat. Florentiæ in Conventu S. Mariæ Novellæ diē 15. Decembris 1709.

*Ego F. Hyacinthus Maria Massai Ord. Præd. Sac. Theologiæ Mag.
S. Officii Florentiæ Consultor.*

INter duplex ab Ecclesiæ Liturgiis Designatum Lavacrum, & purgatissima fluentia (Authoris, in quam, de eo per quam disertè differentis doctrinam) Constitutus Ego, in eos penè rapior admirantis animi sensus, in quos servatoris sui adorandum abluturus verticem inter Jordanis vortices effusus clamavit Joannes *Ego à te debeo baptizari, & tu venis ad me*. De illo si quidem proferre sententiam jubeor, quem ne dum mihi laudatissimum Præsulem ac pariter Judicem Subditus Humillimus

obsequor ; Verùm & cujus, ut Erudiendus à Præceptore Discipulus, aliàs expostularem ipse subesse iudicio. Demandato muneri responsurus penitus quid appositè loquar ignoro. Hasce enim Undas Erithræis præstantiores inscribens, ex quarum prædiviti alveo plerisque abdita Sacrorum Rituum veneranda Myſteria, seu uniones probatissimas idem Author in apertum educat, Valde diminutus inveniar ubi ampla dicendi sese offert ubertas. Quod ergo mihi ex propriis non suppetit, ex communi aquarum Elogio, sed accomodato magis, ac peculiari Titulo Plinianus substituat Calamus : *Scandunt in sublime, & ipsum quoque sibi vendicant Cælum*. Qua propter nullo alienæ approbationis indige calculo ut proficue in Prælum ad haustum Univerſorum profluant, semetipsas pleno jure dignissimas pandunt. Dat. Florentiæ in Conventu S. Mariæ Novellæ die 15. Decembris 1709.

Ita esse sentio Ego Fr. Basilius Affatighi Ord. Præd.

Videat Reverendiss. P. Fr. Magister Petrus Antonius Rossi Ordinis Servorum B. Mariæ Virginis. Dat. die 19. Dicemb. 1709.

Thomas Archiepiscopus Flor.

Iussu Illustriss. ac Reverendiss. Domini D. Thomæ ex Comitibus Gherardeschæ Archiepiscopi Florentini, accuratè, ac maximâ cum voluptate perlegi Librum, cui titulus est, *Duplex Lavacrum &c.* Auctore Viro Clarissimo P. Magistro Francisco Orlendi Ord. Præd. in Pisana Universitate Theologorum Dogmatum eximio Professore, ac Collega meo humanissimo. Opus sanè Sacrà eruditione refertum, Methodi perspicuitate nitidum, ac Doctrinæ soliditate spectandum; Peregrinam enim quæstionem, cur tredecim Pauperibus in Cœna Domini pedes laventur in Ecclesiasticæ Antiquitatis ruderibus sepultam in lucem profert, mirificè pertractat, suamque de Tertiodecimo Paupere coniecturam non levibus indiciis, sed validissimis rationibus comprobat. Quamòdbrem hoc opus non Catholicum modò, & orthodoxum, verum etiam omnibus, præsertim Ecclesiasticorum Rituum studiosis utilissimum fore arbitror; Dat. Florentiæ 21. Decemb. 1709. ex Conventu SS. Annuntiæ.

Fr. Petrus Antonius Rossi Ord. Servorum B. M.V. Sanctæ Romanæ ac Universalis Inquisitionis Qualificator, Sancti Officii Florentiæ Consultor, atque in Pisana Universitate Sacr. Canonum Professor.
Imprimatur.

Thomas Archiepiscopus Flor.

DE mandato Reverendiss. P. Inquisitoris Generalis Florentiæ videat pro S. Offitio Adm. Rev. P. Michael Angelus de Florentia Ord. Min. Observ. S. Theol. Lector Jubilatus ac ejusdem S. Officij Consultor, & referat &c.

Fr. Bonav. Zudoli Ord. Min. Conv. Vic. Gen. S. Officij Flor. &c.
De

DE mandato Reverendiss. Patr. Inquisitoris Generalis Flor. perle-
gi Librum, cui Titulus est, *Duplex lavacrum &c.* compositum ab
Admodum Rev. P. Magistro Orlendi Sacri Ordinis Predicatorum, & in
eo nihil contra Fidem, & bonos mores, beneverò cum magno studio
elaboratam Sacrorum Rituum, circa duplicem pedum, & Altarium lo-
tionem, plenissimam, & eruditissimam Collectionem consideravi. Un-
de publica luce dignum esse censeo. Dat. Florentiæ in Conventu Om-
nium Sanctorum die 9. Januarii 1709. ab Incarnat.

*Fr. Michael Angelus de Florentia Ord. Min. Regular. Observan-
tiæ, Lector Jubilatus & S. Officii Consultor.*

Attenta supraposita attestazione :
Imprimatur .

*Fr. Bonav. Zudoli de Bonon. Ord. Min. Conv.
Vic. Gen. S. Officij Florentiæ.*

Pb. Bonarota Senator R. C. Aud.

De mandato Rev. patris Patriarchae Generalis Tit. pontif. et Librum, cui Titulus est, De pietate et de compositione ad Admodum Rev. P. Magistro Ghendi Sacri Ordinis, et in eo nihil contra fidem, et bonos mores, honesto et magno studio elaboratum Sacrum Rituum, circa duodecim pedum, et Alarum, et tunc, plenissimum, et eruditissimum Collectionem continet. Un de publica luce dignum esse censio. Dat. Florentiae in Conventu Omnium Sanctorum die 9. Januarii 1790. ad faciat.

MI

IN OPERIS LAUDEM
EPIGRAMMA.

Gurgitis hoc puri duplex venerare lavacrū,
Cujus ab ætherea profluit arce latex.
Ampla vel Authoris pariter mirare fluenta;
Ex parvo calami nam tibi fonte fluunt.
Perfusas atro cernens humore papyros,
Astris has parili luce nitere proba.
Labantur fluido vada quamvis cætera cursu,
Hæc præ doctrinæ pondere firma manent.

B. A.

IN OPERIS LAudem
EPIGRAMMA.

Urgitis hoc puri duplex venerare lavacrum
Cujus ab æthere profuit arce latex.
Amples vel Anchoris pariter mirare fluentes;
Ex parvo calami nam tibi fonte fluent.
Persulas atq; cernens humore papaver,
Assis has parili luce videre propa.
Lapsum fluo vada quavis cetera cursum,
Hæc præ doctrinæ pondere summa manent.

B. A.

PARS PRIOR

DE SACRA PEDUM LOTIONE.

Ratio Operis, Scopus, & Partitio.

Estigaturus naturam, primordia, & Mysticas significationes sacri illius Ritus, quem Feria V. Majoris Hebdomadæ Catholica Ecclesia ex Christi mandato diluendis Fidelium pedibus quotannis impendit, non prius in ejus adyta penetrandum censeo, quin ipso in limine quod mihi fuerit in hoc labore suscipiendo maximè propositum, paucis exponam. Cum enim multis ab hinc annis animum his applicuisssem studiis, quibus præcipua cura est Sacrosancta Christianæ Religionis mysteria Scripturarum, ac perpetuæ Traditionis testimonio confirmata docere; quæ ab Apostolorum temporibus per consequentes ætates ad nos usque pervenerunt de fide, & moribus dogmata tueri; & Ecclesiasticorum Rituum originem, causas, & arcana rimari; atque in his omnibus enucleandis, illustrandisque plurima, eaque præclarissima à viris omni scientiarum, & eruditionis genere spectabilibus scripta reperim: à nemine tamen susceptam provinciam expendendi hujusce Ritus dispares Ecclesiarum consuetudines, hucusque percepi. Plures equidem veterum Scriptorum illius meminere; originem à Christo profluentem fassi sunt; Mysteria, quæ ille claudit, aperuerunt: sed variam in illo obeundo disciplinam, circumstantias, & cæremonias, eas maximè quæ ad numerum expiandorum spectant, nullus solici-

tus fuit indagare: cum alioquin multis illæ difficultatibus oblitæ sint, nec ita facile unde nam primordia sua repetant, nobis pandant.

Si etenim diversarum Gentium mores de hac re perscrutemur, non minus ii varii sunt, ac cujusque earum indoles, & vivendi consuetudo. Græci duodecim semper pedes abluunt in *Mandato*, quod à Patriarchis, Episcopis, & Imperatoribus ipsis peragi consuevit. Secus apud Latinos olim contigit, quibus nullus propositus erat expiandorum numerus: nam qui de hoc Ritu scripserunt veteres Patres, ac Doctores, *Cyprianus*, *Ambrosius*, *Augustinus*, *Isidorus Hispalensis*, *Eligius*, *Rabanus Maurus*, *Albinus Flaccus*, seu *Alcuinus*, *Ivo Carnotensis*, *Amalarius Fortunatus*, *Valfridus Strabo*, *Bernon Abbas*, *Arnoldus Bonæ Vallis*, *Micrologus*, *Idelbertus Cenomanensis*, *Rupertus Abbas*, *Petrus Cluniacensis*, *Radolfus*, *Hugo Victorinus*, *Honorius Augustodunensis*, *Gulielmus Durandus*, *Joannes Beletus*, *Gilbertus Tornacensis*, nullam ne vel minimam numeri mentionem faciunt. Romanam Ecclesiam non semper certo numero se se alligasse, constat ex *Antiquo Ordine Romano*. Interdum nihilominus ejus Summi Pontifices intra definitum numerum constitere: quandoquidem *Leo IX.* duodecim Monachorum Cassinensium pedes aquà lustravit; sed utrum id egerit Prædecessorum suorum exemplis, vel præeuntibus, vel ut Cassinensis Cœbii Consuetudini faceret satis non omninò exploratum est. *Cælestinus III.* unà, eademque Fer. V. Hebdomadis Sanctæ bis *Mandato* incumbibat, semel erga duodecim Clericos Sacris Ordinibus initiatos, iterumque erga tredecim pauperes. Jam verò à sæculis aliquot, ad hæc usque tempora in Ecclesià Romanà mos iste obtinuit ablundi tredecim pauperum pedes.

Tibi autem, Candide Lector, nequaquam dissimulandum putavi, me omnes ferè gravioris notæ Scriptores lectitasse, quibus non indiligens cura fuit Sacrum Lotionis pedum Ritus expendere; nec idcirco apud quemquam illorum hunc numerum tertium decimum, minus verò illius, aut primordia, aut Mysteria deprehendere potui. Quare quæcumque de ipso in medium afferri possunt, ex conjecturis magis efflorescere, quam ex certis principiis enasci, ipsa dicendorum series demonstrabit. Non eò igitur spectat suscepti operis consilium, ut huic quæstioni omninò facere satis existimem, sed ut rei difficultatum caligine obtectæ, suamque originem obducenti qualemcumque lucem afferam. Id unum volui, multorum interrogationi respondere, qui summopere mirantur à nemine Theologorum hanc Controversiam ne leviter quidem tangi. Conabor, quamquam

quam variis curis distentus, manum admove-re operi, tametsi, ut verum fatear, non tam ejus efficiendi spe, quod flagitant, quam negandi verecundia hoc opus susceperim.

Ita verò in partes hanc Opellam distribuam, ut universim primum *Mandati* naturam, originem, & causas pandam. Tum deindè peculiarem Mediolanensis Ecclesiæ D. Ambrosio adhuc vivente erga Baptizandos lotionem describam. Mox quæ fuerit Ecclesiæ Græcæ in hoc Ritu obeundo disciplina. Postmodum de Abluendorum Numero sententias recenseam. Postremò variis Ecclesiarum Ritibus expositis, quam verio-rem de numero tertidecimo existimem opinionem, aperiam.

C A P U T I.

Sacra pedum ablutio originem à Christo trahit; unde & Mandati nomen obtinuit. Aliquando à fidelibus neglectam, Ecclesia semper sollicita fuit eam restituere.

I.

Sicut una quæque res, sive sacris, sive profanis usibus sit addicta, propriam habet originem, undè profluxit; ita Lotionis pedum ritus ab Ecclesia quotannis feria quinta Hebdomadis Sanctæ solemnè cultu consecratus, sua primordia sibi vindicet necesse est. Sunt autem hæc adeò omnibus explorata, ut nulla apud aliquem subesse queat ambigendi occasio. Ipse enim Redemptor noster Dominus Jesus antequam supplicium Crucis ultrò adiret, in ultimà Cænà Apostolorum pedes aquà perpurgans, prima sacri istius lavacri fundamenta jecit, suo exemplo instructurus Ecclesiam, ut in paria humilitatis, charitatisque officia sedulò incumberet; *Exemplum*, inquit, *dedi vobis, ut quemadmodum ego feci vobis, ita & vos faciatis.*

Joann. 13.

II. His Salvatoris nostri vestigiis primos Christianorum insistentes, solitos fuisse quovis etiam annj tempore Hospitum pedes abluere, testan-

Martyrol:
Rom:
Beda, Ufu-
ardus, & Ado
die 25. Iunij

In Perſa

Cap. 141.

Prime ad Thi-
mot. Cap. 5.

Epist. 5.

Tom. 8. Bib.
Max. Vet. PP.
Ser. 3. in Cæ-
na Domini.

testantur *Acta Gallicani viri Consularis Constantino Augusto ami-
cissimi, & affinitate conjuncti*. Is postea quam Scythis edomitis Chri-
stianæ Religioni Consulares fasces submisit, inter plurima, eaque
præclarissima pietatis officia in Xenodochio apud Ostia Tyberina
posito Romam peregrinantibus præstita, ipsorum pedes diluebat:
de quo hæc habet *Martyrologium Romanum*: *Divulgataque est fama
ejus per totum Orbem; ita ut ab Oriente, & Occidente venientes, vide-
rent virum ex Patricio, & Consule lavantem pedes, ponentem mensam,
aquam manibus effundentem, languentibus sollicitè ministrantem, & cæ-
tera sanctæ servitutis officia exhibentem*. Quod enim olim Judæi, &
Romani urbanitatis gratia Hospitibus, & Convivis impertiebant,
quos non nisi lotis antea pedibus convivio fuisse exceptos indicat
illud *Plantii*: *locus hic tuus est, hic accumbe: ferte aquam pedibus, præbe-
tu puer*: Id ipsum Christifideles Redemptoris sui exemplum secuti,
Religionis causa exequiebantur. Unde *Concilium Aquisgranense I.*
Anno 816. Stephano V. Summo Pontifice, & Ludovico I. regnan-
,, tibus, hæc sancivit: Clericis injungitur, si aliis temporibus ne-
,, queant, saltè Quadagesimæ tempore pedes pauperum in com-
,, petenti lavent Hospitali, juxtà illud Evangelicum: *Si ego Domi-*
,, *nus, & Magister vester laui vobis pedes, quanto magis vos debetis*
,, *alter alterius lavare pedes?*

III. Nemo ab hoc humilitatis opere arcebatur, ne quidem Mu-
lieres ipsæ; quinimò Apostolus in Vidua Diaconissa requirit,
si Sanctorum pedes lauit; Propterea à Sancto Bonifacio Episcopo Mu-
guntino consultus, Zaccharias Pontifex ita respondit: *Inquisivit*
fraternitas tua, si liceat sanctimonialibus Fæminis, quemadmodum viris,
sibi invicem pedes abluere, tam in Cæna Domini, quam in aliis diebus.
Hoc Dominicum præceptum est, quod qui per fidem impleverit, habebit ex
eo laudem. Etenim viri, & Mulieres unum Deum habemus, qui in Cæ-
lis est. Regulam Catholica traditionis suscepisti, Frater amantissime:
Sic omnibus prædica, omnesq; doce, sicut à Sancta Romana Ecclesia accepisti.
Præceptum Dominicum vocat hanc pedum ablutionem, quam & nos
Mandati nomine indigitamus, quia nimirum, & verbo, & exemplo
Christus eam sectatoribus suis demandavit; uti docet Petrus Cellensis
,, his verbis: Dicendum ergo prius de mandato, & quare talis
,, ablutio pedum mandatum usualiter ab omnibus dicatur, brevi-
,, ter explicandum Joannes Evangelista, qui ordinem ipsius Manda-
,, ti nobis exposuit, quare etiam sic vocandum esset, explanavit,
,, ubi dicit: *postquam ergo lauit pedes eorum, accepit vestimenta sua:*

,, & cum

„ & cum recubuisse, iterum dicit eis: Scitis quid fecerim vobis? Vos
 „ vocatis me Magister, & Domine; & benè dicitis, sum etenim; Si ergo
 „ laui pedes vestros Dominus & Magister; & vos debetis alter alterius
 „ lavare pedes. Exemplum enim dedi vobis, ut quemadmodum ego feci
 „ vobis, ita, & vos faciatis. Ecce planum est quare dicatur manda-
 „ tum, quia videlicet & dicto, & exemplo est nobis mandatum.
 „ Inde etiam est, quod antiphona illa, quæ est *Mandatum novum do-*
 „ *vobis*, ibi præcinitur, ut secundum illud quod voce & opere agi-
 „ tur, mundetur conscientia nostra ab operibus mortuis, ad ser-
 „ viendum Deo viventi.

IV. Istud ergo lavacri genus, quod hac die proponit Ecclesia,
 Christum agnovit authorem, cujus exemplo instruimur, mutua hæc
 pietatis opera nos erga fratres nostros exequi oportere; sicut præcla-
 rè adnotavit *Sanctus Cyprianus*, seu potius *Arnoldus Carnotensis Abbas*
Bonævallis: Hodie, inquit, *Christus pedes lauit Apostolis*, & hoc sole-
 mni devotione omni tempore agendum instisuit. Hinc Ecclesia semper
 sollicita fuit, relabente Sacræ hujus Solemnitatis die, devoto reli-
 gionis cultu fidelium pedes mundare. Ritus sanè omnium commen-
 datione dignus quem summis laudibus extollunt Sancti Patres, Cy-
 prianus, seu ut aliis placet, *Arnoldus Serm. de ablutione pedum*, *Augu-*
stinus Tract. 55. & 56. super Joannem, *Eligius Noviomensis Episcopus*
Serm. 8. Magister in Regula cap. 43., *Ambrosius lib. de Initiandis cap. 6.*
Bernardus in Serm. de Cæna Domini, & ferè omnes alii Patres. Hunc
 morem *Zacharias Pontifex Epist. laudata ad Bonifacium* vocat *Catho-*
licæ traditionis regulam.

De Unctio-
 ne Chriftmatis
 inter Opera S.
 Cypriani

V. Interdum quidem, (ut labiles sunt hominum mores) cùm
 Romæ, tùm in Galliis, Hispaniisque à primævâ suâ observantiâ ex-
 cidit sancta hæc consuetudo, sed paulò post in integrum restituta
 est, Romæ à *Gregorio Magno*, in Galliis & Hispania à *Concilio Tole-*
tano XVII. Sergio I. Clavum Romanæ Ecclesiæ moderante, Anno
 „ Domini 694. nam *capite 3.* hæc decernit: Cælibe satis ratumque
 „ Deo cernitur Mysterium, si ejus exempla sequentes, imitatores
 „ ipsius esse studeant Christicolæ mentes, dicente Domino: *Qui*
 „ *mibi ministrat me sequatur*. Quo circa si Dominus Redemptorque
 „ noster Discipulorum non dedignatus est ablutione aquæ abluere
 „ pedes, protestante Evangelista: *Surgens Jesus à Cæna, & ponens*
 „ *vestimenta sua, capit lavare pedes discipulorum, dicens: Si ego laui*
 „ *pedes vestros Dominus, & Magister vester, & vos debetis alter alte-*
 „ *rius lavare pedes*: Cur non piæ actionis exhibitione imbuti exem-
 „ plo-

Ioan: cap.

Matt. cap. 13.

De Unctio-
ne Chrismatis

„ plorum ejus non sumus devotissimi Sectatores. Deniq; coruscan-
 „ te sanctæ operationis exemplo, partim desidia, partim consuetu-
 „ dine, in quibusdam Ecclesiis in cœna Domini ablutione pedes
 „ fratrum à Sacerdotibus non lavantur, nihil aliud obtendentes,
 „ nisi solam traditionis consuetudinem, cum veritas objurgans di-
 „ cat: *Quare vos transgredimini Mandatum Dei propter traditionem*
 „ *vestram?* Itemq; præcellentissimus Martyr Cyprianus prosequens
 „ ait: *Frustrà qui ratione vincuntur, consuetudinem nobis opponunt:*
 „ *quasi consuetudo major sit veritate; aut non id sit Spiritualibus sequen-*
 „ *dum, quod in melius fuerit à Sancto Spiritu revelatum.* Ideoq; cum
 „ veritatis exemplum, luce clarius enitescat, & objurgationis ejus
 „ terribilia edicta præfulgeant, nosque etiam Doctoris præcipui
 „ Sententia instituat, majorem esse veritate consuetudinem, in-
 „ casum nobis consuetudinem sine ratione obiiciunt; nam licet ea-
 „ dem ablutio pedum, omni tempore ut fiat, expedibile habeatur,
 „ necesse est ut specialius in eodem die, quo à Christo gestum est,
 „ omnimodè observetur: Proindè hæc Sancta Synodus, decernit,
 „ ac instituit, ut deinceps non aliter per totius Hispaniæ, & Gallia-
 „ rum Ecclesias eadem Solemnitas celebretur, nisi pedes unusquisq;
 „ Pontificum, seu Sacerdotum, secundum hoc sacrosanctum exem-
 „ plum, suorum lavare audeat subditorum. Quod si quisquam
 „ Sacerdotum hoc nostrum distulerit adimplere Decretum, duorum
 „ Mensium spatiis sese noverit, à Sanctæ communionis perceptio-
 „ ne frustratum.

CAPUT II.

Ante Sacram Synaxim olim abluebantur fidelium pedes. Idipsum erga baptizandos præstitit Mediolanensis Ecclesia.

I.

A fuit apud Veteres aliquot lotionis pedum religio, ut quemadmodum Jesus ante quam Eucharistiæ Sacramentum institueret Apostolorum pedes aqua lustravit; ita & ipsi neminem ad Sacram Synaxim accedere paterentur, cujus antea pedes non expiassent. Non eò tamen spectabat mos iste, ut pedum lotionem suscipiendo Altaris Sacramento præmittendam necessariò putarent, sed ut internam animæ munditiem exprimerent, qua necesse est ornari eum, qui divinum Christi corpus, & sanguinem intra se sumit. Quamquam propriè istud lavacrum baptizandos potius respiceret quam Eucharistià reficiendos: Sed quoniam ex veteri Ecclesiæ disciplina eisdem, quos baptismatis unda tingerent, unà pariter Altaris Sacramentum impertiebant, ut testantur antiqui Patres; Idcirco utramque Cæremoniā nonnulli perturbato ordine miscentes, ablutionem pedum etiam Eucharistiæ prævivisse censuerunt, quam non nisi baptisma prævertebat. Hoc præjudicio captus vir alioqui eruditus *D. Garzia Loaisa*, hæc in notis ad Canonem Tertium Concilii Toletani scripta reliquit: -- In Ecclesia usu receptum fuit, ut pedes lavarentur ante sumptionem Eucharistiæ, quod tamen approbatum esse testatur Sanctus Augustinus Epist. 119. cap. 8. *Sane, inquit, & si Ecclesia quod externum erat remiserit lotionem scilicet, licet pedum, finem & rem hujus signi retinet, probationem scilicet, & internam preparationem.*

II. Nihil hujusmodi laudata *S. Augustini* Epistola continet, sed hæc sunt ejus verba cap. 18. *De lavandis verò pedibus, cum Dominus hoc propter formam humilitatis, propter quam docendum venerat, commendaverit, sicut ipse consequenter exposuit, quæsitum est quo nam tempore potissimum res tanta etiam factò doceretur; & in illud tempus occurrat, quo ipsa commendatio religiosius inhereret. Sed ne ad ipsum Sacramentum baptismi videretur pertinere, Multi hoc in consuetudinem recipere*

Tertul. p. Cont. Marc. de pudic. cap. 9. Et de Bap. cap. Ult. Ambro. de Initia. cap. 8. Hieronym. lib. 3. Con: Pelagium Chrysost. hom. 21. ad Illuminatos. Augustin. Epist. 107. capit. 8. de Trinit. lib. 3. cap. 10. Cont. Epist. Pelag. lib. pr. cap. 22. & lib. 4. cap. 4. Cont. Iulianum lib. pr. cap. 4. & 6. & lib. 3. cap. pr.

re noluerunt. Nonnulli etiam de consuetudine auferre non dubitaverunt. Nihil amplius de lotionem pedum in posteriore hac ad *Januarium* Epistola scripsit, quem morem nec universalem fuisse fassus est, nec ad Eucharistiam, sed ad Baptismum pertinere. Quin etiam præcedente Epistola 118. eidem *Januario* inscripta, nulli affixam mysterio istam pedum lotionem baptizandis impensam, sed munditiei tantum gratia invecam docet: *Qua propter*, inquit, *neminem cogimus ante Dominicam illam cœnam prandere, sed nulli etiam contradicere audemus; hoc tamen non arbitror institutum, nisi quia plures, & propè omnes in plerisque locis eo die lavare consueverunt. Et quia non nulli etiam jejunium custodiunt, manè offertur propter prandentes, quia jejunia simul, & lavacra tolerare non possunt, ad vesperam verò propter jejunantes. Si autem quæris, cur etiam lavandi mos ortus sit: Nihil mihi de hac re cogitanti probabilius occurrit, nisi quia baptizandorum corpora per observationem Quadragesimæ sordidata cum offensione sensus ad fontem tractarentur, nisi aliqua die lavarentur. Istum autem diem potius ad hoc electum quo cœna Dominica anniversariè celebratur. Et quia concessum est hoc baptismum accepturis, multi cum his lavare voluerunt, jejuniumque relaxare. Itaque ad solum baptismum refert Augustinus hujusmodi lavacrum; & quamvis etiam ex baptizatis quamplures eo lustrari contingeret, non Sacramenti causa id factum, sed ut baptizandis morem gererent; nec mysterii ergo, sed purificationis tantum gratia, hac ipsa die baptismo initiandos hac pedum lotionem fuisse mundatos affirmat. Nec dubium, quin de ablutione pedum mentionem faciat, cum laudatis Epistolæ verbis eam disertè commemoret.*

III. Cæterum *Divus Ambrosius* ut suæ Ecclesiæ Mediolanensis, in qua præcipuè consuetudo ista vigeat, ritum propugnaret, cum longum de hac re negotium plures, maximè Romani ei facefferent, egregiè suam causam tuiturus, hujus ablutionis mysteria pandere, ac originem à Christo, & Apostolorum Principe deducere minimè dubitavit. Quamobrem *lib. 3. de Sacramentis*, Ecclesiam Romanam ab illo more abhorrentem his gravissimis verbis demulcère aggressus est: Ascendisti de fonte: quid secutum est? audisti lectionem, Succinctus est Summus Sacerdos. Licet enim & Præsbiteri fecerint, tamen exordium Ministerii à Summo est Sacerdote; succinctus, inquam Summus Sacerdos pedes tibi lavit. Quid istud Mysterium? audisti utique quia Dominus cum lavisset Discipulis aliis pedes, venit ad Petrum, & ait illi Petrus: tu mihi lavas pedes? hoc est, tu Dominus servo lavas pedes? Habet hoc & alibi:

venit

cap-7.

cap. 1.

„ venit ad Joannem , & ait illi Joannes : Ego à te debeo baptizari ,
 „ & tu venis ad me ? Ego sum peccator , & tu venis ad me peccato-
 „ rem , ut tua quasi peccata deponas , qui peccatum non feceris ?
 „ vide omnem justitiam , vide humilitatem , vide gratiam , vide
 „ sanctificationem : nisi laverò , inquit , tibi pedes , non habebis me-
 „ cum partem . Non ignoramus , quod Ecclesia Romana hanc con-
 „ suetudinem non habeat , cujus Typum in omnibus sequimur , &
 „ formam . Hanc tamen consuetudinem non habet , ut pedes lavet .
 „ Vide ergo ne forte propter multitudinem declinarit . Sunt tamen
 „ qui dicant , & excusare conentur , quia hoc non in mysterio fa-
 „ ciendum est , non in baptismo , non in regeneratione , sed quasi
 „ Hospiti pedes lavandi sunt . Aliud est humilitatis , aliud sanctifi-
 „ cationis . Denique audi quia Mysterium est , & Sanctificatio . Nisi
 „ laverò tibi pedes , non habebis mecum partem . Hoc ideò dico ,
 „ non quod alios reprehendam , sed mea officia ipse commendem .
 „ In omnibus cupio sequi Ecclesiam Romanam , sed tamen & nos
 „ homines sensum habemus , ideò quod alibi rectius servatur , &
 „ nos rectè custodimus . Ipsum sequimur Apostolum Petrum , ipsius
 „ inhaeremus devotioni . Ad hoc Ecclesia Romana quid respondet ?
 „ Utique ipse Auctor est nobis hujus assertionis Petrus Apostolus , qui
 „ Sacerdos fuit Ecclesiae Romanae : Ipse Petrus ait : Domine non
 „ solum pedes , sed etiam manus & caput . Vide fidem . Quod ante
 „ excusavit , humilitatis fuit : quod postea se obtulit , devotionis ,
 „ & fidei . Respondit illi Dominus , quia dixerat manus , & caput :
 „ Qui lavit , non necesse habet iterum lavare , nisi ut solos pedes la-
 „ vet . Quare hoc ? Quia in baptismo omnis culpa diluitur . Re-
 „ cedit ergo culpa ; sed quia Adam supplantatus à Diabolo est , &
 „ venenum ei effusum est supra pedes , ideò lavas pedes , ut in ea
 „ parte , in qua insidiatus est Serpens , majus subsidium sanctificatio-
 „ nis accedat , quo postea te supplantare non possit , lavas ergo pe-
 „ des , ut laves venena Serpentis .

cap. 6.

„ IV. Ejusdem consuetudinis primordia à S. Petro repetit *lib. de*
 „ *Initiandis* : venit ad Simonem Petrum , & ait Petrus : non lavabis
 „ mihi pedes in æternum . Non advertit mysterium , & ideò mini-
 „ sterium recusavit , quod gravari humilitatem Servi crederet , si sibi
 „ obsequium Domini patienter admitteret . Cui respondit Domi-
 „ nus : qui lotus est non indiget , nisi ut pedes lavet , sed est mundus
 „ totus . Mundus erat Petrus , sed plantam lavare debebat : habe-
 „ bat enim primi hominis de successione peccatum ; quando eum ,

„supplantavit Serpens, & persuasit errorem. Ideò planta ejus abluitur, ut hæreditaria peccata tollantur. Nostra enim propria per baptismum relaxantur.

cap. 48.

lib. 2. de
Imaginib. cap.
9.

V. Non intra solius Ecclesiæ Mediolanensis fines stetisse hunc morem, præter illa *Ambrosii* verba, *quod alibi rectius servatur; & nos rectè custodimus*, suadet etiam *Concilium Iliberitanum*, à quo mos ille abluendi baptizatos vetitus est: id quod mihi argumentum, suppeditat existimandi, antea in Hispaniis invaluisse. Cum enim multorum inscitia eò res devenissent, ut hanc solam ablutionem, absque alio baptismo ad salutem capeffendam satis esse censerent, idcirco Synodus præfata prohibuit, ne quis in posterum hanc pedum lotionem ante baptismum adhibere præsumeret: *Emendari*, inquit, *placuit, ut qui baptizantur (ut fieri solebat) numos in concham non mittant, ne Sacerdos, quod gratis accepit, pretio distrabere videatur. Neque pedes eorum lavandi sunt à Sacerdotibus, vel Clericis.* Verùm huic decreto assensum suum non præbuit Mediolanensis Ecclesia, sive quod Hispaniæ Synodus Italos ligare non posset, ut advertit *Bellarminus*: sive quod error ille a Mediolanensibus procul abesset.

de Cere-
moniis
Ambros:

VI. Hic adnotandum censeo non eorum tantum, qui Sacro Fonte lustrabantur, sed etiam Susceptorum, ac Ministrorum pedes fuisse ablutos: Qua de re hæc scribit *Beroldus*: *Inter hæc Magistri de Domo, qui vocantur Domestici, debent habere præparatum vas magnum plenum aqua calida juxta fontem, in quo prædicti Cardinales cum exeunt de fonte, debent se lavare: post hos Præsbyteri Decumani debent intrare fontes, & baptizare, & quando exeunt, debent lavari in eodem fonte.* Cardinalium nomine Canoni-

Observ. Ec-
clesiasticarum
lib. 3. cap. 17.

cos ordinarios intelligit, quorum munus fuisse, ut baptizandos è sacro fonte susciperent, prius docuerat, sicuti observat *Josephus Vicecomes*.

CAPUT III.

Causæ cur abluerentur tum baptizandorum,
tum fidelium pedes.

I.

Ausas verò mihi peruestiganti, cur hæc lavacra tam baptizandorum, quam fidelium pedibus mundandis, fuerint instituta, variæ ultro se se offerunt. Quod enim baptizandos spectat, idcirco ante Sacramentum aqua purgandos censuit *Sanctus Augustinus*, quod eorum corpora multis Quadragesimæ sordibus fædata,

loco citato
cap. præced.

prius purgarentur, ut sine offensione sensus ad baptismum tractari hac maxima ratione possent. Verumtamen *S. Ambrosius* mysticas expendit causas, nimirum ut in ea parte, in qua Serpens primis Parentibus venenum efflavit, præstantius auxilium divinæ gratiæ accederet, quo deinceps homines supplantare nequaquam posset: quia, inquit, *Adam supplantatus à Diabolo est, & venenum ei effusum est supra pedes, ideo lavas pedes ut in ea parte, in qua insidiatus est Serpens, majus subsidium Sanctificationis accedat, quo postea te supplantare non possit. Lavas ergo pedes, ut laves venena Serpentis.*

loco citato
cap. præced.

II. Hæc tamen non ita capienda sunt penè ac si hæc pedum ablutio vim haberet delendi originis culpam, ut perperam Ambrosio imponit *Collector Antiquitatum Liturgicarum* to. 2. Fer. v. Major. Hebdom. tit. de Mandato pag. 916. dum ait *D. Ambrosius putat necessariam esse baptizatis pedum abluitionem, velut alterum Sacramentum, quod percipere debeant priusquam ad Altare Domini admitti debeant: unde ipse semper illum morem servavit, ut baptizatorum pedes ablueret quam abluitionem putat valere ad originalis peccati purgationem, hoc est ad fomitis repressionem.* Procul quippe absit à Sanctissimo Doctore tam crassus error: sed ut optimè animadvertit *Joannes Maldonatus* alia ejusdem Ambrosii verba exponens cum dixerat: *ideò planta ejus abluatur ut hæreditaria peccata tollantur*: non significat opinor, prius propter baptismum nostra, deinde propter aliquod aliud Sacramentum, Originale tolli peccatum, sed originale, aut hæreditarium, quod idem est, peccatum appellat, quem fomitem Theologi vocant, non quod peccatum, sed quod effectus, & causa peccati sit, sicut Divus Paulus concupiscentiam naturalem peccatum vocare solet,

In caput. 13.
Ioan.

Romanor. 7.

„ nec eum ipsum tolli dicit , propterea quod propriè tollatur , sed
 „ propterea quod per Sacramentum confirmationis, quod per hanc
 „ pedum ablutionem significari putat , robur nobis detur , ut illi
 „ resistamus. Nec eam ablutionem pedum , quam post baptismum
 „ docet fieri solere , sacramentum vocat , quod verum crederet esse
 „ sacramentum , sed quod aliquid mysticè significet. Nam & *Ber-*
 „ *nardus in Sermonè de Cœna Domini* sacramentum appellat , & ta-
 „ men non ignorabat non esse sacramentum. Hoc ergo sibi voluit
 „ Ambrosius , ablutionem pedum , non esse quidem sacramentum ,
 „ sed per eam sacramentum confirmationis designari , qua contra
 „ reliquias peccati originalis , idest contra perversas naturæ pro-
 „ pensiones fortiores efficimur .

III. Non ea etiam mihi causa videtur contemnenda , nempe ut
 ejus ablutionis , qua in baptismo anima interius eluitur , esset exte-
 rius quoddam signum, quo significabatur , venenum primigeniæ cul-
 pæ ab Adamo in posteros propagatum baptismo depelli . At que-
 madmodum Judæi , & Romani honoris , atque officii causa hospitum
 pedes lavabant ; ita hæc pedum expiatio honorem , & reverentiam
 erga sacramentum baptismatis , accedentibus conciliaret, eosque mo-
 neret munditiæ interioris , qua ad tam præcellens mysterium cele-
 brandum opus esset .

IV. Hinc primis Ecclesiæ sæculis fontes præ foribus templorum
 constitutos, quibus singuli templa ingressuri manus, & faciem asper-
 gebant , insignis illa demonstrat Basilica , quam Paulinus Tyrriorum
 Antistes extruxit , de qua hæc narrat *Eusebius* : *deinceps fontes ex ad-*
versa fronte templi profluenti aqua redundantes positi , quibus omnes , qui
in sacros templi ambitus introeunt , sordes corporum abluant : qui fontes
sacrosancta baptismi lavacra repræsentant . Atque is locus, in quo singu-
li introeuntium primum , ut se lavent , morantur , sicut cuique ornatum ,
& splendorem affert , sic illis , qui primis fidei principiis instituendi sunt ,
mansio percommoda est ad acquiescendum. Romæ quoque conspicuus est
 fons ille in atrio Basilicæ Principis Apostolorum situs , de quo *San-*
ctus Paulinus Nolanus ita canit :

lib. 10. Hi-
 storiarum Eccles.
 cap. 4.

Epist. 12. ad
 Severum

Sancta nitens famulis interluit atria lymphis

Cantharus , intrantumque manus lavat , Amne ministro.

Neque enim nitoris, & ornatus causa duntaxat positos præ foribus
 templorum hos fontes , sed ut fideles externa hac lotionè intellige-
 rent, majus studium in emundanda interius anima esse collocandum,
 docet *S. Joannes Chrysostomus* : *In nonnullis , inquit , jam Ecclesiis hunc*

Hom. 52. in
 cap. 15. Matt.

morem corroboratum videmus, ut diligenter multi studeant quomodo manibus loti, candidis induti vestimentis in Ecclesiam ingrediantur: quomodo autem animam atque mentem suam puram, atque defecatam offerant Deo, nullam prorsus habent curam. Hac ideo dico, non quia lavare os, aut manus prohibeam, sed quia non aqua solum lavare os velim, verum etiam, ut equius est, omni virtutis numero. Quamdam hujus consuetudinis figuram præfulsisse in veteri pacto, constat Exodi Cap. 30. Deo Moyse imperante: *Facies & labrum Aeneum cum basi sua ad lavandum, pone sq; illud inter tabernaculum testimonii, & altare, & missa aqua lavabunt in ea Aaron, & filii ejus manus suas, & pedes, quando ingressuri sunt in tabernaculum testimonii, & quando accessuri sunt ad Altare.* Aliquod etiam istius lavacri specimen, effulget apud novi foederis Sacerdotes quibus studio est, antequam ad Sacrum faciendum vestibus sese ornent, manus lavare, hac oratione præmissa: *Da Domine virtutem manibus meis ad abstergendam omnem maculam, ut sine pollutione mentis & corporis valeam tibi servire.* Hanc quippe externam ablutionem à suis Ministris deposcit Ecclesia, ut meminerint ejus, quæ gravioris est momenti, & tota in eluendis animæ sordibus versatur.

V. Si verò alterius lavacri (qui præcipuus est nostri consilii scopus) causas vestigare velimus, obviæ illæ sunt, & quidem gravissimæ. Cum primis equidem ad humilitatis obsequia vicissim inter fideles exercenda excitamur Christi exemplo dicentis: *Exemplum dedi vobis ut quemadmodum ego feci, ita & vos faciatis:* Quæ tunc maximè Ecclesiæ Ministri exequuntur, cum in Servatoris nostri venerationem, & Præsules ipsi subditorum pedes abluunt, & ipsi pariter suos aliis lavandos præbent. Quod præclare innuit *D. Ambrosius: Ad humilitatem quoque proficit, ut in Mystério non erubescamus, quod non dedignamur in obsequio.* Cui consentit *Augustinus*, inquiens: *Didicimus, Fratres, humilitatem ab Excelso: faciamus invicem humiles, quod humiliter fecit Excelsus.*

lib. 3. de Sacramentis capit. pr.

VI. Alteram causam nobis pandunt Sancti Patres *Augustinus*, & *Beda* in *Commentariis super caput 13. Joannis*, & *Bernardus* in *Serm. de Cæna Domini*, nempe hac pedum lotionem leviores culpas dispungi: *Quid sibi vult [inquit Augustinus] quid hic necessarium est ut quæramus? Dominus dicit, veritas loquitur; quod opus habet pedes lavare, etiam ille qui lotus est. Quid, fratres mei, quid putatis, nisi quia homo in sancto quidem baptismo totus abluatur, non præter pedes, sed totus omnino? Verumtamen cum in rebus humanis postea vivitur, utique terra calcatur: ipsi igitur humani affectus, sine quibus in hac mortalitate non vivitur,*
quasi

quasi pedes sunt, ubi ex humanis rebus afficimur; & sic afficimur, ut si dixerimus, quia peccatum non habemus nos ipsos decipiamus, & veritas in nobis non sit. Quotidie igitur pedes lavat nobis, qui interpellat pro nobis; & quotidie nos opus habere, ut pedes lavemus, id est, vias spiritualium gressuum dirigamus, in ipsa oratione Dominica confitemur, dum dicimus, dimitte nobis debita nostra. Utramque causam complexus est S. Thomas Comment. in cap. 13. Joannis, inquit, : Hoc Christi factum, exemplum est, & mysterium: Exemplum quidem humilitatis exhibenda: Mysterium autem interioris mundationis.

Apud Cy-
prium de
Operibus Car-
dinalibus

VII. Amplius quiddam meditatus est *Auctor sermonis de ablutione pedum*, videlicet eà Sacramentum poenitentiae significari, quæ veluti secundus quidam baptismus est, quia nostris quodammodo lacrymis baptizamur: propter hoc, ait, *benignissime Domine, pedes lavas Discipulis, quia post baptismum, quem sui reverentia non patitur iterari, aliud lavacrum procurasti, quod numquam debet intermitteri.* Idque Christus indicare voluit cum dixit: *qui lotus est non indiget, nisi ut pedes lavet;* id est, qui jam baptizatus est, non indiget nisi ut pedes lavet, hoc est, ut agat poenitentiam illorum criminum, quæ post baptismum in terra, ut Augustinus loquitur, nempe inter res humanas gradientis veluti lutum, aut pulvis pedibus, scilicet affectibus adhaeserunt.

VIII. Utriusque Appendix quædam est hæc, quam hic subiicimus, causa, videlicet quod pedes ultima, atque infima pars hominis sint; oportet autem poenitentiae actibus non solum summa quæque flere peccata, sed usque ad ultimas, & infimas conscientie nostræ partes descendere, intimas quasque animi nostri cogitationes excutere, atque purgare. Id quod indicat idem Auctor: *Supradiximus, inquit, semel lotos baptisate, eodem lavacro ulterius non egere: Sed hoc lavacrum quotidianis est excessibus institutum, & ingis retractatio usque ad novissima veniens, omnia debet Opera, & cogitatus singulos, & affectus perscrutari per vitia discurrentes, vagam, instabilemque animam per inania evebentes corrigere, & lavare: nec quidquam in vita prætermittere indiscussum, quod gemitibus, & suspiriis non fuerit expiatum.* Utramque causam complexus est etiam *Garvanti*, inquit: *ablutio pedum fit ad humilitatem Christi imitandam, & ad munditiam animæ designandam, Rupertus lib. 5. cap. 20. Unde & antiquitus reconciliabantur Deo hac die poenitentes.*

Tomo pri-
mo parte 4.
tit. 8.

lib. 2. ad
ver: Albigen-
ses cap. 2.

Has ob causas à Theologis hæc pedum ablutio sacramentalibus ac-
censetur: quo circa *Lucas Tudensis* ait; *Quædam sunt alia pietatis ope-
ra, quæ dicuntur Sacramentalia, ut est ablutio pedum, quam Dominus,*

non

non solum præcepto docuit, verùm etiam opere adimplevit suæ passionis tempore.

C A P U T IV.

Abluendorum numerus in Coena Domini non ubique definitus erat. Quibusdam in locis Duodenarius præscriptus; maximè apud Græcos, quorum Ritus exponuntur.

I.

E certo abluendorum numero, nulla apud veteres occurrit mentio. Diligenter perlegi Sanctum Cyprianum, Arnoldum Carnotensem, Ambrosium, Augustinum, Isidorum, Rabanum Maurum, Amalarium, Rupertum Abbatem, Lucam Tudensem, Ceterosque, qui Ecclesiasticos ritus suis commentariis illustrarunt; Nec tamen ab eorum aliquo præfixum numerum expiandorum deprehendere potui. Juxta varias locorum consuetudines varia extitit Ecclesiæ disciplina. Multis in regionibus, ac Monasteriis, omnes qui intererant, aut Clerici, aut Monachi, in censum abluendorum fuisse redactos, ex his quæ inferius alleganda sunt perspicuum erit. Interea satis sit
 „ ex Gallia Remensis Ecclesiæ ritus hîc recensere: Post prandium
 „ [inquit Ordinarium Remense] Pontifex vadit in Capitulum nostrum ad faciendum mandatum. Ibi Cantor incipit alta voce,
 „ *Mandatum novum do vobis*. Veniunt Acolyti in albis, nudisque
 „ pedibus, & cantant hymnum istum in medio Capituli: *Tellus, &*
 „ *Ætra jubilant*: & post singulos versus Chorus primum versum repetit. Diaconus interim paratur ad legendum Evangelium nudis
 „ pedibus Dalmatica indutus, sicut in festivis diebus, præcedentibus
 „ duobus Acolythis cum candelabris, & duobus aliis cum Thuribulis: & veniens petit benedictionem ab Archiepiscopo, & legit
 „ Evangelium in modum lectionis, scilicet *Ante diem festum Pascha*.
 „ Mox ut incepta fuerit à Cantore prima Antiphona, scilicet *Mandatum novum*; surgit D. Archiepiscopus à sede sua, & præcinctus
 „ lin-

„ linteo lavat pedes Archidiaconi, & Decani, & personarum. Po-
 „ stea residens in sede sua præbet pedes suos Decano ad lavandum.
 „ Decanus autem, & ceteri Sacerdotes lavant pedes aliorum Cano-
 „ nicorum in ordine. Similia præscripta leguntur in Ordinario Sil-
 „ vanectensi, & in vetusto Rituali S. Martini Turonensis.

II. Ex singulari pietate Roberti Francorum Regis constat quoque,
 non ubique locorum numerum duodenarium definitum fuisse: de
 „ quo hæc narrat *Helgaldus* Monachus Floriacensis in ejus vita: In
 „ die Coenæ Domini non videntibus incredibile, videntibus verò,
 „ & servientibus in tali negotio satis admirabile, cum non minus
 „ quam trecenti ipsa die suâ providentia congregati de ejus sancta
 „ manu flexo poplite in terram, unusquisque tegumen, piscem,
 „ panem, denarium unum fumebat in manibus, & hora diei tertia
 „ hora itidem sexta, itidem centum Clericis pauperibus præbendam
 „ panis, & vini concedebat, duodecim unumquemque illorum ho-
 „ norans denariis, corde, & ore Davidicos semper decantans Psal-
 „ mos. Post mensam verò præparans se ad Dei servitium Rex humi-
 „ lis ponebat vestimenta sua, indutus ad carnem cilicio, adjunctoq;
 „ Clericorum Collegio centum sexaginta, & eo amplius numero ad
 „ exemplum Domini eorum pedes lavans, capillis capitis sui terge-
 „ bat, & ad mandatum Domini singulos eorum duobus solidis re-
 „ munerans, Clero præfidente, & Diacono astante, qui lectionem
 „ legeret secundum Joannem in Coena Domini dictam, & factam.

III. In ipsa quoque Romana Ecclesia certus abluendorum nume-
 rus antiquis temporibus nequaquam elucebat: Saltem nullibi penes
 veteres Codices romanos expressus est. Nam *antiquus Ordo Romanus*,
de divinis Catholicae Ecclesiae officiis, quem octavo sæculo scriptum es-
 se putant *Melchior Hitorppius*, & *Jodocus Caccius*, istud lavacrum præ-
 cipiens, nullam de duodecim, aut tredecim pauperibus habet men-
 tionem, sed hoc tantum decernit, ut dicta oratione *Episcopus ponat*
vestimenta sua, & præcinctus linteo præparet se ad lavandos pedes disci-
pulorum suorum. Et primum incipiente Pontifice, mutuatim pedes lavent,
& distergant. In Hispaniis pariter nullus olim præscriptus erat nu-
 merus: neque enim istius meminerunt, *Concilium Toletanum XVII.*
& Isidorus Hispalensis, sed generatim tantum in Coena Domini ex-
 piandos esse ab Episcopis, & Sacerdotibus fidelium pedes decer-
 nunt.

IV. Cæterum si ad posteriores descendamus ætates, ex interdum
 Romæ à Summis Pontificibus duodenarium numerum fuisse serva-
 tum

cum non obscure demonstrant. Quandoquidem *Ordo Romanus à Cencio Camerario* conscriptus circa Annum 1193. Coelestino III. in Petri Cathedra sedente, undecim Hypodiaconos, & Priorem Basilicę Sancti Laurentii substernit Pontifici abluendos: Tametsi & alteram eodem die lotionem tredecim pauperibus exhibitam commemoret, cuius verba inferius dabimus. Eundem numerum duodenarium præscribunt Consuetudines S. Germani Parisiensis, S. Dionisii Floriacensis Monasterii & Ordinarium Cusentinum. Satis erit præ cæteris istius verba referre: *Episcopus*, inquit, *lavat pedes duodecim tantum Canonicis, duo Sacerdotes lavant omnibus Clericis. Post Episcopus, & Ministri Mandati ablutis manibus recipiunt cappas suas, & sedent, & potus omnibus offertur: quo sumpto Diaconus legit Evangelium.* Vigere adhuc in Galliis hanc consuetudinem, ut Rex duodecim pauperum pedes aqua lustrat, tradit *Matthaus Faber* concione 1. in *Cæna Domini*: *Hac die*, inquit, *Galliarum Reges duodecim mendicis pedes abluunt, & lautum epulum præbent.*

cap. 11. §. 25.

V. Quod si Orientem lustrare velimus, statim nobis duodenarius hic numerus obvius erit. Constantinopoli siquidem hac feriâ quintâ Majoris Hebdomadæ Imperator duodecim pauperibus solebat abluere pedes. Ritus describit *Codinus*: Ante Liturgiam die ejusdem „ Magne Hebdomadę quinto lotio pedum fit in hunc modum: Præ-
 „ parantur pauperes duodecim, & induuntur eis Subuculæ, sive Tu-
 „ nicæ, brevia tibia, & soleæ, positoq; in Cella Imperatoris pol-
 „ lubro, Protopapa foris illius ad januam agens canit *Benedictum*,
 „ & dicit *Trisagium*. Deinde legente eodem Evangelium, quando
 „ dicit *Aquam mittit in pelvim*, infundit Imperator aquam in pollu-
 „ brum; postea pauperes illos præparatos adducunt sigillatim quem-
 „ que ferentem cereum accensum. Protopapa, ut dictum est, legen-
 „ te Evangelium, & dicente *capit Jesus lavare pedes Discipulorum*,
 „ idque persæpè videlicet usque dum omnes lavati fuerint. Lavat
 „ Imperator dextrum cujusque pedem, & ubi sindone, qua pendet
 „ ante ipsum, absterferit lotum pedem, osculatur eum, & hoc facto
 „ consummantur ea, quæ ad ritum lotionis pedum pertinent, & dan-
 „ tur unicuique eorum aurea numismata tria.

lib. de Of-
ficijs, Aulæ
Constantino-
politanae

VI. Præ cæteris tamen præstat Ritus ipsius Ecclesiæ Constantinopolitanae pericrutarî, quem hic integrum ex Græcorum Euchologio, juxta *versionem P. Jacobi Goar* Ord. Præd. subiiciemus.

In Ritual. Græ-
corum tit. Offi-
cium Divin: &
Sacri Lavipedii
pag. 745. & seq

Officium Divini, & Sacri Lavipedii:

Post recitatam Orationem retrò Ambonem, prout indutus est, Sacerdos

E

egre-

egreditur magnis Ecclesie portis cum cereis, & incenso; Pelvi Lavipedii jam ab Ecclesie Praefecto disposita. Ordine verò confidentibus duodecim Fratribus à Praeposito lavandis: Inter quos necesse est Ostiarium, & Oeconomum reperiri: simul omnes cum Sacerdote egredimur, Psalmum quinquagesimum canentes: Eoque completo quintum Canticum, e Magna Ferie Canone recitamus.

in Prooemio
ad Lectorem.

Deesse quidpiam arbitror sub initium istius Officii, Orationes nimirum toti Mandato præmittendas, quas supplere æquum duxi, ex Euchologio M.S., quod eximius P. Goar vocat *Barberinum Sancti Marci*, propterea quod, è Bibliotheca Conventus Florentini S. Marci Predicatorum Ordinis, in Emin. D. Cardinalis Barberini aliam translatum fuit. Istud esse vetustissimum, à V. C., & eruditissimo Leone Allatio, plura sæcula, à quibusdam octavum etiam antiquitate superare creditum est. Unius ex Concilii Florentini Assessoribus fuisse proprium dicitur, à quo ibidem relictum, post annos nonnullos juris cujusdam Civis nobilis factum, ab eo eidem Conventui datum est. In foliis liminaribus hæc latinis verbis adhuc scripta se legisse testatur Pater Goar: *Orationes Missæ, & totius Officii secundum Basilium; Conventus Sancti Marci de Florentia Ordinis Fratrum Predicatorum. De hereditate Nicholai de Nicholis.* In hoc igitur Euchologio duæ ad hunc Ritum, præviæ Orationes extant hujusmodi:

Oratio in eum, qui ad Lavipedium vadit.

„ Dominator Domine Jesu Christe, Pater misericordiarum, De-
„ us totius consolationis, solus sanctus, qui te ipsum dedisti pretium
„ pro Mundi salute, & nos è Mundi maledicto redemisti, & ex ini-
„ quitatum vinculis liberaisti, & cunctos ad poenitentiam advocas:
„ qui in dispensationis, & prodicionis tempore in Coena cum San-
„ ctis Apostolis recumbens, & linteo præcinctus ipsis dixisti: Vos
„ vocatis me Magister, & Domine; & benè dicitis: sum etenim. Si
„ ergo ego Dominus, & Magister lavi pedes vestros, exemplum de-
„ di vobis, ut sicut me videtis facientem, & vos pariter invicem fa-
„ ciatis. Rogamus itaque & nos humiles, & peccatores, & indigni
„ servi tui, ut in hac hora, & in sancta salutarique passionis die vo-
„ luntates tuas adimpleamus ad laudem, & gloriam, & honorem,
„ unigeniti Filii tui, cum quo, &c.

Oratio ad benedicendum Lavipedii aquam.

„ Dominator Domine Jesu Christe, qui solus Patrem agnoscis,
„ ejusque magnitudinem eo dignis revelas, creaturæ Mediator, ani-
„ marum nostrarum curator, qui propter multam, & ineffabilem
„ tuam

„ tuam clementiam spiritualia , & coelestia bona generi hominum
 „ tribuisti, quique à te illustrata sanctificas : tu gratia tua super aqua
 „ ista illuce , ut in Sancti Lavipedii tui , quo Discipulorum, & Apo-
 „ stolorum tuorum pedes lavisti , monumentum fiat : ab omni in-
 „ quinamento spiritus , & omni impuritate internum hominem ex-
 „ purga : & nos puros , & immaculatos coram sancta tua gloria
 „ compone , & in tuo coelesti Regno partem , sortemque consequi
 „ largire. Quia tu benedicis, & sanctificas omnia : & tibi gloriam, &c.

„ Dominator Domine omnipotens, Pater Domini , & Salvatoris
 „ nostri Jesu Christi , qui solus misericors, & solus potens es, qui plu-
 „ rima, & ineffabili tua pietate beneficiorum nobis peccatoribus à te
 „ exhibitorum memoriam agere, & sancti Lavipedii unigeniti Filii
 „ tui Domini nostri Jesu Christi monumentum celebrare præbuiisti:
 „ rogamus , & precamur te , omnibus nobis benedic , omnes sancti-
 „ fica , omnes aggrega , & omnes serva gratia , & humanitate .

His Orationibus recitatis , ea sequuntur omnia , quæ Euchologi-
 um post Titulum , eique initio subnexam rubricam in hunc modum
 tradit :

Tonus obliquus primus .

„ Vinculo Charitatis connexi Apostoli Domino omnium Christo
 „ se ipsos consecrantes , speciosos protendebant pedes , ut cunctis
 „ pacem prædicarent .

„ Fluxam , & sublimem in æthere aquam continens Dei Sapien-
 „ tia , quæ & abyssos frænât , & maria cohibet : ipsa aquam in pel-
 „ vim mittit , & Dominus fervorum pedes lavat .

„ Humilitatis exemplum Discipulis Dominus subindicat , & qui
 „ Cælum nubibus cingit, præcingitur linteo, & in genua procum-
 „ bit , ut fervorum pedes lavet , in cujus manu spiritus viventium
 „ omnium est repositus .

Deinde Lavipedii versus proprii cantus psallunt .

Tonus Primus.

„ Qui linteo præcinctus Discipulorum pedes lavisti Christe De-
 „ us , Animæ nostræ sordes ablue , & spiritali nexu nos cinge , ut
 „ tuæ bonitatis exequamur mandata .

Tonus Secundus.

„ Grandi beneficio perfruituri Fideles devotè ad Lavipedium ac-
 „ cedamus , non carnis sordium abluendarum , sed Animæ sanctifi-
 „ candæ gratia . Christus enim qui respicit terram, & facit eam tre-

„ mere, se ipsum inclinans pulvereos attrectat pedes, & in adversam
 „ cunctam potestatem securum dat aditum: cum gratiarum actione
 „ illi clamemus. O' qui per humilitatem facilem nobis exaltationis
 „ demonstras viam, salva nos benigne, ut humanus.

Tonus secundus.

„ Verebatur Petrus lavari pedes illibatis illis manibus, quibus
 „ formatus fuerat Adam. Ut verò audit: nisi laveris te non habebis
 „ partem mecum, multo timore correptus, tibi succlamabat: Do-
 „ mine non tantum pedes mihi laveris, sed & manus, & caput. O'
 „ magna Domini beneficia! Discipulos privilegii participes efficit,
 „ & partem secum inauditam gloriam habituros promittit, prout in
 „ tradendo mystico poculo novum se illud cum ipsis bibiturum in
 „ Coelorum Regno declaravit. Hujus etiam ut misericors, & hu-
 „ manus effice nos participes.

Tonus obliquus Quartus.

„ Inaccessus natura Deus hodie servi munus assumpsit, linteo præ-
 „ cinctus est, qui nubibus Coelum obducit. Qui mare rubrum divi-
 „ sit, aquam in pelvim misit, & genibus curvatis pedes Discipulo-
 „ rum lavare, & quo præcinctus erat linteo detergere cæpit, & lo-
 „ tis eorum pedibus dixit: Vos mundi estis, sed non omnes, sub-
 „ indicavit enim quis eum esset traditurus.

Deinde Collecta à Sacerdote, aut Diacono dicitur.

„ In pace Dominum precemur.
 „ Pro superna pace.
 „ Pro pace Universi.
 „ Pro sancta domo hac.
 „ Pro Archiepiscopo.
 „ Pro sancto hoc Monasterio.
 „ Pro aeris temperie, ubertate.
 „ Pro navigantibus itinerantibus.
 „ Ut pelvis hæc benedicatur, & sanctificetur virtute, & opera-
 „ tione, & adventu Sancti Spiritus: Dominum precemur.
 „ Ut liberemur ab omni calamitate.
 „ Suscipe, salva, miserere, & conserva.
 „ Sanctissime, illibate, super omnes benedicte.
 „ Quia tu es Animarum nostrarum expiatio: & tibi gloriam re-
 „ ferimus cum principii experte tuo Patre, & cum Sanctissimo, &
 „ bono, & vivifico tuo Spiritu: nunc & semper, & in sæcula sæ-
 „ culorum.

Dicto: Amen, clara voce Sacerdos orat.

Do-

Dominum precemur.

„ Domine, & Deus super omnes bone, qui in Deitate inaccessus,
 „ servi forma assumpta, ministrantis etiam habitum induisti, & in
 „ salutaris humilitatis argumentum, Discipulorum pedes illibatis
 „ manibus tuis lotos, linteo deterfisti: respice etiam nunc super nos
 „ indignos famulos tuos condescensus hujusmodi sublimitatem imi-
 „ tantes: & carnis colluviem, animæque sordes per aquæ hujus at-
 „ tactum abluere concede: Sanctissimi tui Spiritus præsentiam no-
 „ bis largire: Animas, & corpora ab observante calcaneum dolofo
 „ serpente secura, & incolumia redde: ut puri effecti, serpentibus,
 „ & omni potestate inimici conculcatis, tibi placitè serviamus. Quia
 „ convenit tibi omnis gloria, honor, & adoratio: Patri, & Filio,
 „ & Sancto Spiritui: nunc, & semper, & in sæcula sæculorum. Amen.

Pax omnibus. Capita vestra Domino inclinate.

Subjungit Orationem Sacerdos.

„ Dominum precemur.

„ Domine Deus noster, qui humilitatis modo nobis demonstrato
 „ in propria, & excellentissima tui abjectione, novissimum volun-
 „ tatis proposito, primum fore renunciaſti: in famulatu nobis invi-
 „ cem præstando officiosos nos redde, Divina humilitate attolle nos,
 „ lacrymis jugiter lotos in munditie, purgativæ tuæ Gratia lumine
 „ abstersos conserva, ut sincerè ubique tibi procidentes, misericor-
 „ diam, & indulgentiam in tremendo tuo tribunali consequamur.

Exclamabo.

„ Quia misericors, & hominum amator existis.

Et post exclamationem dicente Sacerdote: Et ut digni fiamus. In di-
spositis scamnis, qui lavandi sunt, sedent. Et Sacerdote primum Lavi-
pedii Evangelium cantare incipiente. Stat superior, & prout narrat, vel
continet Evangelium exequitur. Cum itaque dicit: Ponit vestimenta
sua: deponit & ipse Mandyam. Cum verò profert: Linteo accepto præ-
cingit se: Ipse quoque Sabano longiori linteamine se succingit. Cum au-
tem ait: Mittit aquam in pelvim: mittit & ipse aquam tepidam. Et
rursus dicto: Cæpit lavare pedes Discipulorum: Ipse quoq; lavare ado-
ritur, factò initio ab Ostiario, ad Oeconomum usque, & Ecclesiæ Præse-
ctum, qui est duodecimus. Et uniuscuiusque, postquam lotus est, pedes
abstergit, & osculatur. Cum verò ad Oeconomum pervenit; tunc Evan-
gelii reliquum Sacerdos percurrit: Venit ergo ad Simonem Petrum, &
dicit ei ille. Et deinceps Evangelium absolvit. Et ut digni fiamus.

Et incipit Evangelium.

Ex

Ex eo, quod est secundum Joannem Sancti Evangelii lectio.

„ In illo tempore sciens Jesus quia omnia dedit ei Pater in manus:
 „ & quia à Deo exivit, & ad Deum vadit, surgit à Coena, & ponit
 „ vestimenta sua. Et cum accepisset linteum præcinxit se. Deinde
 „ misit aquam in pelvim: & cæpit lavare pedes Discipulorum, &
 „ extergere linteo, quo erat præcinctus. Venit ergo ad Simonem
 „ Petrum, & dicit ei Petrus: Domine tu mihi lavas pedes? Re-
 „ spondit Jesus, & dixit ei: quod ego facio, tu nescis modo, scies
 „ autem postea. Dicit ei Petrus: Non lavabis mihi pedes in æter-
 „ num. Respondit ei Jesus: Si non laverò te, non habebis partem
 „ mecum. Dicit ei Simon Petrus: Domine, non tantum pedes me-
 „ os, sed & manus, & caput. Dicit ei Jesus: Qui lotus est non in-
 „ diget, nisi ut pedes lavet: sed est mundus totus. Et vos mundi
 „ estis, sed non omnes. Sciebat enim quis esset, qui traderet eum:
 „ propterea dixit: non estis mundi omnes.

*Et post completum Evangelium dissolvit Præpositus syndonem, & man-
 dyam resumit. Eoque in loco suo stante: exclamat Sacerdos: Et ut digni
 simus sanctum audire Evangelium. Et secundum Evangelium legit.*

Ex eo, quod est secundum Joannem Sancti Evangelii lectio.

„ In illo tempore: Postquam lavit Jesus pedes Discipulorum, ac-
 „ cepit vestimenta sua, & cum recubuisset, iterum dixit eis: Scitis
 „ quid fecerim vobis: Vos vocatis me Magister, & Domine, & benè
 „ dicitis: sum etenim. Si ergo ego lavi pedes vestros Dominus, &
 „ Magister, & vos debetis alter alterius lavare pedes. Exemplum
 „ enim dedi vobis, ut quemadmodum ego feci vobis, ita & vos fa-
 „ ciatis. Amen amen dico vobis, non est servus major Domino suo,
 „ neque Apostolus major est eo, qui misit illum. Si hæc scitis, bea-
 „ ti eritis, si feceritis ea.

Dicto Evangelio, Sacerdos hanc Orationem recitat.

„ Dominum precemur:

„ Domine Deus noster, qui juxta misericordiam tuam magnam,
 „ forma servi accepta, te ipsum exinanisti, qui salutaris, & vivifices,
 „ & voluntariæ tuæ Passionis tempore cum sanctis tuis Discipulis,
 „ & Apostolis cœnare dignatus es, linteo postmodum præcinctus,
 „ humilitatis, & Charitatis daturus ipsis exemplum, sanctos illorum
 „ pedes lavisti, dicens eis: prout feci vobis, ita & invicem facite.
 „ Ipse nunc Domine, in medio servorum tuorum, licet indignorum,
 „ exemplum tamen tuum insequentium adsis, & Animarum nostra-
 „ rum maculam, rugamque omnem dele, ut adhærente à delictis
 „ pul-

„ pulvere loti, & dilectionis linteo extersi, omnibus diebus vitæ
 „ nostræ, tibi placeamus, & Gratiam coram te inveniamus. *Ex-*
 „ *clamando*: Quia tu benedicis, & sanctificas omnia, Christe Deus
 „ noster, & tibi gloriam, &c.

Et è lavacro cuncti astantes manus, & facies ungunt.

Deinde in Templum ingredimur psallentes modulos.

Tonus obliquus secundus.

„ Loti pedes, & mysterii sacri participatione mundati è colle Si-
 „ on, ad olivarum jugum excelsum Ministri tui convenerunt, Chri-
 „ ste, te clementem laudaturi.

„ Videte, dixisti, ne turbemini, amici. Appropinquavit hora,
 „ qua me comprehendi, & iniquorum manibus occidi oporteat:
 „ Dispergemini omnes, me relicto: Verùm colligam vos iterum,
 „ ut me perbenignum prædicetis.

Deinde dividitur buccella panis. Et fit dimissio. Et ad mensam proce-
dimus canentes: Exaltabo te Deus meus. *Nec aliud obsonium præter*
vinum degustamus. Completorium verò in cellis persolvimus.

VII. Qua solemni pompa, quo cæremoniarum apparatu, quanto
 devotionis affectu olim Græci Mandatum explerent, tota verborum
 Euchologii series nuper ob oculos posita apprime declarat. Nihil in
 iis est, quod non sit observatu dignum. Antequam pedum lotionem
 adoriatur Præsul, preces fundit Deum exorans, ut expiatis eorum
 sordibus, qui obeundo huic muneri incumbunt, dignos tanto mini-
 sterio efficiat. Mox Oratione præmissa, aquam pedum expiatrix,
 benedicit: statimque Ecclesia egressi, psalmum quinquagesimum,
 & Triodium Canonem, seu Canticum in tres partes divisum modu-
 lantur; cujus Canonis Authorem *P. Jacobus Goar* asserit fuisse *Andre-*
am Cretensem.

in Eucholog.
 de Offic. Divin.
 & Sacri Lavi-
 pedii pag. 753.
 in notis n. 6.

Duodecim dumtaxat pedes lavant, tributis hinc inde ad sedendū
 totidem scamnis, quos inter oportet, ut semper adsint Ostiarius, &
 Oeconomus, seu Ecclesiæ Præfectus. Sic omnes Chorum Apostolorū
 repræsentant; primum locum Ostiario Judæ personam sustinenti, po-
 stremum Oeconomo Beati Petri vices ea die agenti tribuunt: singu-
 lis etiam aliis, singula Apostolorum nomina imponunt. Sed quoni-
 am is, qui Judæ personam sustinet spectantium risum movet, eique
 interdum nomen Judæ impositum relinquit, propterea nisi sortibus
 inter multos datis, personam Judæ nullus suscipit. In Cathedralibus
 Ecclesiis casulis, stolisque ornati sedent lavandi, Pontifex verò, vel
 Superior Pallio amictus.

VIII. Iis

VIII. Iis itaque in suis sedibus locatis, non Diaconus, sed Sacerdos legit Evangelium, quod nimirum Joannis Evangelistæ vices impleat, nomenque obtineat. Tota autem istius Evangelii lectio Dramatis in morem à Græcis hac die recitatur: Ex Evangelii quippe verbis, personis sermones ad invicem conferentibus, & actiones, gestaque, prout in Evangelio describuntur, sermoni admiscentibus, actio universa perficitur. Dum igitur Sacerdos incipit primum Evangelium canere, stat Præful, & juxta ea, quæ Evangelium aut narrat, aut continet, ipse exequitur; Ubi enim asserit: *Ponit vestimenta sua*, se exuit *Mandya*. Erat hæc paludamenti genus Patriarchis, & Imperatoribus commune, teste *Codino*. Cum verò subdit: *Linteo accepto precinxit se*, linteo oblongo panni exterioris, defricandis à balneo corporibus apto, quod Græci *Sabanon* appellant, lumbos cingit; atque ut ad illa verba ventum est: *Mittit aquam in pelvim*, & ipse aquam tepidam in pollubrum fundit: Rursumque illis verbis prolatis: *Capit lavare pedes Discipulorum*, lavare aggreditur, ab Janitore exordium capiens, cui ea die *Judæ* persona, nomenq; impositum est, qui etiam ad cognominis sui Apostoli proditoris duritiem subinducandam, paulò irreverenter pedem lavandum proferre solet.

IX. Interea dum Episcopus ablutis jam pedibus Janitoris, reliquorum plantas sigillatim lustrat, antequam ad Oeconomum Petri sedem occupantem perveniat, Evangelii verba, quæ Petri lotionem præcedunt, Sacerdos morosè profert; ac sæpius repetit quousque lotis omnibus, solus superest Oeconomus Petri vices obiens, ad quem statim, atque accedit Pontifex, Sacerdos illis verbis prolatis: *Venit ergo ad Simonem Petrum, & dicit ei*: Silet. Tunc statim loquendi ordinem suscipit Oeconomus, & Pontifici ait: *Domine tu mihi lavas pedes?* Sacerdote autem prosequente illa Evangelii verba: *Respondit Jesus, & dixit ei*; Patriarcha Petrum alloquitur: *Quod ego facio, tu nescis modo, scies autem postea*. His auditis, Oeconomus manu, lacrymis, vultu, gestu, ac toto corpore obluctans, ait: *Non lavabis mihi pedes in æternum*. Tum Sacerdote legente: *Respondit ei Jesus*; Pontifex severiori vultu illum respiciens subdit: *Si non laveris te, non habebis partem mecum*. Sicque Dialogi in modum cætera Evangelii verba ad quemquam eorum spectantia vicissim quisque profert, donec ad extremam Evangelii partem ventum sit, quæ Judæ prodicionem detegit: tunc quippe oculis in Janitorem versis, eo manu indicato, in illius persona *Judæ* facinus sigillat, populo ad hæc risu Janitorem excipiente. Constant hæc omnia partim ex *Euchologio* ipso, partim ex no-

tis P. Goarin *Officium Divini, & Sacri Lavipedii*. Addit eruditissimus iste Scholiastes: *In sede verò sua, chariorem sibi Clericum huic actioni sustinenda Patriarcha exponit; & leviter derisum, confestim ad altioris gradum, Officii que novam dignitatem evehit. Nec prætereundum est quod ibidem subjungit: Sudariis in aqua Lavipedii tinctis, manus, & vultum abstergit populus, eamque aquam ut divina quadam virtute præditam in pretio habet.*

X. Laudatus Græcorum mos abluendi ante reliquos Janitorem, cujuspiam forsitam rem curiosius indagantis pulsabit animum, cur ab eo, qui Judæ vices sustinet Pedilavium incipiant, Oeconomo Petri personam agente in ultimum locum detruso. Sed obvia est responsio, eam Græcorum Patrum esse opinionem, quod primus omnium ablutus fuerit à Christo Apostolus proditor; idcirco in obeundo Mandato, priorem cæteris aspergunt illum, qui Judæ vices, nomenque sortitur; postremum omnium, qui Petri personam agit. Habet hæc Græcorum consuetudo magni nominis viros, qui eam fulcire satagunt, Origenem in Joannem, Leontium, Chrysostomum hom. 69. & Euthymium in Comment. in cap. 13. Jo. Hujus rei causam assignat Euthymius: Apparet, inquit, quod primum laverit pedes Iscariotæ, simul quidem beneficio afficiens, ac honorans proditorem suum usque ad mortem, ut & nos similiter faciamus, simul etiam compungi volens illum, qui talia cogitaret. Et sanè licet de proditore primum abluto Joannes Evangelista nihil memoret, ultimum tamen in locum obtrudere videtur Petrum lotionis ordinem hunc in modum describens: *Surgit à Cæna, & ponit vestimenta sua: Deinde mittit aquam in pelvim, & cepit lavare pedes Discipulorum, & extergere linteo, quo erat præcinctus. Venit ergo ad Simonem Petrum. Prius igitur Discipulorum pedes lavit, postmodum ad Petrum accessit.*

Verum Latinis Patribus longè aliter visum est, videlicet, non à Judæ Iscariote, sed à B. Petro Christum lotionem exorsum esse. Id innuit S. Cyprianus, seu quicumque sit *Author sermonis de Ablutione pedum*. Jam, inquit, *Sacramenta Corporis sui Apostolis Dominus distribuerat, jam exierat Judas, cum repente de mensa surgens, linteo se præcinxit, & ad genua Petri lavaturus pedes ejus, ipse genibus flexis Dominus servo consummata humilitatis obtulit famulatum.* Quamquam in eo labatur, quod existimet Judam abfuisse cum Salvatore Discipulorum pedes expiavit, contra apertum Christi testimonium apud Joannem dicentis: *Et vos mundi estis, sed non omnes: Sciebat enim quisnam esset, qui traderet eum; propterea dixit: Non estis mundi omnes.* Aderat utique proditor Apo-

Inter opera
S. Cypr.

cap. 13.

Nonnus Pa-
noplita Ægy-
ptius.
Tract. 56. in
Joann.

stolus immundus inter mundos, cuius pedes, uti & aliorum Dominus lavit, non ab ipso, sed à Petro exordium capiens, quinimmo ex Nonni Joannis Paraphrastis sententia: *A Simone incipiens, usque ad proprium interfectorem, à primo ad ultimum.* Eadem & S. Augustini mens: *Non ita, ait, intelligendum est, quod post aliquos ad Petrum venerit, sed quod ab illo cepit.* Augustinum excipiunt Beda, Rupertus, Cajetanus, Maldonatus, & Estius.

Quæ verò ex Joannis Evangelio Græci quidam Interpretes primè adaptant Sententiæ, hunc in modum ex Augustino conciliat Estius:
 „ *Venit ergo ad Simonem Petrum:* Non post alios, sed omnium pri-
 „ mò; quemadmodum rectè ab Augustino, & aliis adnotatum est,
 „ ut hac etiam in re, quod Petrum Dominus lavare voluit, ejus præ-
 „ rogativa agnosceretur. Cum enim dicitur: *Cepit lavare pedes Di-*
 „ *scipulorum;* genus ponitur; ad speciem autem, idest ad particula-
 „ res descendit, cum ait: *Venit ergo ad Simonem Petrum.* Et ideo Pe-
 „ trus usq; adèd exhorruit tam humile erga se officium Domini sui;
 „ quia ad se primò veniebatur. Nam si alii ante ipsum loti fuissent,
 „ vel unus, vel duo, vel plures; certè causam tam obstinatæ recusa-
 „ tionis Petrus nullam habuisset, quando jam exemplum vidisset in
 „ aliis. Atque hoc ipsum etiam Dominus verbis suis significasset,
 „ dicendo hoc, aut simili modo. Cur tu recusas, quod alii Fratres
 „ tui priores permiserunt? Numquid tu minus, quam illi meo in-
 „ diges lavacro? Sed nihil tale dictum. Quocirca prorsus existi-
 „ mandum, ad Petrum primò omnium ventum fuisse, eumque, ut
 „ solet, non suo tantùm, sed & cæterorum nomine tam vile obse-
 „ quium Domini sui detraxisse, cuius repressa contradictione, cæteri
 „ postea faciles idem obsequium admiserunt. Hactenus Estius.

Comment. in
cap. 13. Joan-
nis lect. 2.

XI. Ambas cùm Græcorum, tùm Latinorum sententias expendit *Sanctus Thomas*, atque in tres classes Patrum sensa in hunc modum distribuit. Quod dicit: *Venit ergo ad Simonem Petrum*, tripliciter exponitur. Primò quidem secundum *Originem*, quod Dominus cepit lavare ab ultimis; & hoc ideò, quia sicut Medicus plurimorum ægrorum intentus curæ, ab his, qui magis indigent propriam curam incipit; Sic Christus qui pedes abluit Discipulorum fædos, exorditur ab his, qui erant magis fædi; & sic venit ad Petrum quasi minus aliis indigentem. Matth. 20. *Incipiens à novissimis, usque primos.* Et hoc quidem sonare videntur verba Evangelii: *Cepit lavare pedes Discipulorum.* Et postmodum sequitur: *venit ergo ad Simonem.* Ex quo videtur, quod prius lavit pedes aliorum. Si

„ verò

verò quærat, quare Petrus hoc præ aliis recusavit, respondit Origenes, quia hoc fecit propter nimium fervorem amoris, quem habebat ad Christum. Alii verò Discipuli cum timore quodam reverebantur Christum; & ideò absque discussione omne factum sustinebant. Petrus verò eis ferventior, secundum illud Joannis ultimò: *Simon Jona diligis me plus his*, ex amore fiduciam assumens, ferre recusat factum, & causam inquit: Eccles. 6. *Amicus si permanserit fixus, erit tibi quasi coequalis*; Et ideò Petrus invenitur in Scriptura frequenter inquirere, & promptè proferre, quæ sibi meliora videntur.

Secundò exponitur secundum Chrysostomum, ut scilicet Christus incæperit prius lavare pedes à primis Apostolorum: sed quia proditor ille stultus erat, & superbus, scilicet Juda, prior ad pedum ablutionem recubuit ante Petrum. Nullus enim aliorum ausus fuisset Petrum prævenire: unde de Juda loquitur Evangelista, dicens: *Capit lavare pedes Discipulorum*, scilicet Judæ, qui quidem utpotè superbus, & stultus in nullo renisus est, nec recusavit ferre quod Dominus faciebat. Sed postquam venit ad Petrum, qui reverebatur, & diligebat Magistrum, cum timore recusat, & causam facti inquit, & simile fecisset quilibet aliorum.

Tertiò verò exponitur secundum Augustinum, quod ex verbis Evangelistæ non debemus intelligere, quod Dominus laverit prius pedes aliis Discipulis, & postmodum venerit ad Petrum: sed quod Evangelista secundum consuetudinem suam primò ponit factum, & postmodum narrat ordinem facti, sicut & supra sextò facit. Unde primò insinuat totum factum, scilicet quod lavit pedes Discipulorum, & postmodum si quærat, quomodo factum fuit, dicit quod primò venit ad Simonem Petrum: & ideò primò ipse recusavit dicens: *Domine tu mihi lavas pedes?*

XII. Omnes eæ, quas hucusque expendimus Orientalis Ecclesiæ cæremoniæ cunctis palam faciunt, Græcos in sacro Pedilavio universas ferè Dominici Mandati circumstantias adamussim servare; unde & cuique Apostolorum, etiam *Judæ* propriam sedem dant, non ut ei quidpiam honoris deferant, sed ut res omnes prout in ultima Cœna gestæ sunt, ob oculos fidelium ponant. Quemadmodum in quibusdā Christianorum regionibus, in more positum est, ipsa Parasceves die personas in Theatrum adsciscere, quibus cura sit, ea, quæ in Christi Passione obtigerunt, repræsentare. Idcirco Ministros Christum vincientes, flagellis cédentes, spineo sermo redimientes, milites eum Cru-

ci affigentes, felle, & aceto potantes, Mulieres Cruci adstantes, Judæos irridentes, Latrones hinc inde ad Christi latera Crucibus alligatos inducunt; quamvis nec Deicidii ministris, nec Judæis blasphemantibus, nec Latroni conviciatori ullum honorem deferre velint, sed tantum Christi passionem exprimere, ac venerari. Cæterum illæ Occidentis Ecclesiæ, quarum ea est consuetudo, ut duodecim seligant, quorum aspergant pedes, id se in honorem duodecim Apostolorum implere fatentur, à quo procul dubio *Judas* est abigendus, omni prorsus honore indignus; sicuti suo loco monstrabimus. Quamobrem omninò discernamus necesse est, quod in Ecclesia Græca repræsentandi tantum causa sit, ab eo, quod in Latinis Ecclesiis ob implendum Christi Mandatum præstari consuevit.

XIII. Nec idcirco miretur quispiam, tantam in uno eodemque ritu colendo varietatem irrepsisse, ut aliqui certum intra numerum expiandorum sese continerent, aliis nulli numero affixis; Equidem oportet in eodē opere substantiam à circumstantiis distrahere: Illam quisque servat, quoties Christi mandato obtemperans ad fratrum suorum pedes ruit, illos aqua tingens, etiam si nec de numero illorū, qui Dominicæ interfuerunt Coenæ, nec de aliis circumstantiis sollicitus sit, quas constat intacta rei natura interdum aut prætermitti posse, aut mutari. Præsertim cum non de præceptis ad salutem capeffendam necessariis, sed de sanctioribus consiliis sermo habeatur. Alioquin deperiret præclari istius operis meritum his, qui dum illi incumbunt, aut numerum illum non attingunt, aut prætergrediuntur. Quare in hoc uno præcipuè omnes contendunt, ut Redemptoris sui exemplo, Charitatis, Humilitatisque officia sibi invicem impertiantur, cum is potissimum fuerit condendi hujus mandati finis à Christo institutus, *ut à suorum animis evelleret arrogantiam exemplo tantæ humilitatis.*

Cyrillus ser.
17.

C A P U T V.

Romana Ecclesia ab elapsis etiam temporibus
tredecim pauperum pedes lavat. Ante sæ-
culum duodecimum nulla extant apud
Scriptores hujus numeri exempla.

I.

Is explicatis quæ sacro huic de ablutione pedum
Mysterio velut fundamenta subternuntur,
nunc in ipsam invadimus disputationis arcem,
quæ universi operis istius est scopus; Nimirum
de peculiari Romanæ Ecclesiæ ritu tredecim
pauperum pedes expiantis pertractare jam ag-
gredimur. Hunc *Pontificale Romanum Leonis X.*

Pontificis Maximi jussu, & auspiciis editum, Typis cûsum *Venetis An-*
no 1520. à *Luca Antonio Juncta*, sic describit: Primum itaque cir-
ca horam tertiam Pontifex paratus si velit, amictu, alba, & Stola,
sine Mitra, & Baculo pastorali egreditur Sacristia cum Cano-
nicis, & toto Clero, & intrat capitulum, ubi parati sunt tredecim
pauperes. Quibus sedentibus ipse flexis genibus lavat pedes, &
tergit, & osculatur. Deinde osculata cuilibet manu, dat ei Elee-
mosynam arbitrio suo.

Tit. de Officio
fer. V. in Cē-
na Domini
pag. 176.

At quia interdum, immò plerumque post confectum Chrisma,
Mandatum fieri consuevit, non erga pauperes tantum, sed & in Ca-
nonicos ipsos, idcirco ejusdem cæremonias repetit, quæque in utro-
que Mandato præstanda sint, inferius exponit hisce verbis: Interim
parantur per Sacristam, aut alium ad quem spectat in loco conve-
nienti, & consueto pro Mandato fiendo, Credentia cum mappa
congruenti, super quam ponuntur duo, aut tria bacilia, cum to-
tidem bucalibus. Unum bacile cum tredecim mantilibus plicatis
si pauperibus lavandi sunt pedes. Alioquin si prius pauperibus
pedes loti fuerunt paretur pro Canonicis, cum totidem mantili-
bus quot sunt Canonici. Aliud Bacile cum pecuniis, pauperibus
lotis, donandis, in monticulis separatim positis, si tunc lavandi sunt
pedes pauperum: linteum Pontifici loturo cingendum, vas aquæ
calidæ, vas aquæ frigidæ ad sufficientiam: Flores, & Herbæ odo-
riferæ pro lavandis, bacile cum bucali, & Mantili pro lotionem
num

pag. 188.

„ nuum Pontificis , Thuribulum cum igne , Navicella , & Incenso,
 „ liber Evangeliorum , liber pro Pontifice ad dicendum orationem
 „ post lotionem : Duo candelabra cum cereis ardentibus , pulpitus
 „ pro Evangelio decantando , sedilia ornata pro lavandis, Faldistori-
 „ rium pro Pontifice. Quibus omnibus paratis, & Missa cum Vesperis
 „ completis , Pontifex paratus Amictu , Alba , Cingulo , Stola ,
 „ & Pluviali Violaceis , ac Mitra simplici , cum Canonicis, & Clero
 „ Ecclesiæ suæ, ac Diacono , & Subdiacono in eorum habitu, in quo
 „ in Missa Pontifici servierunt , ei assistentibus , procedit ad locum
 „ capitularem Ecclesiæ , vel alium consuetum ; in quo lavandi sive
 „ tredecim pauperes , sive Canonici Ecclesiæ , prout in aliquibus lo-
 „ cis fervatur , stant apud Sedilia sibi parata . Pontifex autem in
 „ Faldistorio in convenienti loco ibidem sibi ordinato sedet. Tunc
 „ Diaconus accedit cum Thuriferario ante Pontificem , qui imponit
 „ incensum more consueto : Deindè idem Diaconus coram Pontifi-
 „ ce genuflexus , medius inter duos Ceroferarios capitibus inclina-
 „ tis stantes petit benedictionem ; quâ obtentâ vadit ad locum , ubi
 „ Evangelium est dicturus , præcedentibus Thuriferario, Cerofera-
 „ riis , & Subdiacono in eodem loco , dicens, signans, & thurificans
 „ more consueto Evangelium secundum Joannem, *Ante diem festum*
 „ *Paschæ , etc.* ut in Missali . Interim Pontifex stat sine Mitra versus
 „ ad Diaconum cantantem . Finito Evangelio Subdiaconus portat
 „ librum apertum Pontifici, qui osculatur illum ; & incensatur mo-
 „ re consueto . Tunc Cantores incipiunt, & prosequuntur antipho-
 „ nam *Mandatum novum* , & alia prout in Missali habentur. Ponti-
 „ fex verò deposito pluviali , præcingitur linteo mundo, & accepta
 „ Mitra accedit ad lavandos in suis sedilibus sedentes : ubi à dextris
 „ ejus sit scutifer , in sinistra habens pelvim floribus , & herbis odo-
 „ riferis ornatam , & in dextro Bucale cum aqua calida : Unus Ca-
 „ pellanus bacile tenens cum mappulis pro lotis tergendis ; alius
 „ Capellanus bacile tenens cum pecuniis pauperibus lotis donandis.
 „ Tum Pontifex genuflexus cum Mitra lavat unicuique pedem dex-
 „ trum , quem deinde Mappula munda tergit , & osculatur ; & si
 „ lotus pauper est , mappulam ipsam cum pecuniis ad voluntatem
 „ ipsius Pontificis in eleemosynam dat ipsi loto . Si verò loti sunt
 „ Canonici , eis neque Mappula , neque pecuniæ dantur .

Il Stylus incomptus, quo præfatum Leonis Pontificale descriptum
 est , nec Leonis ipsius , nec priscorum Pontificum redolet ætatem .
 Non Leonis quidem , quoniam suo temopre lingua latina non adeò

à sua

a sua puritate deflexerat, ut tam barbaris vocabulis suos conceptus exprimeret. Minus verò Priscorum Pontificum, quorum tempore eadem lingua suà integritate, ac puritate florebat. Quo circa arbitror Pontificale illud mediis sæculis sua debere primordia, cum scilicet latinus sermo barbararum nationum Italiam invadentium linguarum mixtione, multis nævis sædatus fuit. Hoc unum certum est Pontificale illud multò vetustiùs esse, quam Leonis ætas pateretur. Siquidem *Frater Albertus Castellanus Venetus Ordinis Prædicatorum*, qui laudatum Pontificale Romanum sub auspiciis Leonis X. in lucem edidit, ex pervetustis codicibus *Bibliothecæ Vaticanæ* illud se collegisse fatetur in Epistola operi præfixa, & eidem Pontifici nuncupata: *Ex antiquis*, ait, *Pontificalibus Sanctæ Romanæ Ecclesiæ, quæ in Apostolica Bibliotheca super aurum, & Topazion conservantur, nihil de meo apponens, sed quæ subtrahæta erant restituens, magno labore, & diligentia librum hunc Pontificalem, percurri, & perfeci.*

III. Nunc è diverticulo in viam revertamur. Duo in præfatis verbis Pontificalis Romani ablutionum genera distribuuntur, unà eademque Ferià Quinta Hebdomadis Sanctæ à Romanis Pontificibus fidelibus præstita, quorum altero tredecim pauperum, altero Canonorum, quotquot intererant, pedes mundabantur, & unicuique eorum propriæ, congruente sive cæremoniæ tribuuntur. Nam in priore ablutione lotis pauperibus mappulas, numosque Pontifex largitur, secus in altera. Illa definitum expiandorum numerum continet; ista nulli numero alligatur. Neque illud hoc loco prætereundum cenfeo, quod nuper adnotavit *P. Philippus Bonanni S. I.* nunc tredecim eligi, ut plurimum Sacerdotali dignitate insignitos, vel ex Diaconorum, aut Subdiaconorum classe; imo interdum Episcopos Græcos cum Romæ adsunt, ut eorum pedes Summ. Pontifex abluat.

Tom. 1. Pontific. Numismat. Numismate 13. Pii V.

IV. Alicui tamen videri poterit, ritum quem nunc ex Pontificali Leonis X. exscripsimus non solius Romanæ Ecclesiæ peculiarem esse, sed & aliis communem, propterea quod illa verba legantur, *sive sint tredecim pauperes, sive Canonici Ecclesiæ, prout in aliquibus locis servatur.* Verumtamen utrumque ritum describit; Primum quidem Romanæ Ecclesiæ proprium; deinde etiam aliarum Ecclesiarum Cathedralium, congruenter ad ea quæ tradit Cæremoniale Episcoporum in hæc verba. *Sed quia circa hoc diversi sunt ritus Ecclesiarum; alicubi enim est in usu vestire sumptibus Episcopi, vel Capituli tredecim pauperes, eosdem cibo, & potu reficere, & mox suo tempore eisdem pedes lavare, et Elcemosynas præbere; Alibi Episcopi lavant pedes tredecim ex suis Canonicis*

lib. 2. cap. 24.

niciis, ideò relinquetur hoc faciendum juxtà consuetudinem Ecclesiarum, vel arbitrio Episcopi. At verò præcedentibus verbis idem Pontificale Romanum cum de ritu Urbis loqueretur, indiscriminatim de omnibus Canonicis verba facit; paretur, inquit, pro Canonicis cum totidem mantilibus, quot sunt Canonici. Quod si ad alias etiam Ecclesias hæc verba referri quis velit, non contradicimus, ita tamen ut olim utrumque Mandatum in usu esset, quorum alterum tredecim pauperes, alterum omnes Canonicos purgaret.

Cap. 46. pag.
158

V. Si quis verò peculiarem Romanæ Ecclesiæ ritum inspicere cupiat eum hîc exhibemus præscriptum in cæremoniali à *Marcello Corcirenfi* Archiepiscopo electo Leoni X. nuncupato, & *Venetis* Anno 1582. apud *Junctas* impresso; qui talis præscribitur.

„ Cum Papa pervenerit ad aulam ad hoc paratam, sint ibi ordinati tredecim pauperes in albis vestibus novis à Pontifice sibi datis, sedentes super scamnis altis benè ornatis. Credentia ornata sit cum floribus, & herbis odoriferis variis cum aqua calida & frigida, ac rebus aliis opportunis, videlicet, pelvibus tredecim, cum totidem vasis aqua calida implendis; item tredecim Mappulis in alio bacili, item aurei Pàpales tredecim duplices, sive viginti sex simplices, & totidem numi argentei pro eleemosyna pauperum; nam Papa dat cuilibet pauperi unum aureum duplicem, vel duos simplices, & totidem numos argenteos, & ii in aliquo vase deponantur; duo vasa pro lavandis manibus Papæ cum suo mantili. Item paretur etiam pulpitum cum suo pallio albo pro Evangelio, & libro Evangeliorum, & aliud pulpitum pro Cantoribus, duo Candela-bra pro luminaribus, Thuribulum cum Navicella, & incenso, quæ Acholythi teneant, Sedes Pontificalis in Plano, Pluviale rubrum, & simplex, & Stola violacea pro Pontifice, & liber pro oratione. Cum perventum fuerit ad locum, Papa exuit Pluviale pretiosum, & præcinctus descendit, & genuflexus cum Mitra simplici ante primum pauperem, assistentibus sibi duobus Diaconis Cardinalibus lavat ei pedem dextrum, quem Subdiaconus Tunicella indutus à dextris Papæ genuflexus tenet: lotum Papa, statim mantili tergit, & osculatur, & cum Papa osculatus est pedem, dat lavato mappulam, cum qua eum exterfit, & aureum duplicem, vel duos simplices cum tot argenteis. Idem facit successivè singulis.

VI. Sed mihi vestiganti originem istius lavacri, quod tredecim pauperibus exhibetur, perplexæ circumundique sese offundunt ambages,

bages, cum perdifficile sit fontem unde scaturivit digito indicare. Antiquiora sæculo duodecimo istius rei nobis non suppetunt argumenta. Primumque offendere contigit in *ordine Romano*, quem *Cencius Camerarius* exaravit circa Annum 1193. Quo tempore Coelestinus III Romanæ Ecclesiæ habenas rexit. In eo hæc leguntur; Mis-

„sa tandem finita Pontifex indutus cum ceteris ad Palatium in Ba-
 „siliça S. Laurentii revertitur; ibique expoliat se, usque ad Dalma-
 „ticam, & appensa clamyde rubea ipsi ad collum, sedet. Cubicu-
 „larii ergo parant aquam calidam pro abluendis pedibus Subdia-
 „conorum, & ponunt pelvim coram eo; Diaconus Cardinalis qui
 „servit ei, ponit tobaleam, quam Camerarius dat pro ipso servitio
 „super genua D. Papæ. Duodecim autem Subdiaconi cum Priore
 „remanent extra Basilicâ discalceati. Scola ostiariorum, & Mappu-
 „lariorum accipiunt Priorem Basilicæ, & alios undecim Subdiaco-
 „nos in ulnis suis, sicque per ordinem portant eos, unum post
 „aliu ante D. Papam: Pontifex autem lavat pedes eorum, & ter-
 „git cum linteis, & postmodum osculatur, & dat unicuique duos
 „solidos denar. Papien.

Prima erat hæc ablutio, quam Pontifex duodecim ex Clero præsta-
 „bat: Mox & aliam erga tredecim pauperes factam subiicit: Come-
 „stione finita D. Papa intrat cameram, ibique incontinenti facit
 „mandatum, abluendo tredecim pauperibus pedes, & extergendo,
 „& postmodum osculando. Ibi etiam camerarius est paratus, qui
 „D. Papæ porriget Marabottinos singulis pauperibus erogandos.
 „Hoc facto D. Papa dat eisdem pauperibus ad potandum.

VII. Bis itaque eodem die Summ. Pontifex lotionem pedum exe-
 quebatur sæculo duodecimo, quo *Cencius* floruit; semel post missam
 erga Subdiaconos, iterumque post prandium erga pauperes. Nec in
 mentem cuiuspiam cadere poterit, tunc primum hanc prodiisse con-
 suetudinem, cum non de re aliqua recens instituta, sed quæ longo
 jam usu recepta esset sermonem haberi, ipse loquendi modus decla-
 ret. Hinc enitescit, non postremis ætatibus, sed longè vetustiori ævo
 hunc ritum sua debere primordia; quamquam nos lateat, quod nam
 sæculum prima ei straverit incunabula. Sed quoniam ante *Sixtum*
 huius nominis IV. aut pretermitti aliquando, aut variari eum conti-
 gerat, ne temporis tractu omninò intercideret, decreto istius Pon-
 tificis illum confirmatum fuisse, adnotavit idem Marcellus Corcyren-
 sis his verbis: *Sed postea Sixtus considerans Salvatorem nostrum non posse*
à nobis satis dignis laudibus venerari, ordinavit modum supradictum.

Cap. 11. cui Ti-
 tulus est: *quid*
Dominus Papa
facere debeat in
Cæna Domini.
 Apud Mabil-
 lonium Tom. 2
 pag. 180.

Seq. cap. 12.
 sub Titulo quo
 modo datur Præ-
 sbyteri in Cæ-
 na Domini.

CAPUT VI.

Quos repræsentet numerus Tertius decimus abluendorum non ita est facilè explicatu.

Refertur prima opinio, quæ Patremfamilias Domus numero tertio decimo collocat, eaque refellitur.

I.

Ex quo agitari hæc quæstio cæpta est, pupugit multorum animos cupido investigandi, quos nam exprimat numerus tertiusdecimus eorum, quorum pedibus abluendis sese hodierna die Pontifex substernit: cumque ea sit rerum conditio, ut tantò obscuriorem reddant originem suam, quantò remotius eam deducunt; Omnibus perarduum visum est de hoc numero, cujus adhuc latet origo, certum proferri posse iudicium. Accedit quod hæc eadem controversia veteres æquè, ac recentes ferè omnes præterierit Sacrorum rituum interpretes. E modernis quidem, *Garvanti*, *Piscara*, *Bissus*, aliique tredecim enumerant, sed illorum nemo istius numeri causam aperit. *Bauldrins* asserit ad minus tredecim esse oportere: Verum nec Pontificale Romanum, nec Cæremoniale Episcoporum ita loquuntur; quin absolutè decernunt tredecim pauperes esse lavandos. Quare audacis animi videtur in tanto eruditorum virorum silentio, atq; inter tot rerum ambages quidpiam certi velle definire. Id unum mihi insedit animo consilium, ut quæ circumferuntur Sapientum placita, ea ad examen revocarem, quæq; propius rem contingere videntur, seligerem, opinaturus potius quid verisimiliùs dici queat, quam quid verum sit. Ubi enim veritas, & scientia nos fugiunt, opinione ducamur necesse est. Variæ autem sunt opiniones, quas privatim tantum apud eruditos circumvehi, nec palam typis vulgari scio, una excepta *Pompei Sarnellii*, quæ publicam lucem aspexit, eamque nuper amplexus est *Philippus Bonanni*, de qua suo loco infra agemus.

Author Anonymus Opusculi hoc titulo

II. Arduam se complanasse viam existimavit Recens quidam tertium decimum locum deferens Patrifamilias, in cuius domum Christus

stus Pascha cum Apostolis celebraturus, diverterat. Altum Evangelistarum silentium de istius hospitis nomine, in varias opiniones traxit Sacros interpretes. Aliqui enim domi Joannis Evangelistæ coenasse Christum putant, præsertim *Niceforus lib. 1. Ecclesiastica historia cap. 28. Cedrenus in Compendio hist. & Cyrillus Hierosolymitanus Catechesi 16.* Si ita res esset rueret omninò præfata opinionis fundamentum, cum Joannes unus esset ex duodecim discumbentibus. Alii existimant fuisse Joannem quemdam, qui cognominabatur Marcus; cui sententiæ patrocinantur *Alexander Monachus apud Metaphrast. die undecima Junii, & Baronius tom. 1. Annalium ad annum 34. num. 22.* favere videtur huic opinioni *S. Lucas* referens Petrum ab Angelo ex vinculis, & carcere ereptum, in domum Joannis, qui cognominabatur Marcus, se recepisse: *Consideransque, ait, venit ad Domum Mariæ matris Joannis, qui cognominatus est Marcus, ubi erant multi congregati, & orantes.* Consueverat enim Christus hanc domum cum discipulis suis ingredi, dum Hierosolymis morabatur. Utrique sententiæ calculum suum adjecit *S. Gregorius Nazianzenus*, vel potius *Apollinaris* sub *Nazianzeni* nomine delitescens, duas in Monte Sion domos partiens, quarum alteri *Joannes Evangelista*, alteri *Marcus* præflet: quamvis utra illarum Christo Coenaculum grande sterneret, non definiat. Sic enim Mariam Christi matrem nocte, quæ Christi resurrectionem præcesserat, ad Coenaculum cum aliis Mulieribus properantem describit in Tragœdia de Christo patiente:

*Eamus hinc citis silentes gressibus,
Ædes petendo fœminæ, in quibus manent
Ut hospites cum Matre Marci Maria.
Quo convolabit, ut reor, sacer Chorus,
ibique dulcem præstolabimur diem.
Potiusve eamus in novi gnati domum,
Quem filius mihi arrogavit unicus.*

III. Contendit *Petrus de Natalibus*, *Priscum* dominum fuisse domum, in qua stratum erat grande coenaculum. Qui verò *Marcum* esse arbitrantur, in duas tributi sunt classes: quidam enim unum eundemque putant *Marcum*, qui Evangelium conscripsit, & qui in Actis Apostolicis *Joannes* appellatur, cujus sententiæ assertores sunt *Enthymius, Theophilactus, & Dorotheus*. At verò *Bellarmino, Salmeroni, & Baronio* visum est duos *Marcos* esse distinguendos, Evangelistam unum *S. Petri* discipulum, Alterum quem Apostolorum Acta *Joannem* nuncuparunt. Et sanè duorum discriminatim meminit *Martyrologium*.

inscripti: *Pedilavium, sive de numero Pauperum, quibus lavandi sunt pedes Fer. 5. Majoris Hebdomada, Lucæ impressi an. 1709 Typis Peregrini Frediani.*

Cap. 12. Act. Apostolorum.

Romanum, prioris die 25. Aprilis, posterioris 27. Septembris. Ut ut res sese habeat, nec dum exploratum est, uter eorum Paterfamilias domus extiterit, an *Joannes* potius, vel *Priscus*.

IV. Quicumq; ille fuerit hunc vult recens *Auctor* cœnæ cum Apostolis interfuisse, quippe qui & ipse esset Discipulus Christi ut ejus verba declarant apud *Lucam*: *Dicetis Patri familias domus: dicit tibi Magister ubi est diversorium ubi Pascha cum Discipulis meis manducem?* nam si Christus Magister erat Patrisfamilias, utiq; is discipulus Christi fuit, cœnæ cum aliis adfuit, pedes suos lavandos ei porrexit, cum *Joannes* Evangelista affirmer, Christum lavisse pedes discipulorum suorum. Nec dubium quin mos iste fuerit Salvatoris nostri in eadem Mensa prandere cum illis, à quibus hospitio exceptus esset, ut constat *Luca cap. 3. Matthæi 26., & Marci 14.* Cur igitur nunc ab ultima cœna repulisset Dominum domus?

V. Habuit hæc opinio quo numerum componeret non tamen quo ambages etiam suas explicaret. Enim verò non omninò exploratum est, Christi hospitem ipsius fuisse discipulum: Immo hoc diffitetur *Chrysostomus* apud *Antonium de Gislandis Ordinis Predicatorum* libro, quem inscripsit *Opus Aureum*: ubi auctor proposita sibi hac quæstione: *An Christus, vel aliquis Apostolorum haberent domum ad parandum Pascha?* eam ita resolvit: *Respondet Chrysostomus, quod ex verbis manifestum est, quoniam non erat eis domus, neque tugurium: Æstimat quoque, discipulos non habuisse; profectò enim eum illuc rogassent venire.* Nec ideo Magistri nomen eo loci discipulatum hospiti confert, cum eo titulo à Judeis ipsis compellatum sæpe fuisse Christum nemo inficiari possit. Nam *Matthæi 22. Accesserunt ad Jesum Pharisei, & interrogavit eum unus ex eis Legis Doctor tentans eum; Magister, quod est mandatum magnum in lege?*

VI. Age tamen, fuerit is Christi discipulus, sed occultus, sicuti post *S. Augustinum* putat *Lyranus*, cujus propterea subticuit nomen, ne (inquit *Theophilactus*) proditor cognito nomine domum panderet *Phariseis*, qui eum cepissent, priusquam *Spiritualia Mysteria* discipulis traderet. Non idcirco eum convivam Christi fuisse consequens est. Non enim Evangelistæ de hac re mentionem faciunt, facturi profectò, uti & de aliis fecerant, cum quibus Christus aliquandò comedit, si hospitem convivam habuisset. Quin magis eum in eadem mensa Christo, & Apostolis nequaquam assedissee multa evincunt. Cum primis namq; divina celebraturus Mysteria, & recondita suæ fidei arcana propagaturus, non omnes suos affeclas, sed solos adlegit Apostolos, quibus

ea

cap. 22.

cap. 18.

Tit. de Domi-
nica in Ramis
Palmar. num.
36.

Gislandus ibi-
dem num. 59.

ea committeret. Cur ergo aliis discipulis procul pulsus, unum Priscum, aut Marcum Apostolis associaffet, eiq; secretiora consilia aperuisset? Hinc S. Joannes Chrysostomus duodenarium dumtaxat Apostolorum Collegium divinis Mysteriis interfuisse docet, de Juda proditore ita loquens: *Non invitatus à Principibus spontè processit unus de duodecim. Septuaginta discipulis non tam interiora commissa sunt. Hæc erat caterva Regalis.*

Hom. de prodit. Judæ.

Ad hæc: non unus Pater familias tunc domi aderat, sed etiam ejus domestici; quod si ille una cum Apostolis divinorum Mysteriorum particeps effectus est, cur ab his domestici ejus repellendi essent? jam ergo non tredecim tantum, sed longè plures extitissent, quibus Sacra Synaxis tributa, Mysteria concredita, pedesque abluti fuissent à Christo. Nemo insuper veterum Patrum hunc numerum celasset, quorum tamen altum de hac re silentium improbabilè prorsus reddit nuperam hanc opinionem.

VII. Profectò nullus inficias ibit, rem esse ambiguam, & inter antiquos Patres hinc inde agitatam quæstionem, an Joannis Evangelistæ, vel alterius discipuli esset domus illa, in qua Christus Pascha celebravit. Præstat audire Baronium: quod ad domum spectat, ubi Jesus Pascha sibi parare mandavit; Niceforus (historiæ lib. 1. cap. 28.) & alii tradiderunt fuisse domum Joannis Evangelistæ: Sic enim ille ait: *Hæc cæna paratur in domo, ut ajunt, Joannis Evangelistæ, quam ille possessione sua [non exigua autem illa fuit] in Galilæa, Caipha ejus temporis Judææ Pontifici vendita (cujus gratia etiam illi notus extitit, sicuti ipse alicubi sacro suo testimonio astruit) in locis circum Sion montem sitis comparaverat.* hæc ille: eadem Cedrenus in annalibus, & alii. Hieronymus item Epist. 16. de Joanne testatur, ipsum propter nobilitatem generis notum fuisse Pontifici. Quicquid sit Evangelistæ [Matt. 4.] testimonio ipsum fuisse piscatorem, & retia consarcinasse constat, ditiolem tamen cæteris Apostolis piscatoribus fuisse, ea est conjectura, quod Mercenarios ad piscationem conductos habebat; nam Marcus (Marci 1.) de ipso & Jacobo Fratre ipsius ait, quod relicto Patre suo Zebedæo in navi cum Mercenariis, secuti sunt Jesum: habuisseque Hierosolymis domum, in quam post Christi passionem Dei genitricem recepit, æquè assentimur.

Tom. 1. Annalium ad annu 34. num. 22.

An verò apud ipsum Dominus noster hoc anno celebraverit Pascha dubium valdè redditur, quod Lucas scribat ipsum Joannem cum Petro missum ad perquirendum ubi Pascha parandum foret, nec

„ nec ut in domo sua pararet , Dominum præcepisse , nec illos id
 „ compertum habuisse ; sed rogantes apud quem parandum esset ,
 „ iussos esse sequi hominem lagenam aquæ portantem . Quapropter
 „ Alexander Monachus (habes eum apud Metaphrastem die 11. Ju-
 „ nii) qui res gestas S. Barnabæ prosequutus est affirmat , celebratum
 „ esse Sacrum Pascha à Domino in domo alterius Joannis , illius sci-
 „ licet filii Mariæ , qui cognominatus est Marcus , cujus meminit Lu-
 „ cas Actorum 12. , & Paulus Colos. 4. , nam ejus domum Hieroso-
 „ lymis fuisse , atque Apostolis patuisse , ejusdem Lucæ Actor. 12.
 „ testimonio satis perspicuum , exploratumque habetur .

Sed facile quispiam cum *Theophilacto* reponet , Joannem quidem Hierosolymas missum cum Petro , non ei tamen indicatam fuisse à Christo propriam ipsius domum , ne Judas qui præsens erat rem Phariseis renunciaret . Saltem probabilis est hæc opinio , ut proinde incerta sit adversa Sententia , & parum efficax ad tertium decimum in Dominicam Cænam obtrudendum .

cap. 26.

cap. 14.

VIII. At enim coniecturis non est opus , ubi perspicua effulgent veritatis documenta . Quandoquidem apud *Matheum* duodecim tantum nominantur : *Vespere autem factò , discumbebat cum duodecim Discipulis suis . Marcus* itidem inquit . *Vespere autem factò venit cum duodecim , & discumbentibus eis , & manducantibus ait Jesus . Amen dico vobis , quia unus ex vobis tradet me , qui manducat mecum ; At illi cæperunt contristari , & dicere ei singulatim : Numquid ego ? qui ait illis : Unus ex duodecim , qui intingit mecum manum in Catino .* Nullus hic adest locus tertio decimo , cum iteratis vicibus duodecim secum edentes , eum de proditore interrogantes , manum in catino intingentes expressè designet ; Nec discipulorum nomine , quorum pedes Christus abluit , alios ab Apostolis , quis intelligat , propterea quod *Joannes* asserat : *Capit lavare pedes discipulorum .* Nam eosdem discipulos vocat , quos *S. Lucas* disertis verbis Apostolos nuncupavit : *Et cum facta esset hora discubuit , & duodecim Apostoli cum eo .*

cap. 13.

cap. 22.

IX. Multa hic reponit Auctor , qui se Patris familias Patronum facit : Nempe ab Evangelistis nequaquam reiici hospitem Christi , sed tantum illius subtrahi nomen , quod extra Apostolorum Collegium esset . Idque his argumentis fulcire satagit . Primum quod *Jansenius* exponens illud *S. Marci* : *venit cum duodecim* , per Synecdochem dictum affirmat , cum jam antea Hierosolymam duos præmisisset Apostolos , qui res celebrando Paschati necessarias procurarent , ipse vero decem dumtaxat itineris socios secum duceret . Ni-
 hilo-

hilominus cum duodecim venisse dicitur, quoniam alii decem, qui supererant, totum Collegium referebant. Ob eandem causam adnotat idem *Jansenius*, duos discipulos ab oppido Emaus Hierosolymam regressos, undecim Apostolos in Cœnaculo congregatos reperuisse, qui tamen decem tantum esse poterant: Thomas quippe ab erat, & Judas proditor jam ante Christi necem laqueo se suspenderat.

Apud Lucam
cap. 24.

Nec solum major numerus pro minore, sed minor interdum in scripturis pro majore usurpatur. Sic Geneseos 15. Deus prædixit Abrahamo, ipsius posteros mansuros apud exterarum nationes quadringentorum annorum spatio; & nihilominus supputatione temporis facta, à die, qua filii Israel in Egyptum ingressi sunt, usque ad illorum exitum, quadringenti & quinque anni elapsi fuerunt, ut animadvertit *Salmeron. Epiphanius* quoque ab Adamo usque ad Noënum decem generationes enumerat, totidem à Noëmo usque ad Abrahamum, ab ipso usque ad Davidem quatuordecim; sicque ab Abrahamo usque ad Christum generationes duæ, & sexaginta percurrissent, cum tamen non nisi sexaginta recenseantur. In Deserto pariter septuaginta palmæ describuntur, tametsi duæ insuper hunc numerum excederent. Septuaginta duos Seniores Deus in montem vocavit; licet septuaginta solum cum Edal, & Medad nominentur. Tandem septuaginta duo fuerunt Sacræ Scripturæ interpretes, quorum versionem compendii loco septuaginta appellamus. Quemadmodum igitur major numerus pro minore ponitur, ita ex adverso minor pro majore accipitur: quò fit, ut duodenarius Apostolorum numerus ab Evangelistis expressus tertium decimum nequaquam propellat.

pro legom. 11.
cap. 50.

X. Verum leviora hæc sunt, quæ ne vel minimum adversam causam juvant. Rectè siquidem Christus cum duodecim venisse dicitur Hierosolymam, quoniam qui iter procurunt, semper in comitatu illius esse censentur, cui in itinere deserviunt. Quemadmodum Imperator Exercitus quinquaginta millium bellatorum, licet decem virorum millia ad iter explorandum jubeat ante ire; nihilominus cum quinquaginta millibus pergere asseritur; quod omnes qui aut præcedunt, aut sequuntur, in illius sint comitatu. Illud etiam à vero non abest, duos Apostolos manè in urbem missos, ad vesperam reversos esse, Christo indicaturos se jussionibus ejus obtemperasse; Ac postmodum unà cum ceteris iter denuò arripuisse. Siquidem idem *Marcus* cum prius affirmasset, quod *primo die Azymorum quando Pascha*

cap. 14.

immo-

In Coment.
Sup. cap. 14.
Marci ver. 17.

immolabant dicunt ei discipuli: Quò vis eamus, & paremus tibi, ut manduces Pascha? & mittit duos ex discipulis suis: hæc verba indicare videntur eos manè primi diei Azymorum missos, ut ea opportunius parare possent, quæ serò ad cœnam Paschatis essent necessaria: Dein reuersos Christo in itinere comites se adiunxisse, ideò subjunxit: Vespere autem factò, venit cum duodecim. Munit hanc meam conjecturâ Lucas Burgenfis inquiens: Verisimile est Petrum, & Joannem postquam necessaria omnia paraissent, Agno ad ignem torrendi causa relicto, nunciasse præceptori, successisse omnia prout ipse prædixerat; jamque Pascha, Cœnam, & necessaria omnia esse parata in cœnaculo illo, quod ipse petiverat; itaque cum Præceptore, & reliquis decem Collegis rediisse eò ubi parauerant omnia.

Coment. in
cap. 24. Lucæ
vers. 33.

XI. Sed esto fuerint tantum decem Apostoli, quibus cum Christus tunc in urbem venit, sicuti decem solum erant Apostoli post Christi resurrectionem Hierosolymis congregati, quos duo discipuli è Castello Emaus reuersi repererunt, quamquam per Synecdochem ibi duodecim, hîc undecim numerentur, non proptereà in duo denario Apostolorum numero claudi poterat Paterfamilias. Enim verò dicuntur undecim, quia jam totum Collegium Apostolorum vocabatur, et erat undecim virorum, quod hic majori ex parte erat collectum. Sic triumviri, & septemviri dicuntur congregati etiam si unus vel alter desit, ut rectè post Burgensem, & Jansenium observat Cornelius à Lapide. Cæterum Paterfamilias extra collegium erat, nec eo indigitari poterat, cujus subindè nomen exprimendum fuerat, si & ipse cum Apostolis cœnasset. Sicuti Lucæ 24. quoniam præter Apostolos alii quoque congregati erant in Cœnaculo, quandò apparuit illis Jesus, sigillatim de ipsis mentio fit; & invenerunt, inquit, congregatos undecim, & eos qui cum illis erant, idest ceteros Christi discipulos, qui tunc Hierosolymis cum Apostolis commorabantur, exponit idem Cornelius. Quare hoc argumentum demonstrat abfuisse à Cœna hospitem, non interfuisse.

cap. 12. ver. 40

XII. Quæ de minore numero, pro majore interdum in Scripturis appposito objecta sunt, ad rem non faciunt. Cum primis enim in historiæ veritatem peccat auctor oppositæ sententiæ, cum putat hebreos in Ægypto mansisse quadringentis & quinque annis. Cur non potius asserit commoratos esse quadringentis & triginta annis? Hunc quippe numerum exhibet liber Exodi: *Habitatio, inquit, filiorum Israel in Ægypto fuit quadringentorum triginta annorum.* Verùm Doctores omnes, cum Hebræi, tum Latini hæc verba non ita superficie
tenus

tenus intelligunt, ut toto hoc tempore Israelitę apud Ægyptios degerint, sed temporis hujus initium ab Abrahami vocatione, ejusque in Chananitidem profectioe repetunt. Curiosus istius Chronologię indagator consulat *Augustinum quęst. 47. in Exodum: Eusebium in Chronico, Rupertum, Abulensem, Cajetanum, & Cornelium à Lapide in cap. 12. Exodi versu 40.* Ideo autem Moyses dixit, Hebręos habitasse in Ægypto quadringentis triginta annis, quia potiozem partem in eà regione transegerunt: vel quoniam prima Abrahami peregrinatio fuit in Ægypto, *Geneseos 12.* & ultima pariter Hebręorum: A principio autem & fine denominatio accipitur; præsertim cum Scripturę finis in hac annorum supputatione is esset, ut indicaret totidem profluxisse annos à data promissione de Chananitidis regione possidenda, usque ad eam expletam, præstitamque.

Itaque anni quadringenti, quos liber *Geneseos cap. 15.* recenset, initium ducunt à nativitate Isaac: tunc enim Abrahamo pollicitus est Deus se daturum illi semen, ejusque posteris terram promissionis, ut hoc eodem capite constat; ac postea adjecit: *Scito prænoscens, quod peregrinum futurum sit semen tuum in terrà non suà, & subiicient eos servituti, & affligent quadringentis annis. Verumtamen gentem, cui servituri sunt, Ego judicabo; & post hæc egredientur cum magnà substantià.* Contigit porro Isaac nativitas anno centesimo Abrahę, qui fuit vigesimus quintus ab ejus vocatione *Geneseos 12.* facta. Ab hoc siquidem tempore, usque ad Israelis exitum ex Ægypto, fluxerunt anni quadringenti & quinque. Sed solet interdum scriptura paucos numeros prætermittere, uti hoc loco fecit annos quinque præteriens, teste *D. Augustino*. Attamen parvum hunc annorum defectum supplet ipsa Scripturę Chronologia, suppleant & Sacri Interpretes: at verò nec Scriptura, nec illius interpretes unquam Apostolorum Collegio accensent Christi hospitem, nec eo numero comprehendi patitur numerus, qui Apostolorum Collegium representat, extra quod hospes ille erat.

XIII. *Epiphanium* advocat *Anonymus* quamquam sibi infensum. Sexaginta namq; & duas generationes à Mundi exortu ad Christum usque enumerat, licet compendii causà sexaginta duntaxat enunciarı existimet. Quid inde ad rem attinet, imò quid non inde contra Anonymi assertum? Equidem in scripturis ab Adamo, usque ad Christum, duo supra sexaginta generationes recensentur. *S. Mattheus* in tres tessaradecades, seu numerum quatuordecim ter repetitum, generationes divisit ab Abrahamo exorsus: Binę verò decades

Cap. i.

lib. 3. con. he-
refes in com-
pendiaria do-
ctrina de Fide
Catholicæ, &
Apostolicæ
Ecclesiæ.

præcedentium temporum in libro Geneseos describuntur; altera ab Adamo usque ad Noemum; altera à Noemo usque ad Abrahamum deducta: quibus additæ tres tessaradecades à *Matthæo* recensitæ, duas & sexaginta generationes complectuntur, totidemque à sacris Interpretibus enumerantur, ab ipso quoque Epiphanio. *Quod si exempto Superno, & inferno numero, propter medium sexaginta numerum, non nisi generationes sexaginta dicantur compendii gratia, id fit ad figuras, & allegorias perfectæ speculationis, ut loquitur Epiphanius; cujus eò loci præcipuus erat scopus, ut allegorica interpretatione, sexaginta generationes, Reginis pari numero in Canticis Canticorum à Salomone descriptis, significatas exponeret. At verò tertius decimus conviva ab Apostolis, in nullo Scripturarum loco, & à nemine veterum Patrum, imò nec ab aliquo vel mediocris notæ scriptore, ante Authorem Anonymum, ne quidem excogitatus unquam apparet.*

In cap. 15.
Exodi sub finē

XIV. Fefellit *Epiphanium* singularis opinio *Origenis* de septuaginta duabus Palmis, cui refragatur Scriptura *Exodi* 15. & *Numeri* 33. omnesque versiones, quæ Septuaginta duntaxat Palmarum meminerunt. *Origeniani* erroris causam aperit *Biblia Maxima Parisiis edita anno 1660. in Concordia, & expositione litterali Capitis 33. Numerorum ver. 9.* hæc habens: *Scio Origenem hinc septuaginta duas Palmas posuisse, quas de totidem Discipulis Christi mysticè exposuit, sed omnes lectiones solum habent Septuaginta; nec non Philo, & Josephus, imò ipsemet Origenes Homil. 7. in Exodum Septuaginta Palmas solum describit. In signum videlicet, quod Israelitæ habituri erant Septuaginta Judices sub Moyse, sicuti post Divum Augustinum docet Lyranus.*

Apud Eibliam
Maximā cap.
11. Numeror.
in Annotatio-
nibus ad vers.
16.

XV. Quare Hebræorum opinione deceptus est Epiphanius, cum Eldad, & Medad septuaginta Senioribus adjectos arbitratur, ac Septuagenarium numerum prætergressos illorum, quos Deus præceperat Moyfi, ut Judices populi constitueret. Hebræos siquidem hæc invasit opinio, quam refert Rab. Salomon, quod Moyfes volens compescere murmur populi contra se si plures acciperet de una Tribu, quam de alià, accepit de qualibet Tribu sex senes, qui sunt simul accepti Septuaginta duo, sed quia Deus præceperat tantum de Septuaginta, ideo accepit septuaginta duas schedulas, scribens in qualibet *Zaquen*, id est *Senex*, exceptis duabus schedulis, in quibus nihil erat scriptum, & illas schedulas posuit in vase, ubi non poterant videri, dicens septuaginta duobus senibus, quod quilibet acciperet ibi unam schedulam ad fortunam, & qui acciperet schedulam non scriptam si-
gnum

„ gnum erat, quod Deus nolebat eū cum Senibus computari, & ideo
 „ dicitur de istis duobus, quod ipsi descripti fuerant, quia schedu-
 „ las scriptas habuerant. Stultum est Hebræorum commentum,
 quod egregiè dissipat Alphonsus Tostatus, ex eo quod Septuaginta
 tantum in textu nominantur, & Deus iusserit, Moysen eligere Se-
 ptuaginta, quos dignos ipse iudicaret, nulla exceptione facta, ut de
 qualibet Tribu sex assumeret. Quocirca Eldad, & Medad Septua-
 ginta Senjorum cætui erant adscripti, à Moysè cum reliquis adlecti;
 unde Scriptura ait: *nam & ipsi descripti fuerant*: sed figillatim de ip-
 sis mentio habetur, quod aliis sexaginta & octo cum Moysè è taber-
 naculis egressis, duo illi tantum in tabernaculis manserint, *ex humi-*
litate, dum se honore indignos existimabant, ut scribit *S. Hieronymus*. Epist. 127.
 Ita tradunt, *Biblia Maxima*, & *Tostatus* locis laudatis; & *Cornelius à*
Lapide in Cap. 11. Numerorum.

XVI. Quod tandem de Interpretibus veteris testamenti tradit *Ano-*
nymus, me non præterit, eos compendii loco septuaginta tantum di-
 ci; aliundè tamen innotescit illos duos supra septuaginta fuisse. He-
 bræos enim interpretes à Ptolomeo Egyptiorum Rege ascitos, ut ex
 Judaico in Græcum sermonem vetus testamentum transferrent, se-
 ptuaginta duos enumerant, *Josephus lib. 12. antiquitatum cap. 2. Phi-*
lo lib. 2. de vità Moysi, Tertullianus Apologetici cap. 18. Cyrillus Hiero-
solymitanus Catechesi 4., Augustinus lib. 18. de Civit. Dei cap. 42. aliq;
 plurimi. Cæterū nec Sacre literæ, nec quisquam magni nominis Scri-
 ptor tredecim recensent, qui in Cœna Dominica Christo assiderent.

XVII. Imò verò si veterum æquè, ac Recentium Sacrorum Inter-
 pretum sententiam consulamus, hi ab ultimà Cænà detrudunt quem-
 vis alium ab Apostolis. *Chrysostomus loc. cit. Augustinus, Hieronymus,*
Beda in Commentariis, duodecim duntaxat cum Christo Cœnæ inter-
 fuisse commemorant. *Cornelius à Lapide* disertis verbis id affirmat:
Non alios, inquit, quam duodecim Apostolos interfuisse huic cœnæ, & Eu-
charistia, hinc liquet: hic enim duodecim duntaxat nominantur, & cen-
sentur. Quod nota contra Euthymium, qui alios quoque interfuisse arbi-
tratur. Cornelio prævit Burgenfis, omnesq; minores Discipulos ita
 explosit. *Ut autem significat Apostolos omnes adfuisse; ita videtur intel-*
ligendum dare, nullum alium adfuisse. Nam quod quidam dicunt, adfuisse
septuaginta Discipulos, non sit verisimile; tum quod non essent illi de Fa-
milià Jesu; tum quod non constituerent illi unam aliquam inter se Fami-
liam, sed variarum Familiarum cum essent, singuli band dubium eodem
tempore Pascha cum Familiis suis fecerint. Eandem interpretationem

Comment. in
cap. 26. Matth.
vers. 20.

Super Matth.
cap. 26. n. 20.

Enarratione
in Evang. Mat-
th. fol. 132.

Exposit. Evāg
Matth. cap. 26.
in exposit. li-
terali, num. 12

insinuat *Nicolaus de Gorran*. *Discumbebat cum Discipulis, scilicet duode-
cim Apostolis, Dominus cum Servis, Magister cum Discipulis, Pater cum
Filiis, quasi cum Sociis, quasi cum Amicis*. Utrique manus inserit *P. Na-
talis Alexander Ord. Præd. Doctor Sorbonicus*: Numerus, inquit, *Discipu-
lorum exprimitur, ut Christum cum totā suā Familiā Paschalem Agnum
comedisse, cœnamque Mysticam celebrasse significetur: & neminem præter
Apostolos duodecim utrique Cœnæ adfuisse, neminem ex iis ab alterutra
summotum, & exclusum, ne quidem Judam proditorem, veteres Patres,
uno penè Hilario excepto, summo consensu affirmant. S. Joan. Chrysost. hom.
82. in Matth. & hom. de prodit. Judæ, S. Hieronymus in hunc locum, S. Au-
gust. tract. 62. in Joan. Theodoretus in cap. 11. epist. 1. ad Corinth. S. Leo
serm. 56. de Pass. Dom. 7.*

Lib. 7. Bell.
cap. 17.

Congruit hæc interpretatio Mosaicæ Legis præscripto *Exodi 12.*,
ubi sancitum est, Agnum Paschalem, per singulas Familias comedend-
um esse, neque ex alienis Familiis quemquam assumi posse, nisi ubi
minor esset numerus personarum, quæ ad totius Agni esum non suf-
ficerent. Unde *Josephi, & Rabbiorum* opinio est, non pauciores, quam
decem adhiberi solitos ad esum unius Agni; idemq; *Josephus* ex Agnis
256500. in Paschate immolatis Cestio Præside, sub quo à Romanis
Judæi defecerant, colligit tunc Hierosolymis fuisse Judæorum trige-
sies centena, & septuaginta millia, præter impuros: hi enim esu Agni
arcebantur. Itaque Christus juxta Legis instituta Pascha manducatu-
rus, duodecim tantum Apostolos secum admisit ad edendum Agnum
Paschalem, quod ii propriè unā cum ipso familiam constituerent,
ipsi ubique adessent in comitatu, cum ipso ederent, pro ipsis etiam
jusserit Petro ut didragma solveret. Non ita verò erga septuaginta
Discipulos se gessit, quos nec secum semper adduxit, nec convivas,
aut contubernales habuit.

In Comment.
in c. 22. Lucæ.

Comment. in
eund. locum.

XVIII. Scio equidem à quibusdam creditum esse, septuaginta Di-
scipulos Pascha in eadem domo manducasse, cujus sententiæ Patroni
sunt, Euthymius, Albertus Magnus, & Hugo Cardinalis. Verum
ab omnibus illa exploditur, & licet quidpiam ei deferre velimus,
non idcirco faveret Anonymo, imo obeset quam maximè: jam enim
non tredecim modò, sed octuaginta quatuor Cœnæ interfuissent.
Quin etiam illi ipsi, qui eam tuentur, in alia mensa seorsum à Chri-
sto, & ab Apostolis discubuisse autumant. Ita enim tradit *Albertus
Magnus*: Cum autem, inquit, *duodecim cum eo discumberent, septuagin-
ta duo in alia Mensa seorsum discubuerunt*. In eandē Sententiā ivit *Hu-
go Cardinalis*, cujus hæc sunt verba: *Duodecim Discipuli cum eo discu-
bue-*

buerunt ad coenandum in eadem mensa ; alii verò discipuli minores erant in alia Mensa . Quocirca nec ipsorum pedes à Christo abluti sunt , nec Sacra Synaxis eis distributa , quibus Apostolorum duntaxat ministerio Sacramenta sua impertiri voluit, sicuti idem *Albertus Magnus* docet : *Discumbebat*, ait, *cum duodecim Discipulis suis, per quos ad omnes alios ordinatio Sacramentorum descendere debuit.* Hec procul dubio declarant, nec Hospitem domus, nec minorum Discipulorū quempiam Coenæ Domini interfuisse, quamquam ille Christi fuisset Discipulus. Non enim ad peculiarem, & propriam Christi Familiam pertinebat, uti nec septuaginta Discipuli, nec potior causa erat, cur huic sua crederet mysteria , cur eum corpore , ac sanguine suo pasceret, cur ejus pedes dilueret, & alios omnes tantorum beneficiorum expertes esse vellet . In ejus quidem domo Pascha celebravit, Apostolorum pedes abluit , Eucharistiæ Sacramentum instituit , sed tamen domum illam veluti conductitiam tunc ingressus est, non invitatus à Patrefamilias, sicuti antea invitatus fuerat à Simone Leproso , à Martha, à Zachæo, aliisque , sed ipsemet ultrò eam poposcit, atque à Domino mutuatus est , ut omnes Evangelistæ innuere videntur : Sic enim Matthæus habet : *Prima autem die Azymorum accesserunt Discipuli ad Jesum, dicentes: Ubi vis paremus tibi comedere Pascha ? At Jesus dixit : Ite in Civitatem ad quemdam , & dicite ei : Magister dicit : tempus meum prope est : apud te facio Pascha cum Discipulis meis. Et fecerunt Discipuli sicut constituit illis Jesus , & paraverunt Pascha . Vespere autem facto discumbebat cum duodecim Discipulis suis .* Cur non hic Matthæus Patrefamilias cum Christo discumbentem enarrat , sicuti Apostolos commemorat, eumque paulò antea nominaverat , cum de eligenda domo sermo erat ? Imò non ab ipso, sed à duobus Apostolis paratum Pascha, cum dicat, summotum à Coenà ostendit Hospitem . Si namq; cum Christo ipse comedisset, utique ipsius muneris erat parare omnia, quæ ad Coenam instruendam necessaria erant .

Comment. in
cap. 26. Matth.

cap. 26.

Nec vim rationis hujus enervat , quod Christus dixit : *Apud te facio Pascha cum Discipulis meis* : Perinde enim est , ac si dicat , *in domo tua facio Pascha cū Discipulis meis.* Quod illustrius fit ex Marci Evangelio : *Mittit duos ex Discipulis suis , & dicit eis : Ite in Civitatem , & occurret vobis homo lagenam aquæ bajulans, sequimini eum, et quocumque introierit, dicite domino domus, quia Magister dicit : Ubi est refectio mea, ubi Pascha cum Discipulis meis manducem ? Et ipse vobis demonstrabit cœnaculum grande stratum ; & illic parate nobis. Et abierunt Discipuli ejus, & venerunt in Civitatem, et invenerunt sicut dixerat illis, et pa-*

cap. 14.

ra-ve-

rauerunt Pascha. Quod tamen Marcus refectiōem vocat, Lucas diversorium appellat: Dicit tibi Magister, ubi est diversorium, ubi Pascha cum discipulis meis manducem? & ipse ostendet vobis coenaculum magnum stratum, & ibi parate. Itaq; locum duntaxat à Patrefamilias mutatus fuit, ubi Agnum Paschalem ederet, penè ac si ad hospitium aliquod divertisset, ubi omnia à duobus Apostolis antea missis ad Coenam instructa reperit, nec à domus hæro fuerat invitatus; ac subindè nullus est conjecturæ locus, unde probari queat eum interfuisse ultimæ Coenæ; quin potius omnia clamant ipsum abfuisse.

C A P U T VII.

Eorum sententia ad examen revocatur, qui Matthiæ tertiumdecimum locum dant.

Hanc minimè improbabilem censemus, dummodo Juda expulso, Matthiæ etiam Paulus adiiciatur.

I.

Um primum celebris hæc controversia vulgari cæpit, statim audivimus aliquos in eorum sententiam conspirare, qui duodecim Apostolis in ultima Coena à Christo ablutis, tertiumdecimum Sanctum Matthiam adjunxerunt. Hunc enim Spiritu Sãcto afflante Apostolorum Collegio aggregatum fuisse, Acta Apostolica commemorant. Si cui ergo hæc honoris prærogativa tribuenda est, Matthiæ profectò congruit, quem pari cum ceteris dignitate auctum scimus, ut quemadmodum eidem cætui aggregari promeruit, ita & eisdem honoribus potiatur. Nec alicui scrupulum iniicere debet Matthiam ultimæ coenæ nequaquam interfuisse, cum Dominus duodecim Apostolorum pedes aqua lustravit, propterea quod non nisi post illius ascensum in Coelum, Apostolatus culmen adeptus sit. Siquidem ut antea monuimus Ecclesia quotãnis sacrum hoc lavacri genus prosequuta, non tam circumstantias adamussim servat, quam ipsam operis substantiam, in eo maximè sitam, ut Salvatoris vestigia premendo, eximium humilitatis, Charitatisque specimen ob oculos fidelium ponat

nat, eosque sui præceptoris exemplo, admutua hæc pietatis officia provocet. Ita verò plerumque in hoc munere obeundo duodenarium numerum custodit, ut illum Apostolorum cultui dediceret: Quà de re infra redibit sermo. Procùl autem absit è fidelium animis, ut cum in honore duodecim Apostolorum totidem pauperum pedes aspergunt, Judæ proditori apostata, ac eternis gehennæ suppliciis addicto quidquam deferre velint. Quamquam enim quo tempore Christi Clementiam in se expertus est, Apostolorum collegio adscriptus esset; nihilominus tamen, ut Augustinus asserit, *Unus eorum erat numero, non merito, Unus specie non virtute: Commixtione corporali, non vinculo spirituali, Carnis adjunctione, non cordis socius unitate*: Indignus idcirco cui vel minimum obsequium impendatur, quippe qui in sempiternum à Beatorum glorià exciderit. Quamobrem in duodenario Apostolorum numero non Judas, sed Matthias sedem occupat, quoties in eorum honorem istud Christianæ Religionis obsequium fideles exhibent.

Tract. 61. in Joann.

II. Verum enim verò hæc explicandi ratio non enervat, sed roborat difficultatem. Si enim Matthias Apostolorum cætui adnexus, Judam pellit, utpotè in ejus sedem suffectus; jam non tredecim, sed duodecim semper erunt recensendi. Quod si Matthiæ Paulum quoque adjiciant, quem decimum tertium Apostolorum appellat *Venerabilis Beda*, eundemque uti Apostolum semper Ecclesia prosequuta est: Cur non etiam Barnabas hac honoris prærogativa donandus erit, quem æquè ac Paulum inter Apostolos Ecclesia collocavit, ac de utroque Spiritus Sanctus in Actis Apostolicis jussit: *Segregate mihi Paulum, & Barnabam in opus, ad quod assumpsi eos?* Jam ergo non tredecim, sed quatuordecim enumerandi essent.

Hom. 1. in Natali S. Benedicti.

cap. 3.

III. Attamen præfata Opinio non incommodè exponi potest, si asseramus hoc numero primùm significari duodecim Apostolos, tertium decimum verò locum Paulotribuendum esse, non quod is cœnæ assideret, quem certum est post Salvatoris Ascensum fuisse vocatum, sed ob peculiarem reverentiam Romanæ Ecclesiæ præ cæteris erga concivem suum, & Apostolum, quem unà cum Petro susceptæ Christianæ fidei cognoscit auctorem, qua prærogativa Barnabas caruit. Et sanè quemadmodum in aliis Romanæ Ecclesiæ Sacris Ceremoniis, ita in hac doctorem gentium ab Apostolorum principe divellendum non esse, evincit par cultus ab eà semper utrique exhibitus. Amborum reliquias uno eodemque tumulo, tum in illius, tum in istius Basilica, distributis hinc inde earum partibus clausit: Festa

uno

Serm. 1. de Na-
tali Apostolo-
rum.

lib. 3. Carmi-
num.

uno die celebrat, & quoties unius solemnia seorsim agit, semper al-
terius memoriam adnectit: In Basilicis, in Iconibus, in foris, in Di-
plomatibus, ambo comites semper occurrunt. Utrique fidem suam
debet, in utroque paria prædicationis merita veneratur, utrumque
eodem die proprio sanguine Urbem totius orbis Dominam conse-
crasse dignoscit. Unde iure & merito dixit Magnus Leo: *hos gratia
Dei in tantum apicem inter omnia Ecclesiæ membra provexit, ut eos in
corpore, cui caput est Christus, quasi geminum constitueret lumen oculorū:
de quorum meritis atque virtutibus nihil diversum, nihil debemus sentire
discretum, quia illos, & electio pares, & labor similes, & finis fecit aqua-
les.* Similia in utrumque Encomia congerunt Sancti Patres, Chryso-
stomus, Augustinus, Maximus, Gregorius, Alique. Sed omnibus Ele-
gantius amborum & merita, & Orbi ac Urbi præstita beneficia Venan-
tius Fortunatus his carminibus complexus est.

*Cælorum portæ, lati duo lumina mundi,
Ore tonat Paulus, fulgurat arce Petrus.*

*Inter Apostolicas radianti luce coronas,
Doctior hic monitu, celsior ille gradu.*

*Corda per hunc hominum reserantur, & astra per illum:
Quos docet ipse stylo, suscipit ille polo.*

*Pandit iter cælis hic dogmate, clavibus alter:
Est via cui Paulus, Janua fida Petrus.*

*Hic petra firma manens, ille Architectus habetur:
Surgit in his templum, quo placet Ara Deo.*

*A facie hostili duo propugnacula præsent,
Quos fidei turres Urbs caput Orbis habet.*

*Hi radiant oculi, pretioso in corpore Christi,
Lumine qui proprio, cætera membra regunt.*

IV. Equum igitur videbatur, ut ea die, qua cum cæteris Aposto-
lis Romana Ecclesia Petrum veneratur, & pauperum pedibus, qui
eos representant, obvoluta summo prosequitur honore, unâ cum
aliis concivem quoque suum, Doctorem, Petri Collegam, susceptæ
fidei auctorem, Urbisque singulare præsidium ac decus, Paulum
scilicet Apostolum in tertiodécimo Pauperum, quemadmodum alios
Apostolorum in duodecim, pari cultu, atque obsequio dignaretur.
Sed de his fusius infra cap. 13.

65

CAPUT VIII.

Altera Sententia recensetur, quæ in Tertio-
cimo Paupere Christum repræsentari af-
firmat; Aresii, Sarnellii, & Bonanni
testimoniis hæc sententia
munitur.

I.

Uamquam probabilem existimem opinionem il-
lam, quam nuper expendi, eaque conjecturis
minimè contemnendis fulta sit: nihilominus
tamen æquè verisimilem censeo hanc postremam,
quæ in tertio decimo Pauperum repræsentari
Christum ipsum arbitratur. In his namque Ec-
clesiæ ritibus, quorum nec in Scripturis expres-
sa mentio fit, nec ex veterum Patrum traditione ulla ad posteros no-
titia derivata est, per arduum quidem videtur mentem assequi eorum,
à quibus primitus conditi sunt. Verumtamen quædam in veterum
monimentis hujusce ritus vestigia collucent, quæ nos admonere pos-
sunt eorum, quæ delitescent. Olim etenim apud Monasticos Ordines,
quibus in Coena Domini abluendorum pauperum cura fuit, in more
positum erat, cum mandatum peragerent, pronos in terram *Christum*
in pauperibus adorare: Quidni ergo Romana Ecclesia præter duode-
cim pauperes Apostolos referentes, tertiumdecimum adiacere potu-
it, qui Christi personam ageret? Et sanè rem ita sese habere mihi ar-
gumento est *Marcelli Corcyrensis* testimonium supra relatum narran-
tis, Sixtum hujus nominis Quartum, hunc numerum, quem aliquan-
do Romæ variari contigerat, decreto suo confirmavisse: *Sixtus*, in-
quit, *considerans Salvatorem nostrum non posse à nobis satis dignis laudi-*
bis venerari ordinavit modum supradictum; nempe abluendi tredecim
pauperum pedes, de quâ lotionem Marcellus ibi pertractat. Quorsum
autem ad dignas Christo laudes persolvendas hunc expiandorum
numerum decrevisset, nisi quia singulari quodam cultu Christum in
tertio decimo paupere prosequeretur Ecclesia, quemadmodum in
duodecim mundandis Apostolos venerabatur? Alioquin si de cultu
generatim Christo in pauperibus præstito sermo habeatur, nihil in-

sup. cap. 5.

in Cæremoni
Romano.

tererat numerum illum præfigi, cùm æque in duodecim, ac in tredécim, aut alio quovis numero supputandis pauperibus, Christus à nobis honore afficiatur. Itaque præter generalem hanc erga Christum observantiam, quidpiam aliud singulare laudatus Pontifex in definienda illa pauperum abluendorum classe indicare voluit, nimirum in eà contineri quempiam, qui Christum repræsentet.

Impresa 136.
num. 30. pag.
341.

super Psal. 80.

nell'Epist. Ec-
clesiast. Epist.
13. pag. 98.

II. Atque eò libentiùs hanc sententiam cæteris prætulimus, quod in eam abiisse noverimus viros non mediocris notæ, qui soli, aut obiter tantum, aut rei istius investigandæ consilio, hunc numerum inquisierunt; quamquam ex omnibus, ac propè innumeris Scriptoribus, quos consulere potuimus, duo tantum vel tres hanc spartam, & etiam mediocri studio, adornaverint. Primus ac cæteris antiquior est *Paulus Aresius Episcopus Dertonensis lib. 5. Ex iis* quos italicè inscripsit *delle Sacre imprese* de numero tertiodécimo hæc scribens: *Potea dirgli esser stato consacrato questo numero dall' Apostolo S. Paolo, il quale, come appunto chiamato viene da S. Agostino, fu il tredicesimo Apostolo, anzi pure dal nostro Redentore, il quale con i suoi dodici Discepoli, il numero tredicesimo componeva; laonde nel Giovedì Santo da' Prelati Ecclesiastici a tredici Poverelli si lavano i piedi.* Verùm obiter tantum *Aresius*, & potiùs in numeri istius commendationem hæc dixit, quam vestigandi mysterii gratia; nec enim suo tempore Sapientum ingenia præsens controversia vexare cæperat. Omnium primus eam excitavit *Bartholomeus Receputus Foroiuliensis*, proposuitque dirimendam viro erudito *Pompeo Sarnellio*, cujus votis hic fecit satis disertissima Epistola, quam hìc integram exhibemus *Italico Sermone*, prout ab auctore scripta est.

III. Perchè nel Giovedì Santo si lavano dal Vescovo i piedi a tredici, e non più tosto a dodici, se dodici furono gli Apostoli.

LEZIONE XIII.

„ Quando VS. mi vuol proporre somiglianti questioni non più
„ toccate da veruno autore, si contenti per la meno darmi un
„ mese di tempo per volta. Il Sig. Pier Paolo suo fratello, hieri mi
„ consegnò la sua compitissima lettera, ed oggi viene per la risposta,
„ perchè vuole spedire il mandato Corriero; mi creda che ieri, ed
„ oggi non ho fatto certamente altro, che voltar sottosopra la nobi-
„ lissima Biblioteca del nostro Eminentiss. Sig. Cardinal' Arcivesco-
„ vo Orsini commun Padrone, e Mecenate, che come sà, è copiosis-
„ sima d'autori tanto antichi, quanto moderni, li quali intorno alle
„ Sacre cerimonie hanno scritto, e pure non ho trovato uno, che
„ di-

„ dica, perchè nell'esecuzione del divino mandato del Giovedì Santo
 „ si debbano dal Vescovo lavare i piedi a tredici, e non più tosto
 „ a dodici, se dodici, e non tredici furono gli Apostoli a' quali Cri-
 „ sto fè la lavanda de' piedi.

„ Quelli che hanno scritto dopo il Cerimoniale Romano non por-
 „ tano altra ragione, se non che il medesimo cerimoniale così comā-
 „ da nel Capitolo 24. *de mandato, seu lotione pedum* fol. 296 le cui pa-
 „ role sono le seguenti: *Sed quia circa hoc diversi sunt ritus Ecclesia-*
 „ *rum, alicubi enim est in usu vestire sumptibus Episcopi, vel Capituli*
 „ *tredecim pauperes, eosdemque cibo, & potu reficere, & cetera. Alibi*
 „ *Episcopi lavant pedes tredecim ex suis Canonicis, &c. Si igitur lavan-*
 „ *di erunt pedes tredecim pauperibus.* Così gli Scrittori delle Sacre Ce-
 „ rimonie avvertono, che si apparecchino tredici Mappule, ò siano
 „ Sciugatori per rasciugare i piedi, e non altro: E perchè de' Sacri
 „ Misterj delle Cerimonie hanno scritto più gli antichi, che i Mo-
 „ derni, non ho lasciato di leggerne molti, cioè il Beato Isidoro Is-
 „ palense, Albino Flacco detto Alcuino, Amalario fortunato, Ra-
 „ bano Mauro Arcivescovo di Magonza; VValfrido Strabone, Ber-
 „ none Abbate, Micrologo, Ivone Carnotense, Ildelberto Cenoma-
 „ nense, Ruberto Abbate, Pietro Cluniacense, Radolfo del Rivo,
 „ L'Autore del libro detto *gemma animæ*, Ugone di S. Vittore, che
 „ tutti gli ha Sua Eminenza, e questi non dicono nulla, nè del nu-
 „ mero tredici, nè del suo mistero. Ho letto parimente Durando
 „ Durante, Paride Crasso, il Roffi, Gavanto, Quarto, Castaldo
 „ Bauldrii, e di questi moderni alcuni nominano solamente il nu-
 „ mero tredici, giusta il cerimoniale de' Vescovi, ma del Misterio
 „ nulla. Che vuol dunque VS. che io le risponda di certo? Non
 „ posso dirle che una mia speculazione, che leggendo con questa oc-
 „ casione Roberto Abbate mi è sovvenuta. Dice il suddetto Auto-
 „ re che anticamente nella Chiesa due volte, ed in due diverse ma-
 „ niere si eseguiva questo divino Mandato; Il primo era la lavan-
 „ da, che facevano i Canonici della Chiesa Cattedrale a' piedi de' po-
 „ veri, rappresentando essi in persona della Chiesa il Mistero della
 „ Maddalena, che lavò, ed unse i piedi del Salvatore. Il secondo
 „ era la lavanda, che faceva il Vescovo a' piedi de' Canonici, espri-
 „ mendo ciò che fece Cristo a' suoi discepoli; Udiamo lo stesso Ro-
 „ berto così parlante: *Mandatum, quod agitur inter pauperes non om-*
 „ *nino ejusdem rationis est, illud enim Christi, hoc Ecclesia est, illud diei*
 „ *presentis, hoc prateriti spectat historiā Sabbati; Sabbato namque quan-*

Rupert. Abbas
 de Div. Off.
 lib. 5. cap. 21.
 & 22.

do venit Dominus Jesus Bethaniam, Maria accepit libram Unguenti
 Nardi Pistici pretiosi, & unxit pedes Jesu, & extersit capillis pedes ejus;
 Mulierem illam imitatur Ecclesia pedes Domini ungens, idest pauperes
 eleemosynis refovens, qui licet infima, tamen ejus membra sunt, & si-
 cut pedes, ita magni corporis ejus extrema reputantur partes, hos pedes
 Capillis suis tersit, idest superfluis rerum suarum refecit, sicuti Aposto-
 lus ait: vestra abundantia illorum inopiam suppleat. Hoc ergo manda-
 tum Ecclesiae obsequium est, ideòq; cuncta congregatio pedes lavat pau-
 perum, in illo autem soli, ut dictum est, Pralati vicè Christi deserviunt.

Or ciò supposto, ho pensato esser verisimile, che avendo speri-
 mentato la Romana Chiesa non bastare il tempo a queste due la-
 vande nel Giovedì Santo per le molte funzioni, che in quel dì si
 fanno nelle Cattedrali, determinato avesse, che una lavanda stessa
 ambedue esprimesse, con fare, che il Vescovo medesimo lavasse i
 piedi a tredici; al primo rappresentando la Chiesa, che come la
 Maddalena unge li piedi a Cristo; a gli altri dodici esprimendo lo
 stesso Cristo lavante i piedi a i discepoli.

Nè senza ragione ho detto, che il primo de' lavandi rappresenta
 Cristo, avendone il motivo dallo stesso Roberto Abate, che dice:
 In quo pulchrè Deum suum Ecclesia prævenit, ut antequam Christus
 Discipulorum pedes lavet, ipsi discipuli pedes Christi, idest pauperum,
 & lavent, & eleemosynæ unguento ungant. Oltre a che affassi l'azio-
 ne all'istoria, perciocchè il Sabato avanti la Maddalena unse i pie-
 di a Cristo, et il Giovedì appresso, Cristo lavogli a gli Apostoli.
 E parmi che non male mi sono apposto alla spiegazione del Miste-
 rio, e della Storia; essendomi mallevadore l'Ordine antico Roma-
 no, il quale ordinando le antifone, ed i Salmi per questa funzione;
 prima narra della Maddalena la storia, dopo quella della Cena: Ec-
 cone il riscontro. Ant. Mandatum novum do vobis, ut diligatis invi-
 cem sicut dilexi vos, dicit Dominus. Psal. Beati immaculati in via, &c.
 Antiph. In diebus illis Mulier, quæ erat in Civitate Peccatrix, ut co-
 gnovit, quod Jesus accubisset in domo Simonis leprosi, attulit alabastrū
 unguenti, & stans retrò secus pedes Domini Jesu lacrymis capit rigare
 pedes ejus, & capillis capitis sui tergebat, & osculabatur pedes ejus, et
 unguento ungebat. Psal. Magnus Dominus, &c. Antiph. Maria er-
 go unxit pedes Jesu, & extersit capillis suis, & Domus impleta est ex
 odore unguenti. Antiph. Postquam surrexit Dominus à Cæna, misit
 aquam in pelvim, capit lavare pedes discipulorum: hoc exemplum re-
 liquit eis. Psal. Deus misereatur nostri, &c. sequitur Evangelium:

Ante

„ *Ante diem festum Pascha, &c.* Con l'altre Antifone, molte delle
 „ quali leggonfi nel Messale Romano.

„ Questo è quanto ho potuto, e saputo speculare intorno alla non
 „ più toccata questione, da VS. propostami. Jo per me avrei vo-
 „ lentieri taciuto, per non incorrere nella censura di S. Girolamo
 „ riferita in altro proposito dal Cardinal Bona, che dice: *Quorum*
 „ *originem cum recentiores ignorent varias conantur congruentias, et my-*
 „ *sticas rationes invenire. Porro isti, ut scitè Hieronymus de Origene di-*
 „ *xit, Ingenii sui adinventiones faciunt Ecclesie Sacramenta.* Ma ho
 „ parlato, e perchè Roberto me ne ha dato il motivo, e perchè in
 „ ogni conto sono obbligato dalle gentilissime sue maniere ad ob-
 „ bedirla. Resta che ella mi tenga più esercitato con i suoi desidera-
 „ ti comandamenti, e le bacio col cuore la mano. Di Cesena 16.
 „ Marzo 1684.

IV. Sed quoniam non omnes ad quos forsitan hæc nostra lucubra-
 tio in manus venerit, italicam linguam callent, idcirco ut omnibus
 Sarnellii doctrina conspicua fiat, illius summam hic damus: Olim
 duabus vicibus, variisque modis divinum hoc mandatum perageba-
 tur in Ecclesia: semel cum à Canonicis abluabantur pedes pauperum,
 & quidem Ecclesie nomine, ut hoc pietatis officio representarent Ma-
 gдалenæ facinus suis lacrymis rigantis, & unguento oblinientis san-
 ctissimos Servatoris pedes: Iterumq; cum ab Episcopo aqua munda-
 bantur Canonorum plantæ, exprimendi causa humilitatem Christi
 discipulorum pedes lavantis, ut laudata Ruperti verba declarant:
 Verum quia Romana Ecclesia die Jovis Majoris Hebdomadæ multis
 obeundis Sacrarum coëremoniarum muniis occupata, non satis sibi
 superesse temporis animadvertit, ut distinctis actionibus utrumque
 mysterium celebraret, unà eademque pedum lotionem, duo hæc adim-
 plenda satius existimavit. Ita sanè ut idem Episcopus tredecim pau-
 perum pedes abluat, quorum Princeps Christum repræsentet, cujus
 plantas Antistes Ecclesiam referens Magдалenæ instar lavet, extergat,
 & ungat, nempe eleemosynas largiendo. Aliorum verò duodecim
 pedes lavans, Christum ipsum exprimat Apostolorum pedes expian-
 tem. Præterea actio historię congruit, ex qua discimus Sabbato an-
 tea elapso, Magдалenam Christi pedes lacrymis rigasse, & unguento
 oblinisse: Postmodum die Jovis Christum Apostolorum pedes expi-
 asse. Hujus quoq; rei specimen aliquod Ecclesia dedisse videtur, nam
 in Pervetusto *Ordine Romano*, ne dum utriusque Mysterii mentio ha-
 betur, sed etiam antiphonę eo ordine tributæ sunt, ut prius quæ Do-

mi Simonis leprosi Magdalena gessit, deindèquè in ultima cœna Christus egit, ob oculos ponantur.

Prævit Sarnellio *Author Antiquitatum Liturgicarum tom. 2. de Officio Fer. v. Hebdom. Major. pag. 873.* ubi de pedum lotionem sic loquitur: *Res ista hoc die passim fit per Ecclesias Catholicorum ad vesperam, neque id novo, sed antiquissimo more, ut constat ex Ordine Romano, & antiquissimis Authoribus, Alcuino, Amalario, Raperto, cæterisque Rituum Ecclesiasticorum interpretibus, quâ in re benè illi monent, utriusque rei ibi haberi rationem; & Christi lavantis pedes discipulorum, & Mariæ facientis simile officium circa Dominum; quod etiam indicant veteres antiphonæ, quæ accinuntur huic actioni.*

Tom. 1. num.
mismatum.
Pontific. nu-
mismate 13.
Pii V.

V. Sarnellio nuperrimè manus inseruit P. Philippus Bonanni S. I. aliamq; ex propriis adjecit conjecturam: Placeat inquit, huic aliam responsionem adnectere quam piam dicam, non verò certam Dico propter tale numum rationabiliter potuisse a Sixto IV. decerni, ut in numero duodenario exemplum Christi Domini erga Discipulos Pontifices immitarentur, & in alio adjuncto suum erga Christum Dominum obsequium palàm profiterentur, ejus eventus memores, quem in Vita S. Gregorii Magni lib. 2. cap. 22. Joannes Diaconus narrat. Sed quia Divi Gregorii factum prolixiorè indaginem exposcit, illud in propriam sedem infra reiicimus.

C A P U T IX.

Doctrina Pompeii Sarnellii Romanæ Ecclesiæ ritui minimè congruit. Quæ ex antiquo Ordine Romano profert ei non suffragantur.

I.

Ausam definivisset Sarnellii explicatio si antiquis ea congrueret Romanæ Ecclesiæ ritibus; sed quoniam ab his deflectit, rem adhuc incertam relinquit. Enim verò *Ordo Romanus* quem sæculo duodecimo ad finem properante Cencius, sive, ut aliis placet, Cynthius Camerarius, & Cardinalis conscripsit, duplex Mandatum,

supra cap. 4.,
& 5.

hac die à summis Pontificibus præstitum commemorat, alterum duodecim

decim Subdiaconis, alterum tredecim pauperibus exhibitum. Nec dubium quin primum duodenarium Apostolorum, quorum Christus in ultima cœnâ pedes lavit, numerum exprimat: Posterius verò Magdalene penitentis, suisque lacrymis Christi pedes rigantis obsequium ægrè potest significare. Quid enim ille pauperum numerus attinet ad officiosæ Mulieris opus, quod uni Christo tributum fuit? Fortassis, inquiet aliquis, duodecim refert Apostolos cum Christo domi Simonis Leprosi convivantes. At eorum pedes Magdalena non abluit; nec tredecim tantum, sed quatuordecim ad minus essent apponendis; nam præter Apostolos interfuisse etiam convivio Simonem leprosum, *Lucas & Matthæus* affirmant. Quod si Judam proditorem ab hac cæ- cap. 7.
remonia repellamus, tunc in ejus locum Matthiam subrogemus necesse est, sicuti antea monuimus. Minus itidem cum Sarnellianis principiis hæc consonat explicatio; Vult enim *Sarnellius* erga unum dumtaxat, qui Christi vices gerat, istam pedum lotionem ab Ecclesia Magdalenam significante expleri.

II. Præterea *Pontificale Romanum*, quod *Albertus Castellanus* ex vetustis codicibus Bibliothecæ Vaticanæ collegit, & Leoni X. dicavit, duo ablutionum genera hac ipsa die partitur. Primum tredecim pauperibus, alterum omnibus, qui adsunt, Canonicis expiandis institutum, nullo eorum præfixo numero. Quenam ergo ex his lotionibus, vel Magdalene, vel Christi exemplum immitatur? Prima quidem Magdalene factum designare nequit ob rationes nuper allatas. Secundam reiiciet *Sarnellius*, & nos quoque explodimus, cum non unum aliquem definitum, qui Christi personam agat, sed plures indiscriminatim contineat. Porro *Sarnellius* existimat, Pontificem Ecclesiæ vice defungi, dum unius ex tredecim pedes emundat, Christi verò dum duodecim hoc ipsum exhibet humilitatis officium. Rueret quoque præcipuum, cui *Sarnelli* opinio nititur, fundamentum, nempe Romanam Ecclesiam in Cœna Domini variis obeundis sacris ministeriis occupatam, unica lotionem utramque complecti, & Pontificem utriusque, Christi nimirum, & Magdalene implere vices. Etenim duas Romæ lotionem olim usu receptas fuisse ante acta declarant, quarum una, eadem est quæ etiam hac nostra viget ætate. Ambas verò Christi exemplum in ultima cœna Discipulorum pedes expiantis imitari, abnueret *Sarnellius*, nec res esset suis placitis consentanea.

III. Parum Sarnellianæ doctrine suffragatur antiquus ordo Romanus, inter cæteras antiphonas, has quoque præfiniens: *In diebus illis Mulier, quæ erat in civitate peccatrix: Et Maria ergo unxit pedes Jesu, &c.*

Nul-

Nullam siquidem de tredecim pauperibus facit mentionem: iis etiam antiphonis modò non utitur Ecclesia Romana, posteaquam tertium-decimum præfixit numerum, cujus antea in suis ritibus nequaquam meminit. Præterea *liber Sacramentorum manuscriptus Bibliotheca Corbejensis*, quem nomine Ratoldi Abbatis indigitat *Hugo Menardus in præfatione, & in notis ad librum Sacramentorum S. Gregorii*, propterea quod jussu ejusdem Abbatis scriptus sit circa medium sæculi decimi; sicut etiam *Ordinarium Silvanectense, & liber officii Hebdomadæ Sanctæ juxta Ritum Fratrum Predicatorum* easdem antiphonas habent, apud quos tamen certus numerus abluendorum definitus non est, sed omnium Fratrum pedes aquà lustrantur. Quare mihi videtur has antiphonas idcirco olim cantatas, & nunc quoque variis in Ecclesiis cantari, ut piæ Mulieris exemplo fideles excitati, lacrymis compunctionis abluant, capillis detergant pedes Domini, eleemosynas videlicet ex his, quæ sibi supersunt, pauperibus largiendo, atque virtutum unguento obliniant. Unde & hæc adiicitur antiphona: *Dimissa sunt ei peccata multa, quoniam dilexit multum*, ut fideles discant charitatis, & contritionis actibus expungi peccata. Hæc enim omnia Mulierem peccatricem erga Christum fuisse exequutam pulchrè animadvertit *Auctor Tractatus de Cardinalibus Christi Operibus*, hunc in modum Christum alloquens: Hoc in muliere peccatrice aliquando passus es, nec dedignatus es in mensa solemni multis convalescentibus infamis personæ suscipere famulatum; cujus devotio usæ est ibi capillis pro linteo, oculis pro catino, lacrymis pro baptismo, tetigit, lavit, & unxit unguento. Mactata intrinsecus anima proprium in sancta Sanguinem intulit; singula suum præbuere Ministerium, cor contritum erupit in lacrymas, fides lavit, Charitas unxit, hæc multa in conspectu tuo congerens holocausta, de fonte cordis fletus hausit, quos protulit, de pœnitentiæ pyxide unguenta quæ obtulit, caputque pro suppedaneo stravit, crinibus circumfulis pedes sacros involuit, & terfit. Nihil sibi de se retinens, totam se tibi devovit, & tu affectum potius, quam factum attendens, ungebas ungentem, abluebas lavantem, tergebas intrinsecus pœnitentem. Hoc itaque Mariæ pœnitentis factum invitat Ecclesia filios suos, ut externa pedum lotionem interiores contritionis lacrymas Redemptori suo litent. Hinc *Guibertus Tornacensis* Ordinis Minorum S. Francisci plura ablutionum genera hac die commemorans, in tribus consistere affirmat, *in aqua, in lacrymis, & in sanguine*; Eò igitur collimare existimo antiphonas prædictas antiqui Ordinis Romani.

Apud S. Cyprianum in Ser. de ablut. pedum.

Tom. 25. Bibliothec. Max. Vet. PP. tract. de Off. Episcopi cap. 44.

IV. Atque hanc non incongruam esse ita opinandi causam argumento mihi est, quod Pontificale Romanum Leonis X. Venetiis impressum 1520. hæc sancivit: *Primò laventur pedes pauperibus: secundò solemniter pœnitentes reconcilientur. Primum itaque circa horam tertiam Pontifex paratus si velit, Amictu, Alba, & Stola, sine Mitra & baculo pastoralis egreditur Sacristia cum Canonicis & toto Clero, & intrat Capitulum, ubi parati sunt tredecim pauperes. Quibus sedentibus ipse flexis genibus lavat pedes, & tergit, & osculatur. Deinde osculata cuilibet manu dat ei eleemosynam arbitrio suo. Inter reliquas autem antiphonas, illa præscribitur, quæ est pro peccatis, ne reminiscaris, & septem Psalmi pœnitentiales recitantur, mox in oratione Pontifex precatur Deum, ut sicut nobis, & à nobis exteriora abluuntur inquinamenta, sic à te omnium nostrum interiora peccata laventur. Huic conjecturæ pondus suæ authoritatis addit Amalarius Fortunatus: In istis, ait, omnibus cognoscimus valdè, præsentem diem consecratum esse remissioni peccatorum. Non enim putemus præsentem V. feriæ fortuitò hoc accidere, nos scioli interim dicamus quid nobis videatur rationis habere, quod in ipso die voluit Dominus pedes lavare, cujus exemplo nos pedes & cætera lavamus, quæ lavatio remissionem peccatorum significat. Quapropter & pœnitentes eadem die ad manus Sacerdotum recurrunt. Nec etiam præterire decet Ivonis Carnotensis testimonium, Serm. de Cænâ Domini, de Reconciliatione Pœnitentium ita loquentis: Huic etiam reconciliationis Sacramento congruit, quod hodie Discipulorum pedes lavit, quod hoc Discipulis servandum esse mandavit; non quod indigerent lavari, sicut ipse ait, qui loti erant aquâ salutari, sed quia affectus hominum quibus tanquam pedibus ad Deum acceditur, vel à Deo receditur, non possunt terreno pulvere non fœdari, quos oportet inter munditurbines, in medio hominum polluta labia habentium, & inter lutulenta mundi negotia conversari. Hæc ergo ablutio pedum, mundatio est affectuum, ut si quas de terrena conversatione fœdas imagines introrsum traximus, hoc Sacramento diluamus. Hinc apparet Sarnellii explicationem Romanis ritibus nequaquam congruere, nec ea, quæ ex Magdalenæ factò laudat, testimonia ejus sententiæ præsidium ferre, sed potius alio collumare.*

Titulo de Off.
V. feriæ in
Cœna Dom.

lib. 1. de Ec-
clesiast. Offi-
ciis cap. 12.

C A P U T X.

Ruperti Abbatis verba à Pompejo Sarnellio allegata Romanum ritum non respiciunt ; sed Monachorum consuetudines . Hujus rei explicandę gratia varia lotionum genera in Coena Domini à Monachis exhibita recensentur .

I.

Uoniam Pompeii Sarnellii Opinio Ruperti Abbatis testimonio tanquam præcipuo nititur fundamento, operę pretium facturum esse videor, si ostendam illud non Romanum ritum respicere, sed monasticas consuetudines ; & ideo non præsentis esse instituti. Id verò non melius poterit explicari, quam variis in medium prolatis ablutionum generibus, quæ Feria V. Majoris Hebdomadæ apud Monachos in usu erant. Duo præsertim ablutionum genera olim Monachi in peragendo mandato exercebant, unum erga pauperes, alterum erga Monachos ipsos. Quam pauperibus præstabant pedum lotionem non ejusdem penes omnes rationis extitisse compertum habeo : In quibusdam etenim, Cœnobiis definitus erat abluendorum numerus, & quidem duodecarius. De Monasterio S. Dionisii hæc habent illius consuetudines: *Post Missam, faciat Dominus Abbas, vel Prior mandatum duodecim pauperibus, in honorem duodecim Apostolorum, & detur eis panis, & vinum, & calciamenta, & indumenta.*

De Floriacensi Monasterio in Parasceve, & Sabbato Sancto hæc tradunt ejus consuetudines. *Post mensam eat Dominus Abbas cum sociis suis in eleemosynam ad mandatum ut duodecim pauperibus pedes et manus abluat. Deindè ipse singulis singulos offerat denarios, similiter & in crastino faciat. Ob duodecim Apostolos id factum, refert Aimoinus Monachus Floriacensis* At verò in Coena Domini infantes, qui eodem in Monasterio alebantur, duodecim pauperibus mandatum faciebant, sicuti ejus consuetudines testantur.

lib. 1. de Miraculis S. Benedicti.

II. Cæ-

II. Cæterum in aliis Cœnobiis feria v. Hebdomadis Sanctæ non à solo Abbate, nec duodecim tantum pauperibus, sed tot, quot erant Monachi, immò & eorum benefactores, mandatum peragebatur. *Veteres consuetudines S. Benigni Divionensis* ritum ita describunt. In- cap. 59.

„ terim autem (dum fumitur Mixtum) pauperes in Claustrum in-
 „ troducti ordinantur in tribus trisantiis Claustrum ex utrâque parte;
 „ cum autem videbitur Abbati ut surgant, exeunt eo ordine quo in-
 „ gressi sunt; ultimi omnium infantes exeunt, qui cum ostium Re-
 „ fectorii egressi fuerint, divertunt se cum Magistris in Scholam, ibique faciunt mandatum. Dominus Abbas verò usque ad ostium
 „ auditorii procedit, aliis sequentibus, sicut sunt Priores de suo Cho-
 „ ro ad eandem partem: Alter Chorus quippe ad aliam partem va-
 „ dit Prioribus præcedentibus. Tunc Dominus Abbas, vel si ipse ab-
 „ fuerit, Armarius incipit antiphonam *Dominus Jesus*, & mox super
 „ genua venia ab universis petitur. Psalmus *Deus misereatur nostri*,
 „ finita prædicta antiphona subjungitur, & per singulos versus ejus-
 „ dem Psalmi communiter ab omnibus cantatos ipsa antiphona re-
 „ petitur. Deinde Psal. *Beati immaculati*, & dicuntur versus alter-
 „ natim à Choro, & post octo versus quasi in loco gloriæ ipsa anti-
 „ phona repetitur; de quo Psalmo tamdiù cantatur, quamdiù pedes
 „ pauperum lavantur. Incepta autem antiphona, & petitâ veniâ,
 „ Dominus Abbas, & cum eo unus, vel duo de Choro suo, acceptis
 „ conchis, & aquâ, incipiunt ex una parte Trisantiæ, quæ propior
 „ est, ipsis lavare pauperibus pedes, quisque suo; totidemq; fratres
 „ de eodem choro ministratis eis tersoriis, accipiunt conchas ab ipsis,
 „ & allata aquâ lavant similiter aliis, & totidem alii de eodem choro
 „ eodem modo post eos, & alii post illos. Similiter omninò faciunt
 „ ex altera parte Trisantiæ, quæ est propior prato, alii de altero cho-
 „ ro, alii post alios, sicut est ordo eorum venientes. Et ministratis
 „ tersoriis lavantibus, conchas ab eisdem recipientes - - - - - post-
 „ quam autem quisque suo pauperi laverit pedes, innuit Abbas ut
 „ eodem modo lavent illis, qui superfuerunt reincipientes à Priori-
 „ bus, non enim sine præcepto Abbatis mos est id fieri. Cùm verò
 „ adhuc ventum fuerit, ut ad manus pauperum aqua ministretur, in-
 „ ciuntur aliæ antiphonæ pertinentes ad Mandatum, ut: *Mandatū*
 „ *novum: Postquam surrexit Dominus*, & hujusmodi; & omninò eo-
 „ dem ordine, & eodem modo quo pedes laverint, ministrant aquam
 „ manibus. Quo facto, & tabula semel à Priore percussa, prius vi-
 „ no in aliquot schyphis infuso, quod est signum petendæ benedi-

„ Etionis ad potum, Abbas de loco suo sub silentio elevata manu, dat
 „ benedictionem, & tunc quisque sicut pedes, & manus laverit, ita
 „ propinat potum, quem in cadis à custode vini appositum, ex utra-
 „ que parte juxtà cuppas aquæ, unde lavati sunt pedes & manus,
 „ accipiunt, & cum ipso potu dantur etiam à singulis fratribus, sin-
 „ gulis pauperibus duo denarii, quos Camerarii alter ex altero Cho-
 „ ro, & alter ex altero fratribus ministrant.

III. Plurima in his cæremoniis observatu digna sese offerunt. Pri-
 mò etenim congregabantur in clauistro pauperes tribus in Trisantiis,
 hoc est lateribus clauistri, ex utraque parte utriusque lateris in ordi-
 nem collocabantur. Secundò incæpta ab Abbate, vel Cantore anti-
 phona ad mandatum, omnes flectebant genua, & quidem *ante pau-
 peres*, ex consuetudinibus *S. Dionisii, & Lyrensis Monasterii, & ex lib.
 Usuum Beccensium, ut adorent Christum in pauperibus*, teste *Lanfranco*.
 Tertio unusquisq; Monachorum, Abbate incipiente, pauperi suo pe-
 des, manusq; abluebat; tot enim assumebantur pauperes, quot erant
 Monachi & insuper quantum visum fuerit pro amicis, & benefacto-
 ribus Domino Abbati. Nec solis, qui aderant, Monachis distribue-
 bantur pauperes, sed etiam infirmis absentibus, & illo anno vita fun-
 ctis, quibus etiam suis singulis attribuebatur pauper, ut adnotavit
*Edmundus Martene ex lib. Usuum Beccensium, & consuetudinibus Lyren-
 sis Monasterii*. Quartò lotos pauperum pedes, terfosque, osculaban-
 tur ore, & oculis, inquit *Lanfrancus*. Demum benedictum ab Ab-
 bate vinum suo quilibet pauperi propinabat, tum denarios duos, vel
 quatuor, vel etiam unicum pro more Monasterii dabat, sive quot Ab-
 bas præciperet, iterum osculantes eorum manus, ut habet *Lanfran-
 cus*. Addit *liber Usuum Cisterciensium, qui denarii flexis genibus sunt dandi*.

IV. Hæc autem consuetudo non intra tantum unius Cenobii *S. Be-
 nigni* septa claudebatur, sed ad omnia ferè Monasteria sese porrige-
 bat. Equidem *antiqui ritus Monasterii S. Pauli Almae Urbis Ord. S. Be-
 nedicti* ex m. s. Consuetudinibus sæculi circiter XI. exarati, quos pu-
 blici juris nuper fecit *Edmundus Martene*, hæc præscribunt „ Interim
 „ dum in Refectorio sunt fratres in locum, qui constitutus est, vi-
 „ delicet in Claustrum juxtà Ecclesiam, deducant pauperes ad se-
 „ dendum. Exeuntibus de refectorio fratribus sonet Prior tabulam,
 „ conveniant omnes in Claustro, juxtà promptuarium stent ibi sicut
 „ sunt Priores ordinatim, ut mos est ad processionem stare: Pueri
 „ eant in Schola, Magistro inter eos stante, juxtà ordines suos lavan-
 „ tes suos pauperes. Incipientes Cantores antiphonam *Dominus Je-
 sus,*

De antiquis
 Monachotum.
 Ritibus lib. 3.
 cap. 13. n. 54.
 In Statutis.

cap. 21.

de antiqua Ec-
 clesie discipli-
 na in div. Ce-
 lebran. Offic.
 cap. 22.

„ *sus*, flectant omnes genua sua in terram ad orientem, *ut in eis Chri-*
 „ *stus adoretur*. Eademque ante peregrinos faciant Magistri cum in-
 „ fantibus, & incipiant lavare post *Psalmum Deus misereatur nostri*
 „ per unumquemque versum expletum cum Antiphona *Dominus Je-*
 „ *sus* habuerint. *Psalm. Beati immaculati*, & ad unumquodque Ca-
 „ pitulum iterum incipiatur *Dominus Jesus*, usq; *lucerna pedibus meis*.
 „ Postea dicantur alię antiphonę, donec singuli fratres, singulis pau-
 „ peribus lavent pedes, tergant, & osculentur. ; . . . Dum omnes
 „ abluti fuerint incipiant donare aquam illorum manibus tenente
 „ fratre mutuo mantile ad illos, & semper unusquisq; hoc ut factum
 „ habuerit, in suo loco iterum veniat. Illicò ut cuncta peracta fue-
 „ rint, sonet Prior tabulam uno ictu tantum; tunc habeant Celle-
 „ rarii vinum præparatum, & Camerarii unus hinc, alius inde, fra-
 „ tribus propinent vinum, & denarios præparatos habeant, ut dum
 „ fratres accipiunt Scyphum donent pauperibus; quibus dantibus
 „ vasculum manus illorum osculentur, atque iterum numos duos
 „ vel tres tribuant cum osculatione.

V. Ab his non dissentiunt *Ritus Lugdunenses Monasterii S. Martini*
 „ *Athanasensis*; Nisi quod insuper humum sternebant fæno; interim
 „ inquirunt, introducantur pauperes in Claustrum puerorum, & in
 „ aliis Claustis, & ponatur fænum sub pedibus singulorum, & sint
 „ parati fervientes monasterii ad ministrandum aquam pro lavandis
 „ pedibus, & manibus pauperum. Ordinatis verò pauperibus, exeant
 „ fratres de Refectorio nihil dicentes, sed tantum supplicationem,
 „ antè, & retrò facientes, & quolibet in suo ordine existente in clau-
 „ stro puerorum, incipiat Domnus Abbas, si est præsens, alioquin
 „ Cantor altè *Dominus Jesus*, cum aliis, prout in responsoriis conti-
 „ netur, & tunc omnes flectant genua, pueris, & Conversis existen-
 „ tibus seorsum in Claustro Refectorii cum suis pauperibus, & acce-
 „ dant omnes, & lavent pedes singulorum, tergendo, & osculando
 „ ipsorum pedes humiliter, & devotè sine confusione. Lotis paupe-
 „ rum pedibus detur aqua manibus Monachorum; postea ipsi dent
 „ aquam manibus pauperum, offerturque eis vinum, benedictione
 „ præmissa sub silentio; & offerat Eleemosynarius cuilibet duos de-
 „ narios osculando manus singulorum.

Ex Missali
 eiusd. Mona-
 sterii.

VI. Præter hanc pedum lotionem pauperibus præstitam, alteram
 suis Monachis exhibebant Coenobii præfecti, non statim priore abso-
 luta, sed post refectionem. Nec in re omnibus explorata immoran-
 dum puto, quam fusè omnino describunt, *liber Usuum Beccensium* in

secun-

Apud Clunia-
cen.

secundo exemplari, *Consuetudines S. Dionisii, S. Germani à Pratis, S. Cornelii Compendiensis, S. Benigni Divionensis cap. 60., Lanfrancus in Statutis cap. 1. §. 4. & Ritus Monasterii S. Pauli Urbis, & S. Martini Lugdunensis*. Cisterciensium Abbates duodecim tantum, idest quatuor Monachorum, quatuor Novitiorum, & quatuor fratrum Laicorum pedes lavant: quod si numerus defuerit Novitiorum, de fratribus laicorum suppletur, teste *Udalrico*.

cap. 36.

VII. Hoc secundum ablutionis genus dubium non est, quin præsertim spectaret ad Christi mandatum in ultima cœna peractum. Unde ex *Ordine Bursfeldensi*, tunc præcingebant se Prælati pedes lavaturi, cum ad antiphonam *ante diem festum Pascha* perventum esset ad hæc verba: *surrexit, precinxit se*. Neque hic prætereundum censeo, quibusdam in Monasteriis post istud fratrum mandatum, & aliud pauperum, quod ante Vesperas fiebat, ut vidimus, ab Abbate è cœna egrediente, duodecim rursus pauperibus pedes ablui, ac singulis panem, & vinum, & duodecim denarios afferri. De *Floriacensi Monasterio* id tradunt ejus *consuetudines*: De *Cænobio S. Germani à Prato*, illius pariter *consuetudines testantur*.

cap. 95.

VIII. De utroque mentionem facit *Joannes Belethus* Theologus Parisiensis, qui ab hinc ferè quingentis annis floruit in *tractatu de divinis officiis post Rationale Durandi Venetiis impresso anno 1599.*, sed perturbato gestorum ordine, ac tempore. Quartum demùm, ait, huius diei privilegium est Mandatum. Est autem differentia inter hoc mandatum, & illud, quod fit Sabbato præcedenti. Illud enim fit è Prælati, & Ecclesiæ Magnatibus, repræsentatque illud quod fecit Christus: Hoc verò quilibet Sacerdos facere debet, idque hoc modo: Primò oportet ut reficiant pauperes, ac postea parum comedant, nec ultra tamen quam consuetum est. Deindè debent surgere à Mensa, ac pauperum pedes lavare. Preposterà sanè consuetudo, quæ nec mysterio congruit, nec tempori; Non mysterio, quoniam præcedenti Sabbato illa recolenda esset ablutio, quam Magdalena domi Simonis leprosi Christo discumbenti præstitit, non illa qua Christus Apostolos expiavit. Nec itidem tempori, cum Prior alteri tempore anteiverit.

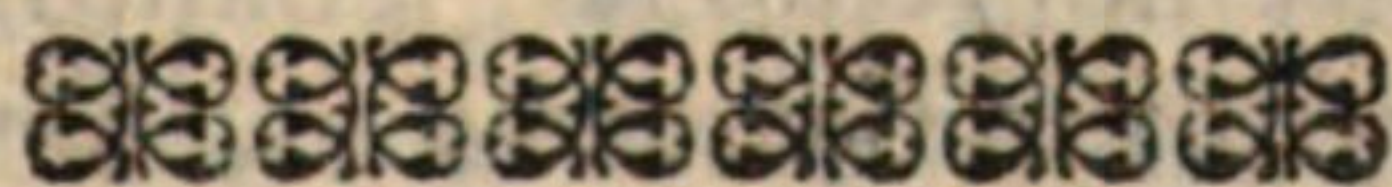
IX. Sed nunc, ut revertatur oratio, unde diverterat; *Rupertus Abbas* in ea fuit sententia, ut existimaret, primum Mandatum pauperibus impensum Magdalene factum referre: Quandoquidem ea omnia Monachi agebant in pauperes, quæ Magdalena in Christum gessit: *Proni in terram adorabant Christum in pauperibus*, sicut Maria procumbens

bens ipsum adoravit : aqua rigabant eorum pedes , uti illa lacrymis pedes Christi : eleemosynis reficiebant pauperes , quas Magdalene unguento significatas volunt omnes antiqui Patres . En Ruperti verba :

lib. supra cit.
cap. 22.

„ In quo , inquit , pulchrè Dominum suum Ecclesia pręvenit , ut ante-
„ quam Christus discipulorum pedes lavet , ipsi discipuli pedes Chri-
„ sti , idest pauperum , & lavent , & eleemosynę unguento ungant :
„ Et Domus in qua Christus præsens futurus erat , hora qua pedes
„ nostros ipse per Prælatos nostros lavit , pręparetur , impleta hu-
„ jus odore unguenti . Hęc ita esse ex eo quoque perspicuum est ,
„ quod cantamus : *In diebus illis : Mulier ergo Maria unxit pedes Jesu ,*
„ *& extersit capillis , & domus impleta est ex odore unguenti .* Causę hu-
„ jus respectu rationabilis mos institutus ab iis , apud quos religionis
„ studium ferventius est , hoc modo tenetur . Primum pauperes in-
„ tra Claustrales Officinas introducuntur , & antequam fratres debi-
„ tum illis in lavandis pedibus Charitatis exhibeant obsequium , di-
„ scumbunt ad convivium , sufficientibusq; ferculis reficiuntur . Ni-
„ mirum tunc in illis Christus suscipitur in Bethaniā , idest , Domum
„ obedientię , fidesque non vana gratulatur ibi , se illi coenam fecis-
„ se , tunc cuncta Congregatio consurgens , tanquā Mulier illa Evan-
„ gelica , Maria quippe illa Typum Ecclesię gesserat , consurgens ,
„ inquam , de mensa , ad quam confidens , & modicè gustans , jejuni-
„ um fregerat , propter tantum hospitem [qui procul dubio in pau-
„ peribus suscipitur] convenit ante pauperes ferens libram unguen-
„ ti , idest intentionem eleemosynę , suaviter coram Christo redolen-
„ tis , & procumbens coram illis , sic per omnia tamquam Christo
„ deservivit .

X. De altera quoq; lotionē , quam Prælati erga sibi subditos exe-
quuntur , egerat idem Rupertus præcedenti capite 21. inquiens : In-
„ terea valde notandum est , quā verè , quā sapienter nobis con-
„ suluit in eo quoque quod exterius egit , dum Apostolos suos , om-
„ nesque Prælatos Ecclesię talis servitii quodam modo vectigales es-
„ se voluit , ut solemni more subditorum suorum pedes exemplo
„ suo lavare debeant . Hęc singularis fuit Ruperti Abbatis senten-
tia , quę tamen non omnes complectitur Monachorum ritus , etiam
apud quos in more positum erat præter mandatum fratribus im-
pensum , pauperum pedes abluere , ut sequens caput declarabit .

CAPUT XI.

Quædam observatu digna afferuntur, quibus præcedens doctrina magis illustratur.

I.

X his quæ hætenus in medium protulimus luce meridiana clarius enitescit, duplex in Coena Domini lavacrum olim in Monachorum Cœnobiis fuisse peractum, alterum pauperibus, alterum Monachis expiandis institutum. Nunc verò quæ ex his deduci possunt, operæ pretium arbitror sigillatim exponere. Primò sanè ex-

ploratum est, utrumque non nisi intra Monachorum claustra consti-
tisse, nec ullum, quod sciam, extare antiquitatis monumentum, quo
palam fiat ab Episcopis, & Clericis in suis Ecclesiis idipsum usu rece-
ptum fuisse. Consultò propterea *Rupertus dixit causæ hujus respectu
rationabilis mos institutus ab iis, apud quos religionis studium ferventiùs
est.* Romæ tamen interdum ab ipsis Summis Pontificibus duo hæc
ablutionum genera impleta fuisse, ex ordine Romano Cencii Camerarii,
& ex Pontificali Leonis X. supra didicimus.

supra capitib.
4. & 5.

II. Secundò, pauperum Mandatum non eodem tempore
in omnibus Cœnobiis impletum esse. In quibusdam etenim statim
post solemnem Missam ante Vesperas agebatur; At *Cassinenses* finitâ
tertiâ peculiarem Missam pauperibus cantabant, quâ peractâ eorum
pedes aquâ aspergebant: Sic habet *Ordinarium Cassinense*: Tertia fini-
,, ta, cantatur Missa pauperibus, qua completa inducantur pauperes
,, in atrio Ecclesiæ, & ordinentur ad sedendum. Post hæc veniat Ab-
,, bas cum omnibus fratribus ante illos, & adorent eos, ponentes capi-
,, ta sua in terra, & surgentes incipiant eis lavare pedes per ordines
,, incipientes a senioribus; Cæteris interim fratribus residentibus,
,, & antiphonas ipsius officii cantantibus; quo finito, cibum & potû
,, illis ministrent, & dent singulis singulos denarios. Finitis omnibus
,, dicantur de more, *Suscepimus Deus*: & Cap. & Oratio: & iterum
,, flexis genibus adorentur, & dimittantur.

III. Alii tamen post Sextam cantabant pauperibus Missam, eisque
largam, pinguemq; eleemosynam largiebantur: de suis *Monachis An-
glie* hæc *Dunstanus* scribit in *Concordia*. „ Sexta peractâ celebretur
,, Missa pauperib⁹ ante ad hoc collectis secundum numerum, quem

Ab-

„ Abbas præviderit ; dehinc collectis in locum congruum eant fra-
 „ tres ad agendum mandatum , ubi canentes antiphonas eidem ope-
 „ ri congruentes , lavent , & extergant pedes pauperum , atq; oscu-
 „ lentur , & data aqua manibus eorum , dentur eis etiam cibaria ,
 „ fiatq; secundum Abbatis arbitrium in eis distributio numorum .

IV. Tertiò , cantata pauperibus Missa ipsis singulis distribuebantur singulæ oblatæ , seu hostiæ non consecratæ , ut discimus ex *Statutis Lanfranci , ex Udalrico , veteri Corbejensi Ordinario , consuetudinibus S. Benigni , & Floriacensis Monasterii* . In Monasterio *S. Pauli Urbis* idem observabatur , qua de re hæc tradunt ejus *consuetudines* m. s.

„ Post Capitulum aliquantulo intervallo facto , sonetur signum ad
 „ Matutinalem Missam pro adunatione pauperum ; & Sacerdos , qui
 „ alià Hebdomada Majorem Missam cantaverat , Missam peregrino-
 „ rum dicat , & oblatam tribuat . Consentiunt etiam *Ritus Lugdu-
 „ nensis Monasterii S. Martini Athanacensis* , ex cujus Missali hæc habentur -- Surgat Eleemosynarius , & eligat sibi socios de fratribus ad
 „ introducendos pauperes , & tot introducantur , quot sunt Mona-
 „ chi , nisi fortè plures assumantur de mandato Abbatis , vel nisi ali-
 „ qui Officiales , seu Priores aliquos per se faciant introduci . Exe-
 „ untes de Capitulo sedeant in Claustro usque ad sextam , loquentes
 „ de licentia . Introducantur autem honesti pauperes , maximè Cle-
 „ rici peregrini . Introducti per ostium Mandati vadant rectè ad Ec-
 „ clesiam B. Petri , ibique celebretur Missa Matutinalis de die alta-
 „ voce , & non dicatur in Missa Oratio nisi de die tantum . Finità
 „ Missa dantur pauperibus hostiæ non consecratæ , sed benedictæ lo-
 „ co panis benedicti . Et tunc sint parata omnia , scilicet Panis , Vi-
 „ num , & fabæ , & aqua ad abluendum pedes pauperum in Prato
 „ S. Petri , & detur cuilibet una Mica cum fabis , & potu , & dum co-
 „ medunt , & abluunt pedes dicatur Sexta , & Nona .

Causam porrò , cur bucellæ non consecratæ illis tribuerentur , docent cum *Udalrico consuetudines S. Benigni : & singulis* , inquiunt , *singula dantur hostia non consecrata finita Missa ; Non enim congruum est , ut ità indiscretè communicent quorum conscientia nescitur .*

V. Quartò , pauperibus erogabant Eleemosynam in æduliis ple-
 rumque positam . Eduliorum genera describunt *Consuetudines Germa-
 nia* , panem , vinum , legumina , farinam . *Udalricus* bina tantum re-
 censet edulia fabarum , & milii ; idem habent *consuetudines Floriacen-
 ses , S. Benigni , & vetus Corbejense Ordinarium* . Cæterum *consuetudines
 S. Germani* dant cuique pauperum scutellam plenam fabarum , & unum

num. 24.

lib. 1. cap. 12.

scopum vini, & unum panem. Præter edulia, numos quoq; in pauperes fuisse distributos supra vidimus. *Romanus Pontifex* singulis pauperum quorum abluit pedes, Coenam, numosq; aureos & argenteos largitur. *Cassinensibus* singularis mos fuit præter edulia etiam calceorum distributio, de qua insuper *Germania consuetudines, Udalricus Corbejense vetus Ordinarium, Consuetudines Floriacenses, S. Benigni, S. Dionysii, S. Germani, & S. Cornelii*. Modus quo calcei distribuebantur dignus notatu est *ex libro Consuetudinum S. Benigni Dionensis*. Jubente Domino Abbate, surgit Camerarius, & Suffraganeus ejus, & per eos fratribus ad se vocatis ipsa calceamenta erogantur, in quibus singulorum nomina fratrum sunt in particulis pergameni ascripta, & ex utraque parte à Prioribus incipitur, accipientes nova reddant vetera, ut pauperibus tribuantur.

VI. Mos iste elargiendi eleemosynas hac die pauperibus, ab Orientis Monachis in nostros Occidentis derivatus esse videtur. *Veteres* quippè *Monachi Orientis* largas in Coena Domini eleemosynas profundere in pauperes solebant, de quibus hæc refert Joannes Moschus, de Monasterio Theodosii Antiocheni Abbatis hæc scribens: *Consuetudo fuit, ut in Coena Domini pauperes omnes, & pupilli regionis hujus confluerent huc, & acciperent medium tritici sextarium, benedictiones tredecim, & sextarium vini, mediumque sextarium mellis pro quolibet*. Hic obiter adnotate, inter cætera tredecim benedictiones pauperibus datas, quo numero firmari videtur par numerus pauperum abluendorum juxta Romanum ritum: neque enim absque mysterio hunc numerum in benedictionibus dandis observatum fuisse ab illis Sanctissimis Monachis existimandum est. Quare arbitror tot benedictiones eos impertiri solitos in honorem Christi, & duodecim Apostolorum.

VII. Quintò, pauperum numerum non ubique definitum fuisse ante acta docent. Pleraq; Monasteria tot congerebant egenos, quot alebant Monachos, adjectis etiam benefactoribus, amicis, & defunctis. *Consuetudines Monasterii Floriacensis*, centum pauperibus Mandatum faciebant post Missam Pauperum: quod etiam præscribunt *Consuetudines S. Germani à Pratis*. Peracta postmodum Coenà post Vesperas, duodecim tantum pauperibus *ab Floriacensi Abbate* pedes fuisse aquà lustratos supradidicimus. *Consuetudines Germanie* ex universa pauperum multitudine duodecim eligebant, quibus post Missam totidem buccellas benedictas impertiebantur, dein eis parabant Mensam, & pedes abluebant. Qui tamen singulare duodecim pauperibus mandatum exhibebant in *honorem duodecim Apostolorum* id eos egis-

In Prato Spirituali cap. 85.

egisse ita intelligendum est, ut numerum quidem duodenarium Apostolorum collegio consecrarent; nihilominus tamen in pauperibus illis *Christum præcipue adorarent*: Nam vetera omnia monumenta superius laudata affirmant, quod *proni in terram Christum in pauperibus adorabant*.

VIII. Sextò, Universa ferè, quæ huc usq; protulimus, nos docent, Mandatum pauperibus præstitum à Monachis dominicam coenam referre potius, quàm Magdalensæ factum: Enim verò Missam pauperibus cantabant, benedicti panis particulas, etsi non consecratas, in eos distribuebant: Quibus sanè exprimere cupiebant ultimam Christi Coenam, cum Augustissimum Eucharistiæ Sacramentum instituit, sui-que Corpus, ac Sanguinem sub speciebus panis, & vini Apostolis impertiit. Unde etiam quibusdam in Monasteriis duodecim eligebant pauperes, quibus hæc omnia præstarent, Mensam pauperibus parabant, eosque cibo & potu reficiebant, quemadmodum Christus in ultima coena suos refecit discipulos. Postmodum pauperum pedes aqua lustrabant, sicuti Christus pedes Apostolorum expiavit. Quò circa Ruperti opinio mysticum potius sensum redolet, quam præcipuum quem sibi Ecclesia finem præfixit, imitandi scilicet Salvatoris sui exemplum. Is etenim præcipuus extitit hujusce ablutionis scopus, prosequi nimirum Christi vestigia Discipulorum pedes in ultimà coenà aspergentis, atque ejus exemplum ob oculos fidelium ponere studuit Ecclesia, ut & ipsi non dedignarentur paria humilitatis obsequia in fratres suos exercere, quæ omnium Dominus in servos suos implevit. Hunc equidem scopum collimant sacra omnia, quæ hoc in ritu celebrando Ecclesia recitat, Evangelium, Antiphonæ, & Hymnus, quem olim modulabantur Clerici, & Monachi, dum fidelium pedes aquà tingerent; ut constat *ex Ordinario Silvanectensi, ex libro Sacramentorum Ratoldi Abbatis Corbejensis*, aliisque veteribus Sacrorum rituum codicibus. Hunc Hymnum Flavius Cabilonensis Episcopus composuit, eumque *ex antiquo Pontificali m. s.* quod asservatur in Ecclesia Rotbomagensi, edidit Hugo Menardus in notis ad Librum Sacramentorū S. Gregorii pag. 78., quem hinc exscribere non erit injucundum.

„ T Ellus ac Ætra jubilent
 „ In magni coena Principis,
 „ Quæ protoplasti pectora
 „ Vitæ purgavit ferculo.

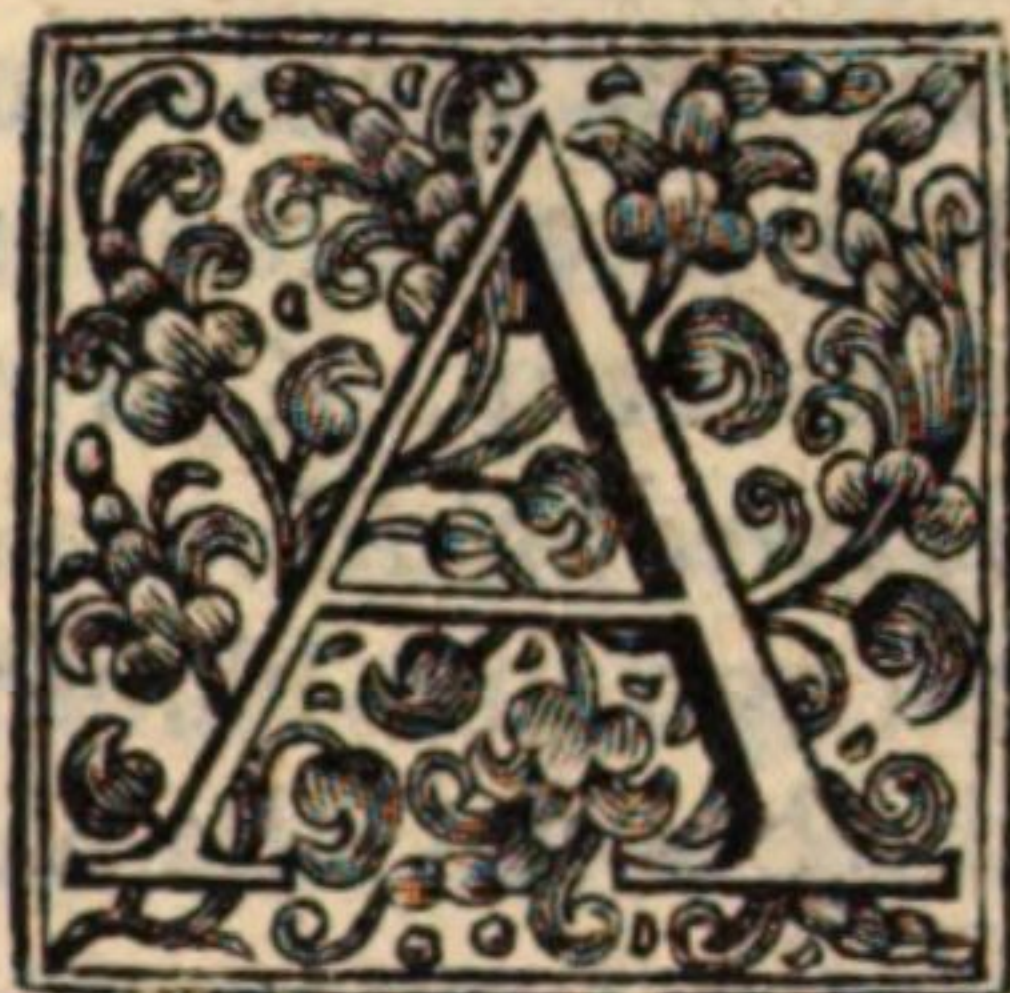
- „ Hac nocte factor omnium
 „ Potenti sat Myſterio
 „ Carnem ſuam cum ſanguine
 „ In eſcam transfert animæ.
 „ A' celiſis ſurgens dapibus
 „ Præbens formam mortalibus,
 „ Humilitatis gratia,
 „ Petri petens veſtigia.
 „ Pallet ſervus obſequio
 „ Cum Angelorum Dominum,
 „ Ferendo lympham linteo,
 „ Cernit coeno procumbere.
 „ Permite, Simon, ablui,
 „ Acta figurant myſtica,
 „ Dum ſummus ima bajulat,
 „ Cinisque ſervit cineri.
 „ Læva tortoris accubat,
 „ Verbiſque favos aggerat,
 „ Quos inter hoſtem denotat,
 „ Necis qui dolos ruminat.
 „ Trux lupe Juda peſſime,
 „ Fers Agno miti baſia,
 „ Dans membra loris regia,
 „ Quæ ſorde tergunt ſæcula.
 „ Nexi ſolvuntur hodie,
 „ Carnis, ac cordis carcere,
 „ Unguen ſacratur Chriſmatis,
 „ Spes inde creſcit miſeris.
 „ Victori mortis inclytam
 „ Pangamus laudis gloriam,
 „ Cum Patre, Sancto Spiritu,
 „ Qui nos redemit obitu.

C A P U T XII.

Utrum Lotioni tredecim pauperum suffragari possit apparitio facta Gregorio Magno.

Nihil certi ex ea inferri potest: Quamquam non desit aliquis conjecturæ locus.

I.

Ntequam vel *Pompeii Sarnellii Epistola Ecclesiastica*, vel *Philippi Bonanni Numismata Pontificia* ad meas pervenissent manus, in ea sententia fui, ut crederem hanc cæremoniam D. Gregorio Magno originem suam debere: Atq; eò magis infederat animo hæc opinio, quod in eam postmodum conspirasse plures viros eruditos acce-

pi. Occasionem mihi dedit ita opinandi duplex apparitio facta Gregorio Magno, quarum primam *Joannes Diaconus* his verbis refert.

In Vita S. Gregorii Papæ lib. 2. cap. 22.

„ Tantæ hospitalitatis Gregorius in ipso etiam Patriarchio perman-
 „ sit, ut exceptis his, quos tam per diversas regiones, quam Romæ
 „ quoque Longobardorum perfidiæ gladios fugientes, Ecclesiastica
 „ stipe misericorditer nutriebat, ad mensam suam quotidie peregri-
 „ nos quoslibet invitaret. Inter quos die quadam unus accessit, in
 „ cujus manibus dum ipse ex humilitatis ministerio aquam fundere
 „ vellet, conversus urceum accepit, sed repente eum, in cujus ma-
 „ nibus aquam fundere voluerat, invenire non potuit. Cumq; hoc
 „ factum secum ipse miraretur, eadem nocte Dominus ei per visio-
 „ nem dixit: Cæteris diebus me in membris meis, hesterno autem
 „ die me in me ipso suscepisti.

II. Quamvis autem nulla hic de pauperum numero obvia sit mentio, sed solius Salvatoris nostri sub specie pauperis latitantis visio referatur; nihilominus tamen sequenti capite, tum pauperum, quos ad prandium quotidie Gregorius asciscere solebat, numerum, tum

Angeli tertium decimū locum implentis occursum idem *Joannes Dia-*
 „ *conus* ita describit. Alio quoque tempore idem Gregorius juxta
 „ consuetudinem suam præcepit Sacellario, ut duodecim peregrinos
 „ ad prandium invitaret. Qui pergens iussa complevit, eosque ad
 „ mensam pariter ordinavit. Dum autem simul discumberent, con-

cap. 23.

„ tuens

„ tuens Papa tredecim numeravit, & accersito Sacellario, cur citrà
 „ iussionem suam tertiumdecimum invitare pręsumpserit, inquisivit.
 „ Ille obstupefactus convivantes peregrinos curiosius numeravit, &
 „ duodecim solum inveniens veluti securus respondit. Crede mihi,
 „ honorabilis Pater, non sunt nisi duodecim, sicut ipse iussisti. Ergo
 „ dum convictus sæpius duodecim identidem numeraret, ac tertium
 „ decimum, quem solus Papa videre poterat, non videret: animad-
 „ vertit Spiritualis Pater Gregorius virum propius discumbentem,
 „ vultus crebrò convertere, & nunc adolescentem, nunc verò se
 „ vetulum veneranda quadam canicie simulare. Finito convivio,
 „ duodecim quidem abire permisit, tertiumdecimum verò manu
 „ suscipiens in cubiculum suum induxit, vehementer adjurans, ut
 „ ei se, nomenque suum simpliciter prodere dignaretur. Qui re-
 „ spondens dixit: *Et cur interrogas de nomine meo quod est Mirabile?*
 „ Verumtamen scito memoria recognoscens quia ego sum Naufra-
 „ gus ille, qui quondam veni ad te, quando scribebas in Cella Mo-
 „ nasterii tui ad Clivum scauri, cui dedisti duodecim numismata,
 „ & argenteam scutellam, quam tibi miserat cum infusis legumini-
 „ bus B. Sylvia Mater tua, & hoc tibi pro certo sit cognitum, quia
 „ ab illo die, quo mihi hæc hilari animo tribuisti, destinavit te Do-
 „ minus fieri Præsulem Sanctæ Suæ Ecclesiæ, pro qua & proprium
 „ sanguinem fudit, & esse te successorem, atque Vicarium Aposto-
 „ lorum Principis Petri, cujus & virtutem imitatus es, cum substan-
 „ tiam offerentium divideret, prout cuique opus erat. Hæc audiens
 „ Gregorius dixit: Et tu quomodo nosti quod tunc me Dominus
 „ præesse Sanctę Ecclesiæ destinavit? At ille inquit, quoniam ego
 „ Angelus ejus sum, & tunc ab eo ad tuum inquirendum propositum
 „ destinatus. Tunc Gregorius quia nondum manifestè viderat Ange-
 „ lum prorsus expavit; sibiq; hūc taliter dicentē audivit: Netimeas,
 „ neq; formides: Ecce enim remisit me Dominus, ut sim tibi custos,
 „ quam diū fueris in isto mortali sæculo; Quatenus quamcumq;
 „ rem petieris, per me apud eum fiducialiter valeas impetrare.
 „ III. Insignis hujus apparitionis locum, dum Romæ commorarer
 „ aliquando conspexi. Extat adhuc cella in Monasterio quod ipse Gre-
 „ gorius in propriis ædibus construxit, & Beato Andree Apostolo dica-
 „ vit, cum hac inscriptione: *Triclinium pauperum*: ibiq; mensa Marmo-
 „ rea, in qua latens sub peregrini habitu Angelus confedit, adhuc as-
 „ servatur, hisce carminibus conspicua:

Bis senos hic Gregorius pascebat egenos,

Angelus & decimus tertius accubuit.

IV. Dū

IV. Dum hæc mecum ipse mente revolverem, jam originem hujus sacri ritus velut digito indicari posse arbitrabar. Nimirum magnum Gregorium utrâque visione cùm Christi, tùm Angeli monitum, cæpisse deinceps tredecim pauperes convivio excipere, ac eorum pedes abluere, existimabam; Quorum alter Christum, reliqui duodecim, Apostolos referrent; Sicque deinceps Romæ in consuetudinem abiisse, ut in Coena Domini Summi Pontifices tredecim deligerent pauperes, quorum pedes aqua lustrarent. Hanc meam opinionem inde firmari posse censebam, quod Scriptores aliquot affirmant, hanc pedum lotionem à Divo Gregorio Magno peculiari decreto fuisse in Coena Domini instauratam, confirmatamque. Cum etenim Romæ, aliisque in locis, præsertim Italiæ, sacer iste Ritus antiquatus esset, illum Gregorius Magnus innovavit, ac decreto suo sanxit quotannis feria V. Majoris Hebdomadæ Mandatum pauperum, Christi exemplo esse adimplendum. Ita præsertim tradunt *Alphonsus Villegas in Flore Sanctorum*, & ex ipso *Bartholomæus Gavantus Tomo I., parte 4., tit. 8., numero 18.*; *Bernardus Bissus in Hierurgia Tomo 2., Verbo Mandatum*; Et *Augustinus Oldoinus S. I. in addition. ad Alphonsum Ciacconium Ord. Præd. de vitis Pontificum tomo I. in Vita S. Gregorii*. Cùm ergo habeamus à D. Gregorio istam pedum lotionem instauratam, confirmatamque fuisse, eique conspicuum apparuisse Angelum in mensa, & numerum tertiumdecimū conflasse, hinc inferendū coniiciendumque existimabam Sanctum Pontificem hujusce numeri auctorem extitisse.

V. At enim re meliùs inspecta, plurima deprehendi, quæ huic obessent conjecturæ. In primis namque nec *Joannes Diaconus*, nec *Simeon Metaphrastes*, nec aliorum quispiam, qui Gregorii Magni gesta ad posterum transmiserunt, de ablutis à Sancto Pontifice pauperum pedibus ullam mentionem faciunt. Eos quidem ad prandium invitasse, iisdemq; inservisse, manibus etiam Christi pauperis formam fingentis, aquam exhibuisse commemorant, nunquam tamen eorum pedes aqua purgasse affirmant. Accedit quod non ipsa Majoris Hebdomadis quinta die Angelum tertiamdecimam sedem occupantem hospitio suscepit; sed prout ipsi singulis quibusque diebus mos erat, cum alios pauperes quadam die prandio adesse jussisset, Angelus inter eos visus sit. Consuevisse nimirum Magnum Gregorium persæpe duodecim pauperes alimentis recreare, tradit *Bolandus*; Imò id quotidie ab eo factū narrat *Villegas*; id quod ex *Joanne Diacono* colligi posse videtur, cum asserat, eum juxta consuetudinem suam præcepisse Sacellario, ut duodecim peregrinos ad prandium invitaret. Si enim hoc ex consuetudine habebat

In Vita S. Gregorii Papæ.

bat S. Pontifex, ut duodecim peregrinos ad convivium ascisceret, nullus est coniiciendi locus, ut singulariter ad diem ultimæ coenæ factum trahamus: quamquam contingere potuisset, eum hac ipsa die istud humilitatis obsequium, Charitatisq; officium peregrinis præstitisse, quod singulis, aut ferè singulis diebus præstare solebat.

VI. Præterea si hoc *Gregorius* decreto suo sanxisset, abs dubio *Isidorus Hispalensis* ipsi coævus, *Eligius Noviomensis Episcopus*, & *Rabanus Maurus*, qui paulò post floruerunt, cum cæteros Ecclesiæ ritus per-censeant & exponant, hunc minimè prætermisissent, cujus tamen nè leviter quidem meminerunt; sicuti nec *antiquus Ordo Romanus* octavo sæculo conditus. Altum deniq; apud Joannem Diaconum de hac re silentium, nullum relinquit conjecturæ locum. Quis enim existimet eum qui Christi, & Angeli visionem Gregorio factam, omnesque illius circumstantias enarrat, postmodum quod præcipuum erat sub-ticuisse, institutam videlicet à Sancto Pontifice cæremoniam, in perennem tantæ rei memoriam, ac nunquam intermorituram beneficii obtestationem?

VII. Quod verò plurimi adhuc faciendum videtur, nullum apud Gregorium ipsum decreti huius vestigium elucet, non in Sacramentorum libro, non in Antiphonario, non in cæteris suis Operibus, quæ ad posteros transmisit. Qui insuper Gregorio successerunt Romani Pontifices, usque ad *Cælestinum* istius nominis *tertium* nihil de tredecim pauperibus hac die abluendis decernunt. Quin potius ante id tempus, si numerus quispiam definitus erat, videtur duodenarius. Idque ex hoc coniicio, quod *Leo IX.* Pont. Max. secundò ad Cassinense Monasterium divertens, anno 1050. duodecim Monachis pedes lavit. Rem ita narrat *Leo Ostiensis* lib. 2. cap. 85. *Sequenti anno prædictus Pontifex rursus ad Monasterium venit, et in crastinum, ac die altero Apostolorum Petri, & Pauli Missas solemniter celebravit: & cum die illo Sabbatū esset, ingressus ad Mandatū Fratrum pedes duodecim Monachis lavit, et ipse vicissim ab illis lotus, in Refectoriū quoque, cum eis vina bibiturus, ingressus est.*

Fortasse respondebit quispiam non id à Leone gestum ipsa die ultimæ Coenæ. Verum utique: sed tamen duodecim, non tredecim hoc exhibuit, nec sua ætate, nec illis, quæ Leonē præcesserunt, usu receptus erat numerus, qui nunc fervatur.

VIII. Fieri tamen potuit, Gregorji Successores ejus eventus memores hanc cæremoniam indixisse, ut dum Ecclesiæ Præsules eximiam Christi humilitatem imitantur hac die, & duodecim pauperum, velut duodecim Apostolorum pedes lavant, in singulare quoque obsequii argu-

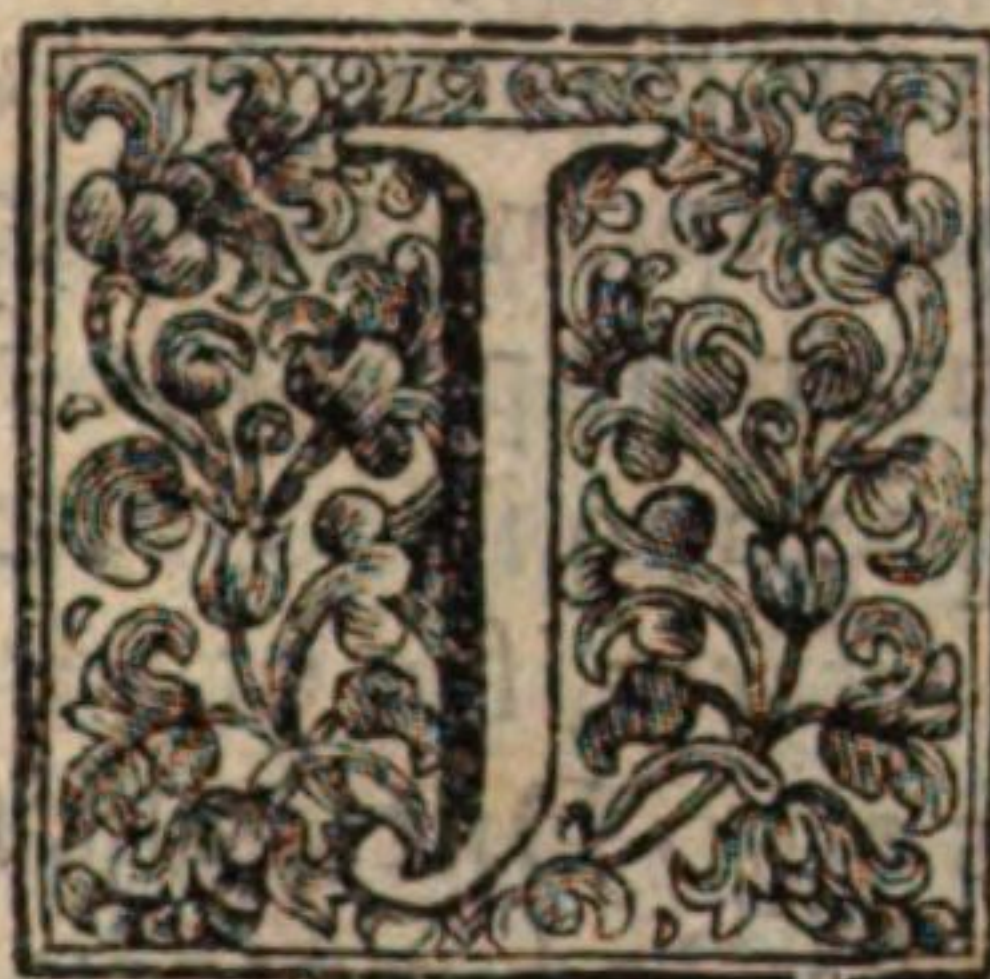
argumentum, tertiumdecimum tanquam Christi personam gereret, honore prosequerentur. Sed id magis piè creditur, quam quod certi quidpiam in re ambagibus plena, proferri possit. In tertio decimo paupere representari quidem Christum arbitramur: Verùm an mos iste à D. Gregorio sua primordia repetat, definire non audemus, ne à S. Hieronymo censuram in eos latam incurramus, *qui ingenii sui ad-
inventiones faciunt Ecclesiæ Sacramenta.*

C A P U T XIII.

Ex omnib⁹ Sententiis, duæ præsertim seliguntur.

Prima, quæ tertiumdecimum locum Divo Paulo defert. Eaque ab Anonymi Argumentis vindicatur.

I.

Am tandem oportet, ut qui præcipuus est huius dissertationis, scopum attingamus. Atque in primis asserimus numerum tertiumdecimum, quemadmodum in sua origine, ita & in personis quas significat, non omninò exploratum esse: Ac proindè quæcumque de illo proferri possunt, ex conjecturis tantùm elabi, & solummodò intra probabiles opinionis fines, quidquid dixerimus arctari. Ex omnibus tamen, quæ hætenus in medium prolata sunt, Doctorum placitis, duo propiùs mihi videntur metam collimare. Primum quidem haud procul à vero deflectit opinio illa, quæ tertiumdecimum pauperum abluendorum in gratiam Apostoli Pauli adjectum censet, quem Romana Ecclesia singulari semper honore donavit; Ut subindè quemadmodum in aliis Ecclesiis fideles in duodecim pauperibus duodecim Apostolos venerabantur; ita Romana Ecclesia in tertio decimo, Apostolum susceptæ ab ipsa fidei auctorem, & concivem suum coleret, quem semper in Sacris celebrandis, in Basilicis, in Diplomati- bus, atque in reliquis omnibus Apostolorum Principi comitem adjun- git. Nec idcirco à mysterio Dominicæ Coenæ desciscit, cum ex tot antiquis monumentis constet, Ecclesiam de ipsa operis natura non de expiandorum numero semper, & ubique fuisse sollicitam, nec minus spiritali fructu, qui indè manat, Monastici Ordines fruuntur, quorum

M

in

in Mandato peragendo nulla est de numero anxietas, quam Sacrae Seculariū Sodalitates, Militares Ordines, & Orientales Ecclesie, immò ex Occidentalibus nonnullę duodenariū numerum sedulò cuitodientes.

supra cap. 7.

II. De hac opinione, validissimis fundamentis substructa, quamvis supra ex aliorum magis, quàm ex propria sententia loquuti esse videamur; non propterea ita loquuti sumus, quasi ei adhærescere nos pigeat; sed ut ab aliis quoq; rectam indicaremus: tametsi (modo ita loqui modestiæ leges patiantur) quæ in illius præsidium argumenta proferemus, nulli alteri debeamus. Eam profectò satis verisimilem censemus, eique calculum nostrum qualemcumque libenter subiicimus. Atque juxta illam affirmare oportet, Pontificem in hoc munere adimplendo Ecclesiæ personam induere, tertiamdecimam sedem Paulo cedere, duodecim reliquas aliis Apostolis, Matthia in locum Judæ suffecto: neque enim Apostatæ, ac Proditori, æternisq; Gehennæ suppliciis addicto, ullus superest venerationis locus.

Nec inde cujuspiam animum pulset formido, quæ multorum occupavit mentes, hanc nimirum explicandi rationem à Dominicæ Coenæ deflectere, quàm minimè repræsentari liquet, quoties Matthiam, & Paulum in eam obtrudere velimus, nec quempiam adesse, qui Christi Apostolos expiantis vices impleat. Nascitur quippe hæc formido ex non benè percepta *Mandati* notione, quæ non in eo præcipuè sita est, ut Dominicam Coenam adamussim referat, sed ut Servatoris exemplum imitetur, & quæ ille Charitatis ergo Discipulis suis impertit humilitatis obsequia, hæc eadem Ecclesia Redemptoris sui vestigiis insitens, ejus præceptis obsequens, Filiis suis exhibeat; unàque in hoc munere obeundo Sanctis Apostolis honorem, cultumque in pauperibus impendat. Rem ita esse hoc argumento evincam. Quotquot ex Sanctissimis Viris extra Sanctioris Hebdomadę dies pauperū, aut peregrinorū pedes lavabant, Christi *Mandatum* se exequi abs dubio credebant. Et rectè: quandoquidem hæc functio *Mandati* nomen accepit, quia scilicet Christus lotis discipulorum pedibus, ait: *Exemplum dedi vobis, ut quemadmodum ego feci vobis, ita & vos faciatis*. Ex ipso igitur nomine constat, pedum lotionem, modo aliquo religionis cultu fiat, & non tantum ob diluendas corporis sordes, ad exemplum illius fieri, quam Christus fecit in ultima Coena, nobisq; faciendam mandavit, ut omnes Patres sparsim in hoc opere laudati ratiocinantur. Exploratum est autem plures viros sanctitate illustres etiam extra id tempus, pauperum, & peregrinorum pedes lavisse; præsertim Thomam Cantuariensem Archiepiscopum, teste Heriberto, Carolum

Joan. cap. 13.

in eius vita.

Medio-

Mediolanensem, apud *Fabrum* Conc. 1. in Coena Dñi: Elisabetham uxorem Lantgravii Ducis Hassie; Heduvigem, Brigittam, aliasque plures Sanctas Mulieres, apud *Gretserum* in *Pedilavio*. Antiquis Monachis id familiare fuit erga Hospites Fratres: nunc itidem familiare est apud Fideles quosq; recurrente Magni Jubilæi Anno, quod etiam tunc temporis non dedignantur præstare Summi Pontifices; quemadmodum egisse Clementem VIII. narrat *Bellarminus*.

in Cronologia

III. Quia etiam indefinitum personarum numerum, videlicet duodenarium aliis quoque anni temporibus, istud ipsum pietatis officium adimpletum aliquando fuisse perspicuum est. Nam Gregorius Magnus diebus singulis duodecim pauperum pedes aqua lustrabat, si vera sunt, quæ hac de re *Valliegas* refert in ejus vita; siquidem Joannes Diaconus, eos dumtaxat à Sancto Pontifice convivio exceptos scribit. Leo IX. ad Cassinense Monasterium divertens, ibi die Sabbathi duodecim Monachorum pedes expiavit; idque ex consuetudine Monachorum Ordinis S. Benedicti, qui cujusvis Hebdomadæ Sabbato olim *Mandatum* faciebant, easdem cæremonias servantes, ac antiphonas canentes, quæ in Coena Domini servari, atque cantari solent, ut tradit V. C. *Edmundus Martene*: quod & innuit *Leo Ostiensis* lib. 2. cap. 85. ubi enarrans istud Leonis IX. factum, inquit: *Sequenti anno prædictus Pontifex rursus ad Monasterium venit, & in crastinum, ac die altero Apostolorum Petri, & Pauli Missas solemniter celebravit: & cum die illo Sabbatum esset ingressus ad Mandatum Fratrum pedes duodecim Monachis lavit, & ipse vicissim ab illis lotus, in Refectorium quoque cum eis vinabibiturus, ingressus est.* Ipsa Parasceves die, & Sabbato Sancto, peracta Coena, Monasterii Floriacensis Abbas duodecim pauperibus pedes lavabat: de quo *Floriacenses Consuetudines* hæc scribunt: *Post Mensam eat Dominus Abbas cum sociis suis in eleemosynam ad Mandatum, ut duodecim pauperibus pedes, & manus abluat; deinde ipse singulis singulos offerat denarios; similiter & in crastino faciat.* Quinimò etiam ipsa Paschatis die eidem pietatis officio incumbendum erat Abbati Floriacensi unà cum pueris, qui eo in Cænobio alebantur: *Expletà*, inquiunt præfatæ *Consuetudines*) cæna, Abbas vadit cum omnibus pueris in eleemosynam ad Mandatum duodecim pauperibus. Ubi observat *Edmundus Martene*: Hi erant fortassis duodecim illi pauperes, de quibus *Aimoinus* Monachus Floriacensis in lib. 1. de Miraculis S. Benedicti, cap. 12. sæc. 4. part. 2. refert quemdam contractum à Sancto Patre sanatum: et *Richardum* Abbatem, in numero duodecim egenorū cum haberi instituisse, quos diligens boni antiquorum cura Patrum in

De antiquis Monachor. Ritibus lib. 2. cap. 12. n. 10.

apud Martene lib. 3. de Antiq. Monach. Ritibus lib. 3. cap. 14. n. 46.

ibidem cap. 16 num. 35.

„ hoc nostro Floriacensi Cœnobio, ob duodecim Apostolorum numerum com-
 „ munibus stipendiis diatim ali, ac vestiri sancivit. De quibus etiam
 „ agere videtur antiquus Author in vita Sancti Osuualdi num. 21.
 „ apud Bolland. 28. Februarii.

IV. Nunc verò ut interruptam semitam repetamus, Sacra hæ lo-
 tiones duodecim personis exhibite extra diem Cænæ Domini, abs-
 dubio exemplo illius, quam Christus exequutus est, à Sanctis viris,
 & Monachis, imò & ab ipsis Summis Pontificibus fiebant, non repre-
 sentandi causa quæ Christus gessit, sed imitandi. Eas porro *in bono-*
rem duodecim Apostolorum absolvebant; quo in numero certè Matthi-
 am, non Judam collocabant, cum is quovis honore, ac cultu arcea-
 tur. Jam verò Gregorium, aut quemque illorum, quos recensuimus,
 idipsum egisse ipsa die Cænæ Domini, quis vetat asserere? Num-
 ergo tunc divulsam vellent Matthiam, ut Judam obtruderent; aut
 ipsis propositum erat eà tantum vice duodecim pauperibus unum
 annumerare, qui Proditoris Apostoli personam sustineret, quem ta-
 men aliis diebus propulsabant? Non sanè, nec in ullius mentem hæc
 cadere possunt, quæ nugas, atque ineptias redolent. Quamobrem
 siue Fer. v. Sanctioris Hebdomadæ, siue extra id tempus duodecim
 pauperum pedes aqua tingerent, id eis semper consilii extitit, ut Juda
 procul amandato, in duodecim pauperibus semper Sanctos Aposto-
 los venerarentur. Quod si semel Matthias in hunc censum veniat,
 nihil prohibet tertiumdecimum locum Paulo tribuere, cum uterque
 ab ultima Cæna abfuerit. Inde pariter consentaneum est, Pontificē,
 dum tredecim abluit, Ecclesiæ vices obire exemplum Christi profe-
 quentis, suosque Apostolos in pauperibus venerantis. Quod quidem
 magis perspicuum fit in Mandato quod olim Monachi pauperibus, &
 etiam nunc suis Fratribus nullo numero contractis impendunt. Nam
 qui è regione pugnant, non hic Dominicam Cænam exprimi con-
 tendunt, propterea quod illud non servet numerum eorum, quos
 Salvator noster expiavit.

V. Mihi tamen videtur aliquis huic asserto refragari, quod nimi-
 rum communis sit omnium sensus, ac indita nobis Christi Fidelibus
 etiam à primis unguibus opinio, Mandatum istud, quod fit hac die,
 illud ipsum referre, quod Christus egit jam morti proximus. Non
 abnuo hanc esse multorum opinionem, sed eam in minùs peritis ita
 emendari oportet, ut Mandatum hujus diei, quoad substantiam ab
 illo non dissentiat, quod Redemptor noster gessit; quamquam in cir-
 cumstantiis aliquantulum distet: nam & in ipso quod duodecim tan-
 tum

tum præbetur, numerorum distributio, manuum expiatio, sicuti & quibus abluendi amiciuntur, subuculæ albæ, nullum in Christi Mandato locum habent, nisi ad mysticas significationes referantur. Quemadmodum etiam in aliis corrigenda esset vulgi opinio, si superficie tenus ea intelligeret; nempe rudes homines, aut simplices mulierculæ edocendæ forent, non eâ die Christi Corpus è Cruce depositum in sepulchrum illatum esse, quod illud inferri vident ab Ecclesiâ, quæ Fer. V. Majoris Hebdomadæ hoc Mysterium celebrat, quod nihilominus Parasceves die contigit. Non itidem audiendus esset hereticus, qui inficiaretur singulis diebus à Sacerdote Sacrum faciente confici Eucharistiæ Sacramentum, propterea quod à Christo institutum sit in ultimâ Cœnâ duodecim Apostolis spectantibus. Equidem Dominus Ecclesiæ contulit potestatem, ut non unâ tantum Fer. v. Hebdomadis Sanctæ, sed singulis quibusque diebus illud efficere queat, quando Apostolis dixit: *Hæc quotiescumque feceritis in mei memoriam facietis*. Nulla hîc præfixa dies, nullus terminus definitus. Sicuti etiam nullum certum decrevit tempus quo Mandatum fieret, sed tantum iussit, ut exemplum ipsius imitarentur: *Si ergo ego lavi pedes vestros Dominus, & Magister, & vos debetis alter alterius lavare pedes. Exemplum enim dedi vobis, ut quemadmodum ego feci vobis, ita & vos faciatis*. Quare quovis tempore impleri potest mandatum istud, quamquam Ecclesia universa præcipuè hunc diem delegerit, quoniam hac die institutum est: Neque ei potissimum incumbit, ut Dominicam Cœnam repræsentet, sed ut Salvatoris sui præcepto obtemperet, quod æquè adimplet sive duodecim, sive tredecim, sive his etiam multò plures diluat. Unde S. Augustinus præclare dixit: *De lavandis verò pedibus cum Dominus hoc propter formam humilitatis, propter quam docendum venerat, commendaverit; Sicut ipse consequenter exposuit, quesitum est quonam tempore potissimum res tanta etiam factò doceretur, & illud tempus occurrit, quo ipsa commendatio religiosius inhereret*. Loquitur de hac feria quinta, quâ Christus huiusmodi Mandatum verbis docuit, ac opere commendavit; tunc etenim præcipuè impleri affirmat.

VI. At enim necesse est, ut plura, quæ ex adversò opponi possunt, argumenta refellamus; inter quæ illud haud leve esse videtur, quod in Ecclesia Græca Judæ proprius olim tribueretur locus in duodecim classe, quos duodecim Apostolos à Christo ablutos repræsentare, atque illorum præferre nomina antea vidimus. Fateor hunc esse Græcorum morem, ut in Mandato obeundo Cœnam Dñi adamussim exprimant,

om-

epist. 119. cap.
18.

supra cap. 4.

omnesq; illius circumstantias ob oculos adstantium ponant : idcirco Apostolorum nomina abluendis tribuunt ; atq; inter eos unum collocant , qui Judæ personam sustineat . Alii tamen , quibus familiare est , ut Græcis , duodecim pedes aspergere , plerumq; id agere videntur *in honorem duodecim Apostolorum* , quod procùl dubio indignus est proditor Apostolus : in cujus subindè locum , quemadmodum Matthias suffectus est , ita in illius quoq; cultum hanc duodecim pauperibus lotionem impendi existimarem . Sicut enim verò cùm Romæ , Constantinopoli , & in aliis Christiani Orbis Civitatibus olim Templâ in honorem duodecim Apostolorû dicata legimus , & Constantinum Imperatorem Basilicam Principis Apostolorum in Urbe dùm extrueret , *deposito diademate , & humi jacentem , magnam vim lacrymarum profudisse : mox sumpto ligone , ac bidente terram eruisse ; indeque duodecim terræ cophinis honoris causa duodecim Apostolorum ablati , ac loco Basilicæ Principis Apostolorum designato , Ecclesiam ædificavisse* ; hæc in honorem Judæ ullo modo gesta fuisse nemo Catholicorum ausit asserere : hæud aliter dùm duodecim pauperum pedes in honorem duodecim Apostolorum expiare consueverunt , nullâ ratione his Judam annumerant honore illo prorsus indignum , sed utrobiq; in ejus sedem Matthiam locant . Non propterea tamen aut Græcorum , aut aliarum quarundam Ecclesiarum reprehendimus consuetudinem , quibus forsan in usu est , pauperem Judæ vices explentem , in scenam proferre . Equidem procùl absit , ut ei honorem aliquem tributum velint . Fuit hæc *Cajanorum* hæresis stultissima , Cainum , & Judam summis honoribus prosequi , teste *S. Irenæo , adversus hæres lib. 1 cap. 35* . Ceterum Catholici in *Mandato* peragendo Judæ locum suum deferunt causâ tantum repræsentandi quicquid in ultima Coena gestum est , ut hinc eximium Jesu Christi amorem attollant , qui nec Proditoris Apostoli pedes abluere , detergere , osculari dedignatus est , non ut ullum ei cultum impertiantur .

VII. Nihil etiam affirmari vetat , si quid honoris , & obsequii Fideles in hac pedum lotionem Apostolis in pauperibus tribuunt , ipsorû Collegio , non figillatim Judæ tribui , atq; in isto non personam coli , sed Apostolatam , quo tunc temporis adhuc potiebatur , cùm à Christo expiatus est : quoniam , ut ait *Ecclesia Lugdunensis* , *Ita ergo Judas electus erat à Domino , ut temporali quadam dispensatione conjungeretur Apostolis , & sortiretur cum eis sortem Ministerii & Apostolatus* . Et sanè quid mirum , si quibusdam in locis è pauperibus abluendis unus eligatur , cui Judæ

Ex Brev. Rom.
die 18. No-
vemb. in dedi-
cat. Basil. SS.
Apost. Petri ,
& Pauli .

lib. defin. ad-
versus Joan.
Scotum , cap.
13. to. 15. Bib.
Vet. PP. pag.
637.

Judæ nomen, vicesq; obtingant, cum Christus Dominus ipsi, quemadmodum & reliquis Apostolorum Sacramentum Corporis, & Sanguinis sui largiri nequaquam abnuerit, ut plures Patres affirmant? Hic tamen mos ita accipiendus est, ut in honorem, cultumve Apostolatus cedat, non autem Iscariotis Apostatæ, quicquid ille in hoc munere implendo præstare consuevit.

VIII. Verumtamen quia Romana Ecclesia, unde mos iste abluendi tredecim pauperum pedes efluxit, nihil hujusmodi aut sancivit, aut ipsa exequuta est, minimè contemnenda videtur eorum opinio, quam paulò ante expendimus, nimirum Judà expulso, cujus sedè Matthias obtinuit, Paulo tertiumdecimū locū deferri, non quod is in ultima Cæna aqua lustratus sit, sicuti nec ille, sed ob rationes, quas supra protulimus. Hæc verò perperâ nugis accenset *Anonymus Author Opusculi*, quod nuper prodit hoc eodè anno *Lucæ Typis Peregrini Frediani*, cujus nos singularem de Patrefamilias sententiâ supra capite sexto explosimus.

IX. His ergo machinis ille arbitratur præfatam sententiâ arietare. „ Alii demum, inquit, tenent decimumtertiū discipulum fuisse Paulum, alii Matthiam. At nuge hæc sunt, quomodo enim Cœnæ Christi interesse poterunt, qui post ejus mortē in Apostolos fuerunt electi? At Paulus numquam separatur à Petro, & Petrus à Paulo ab Ecclesia: Equidem, sed in commemoratione alterutrius, non in Mysterio hodierno; verè enim juncti sunt hi duo Apostoli in predicatione, & in martyrio, sed non in Cœna Christi, & in lotionem pedum. Quare si ob hanc causâ Ecclesia lavaret pedes pauperibus tredecim, aliam, ab eâ, lotionem, quam fecit Christus in ultima Cæna, repræsentaret, aut numerū certum designans fideles deciperet, si alius numerus à Christo fuisset in eorū lotionem adhibitus. Addent nonnulli in hoc officio repræsentari non Discipulorū, sed Collegii Apostolici lotionem: quod quidem Collegium cum Paulo, tredecim modò constare capitibus, nemo dubitaverit. At facile refellitur hæc opinio; primò, quia non repræsentatur in hodierno pedilavio Apostolorū Collegiū, quale nunc est nullū, sed quale erat quando Christus Discipulorū pedes lavit, Paulus certè non erat in eorū numero. Deinde supponit hæc opinio duodecim Apostolorum Collegium à Christo institutū, fuisse aliquando auctum, quod est falsum; numquam enim hic numerus auctus, vel diminutus fuit; Juda enim è vivis sublato, ad implendū duodenarium numerum statim Matthias suffectus fuit: patet igitur, hunc numerum ad formandum Apostolorum Collegiū fuisse à Christo præfinitum, & invariabiliter statutum.

S. Leo ferm. 7.
de Passione :
Anastasiu Si-
naita Orat. de
Sac. Synaxi :
Chrysof. hom.
82. in Math.
Hieronym. in
cap. 26. Math.
& Augu. tract.
62. in Joan.

„ tū. Confirmatur, quia si auctus, vel imminutus fuisset hic numerus,
 „ perirent innumeræ hujus numeri, quæ in veteri, & quæ in novo Te-
 „ stamento habentur figuræ, tūm optima à Joanne delineata, dissolve-
 „ retur illa Ecclesiæ forma, atq; constructio, in qua duodecim por-
 „ tas, terno per quatuor mundi plagas ordine distributas, patere vidit.
 „ Præterea tot sunt prima Ecclesiæ fundamenta, quot sunt Apostoli,
 „ quos Christus elegit, atq; ordinavit. Christus autem non nisi duode-
 „ cim elegit, & ordinavit; elegisse autem duodecim tantum constat ex
 „ Lucæ 6. ubi dicitur, *Et elegit ex eis duodecim, quos Apostolos nominavit.*
 „ Confirmatur, quia Paulus non fuit electus à Deo, sed segregatus.
 „ Ita ipse ad Rom. 1. & Actor. loc. cit. & 1. ad Corinth. 1. vocatus di-
 „ citur Apostolus Jesu Christi, non à Jesu Christo, sic enim nominatus
 „ fuit ab Apostolis, à quibus & ordinatum fuisse legimus, Actor. c. 9.
 „ & 13. & notat Bellarm. lib. 4. cap. 8. de Notis Eccl.
 „ Ad hæc, si aggregari deberet Paulus Apostolorum Collegio, etiã
 „ Barnabas eidem numero deberet aggregari, adeoq; non solum tre-
 „ decim, sed & quatuordecim esset Apostolorum Collegium. Constat
 „ enim ex Act. loc. cit. quod Paulus, & Barnabas eodem modo, eodẽq;
 „ tempore segregati fuere à cæteris Discipulis ad munus Apostolicum
 „ obeundum per illa verba: *Segregate mihi Paulum, & Barnabam in-*
 „ *opus, ad quod assumpsi eos:* & paulò post, *et ipsi quidẽ misi à Spiritu San-*
 „ *cto abierunt:* quare ambo ab Ecclesia Apostolorum titulo insigniti
 „ inveniuntur in Missali, & in Breviario Romano. Denique neutrum
 „ ad Apostolorum Collegium pertinere, sed utrumq; ab eo fuisse col-
 „ legio discretum, est communis DD. sententia, videatur Bellarm. loc.
 „ cit. Lorin. in Act. cap. 13. v. 2. Salmeron. tom. 4. par. 1. tract. 28
 „ Haie prolog. in novum Testamentum sect. 6. cap. 2. & alii sine nu-
 „ mero, qui omnes hos duos Apostolos supernumerarios, & extra-
 „ ordinarios appellant, & constat ex illo verbo *Segregate.*
 „ Idem probatur, quia si in illud Collegium fuissent hi duo Aposto-
 „ li asciti, necessariò debuissent cum cæteris in communibus Ecclesiæ
 „ comitiis cõmunicare; at in nullis comitiis, in nullo ministerio com-
 „ municasse probantur; primò ex Symbolo, quod duodecim constat
 „ sententiis; secundò ex divisione Orbis; divisum autẽ Orbẽ in duo-
 „ decim partes, quis ignorat? Tūm Paulo, & Barnabæ nullam sortem
 „ datam, sed totum Orbem illis cessisse liquet, quia illis liberum fuit
 „ prædicare ubique, & de facto Paulus non incidenter, sed permanen-
 „ ter, & ex professo in sorte Petri prædicavit, quod nullis ex duode-
 „ cim legitur fuisse concessum. Postremò non benè audit apud non-
 „ nul-

„ nullos ista hæc propositio, *Apostolorum Collegium plusquam duodecim con-*
 „ *stat Christi Discipulis*; nam præterquamquod apud nullum Patrem,
 „ apud nullum Doctorem ea invenitur, ea admissa tota ex dictis sub-
 „ verteretur Scriptura.

X. Hæc sunt *Anonymi* Argumenta, quæ ided attulimus, non quod ne-
 gotium nobis facebant, sed ne ea dissimulasse videamur. Ferè omnia
 lubricis, & æquivocis argumentationibus facile annumerarent Diale-
 ctici. Cum primis etenim Elenchi vitio nutat primum argumentum,
 quasi Paulum, & Matthiam interfuisse ultimæ Coenæ arbitrentur, qui
 ex tredecim Pauperibus lavandis, duos ipsorum cultui addictos putant.
 Absit à rudium, multò magis à Sapientum animis tam crassus error, cu-
 jus illa radix est, quod Anonymus existimet, id ipsum esse *Mandatū* quo-
 tannis Fer. V. Hebdomadis Sanctæ celebrare, ac ipsam Dominicam Coe-
 nam, & pedum lotionem duodecim Apostolis exhibitam, admissim, &
 quò ad omnes illius circumstantias exprimere. Non ita res sese habet,
 sed præcipuus Ecclesiæ scopus is est, monere Fideles, ut memores hu-
 militatis Christi, & ipsi erga Fratres suos exequantur, quæ Christus ser-
 vis suis impendit; quoniam ut ait *S. Jo. Chrysostomus: Pedes Discipulorum* in psal. 39.
lavit Christus, ut nobis exemplum proponeret humilitatis. Numerus expi-
 dorum extra Mandati substantiam est, nec de illo Ecclesiam fuisse soli-
 citam, constat ex Isidoro, Eligio, Rabano, Amalario, Ruperto, aliisque an-
 tiquis Patribus, qui ne vel minimam de numero mentionē faciunt. Ipse
vetus Ordo Romanus de hoc altum silentium habet, solūque decernit,
 quod *Episcopus ponat vestimenta sua, & præcinctus linteo præparet se ad la-*
vandos pedes Discipulorum, & primum incipiente Pontifice mutuatim pedes
lavent. Ita ne vicissim Apostoli in ultimā Coenā sibi pedes laverunt?
 Nequaquam, sed omnes a Christo abluti sunt. Nunc etiam sicuti & pri-
 scis temporibus non solū pauperū pedes diluit, sed etiam manus; eos
 insuper albis subuculis vestit, iisdem numos elargitur, cū tamen ni-
 hil horum erga Discipulos suos Christus egerit. Ergo nè Ecclesia tot
 sæculis, quibus nullus præfixus erat expiandorum numerus, aut nunc
 quoniam quædam addidit, quæ Christus non egit, Fideles decipit, aut
 aliam ab eā lotionem, quam fecit Christus repræsentat? Minimè pro-
 fectò, sed in id potissimū semper incubuit, ut Christo præcipienti ob-
 temperaret, *Et vos debetis alter alterius lavare pedes.* Unde pleriq; Mo-
 nastici Ordines, & Cathedrales Ecclesiæ olim cū in pauperum, tūm
 in Fratrum, & Clericorum Mandato obeundo duodenarium numerum
 non servabant, sed omnes Monachos, aut Clericos, aut pauperes adven-
 tantes aquā lustrabant. Quemadmodū etiam in quibusdam aliis com-
 pertum est, Ecclesiam magis substantiam operis exhibere, quam illius

circumstantias : Sic Fer. V. Majoris Hebdomadæ post Missarū solemnia divinissimum Christi Corpus in sepulchro recondit, cū tamen illud ipsa Paresceves die è Cruce sublatum post vespertas sepulturæ traditum esset. Itaq; cū numerus, & id genus alia ad Mandati substantiam nihil pertineant, parū interest duodecim ne, an tredecim sint, aut multò plures, quorum pedes expiantur : multò minùs an ii omnes Apostolos tantū referant ultimæ Coenæ assidentes, an alios etiā, qui postmodum ad Apostolorū culmen evecti sunt, quales Matthias, & Paulus fuerunt.

XI. Hinc evanescit, quod secundo loco opposuit *Anonymus* : non enim necesse est repræsentari omnino, & quò ad omnes personas, quæ tunc aderant, Collegium Apostolorum, sed ipsam Collegii Apostolici dignitatem, eosq; qui nullo unquam tempore ab ea deciderunt, qui que nunc in Cœlis regnant cum Christo, quos tantū in suis sacris Ritibus coluit Ecclesia, nec ullum vel etiam externum venerationis obsequiū Judæ aliquando deferre voluit. Quemadmodum non est opus circumstantias omnes, quas Dominus noster in hac oratione servavit, ita strictè ab Ecclesia retineri, ut nullas alias adicere possit, uti re ipsa adjecit. Præsertim quia Mandatum illud, veluti & cætera Evangelicæ Legis præcepta, non nisi post delapsū Spiritum Sanctum in Apostolos cæperunt obstringere Fideles, ut constans est Theologorum sententia, quo tempore Matthias in locum Judæ successerat, cui proinde idem honos, qui & reliquis Apostolorum, debebatur. Quis enim verò in animum sibi inducat hæc repræsentandi tantū causa fieri in Ecclesia, & non potius honoris gratiā Apostolis exhibendi, quos in illis pauperibus Fideles venerantur? Ab hoc, sicuti etiam ab Apostolorū Collegio pulsum nolunt Sanctum Paulum, qui ejus partes tuentur; idque ut omnibus perspectum fiat necesse est ut duo tempora discernamus, alterum quo Christus adhuc inter mortales degens duodecim adlegit Apostolos, quibus optimè congruunt omnes illæ, quæ in veteri, & in novo Testamento de ipsis extant figuræ : quique idcirco *Apocalypsis* 21. duodecim Portæ, totidemq; Fundamenta Cælestis Jerusalem appellantur, quoniam super ipsis primū Christus fundavit Ecclesiam suam, & quæ ab eis nobis tradita sunt Fidei documenta in Cælum nos provehunt. Alterum tempus extitit, cū Servatore nostro in Cælos sublato nedum Matthias afflatu Spiritus Sancti electus est in locum Judæ, ut duodenarium numerum istius proditiōe, ac nece diminutum, refarciret, verū etiam ex Saulo persecutore, Paulus creatus est à Domino vas electionis, & ad Apostolatus apicem evectus; & subindè illo post Christi ascensum auctus est numerus Apostolorum.

XII. Quamquam verò duodecim Portis Jerusalem, ac totidem fun-
da-

damentis designentur Apostoli, non propterea hac quoque prerogativa caruit Paulus: nam Joannes eodem *Apocalypsis* loco ait: *Et habebat murum magnum, et altum habentem portas duodecim, et in portis Angelos duodecim, & nomina inscripta, quæ sunt nomina duodecim Tribuum Filiorum Israel:* & *Matthæi* cap. 19. Apostolis dixit Christus: *Sedebitis & vos super sedes duodecim judicantes duodecim Tribus Israel* Constat autem non duodecim tantum Apostolos cum Christo judicatueros esse Mundum, sicuti nec duodecim tantum esse Tribus Israel: sed quemadmodum Tribus Levi triadecima fuit, & ipsa in iudicium cum reliquis suo tempore pertrahenda; ita & Paulus tertiusdecimus est Apostolorum, Judex etiam ipse non secus ac alii sessurus. Quod argumenti genus nobis suppeditat *Venerabilis Beda*: Nemo, inquit, putet duodecim tantum Apostolos, quia pro Juda pravaricante Matthias electus est, tunc esse judicatueros, sicut nec duodecim solæ sunt Tribus Israel judicandæ; alioquin Tribus Levi, quæ tertia decima est, in iudicata recedet. Et Paulus, qui tertiusdecimus est Apostolus, iudicandi sorte privabitur, cum ipse dicat: *Nescitis quoniam Angelos judicabimus, quanto magis secularia?* Alio igitur collineant figuræ illæ, ut sicuti non solæ Tribus Israel, sed & omnes electi pertinent ad cœlestem Jerusalem; nec solæ duodecim Tribus sunt judicandæ, sed omnes prorsus homines qui duodenario numero tamquam universitatem hominum designante comprehenduntur: ita quoque non soli duodecim Apostoli futuri sunt Judices, sed alii pariter, qui Apostolorum exempla, virtutesque imitantur, uti idem Beda animadvertit his verbis: *Sciendum namque est omnes, qui ad exemplum Apostolorum sua reliquerunt omnia, et sequuti sunt Christum, Judices cum eo venturos, sicut etiam omne mortalium genus esse judicandum. Quia enim duodenario sæpè numero solet in Scripturis universitas designari, per duodecim Sedes Apostolorum, omnium numerositas judicantium, & per duodecim Tribus Israel, universitas eorum, qui judicandi sunt, ostenditur.*

XII. Nec minus fundamenti Ecclesiæ munus D. Paulo convenit, quam cæteris Apostolorum: ii namque dicuntur Ecclesiæ fundamenta, quod ipsi omnium primi fidem plantaverint, & ubique Gentium Ecclesias fundaverint: quod profecto etiam Paulum præstitisse nullus inficias ire poterit; neque enim solus Petrus, aut Jacobus convertit ad Fidem totum Orbem terrarum: sed alias regiones Petrus, alias Paulus, alias Jacobus, ac reliqui Apostolorum Christianis præceptis imbuerunt. Quare ipse Paulus *Rom.* 15. ait: *Sic prædicavi, non ubi nominatus est Christus, ne super alienum fundamentum edificarem.* Et *1. ad Corinth.* 3. *Ut sapiens Architectus fundamentum posui, alius autem superadificat.* Quemadmodum enim etsi Petro pollicitus sit Christus: *Super hanc Petram edificabo Ecclesiam meam,* non idcirco alios repulit Apostolos, quin ipsi quoque futuri essent Eccle-

Hom. in Na-
tali Sancti Be-
nedicti.

Math. 16.

lib. cont. Jo-
vinian. 1.

sic fundamenta, quoniam ut observat S. Hieronymus, *Super Petram fundatur Ecclesia, licet id ipsum in alio loco super omnes Apostolos fiat, et ex aquo super eos Ecclesie fortitudo solidetur*: haud aliter quamquam duodecim Apostoli Ecclesie fundamenta dicantur, non propterea Paulus ab hoc munere arcendus est, cum ipse non minus ac ceteri plures Gentes ad Christum perduxerit; imò in ejus fide enuncianda, ut ipsemet fatetur, *plus omnibus laboraverit*.

Serm. 14. de
Sanctis.

de Rom. Pont.
lib. 1. cap. 16.

XIII. A' vero prorsus aberrat, quod Anonymus tradit, *Paulum* scilicet *non fuisse electum à Deo, sed segregatum*. Utrumq; enim à Deo obtinuit; & quidem in Apostolum à Christo electus fuit, quando in terram eum prostravit, ac de ipso Ananiae dixit *Act. 9. Vade quoniam vas electionis est mihi iste, ut portet nomen meum coram Gentibus, & Regibus, et Filiis Israel*. Unde meritò ait S. Augustinus. *Paulus ex persecutore Christianorum, annuntiator factus est Christi. Prostravit enim Christus persecutorem, ut faceret Ecclesie Doctorem*. Perinde fuit quod se nuncuparet Apostolum *Jesu Christi*, ac electum à Jesu Christo; neq; ex innumeris Doctoribus, quos afferre possemus, alium ad id probandū hic sistere lubet, quam *Bellarminum* ipsum, à quo frustra præsidium sibi asciscit *Anonymus*. Exponens equidem nonnulla Apostoli testimonia ex *epist. ad Galatas*, inquit: *Propositū Pauli in epist. ad Galatas non fuit ostendere, se non esse Petro subiectum, quod attinet ad gubernationem; nullam enim hujus rei mentionem facit; sed Evangelium suum aequè verum, & divinum esse, & à Christo ipso immediatè acceptum, atq; Evangelium Petri, & Jacobi, & Joannis*. Id enim est, quod *Pseudoapostoli* jactaverant, nimirum *Petrum, Jacobum, & Joannem à Christo doctos, Paulum hominum esse discipulum, proinde veriàs existimandum illorum, quam Pauli Evangelium*. Ut has igitur *Pseudoapostolorum* calumnias propulsaret, hunc in modum epistolam suam *ad Galatas* scriptam exorditur: *Paulus Apostolus non ab hominibus, neq; per hominem, sed per Jesum Christum, & Deum Patrem*. Et infra: *Notum facio vobis Evangelium, quod evangelizatum est à me, quia non est secundum hominem. Neq; enim ab homine accepi illud, neque didici, sed per revelationem Jesu Christi*. Hec sanè verba demonstrant, Paulum non ab Ecclesia, sed à Christo electum fuisse Apostolum; quod clarè docet S. Thomas, ejusdem Apostoli testimonium ita exponens: *Cum dicitur Apostolus, duo ponuntur, scilicet ejus autoritas & autoritatis origo. Autoritas, quia Apostolus, qui missus. Originem autem autoritatis suę describit, cum dicit: non ab hominibus. Et primò removet originem æstimatam: secundò assignat veram, ibi: sed per Jesum Christum. Origine autem æstimata erat, quia in tantum Galatę seducti erant à Pseudoprophetis, quod crederēt Apostolum non esse ejusdē autoritatis, quā alii Apostoli erant, quia non fuit*

In epist. ad
Galat. cap. 1.
lect. 1.

„ fuit doctus à Christo, vel conversatus cum eo, sed esset missus ab eis,
 „ quasi minister eorum. Opinionem ergo istam removet, cum dicit: *non*
 „ *ab hominibus*. Quidam enim mittebantur à toto Collegio Apostolorum,
 „ & Discipulorum: & ideo ostendens se non esse ab eis missum, dicit: *non*
 „ *ab hominibus*. Quidam mittebantur ab aliquo Apostolorum speciali,
 „ sicut Paulus aliquando mittebat Lucam, & Titum. Et ideo ostendens,
 „ quod nec sic missus sit, dicit, *neq; per hominem*, idest per aliquem Apo-
 „ stolorum in speciali, sed per Spiritum Sanctum, qui dicit Act. 13. *Segre-*
 „ *gate mibi Paulum, et Barnabam*. Causa autem originis hujus authorita-
 „ tis vera, est Christus Jesus: & ideo dicit: *Sed per Jesum Christum, et De-*
 „ *um Patrem* Quia verò Galatę derogabant Apostolo, quod non
 „ fuisset conversatus cū Christo, sicut alii, nec missus ab eo; ideo in hoc
 „ specialiter magnificat se, quia illi fuerunt missi per Christum adhuc vi-
 „ ventem in carne mortali: ipse verò à Christo jam glorificato missus est;
 „ ideo dicit: *Qui*, scilicet Deus Pater, *suscitavit eum*, scilicet Jesum Chri-
 „ stum in quantum hominem, *à mortuis*. Quasi dicat, Apostolus sum,
 „ non ab hominibus, scilicet Collegio Apostolorum, nec per hominem,
 „ scilicet Christum in mortali carne viventem; sed sum Apostolus per
 „ Christum jam suscitatum, & glorificatum. Quare & idem Paulus 1. ad
 Corinth. 9. inquit: *Nonne Christum Dominum nostrum vidi?* Causam por-
 „ rò, cur Christus Paulo apparuerit, cum illum ad Apostolatam evexit,
 „ aperit alio in loco idē *Angelicus Doctor ad confirmandam scilicet Resurre-*
 „ *ctionis fidem*; quod testatur Apostolus 1. ad Cor. 15. inquit: *Novissime*
 „ *omnium, tamquam abortivo visus est & mibi*. *Quæ quidem visio veritatem*
 „ *Resurrectionis nō probaret, nisi ipsum verum Christi corpus visum fuisset ab eo.*

3. p. 9. 57. art.
6. ad 3.

XIV. Minus favet Anonymo, quod Paulus se *vocatum Apostolum* dicat;
 non enim indicare voluit se ita nominatum esse ab Apostolis, absit hoc;
 sed quod vocatione à Deo accepta, Apostolus esset, ut præcedentia de-
 clarant. Unde S. Hieronymus Apostoli titulum in Paulo, & Apostolicam
 dignitatem suspiciens, inquit: *Quod ait Paulus de se, Apostolus autem Jesu*
 „ *Christi, tale mibi videtur, quale si dixisset, Præfectus pratorio Augusti Cæsa-*
 „ *ris, Magister exercitus Tiberii*. Ut enim Judices sæculi hujus, quo nobiliores
 „ esse videantur, ex Regibus, quibus serviunt, et ex dignitate, quā intumescunt,
 „ vocabula sortiuntur; ita & Apostolus grandem inter Christianos sibi vendi-
 „ cans dignitatem, Apostolum se Christi titulo prænotavit, ut ex ipsa nominis
 „ auctoritate lecturos terreret, indicans omnes, qui in Christo crederent, debere
 „ sibi esse subjectos. Seū, ut exponit Cornelius à Lapide: *Ego Paulus, Dei gra-*
 „ *tia, & vocatione Christi Apostolus*; non autem per me, vel Amicos, vel pote-
 „ statem laicam in Apostolatam intrusus. Perperam quoq; accepit Anonymus
 „ vocem illam *segregatus*, quam optimè interpretatur S. Thomas *Ex utero*

Comment. in
cap. 1. ad Ti-
tum n. 1.

In Comment.
super cap. 1.
ad Rom. v. 1.

Ad Galat. 2.
lect. 4.

lib. 4. de Notis
Eccles. cap. 8.

cap. 13. Act.
Apost. ver. 2.

Synagoga est segregatus per Spiritum Sanctum ad fidem Evangelii: idcirco Paulus Rom. 1. non absolute se dixit segregatum, sed segregatum in Evangelium Dei. Vel ut eidem Angelico Præceptori visum est: Segregavit Deus ipsum ab utero Ecclesie, idest à Collegio Apostolorum in Officium Apostolatus, & predicationis ad gentes, quando dixit Apostolis Act. 13. Segregate mihi Paulum, & Barnabam. Etsi verò ab Apostolis Baptismate, aliisque Sacramentis fuerit initiatus, non tamen ab ipsis Apostolus creatus est: nec Bellarminus, nec alii Scriptores Paulum vocant Apostolum extraordinarium, quasi ab Ecclesia fuerit institutus, sed quoniam extra ordinem post Christi ascensum à Deo electus sit. En Bellarmini verba: Paulus, qui extra ordinem Apostolus à Christo post Ascensionem in Cælum factus est; non fuisset agnitus in Ecclesia pro tali, nisi prius in Ecclesia baptizatus fuisset, & ab Apostolis dexteris accepisset: imò & ab illis ordinatus fuisset, ut patet ex Act. 9. & 13. & Galat. 1. Aliud ergo est aliquem esse Apostolum supernumerarium, & extraordinarium, aliud verò extra ordinem à Deo electum esse Apostolum: veluti si Rex ultra definitum numerum Senatorum quempiam eligeret, extra ordinem utique electus esset, re ipsa tamen ei Senatoris dignitas à Rege collata esset. Nec est cur Anonymus iterum provocet ad vocem segregate, quam optimè declarant Cornel. à Lapide, Tirinus, & alii nempe: Dixit Spiritus S. per Prophetas: Segregate mihi, quasi selecta instrumenta Saulum, & Barnabam in opus evangelizandi, etiam aliis promiscuè Gentibus, ad quod divina electione meà assumpsi eos: Græcè accersivi eos, ut Pagninus, & Tygurini vertunt. Ab hac vocula, segregate, Paulus vocat se subinde segregatum, nempe in Apostolum Gentium, & Orbis Doctorem. Jubet ergo Spiritus Sanctus ut hi duo, qui jampridem secretò, & quasi in actu inchoato designati erant Apostoli Gentium, jam in actu completo, & publicè ad id munus deputentur, & mittantur.

XV Quod hi duo Apostoli (præsertim si de Paulo habeatur sermo) cum cæteris in communibus Ecclesiæ comitiis non communicaverint, unus Anonymus asserit, cui nihil suffragatur, Symbolum à duodecim tantum esse confectum. Incerta cum primis res est, an illud statim post acceptum Spiritum Sanctum condiderint, an Paulo jam in Apostolatum ascito. Singulos quoque Apostolorum suam in Symbolo protulisse sententiam, pauci affirmant. Antequam dispergerentur in Orbem Apostoli ad predicandum, illud ab ipsis fuisse traditum, nemo in litem revocat; sed quo tempore, non apparet. Adfuerit ne Paulus, dum illud conditum est, à nemine assertum vidi; nec in rebus quæ minùs nobis explorata sunt detineri necesse est. Illud à nullo in dubium revocari potest interfuisse eum Conciliis, quæ ab Apostolis celebrata fuerunt, sicuti & Barnabam, cum id Apostolorum Acta testentur.

XVI.

XVI. Postrema à distributione Orbis petita argumentatio elumbis est; Potuissent namque Apostoli omnes, & etiam singuli in universo terrarum Orbe Evangelium prædicare, nihilominus quo facilius id fieret duplex inter eos Provinciarum partitio facta est; una inter Apostolos duodecim, teste Eusebio lib. 3. Hist. cap. 1. Altera inter Petrum, & Paulum, ut nimirum ille Judæorum conversioni incumberet, ita tamen ut ab imbuendis fide Gentilibus minimè prohiberetur: is verò Gentilium conversionem procuraret; sed nihilominus in conversione quoque Judæorum operam suam ponere posset; uti reipsa ab utrisq; indiscriminatim factum scimus, cum erga Judæos, tum erga Gentiles, ut latè probat Bellarm. lib. 1. de Rom. Pont. cap. 16. Hinc postremus *Anonymi* scrupulus dispellitur, quo asserit à nonnullis hanc dispungi propositionem, *Apostolorum Collegium plusquam duodecim constat Christi Discipulis*, quod apud neminem Patrum inveniat. Quinimò ex adverso Patres, & universa Ecclesia Paulum Collegio Apostolorum à Christo aggregatum fatentur, ac de ipso in *Festo conversionis* illius canimus: *Magnus Sanctus Paulus vas electionis verè dignè est glorificandus, qui & meruit Tronum duodecimum possidere.*

Brev. Rom. in
Conver.s. Pau-
li die 25. Jan.

XVII. Hæc verò, ut antea adnotavimus, sic accipienda sunt, ut non propriè Paulum ad Collegium Apostolorum, quod Christus vivens duodenario numero definivit, pertinere obtendamus; sed ut eum post Christi ascensum in Cælos reipsa Apostolatus dignitate donatum à Domino demonstraremus, non ab Ecclesia; tametsi à Fidelibus nequaquam receptus fuisset, nisi prius Ecclesia illum inaugurando, summà hac prærogativa à Deo insignitum declarasset, atque ad prædicandum Gentilibus Evangelium misisset. Id autem evenit, cum Spiritus Sanctus dixit: *Segregate mihi Saulum, & Barnabam in opus, ad quod assumpsi eos. Tunc jejunantes, & orantes, imponentesque eis manus, dimiserunt illos. Et ipsi quidem missi à Spiritu Sancto abierunt Seleuciam; & inde navigaverunt Cyprum. Et cum venissent Salaminam, prædicabant verbum Dei in Sinagogis.* Ut enim animadvertit Eminentissimus Ecclesiasticorum Annalium Parens: Eo quidem tunc ipso Ritu tum Saulum, tum Barnabam initiatos esse Apostolos, nemo est qui dubitet. Unde *Chrysostomus* de Paulo ait: *Ordinatur in Apostolum, ut cum potestate prædicet.* Quoniam verò iidem super numerum duodenarium ad Apostolatatum fuerunt allekti, eà de causà idem *Paulus* se *abortivum* nominat, hoc est extra numerum. Tradit enim *Suetonius*, Senatores illos appellari vulgò solitos *abortivos*, qui supra numerum per gratiam, in Senatum allegebantur.

Act. cap. 13.

Tom. 1. ad annum 44. n. 74.

In Acta Apost. hom. 27.

1. Cor. 1. cap. 15.

Etsi autem Barnabas quoq; unà cum Paulo, jubente Spiritu Sancto,
Apo-

lib. 3. adver.
hæres. cap. 3.

hom. 32. in e-
pist. ad Romā.
Serm. 1. de Na-
tali Apostoli.

In Vita S. Bar-
nabæ.

lib. 1. Reco-
gnit.

lib. 2. Dialog.
cap. 12.

Apostolatus culmen adeptus sit ; nihilominus quidpiam singulare in Paulo agnoscit Romana Ecclesia , quod ipsum semper cum duodecim Apostolis peculiari cultu veneretur ; imò statim post Petrum Apostolorum Principem, ipsum in Canone, in Litaniis, atque in aliis Sacris Ritibus semper commemorat. Idque ex eo, quod ut Irenæus testatur *Ecclesia Romana à Sanctis Apostolis Petro, & Paulo instituta fuerit, ac fundata*. Quod & ipsa fatetur in Officio, dum canit, *Petrus Apostolus, & Paulus Doctor Gentium ipsi nos docuerunt legem tuam Domine* : Per ipsos affirmat *sumpsisse Religionis exordium*. Unde Chrysostomus Petrum, & Paulum vocat *Oculos Romæ, & Sanctorum Coriphæos*. S. Leo eosdem appellat *Romanæ Urbis Patres, ac Pastores*. Ob hanc igitur insignem prærogativam, quâ Barnabas minimè potitus est, hunc honorem cum Petro, & aliis Apostolis Paulo, non Barnabæ decerni existimamus, ut duodenario pauperum abluendorum cœtui, tertiusdecimus adiiciatur honoris ei exhibendi gratia, quemadmodum alios duodecim in cultum Apostolorum adlegit.

Nec hanc nostram admodum verisimilem conjecturam enervat, quod *Metaphrastes* narrat, Barnabam primum omnium Apostolorum, etiam ante Petrum Romā profectum esse, ibique prima Christianæ Religionis semina plantasse. Nam deceptus ille est autoritate *Libri Recognitionum*, qui eadem commentus est, quæ *Metaphrastes* scripsit de adventu Barnabæ in Urbem. Sed tamen hos omnes *Recognitionum* libros, sub nomine *Clementis* ad Jacobum Fratrem Dñi vulgatos, plerique Viri Eruditi nigro calculo notant, atque à genuinis *Sancti Clementis Operibus* explodunt, maximè verò *Baronius* ad an. 51. n. 52. & *P. Natalis Alexander* in *Synopsi Hist. Eccles. seculi 1. cap. 13. post Eusebium lib. 3. Hist. Eccles. cap. 33. Athanasium in Synopsi: Hieronymum in Catalogo: Epiphaniū heresi 30. Photium in Bibliotheca, Codice 113. & Humbertum Cardinalem Sylva Candida in Respons. ad Nicetam*. Quare non ob Apostolatum duntaxat, quo etiam Barnabas illustris erat, hunc honorem Divo Paulo delatum volumus ; sed ob peculiarem illam prærogativam, quam nuper commendavimus, & quâ teste *Gregorio Magno, Paulus Apostolus Petro Apostolorum primo in Principatu Apostolico Frater fuit*. De altera sententia nunc inquirendum est.

CAPUT XIV.

A' vero non aberrat altera sententia, quæ Christum in Tertiodecimo Paupere agnoscit: imò multum probabilis & ipsa videtur. Explofis, quæ contra illam pugnare possunt, Argumentis, huic priori Parti finis imponitur.

I. Uamquam multum verisimilem eam opinionem existimemus, quam nuper ab *Anonymi Scriptoris* jaculis tutam servavimus; non idcirco improbandam censemus, quin magis admodum probabilem esse credimus & alteram, quæ Pauperem illum duodenarium numerum prætergredientem, ac tertiūdecimum conflantem, Christum Dominum notare, reliquos duodecim Apostolos, Pontificem autem Ecclesiam significare exemplum Salvatoris sui sectantē asserit; sive mos iste in Romana Ecclesia à Greg. Magno originem suam repetat, quod nos adhuc latet; sive aliundè profluxerit. Huic etenim sententiæ suffragatur decretum *Siste IV.*, cuius fragmentum ex *Marcello Corcyrensi* supradedimus. Hanc quoque muniunt omnes Sacri Ritus, quos Vetustas sua veneratione consecravit. Enim verò qui sigillatim pauperibus mandatum faciebant, humi procumbentes *Christum in pauperibus adorabant*: Cur non igitur sicuti hoc adorationis cultu Ecclesia prosequeretur Christum, ita pariter & numerum præfiniret pauperum, qui Christum ipsum complecteretur? Quamvis autem singulis impertiatur eleemosynas, non hoc speciatim pertinet ad ipsum Dominicæ Cœnæ Mysterium: Nam & in Monachorum Cœnobiis, & in aula Imperatoris Constantinopolitani, & in Palatio Regis Galliarum, & in Sacris laicorum Sodalitatibus, ubi duodecim tantum assident pauperes Apostolos referentes, Præses qui eorum pedes lavat, tametsi Christi personā gerat; nihilominus tamen eleemosynas ablutis pauperibus largitur.

supra capit. 8.

II. Quamobrem eleemosynarum distributio, & id genus alia, quæ in mandato præter substantiā sunt, aliundè quam à Dominicæ cænæ mysterio repetenda sunt; à fine videlicet, quem ibi Ecclesia præfixit, ut una hac cœremonia, & Christi vestigiis insisteret, & peccatorum veniam fidelibus impetraret. Equidem ut animadvertit *Sanctus Eligius Norviciensis Episcopus*: hac omnis pedum lotio nostrorum peccatorum est purgatio; Unde non incongruè hac ipsa die, sicut Ecclesia tenet consuetudo, *penitentium fit reconciliatio*. Ut autem paulò infra docet, fit etiam absolutio peccatorum per eleemosynarum fructum; nimirum divinam Clementiam movent, ut

Homilia 4. in
Cœna Dom.

nos

nos ad obtinendam peccatorum veniam per gratiam disponat. Quo pariter collineant preces, quas in mandato Romana Ecclesia ex Pontificali Leonis X. hac die fundit; eas quippe omnes constat ad remissionem peccatorum capefsendam institutas esse.

III. Neq; huic asserto obesse potest argumentum quod à nonnullis obiici solet, scilicet nefas videri ejus pedes ablui, qui Christi personam agat, à quo procul abest omnis macula. Hæc etenim difficultas alienæ quoque sententiæ patronos vexat: Quandoquidem ipsi existimant eum qui abluendi aliorum pedes munere defungitur, Christum significare Apostolorum pedes lavantem: Si res ita sese habet, cur postmodum ex vetustissimis Sacrorum Rituum libris etiam illius Præfulis asperguntur pedes, qui huic præficitur Cæremoniæ, si nefas sit lavari illum, qui in hoc obeundo Ministerio Christi vices explet? Et tamen in pervetustis Sacrorum Rituum libris, præcipuè apud Ordines Monasticos hujusmodi ritum eo modo præscriptum esse novimus, ut Præses posteaquam fratrum suorum pedes aqua lustravit, ipse quoq; hoc Ministerium in se ipsum exerceri patiatur. In antiquo Rituali Monasterii S. Pauli Almæ Urbis hæc leguntur: *Domnus Abbas si præsens fuerit, ex una parte, Prior ex altera, lavent pedes, tergant, et osculentur: quod cum fuerit impletum, veniat Domnus Abbas in locum suum, & duo fratres lavent illi pedes.* Hoc ipsum extat in Missali Monasterii S. Martini Lugdunensis; Et in Ordine Prædicatorum etiam nùm observatur, cujus ritus hæc decernunt:

In Processionario, & in Officio Hebdom. Sanctæ titulo ad Mandatum peragendum.

„ Postquam Prælatus pedes omnium laverit, aquam det singulis ad manuum lotionem, eo ordine, quo pedes lavit, altero Coadjutorum ipsum præcedente, & pelvim ad ablutionem recipiendam tenente, & altero subsequente, & tenente manu tergium à Sacrista præparatum ad extergendas manus. Quo facto, Prælatus in loco suo resideat, & Coadjutores ejus, qui Sacerdotes fuerint, juxta eum hinc, & inde. Alii verò Ministri seorsum in aliquo loco idoneo ex parte Juniorum sedeant. Et tunc Supprior indutus Camisia in Sacristia, & præcinctus linteo cum coadjutoribus suis, ut de Priore dictum est, pedes Prioris, & coadjutorum ejus lavet, & ipsis lotis aquam manibus eorum, det supradicto modo.

IV. Non solum intra Monasteriorum Claustra stetit hæc consuetudo, sed etiam ad Cathedrales Ecclesias excurrit: Siquidem in Ordinario Rhemenfi de Archiepiscopo id ipsum traditur hisce verbis: *Illud prænotandum est, quod mox ut incepta fuerit à Cantore prima antiphona, scilicet, Mandatum novum; surgit Dominus Archiepiscopus à sede sua, & præcinctus linteo lavat pedes Archidiaconi, & Præpositi, & Decani, & personarum. Postea residiens in sede sua prabet pedes suos Decano ad lavandum.*

V. Equè

V. Aequè igitur & nos, & illos pulsat objecta difficultas, quàm tamen resolvere non erit arduum si præcipuos hujus Sacrae caeremoniae fines perpendamus. Primum etenim ad humilitatis obsequia vicissim inter fideles exercenda Christi exemplo excitamur dicentis: *Exemplum dedi vobis, ut quemadmodum ego feci vobis, ita & vos faciatis*: Quæ tunc maximè Ecclesiae Ministri exequantur, cum in Servatoris nostri venerationem, & Præsules ipsi Subditorum pedes abluunt, & ipsi pariter suos aliis lavandos præbent. Alter finis est, ut leviores culpæ hac lotionem diluantur: Quo circa ut hoc fructu minimè privarentur Ecclesie Ministri, & Antistites, in quibusdam Ecclesiis & Monachorum Coenobiis, Præsulum quoque pedes aqua tinguntur. Ejusdem rei gratia nihil vetat immò congruit quam maximè illius quoque plantas abluere, qui in hoc Sacro ritu adimplendo Christi vices agit, cum & ipse purus homo sit propriis culpis inquinatus. Quemadmodum, ut antea monuimus, in Ecclesia Mediolanensi olim Sacerdotes, qui alios baptizant, utique Christi personam agentes, postea quam baptizandorum pedes asperferant, ipsi quoque suos aspergebant.

VI. Propellunt insuper eandem difficultatem tot viri Sancti, atque doctissimi, qui in hoc ritu celebrando, Christum in pauperibus abluabant. Propulsat Christus ipse, dum à Joanne baptizari voluit, licet omnis criminis expers. Quinimò non modo passus est Magdalenam sibi istud obsequium præstare, sed etiam opus bonum in se ipsum operatam esse fassus est, & Simonem leprosum redarguit, quod sibi ejus domum intranti, atque ad convivium invitato pedes nequaquam lavisset: *Intravi, inquit, in domum tuam, aquam pedibus meis non dedisti, hæc autem lacrymis rigavit pedes meos, & capillis suis terxit*. Solebant enim Palestini, hospitibus & convivis ante mensam pedes abluere, quia olim nudatis plantis incedebant, ut sordes simul, & fatigationem abstergerent, nè his lectulos mensales, in quibus discumbebant, sordidarent. Sic Abraham lavit pedes Angelis, quos peregrinos existimabat, Genesios capite 14. Hoc obsequio prosequi Christum dedignatus fuerat Simeon Leprosus, idcirco ab ipso reprehensus est. Non igitur nefas est illius pedes aqua lustrare, qui Christi personam gerat.

VII. Ut autem universa, quæ hætenus protulimus paucis comprehendam, varios semper extitisse Ecclesiarum ritus in hoc mandato peragendo, nec ubique præfixum abluendorum numerum quisque ex ante actis facile cognoscet. Quos numerus ille exprimat, quem Romana præscribit Ecclesia in tredecim pauperibus aqua lustrandis, incertum esse suamque occultare originem fateor, nec quæ de hac re nostra, vel aliorum sensa aperuimus, probabilis opinionis confinia prætergredi. Quæ-

cum-

supra cap. 2.,
& 3.

Lucæ cap. 7.

cumque tamen ex præfatis sententiis deligere quisq; maluerit, laudabilem esse. Hoc unum lite vacat, non adamussim ubiq; Ecclesiarum Sacre lotionis cæremoniam, quo ad numerum, & reliqua accidentia pari modo custoditam esse; benè tamen quo ad substantiam, ut nimirum in ipsa quoque cæremoniarum varietate, omnes Cælestis Magistri exemplum imitarentur, de quo hæc scribit Auctor Tractatus de Operibus Cardinalibus: *Mandatum igitur, & exemplum complexus est, ut hoc exemplo instructi, non dedignarentur in alterutrum agere, quod actum est à Magistro, et mandato posteris hujus Religionis autoritas firmaretur.*

Apud S. Cyprianum Serm. de ablutione pedum.

Epist. 2. ad Firminum.

VIII. In tanta nihilominus rituum varietate semper fidei vinculum omnes ad unum Domini mandatum implendum colligavit; atque ut cum Fulberto Carnotensi loquar: *Plura sunt in Ecclesiasticis officiis, in quibus Orientales Ecclesia, & nostra communi observatione sibi respondent: sunt verò alia, in quibus alias ab aliis cultu dispari, & varia observatione audivimus dissonare. Nec tamen nos offendit observantia diversitas, ubi fidei non scinditur unitas.* Idcirco Romana Ecclesia ita morem suum tenuit, ut tamen aliarum Ecclesiarum mores nequaquam damnaret; sed ut olim scripsit Nicolaus I. *de consuetudinibus, quas nobis opponere visi estis scribentes, per diversas Ecclesias diversas esse consuetudines, si illis Canonica non obstitit autoritas, pro qua obviare debeamus, nihil judicamus, vel eis resistimus.* Quamobrem nemo carpat Romanæ Ecclesiæ ritum, quamvis nec in suo fonte eum expiscari possit, nec quæ mysteria continet apertis oculis intueri. Rectè enim dixit Sanctus Ambrosius: *In his rebus, de quibus nihil certi statuit divina Scriptura, mos populi Dei, vel instituta majorum pro lege tenenda sunt: de quibus si disputare voluerimus, & ex aliorum consuetudine alios improbare, orietur interminata luctatio.*

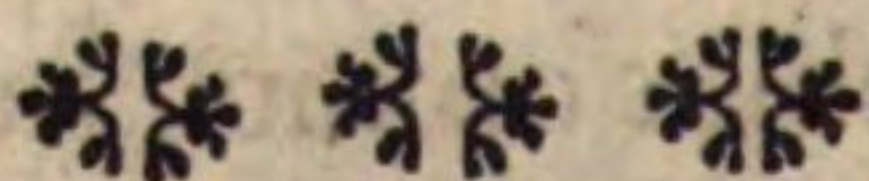
Epist. 2. ad Photium.

Epist. 86

Epist. 77. ad Hugonem Victorinum.

IX. Hæc sunt, Lector humanissime, quæ de hac controversia Eruditorum calamis ad hunc usque diem penè intacta disserere potui. Sed quoniam difficile admodum est inoffenso pede viam terere aliorum, haud tritam semitis, idcirco veniam precor, si quæ aut non plenè digesta, aut non omninò consentanea veritati offendas. Libentiùs enim optassem aliorum sensa perscrutari, quàm propria aperire, paratus semper meliori Sapientum judicio obsequi. Interea tamen quiescit animus Sancti Bernardi verbis plurimum erectus: *Ibi unusquisque in suo sensu securus abundat, ubi aut certa rationi, aut non contemnenda auctoritati, quod sentitur, non obviat.*

FINIS PRIORIS PARTIS.

PARS

PARS POSTERIOR.

DE SACRA ALTARIUM ABLUTIONE.

Scribendi occasio, scopus, & Operis partitio.

Vix dum priorem de Lotione Pedum partem absolvimus cum Amicorum hortatu, & alteram illi affinem aggredi compellimur, quæ in veteri Ritu de Sacris Altaribus feria v. Hebdomadis Sanctæ, primùm nudatis, tum verò aqua, & vino ablutis, expendendo tota versatur. Nec incongruè alteram alteri subiicimus controversiam, quarum cæremonias, de quibus illæ agunt, uno, eodemque die Ecclesia religioso cultu complectitur; quamquam scribendi necessitas, hanc, quæ tempore antecellit, in posteriorem sedem detrudere nos adegerit. Hæc tamen non adeò, ac præcedens obscuras latebras incolit, sed palam sese effundit; tametsi quâ parte Ritus iste, aquæ, vinique aspersione exhaustitur, plerisque in Ecclesiis nunc obsoletus, non omnibus, imò paucis innotescat. Quæ causa fuit, ut cum aliquot viri etiam Principes, sacram hanc cæremoniam in Basilica Principis Apostolorum Almæ Urbis, & in Templis Fratrum Prædicatorum offendissent, perpetuâ veneratione celebrem, ejus sciscere originem, ac vestigare mysteria cæperint.

Extremam jam manum applicueram Operi, mihi que in votis erat meam hanc qualemcumque lucubrationem in lucem edere, cum tandem ad me perlatum est, prodiisse jam pridem Opusculum, planè aureum eruditissimi Viri *Joannis Christophori Battelli*

hac epigraphe insignitum: *Ritus annua ablutionis Altaris majoris Sacrosanctæ Basilicæ Vaticanae in die Cœnæ Domini; Roma Anno 1702. Typis, & Fusoria Cajetani Zenobii ad Magnam Curiam Innocentianam.* Perarduum fuit etiam è fonte ipso aquam haurire, diuque conquistum exemplar aliquod, unum tandem aliquando amica manus detulit, cum jam Opellam hanc absolvissem; statimque in illud avidos inniciens oculos, summa animi voluptate perfusus sum, quod Opus omnibus, ut ajunt, suis numeris absolutum inspicerem; demiratus insuper sermonis leporem, & Authoris pietatem multiplici eruditione coniunctam. Adauxit cordis lætitiā alterum ejusdem argumenti Opusculum Battelliano Operi subnexum, paulò ante à V. C. *Josepho Maria Suaresio* Episcopo Vasionensi, ejusdem Basilicæ Vicario elucubratum, & effusus in gaudia summoperè delectabar geminatis facibus clariora reddi vetera Ecclesiæ instituta. Obrutus interea tanta fulgurantium syderum luce, verebar vulgare palam debiles ingenij mei conatus, atque ut interdum accidit, Sole coruscante astra operiri, fatius existimabam eos latitare oportere, quam vel leviter potuisse videri.

Verum trepidationem hanc è corde meo depulerunt amicorum hortamenta, quos minimè latebat, me jam à duobus mensibus, antequam ne vel minimus rumor Suaresiani, aut Battelliani operis aures meas occupasset, huic dissertationi finem imposuisse. Sæpè, ajebant, contingere ut in idem conspirent ingenia, magnumque esse veritatis argumentum, in unum entis sensum mentes haud conscias ejusdem consilij. Nihil interesse ejusdem rei argumentum fuisse aliorum studiis antea illustratum; immò decere quam maximè à plurimis pertractari, ut veritas multorum calculis munita, difficilius ab obrectatoribus, elidi queat. Si hæc non sufficerent calcaria, & illud addebant adhuc mihi currere obluctanti omnium potentissimum, valdè scilicet consentaneum esse, ut quemadmodum duo Viri clarissimi Basilicæ S. Petri, cujus cultui, & obsequio addicti erant, Ritus antiquitatem, & mysticas significationes exposuerunt, ità è Sacra Prædicatorum familia, aliquis eidem expendendo operam suam navaret, ut quorum communis esset cæremonia, eorum communis quoque foret ipsius illustrandæ sollicitudo.

Haud mihi liberum fuit tot stimulos declinare; ingratus enim viderer Religioni, quam profiteor, & cujus lacte nutritus sum, inju-

injuriosius etiam amicorum benevolentia, quæ memetipso mihi
carior est, si & illius splendori non consulerem, & istorum
placitis non obtemperarem. Quare cedendum fuit aliorum vo-
tis, & quæ inter domesticos lares delitescere cupiebam, publici
juris facere. Pauca quædam adjeci hunc Ritus spectantia,
etiam nunc apud nobiliores Germaniæ, ac Belgii Ecclesias usu
consecrata, quorum notitiam *D. Battellii* vigilantia debeo.
Cætera Gallicanæ præsertim Ecclesiæ moribus consentanea, ex
variis hinc inde conquisitis, decerptisque à præclarissimo Viro
Edmundo Martene segmentis in unum collegi, propriisque
locis aptavi.

Quoniam verò præsens lucubratio multis constat partibus;
nam in quibusdam olim Ecclesiis feria v. Majoris Hebdomadæ
pavimenta expiari didicimus; in omnibus nudari etiam nunc
Altaria; in aliquibus eadem aqua, vinoque perfundi novi-
mus, sigillatim examinare singula, & cujusque antiquitatem,
ac mysteria pensitare necesse est.

C A P U T I.

Templorum pavimenta in Coena Do- mini olim abluebantur. Hujus Ritus mysteria declarantur,

I.

T à primo ordiamur; Templorum pavimenta
hac die aqua fuisse mundata tradit *S. Eligius*
Noviomensis Episcopus pietate, & eruditio-
ne sæculo septimo clarus: Eodem die, in-
quit, Altaria, templique parietes, & pavi-
menta lavantur, & vasa purificantur. Is-
dem ferè verbis loquuntur *Albinus Flaccus*,
seu *Alcuinus*, lib. de Divinis Officiis, tit. de Coena Domini;
Amalaricus Fortunatus de Ecclesiastico Officio lib. 1., cap. 12. &
S. Isidorus de Ecclesiasticis Officiis lib. 1. cap. 28. Ejusdem cære-
moniæ vetustatem pandunt antiqui Ritus insignis Ecclesiæ *Sves-*
fionensis, ex Rituali *Nevelonis Episcopi*, ubi hæc leguntur:

„ Post prandium redeant omnes ad Ecclesiam, custodes quo-
 „ que Ecclesiæ habeant omnia parata, quæ necessaria sunt ad
 „ ablutionem Altarium, & Chori. Servientes verò Canonico-
 „ rum antiquo more debent Chorum discalceati lavare, qui
 „ dum lavatur, cantantur omnia Responsoria de Historia no-
 „ ctis transactæ, cum Versiculis, & Respons. *In Monte Oliveti, &c.*
 Jure ac merito antiquum morem vocant, quem Romana Eccle-
 sia priscis temporibus usu suo consecravit, de quo *antiquus Ordo*
Romanus de Officiis Divinis hæc decernit: *Eodem die Altaria,*
& Templi parietes; sive pavimenta Ecclesiæ laventur, & vasa
Domino sacrata purificentur.

Tom. 13.
 Biblioth. max.
 vet. PP.

II. Ad sæculum usque quartumdecimum excurrisse hunc mo-
 rem constat ex *tractatu de explicatione Divinorum Officiorum*
cap. 103., cujus Author fuit *D. Joannes Belethus* Theologus
 Parisiensis. Non ubique tamen illa ætate hujusmodi morem in-
 valuisse apparet ex *Gulielmo Durando*; ait siquidem: *In qui-*
busdam locis pavimentum Ecclesiæ etiam mundatur. Idque mi-
 hi coniecturæ loco est paulò ante id tempus, & labente præ-
 fato sæculo obsolescere cæpisse; ac sequutis postmodum æta-
 tibus penitus interiisse, cum altum de hac re silentium habeant
 posteriores Ecclesiasticorum Rituum Interpretes.

Lib. 6. Rational.
 Divin. Off. cap.
 76.

III. Non arbitretur quispiam munditiei tantum causa istud pur-
 gationis genus inventum esse. Mysterijs etenim undique refertum
 est, quorum præcipua aperit pervetus æquè, ac nobilissimus Scri-
 ptor *Amalarinus Fortunatus*, Gregorii IV., & Ludovici Pii Impe-
 ratoris ævo insignis hisce verbis: Lavamus eo die non solum pe-
 „ des Fratrum, sed etiam pavimenta Ecclesiæ. Quamvis ornatui
 „ possit congruere lavatio eorum, Paschalis festivitatis, tamen
 „ non deest aliquod mysterium in ea: Parietes domus vocabu-
 „ lum habent Ecclesiæ, quia continent Ecclesiam; non sunt ipsi
 „ Ecclesia; quod possumus intelligere ex interpretatione Eccle-
 „ siæ. Legamus *Bedam* super *Lucam*: ejus lingua discernitur quid
 „ inter Synagogam, & Ecclesiam sit, atque interpretationem eo-
 „ rum. Verum differt, inquit, inter Synagogam, quæ congre-
 „ gatio, & Ecclesiam, quæ convocatio interpretatur, quod ve-
 „ teris instrumenti populus utroque vocabulo, novi autem tan-
 „ tum Ecclesia nuncupatur, quia videlicet & pecora, & ina-
 „ nimæ quæque res congregari in unum possunt, convocari au-
 „ tem non nisi ratione utentia possunt. Ac per hoc quia Ecclesia

Loc. cit.

„ con-

„ convocatio dicitur, homines sunt Ecclesia, non parietes do-
 „ mus; qui tamen propterea sanctificantur ab Episcopo, ut in eis
 „ velit esse adventus Angelorum, & homines in eam introeuntes
 „ ab omni turpiloquio, & scurrilitate etiam, & inutili cogitatio-
 „ ne norint se prohiberi. Audiant qui intrant Ecclesiam, quod
 „ Audivit Moyses, quando voluit visere Rubum ardentem, &
 „ *Dominus ne appropies*, inquit, *huc; solve calceamentum de pe-*
 „ *dis tuis, locus enim, in quo stas, terra sancta est.* Et iterum
 „ Angelus ad Josue: *solve*, inquit, *calceamentum de pedibus*
 „ *tuis, locus enim, in quo stas, sanctus est.* Calceamenta de mor-
 „ tuis animalibus fiunt; mortuum animal est Adam, de quo nos
 „ mortem traximus. Videamus si aliquo modo mens nostra cal-
 „ ceata sit morte ejus; nisi ille fieret mortalis, non haberemus
 „ necessitatem dormiendi, non domorum ædificandarum, non
 „ necessitatem agriculturæ, non esuriremus, non sitiremus, non
 „ bella componeremus, quia unicuique satis esset Dei imaginem
 „ sibi reservare, & gaudere unione fraternitatis; ut etiam taceam
 „ de apertis peccatis; quando circa hæc mens studet, calceata
 „ est pellibus mortui animalis. Intrantes nos ad sancta loca, ubi
 „ Dominus, & Angelus ejus est, exuamus nos hic calceamentis,
 „ & cogitemus de conversatione Angelorum, ubi est requies sine
 „ somno, ubi domus gratia protectionis Dei; ubi opus sine la-
 „ bore, satietas sine esurie, ubi pax perpetua sine bello. Pavi-
 „ mentum Ecclesiæ auditores Magistrorum significat. Lavatio
 „ domus, quæ nuncupativè Ecclesia dicitur, est signum lavatio-
 „ nis pedum fratrum; Lavatio pedum fratrum, signum est re-
 „ missionis peccatorum, sive quando à Domino remittuntur,
 „ sive invicem à nobis ipsis. Hactenus Amalarius, qui mysticam
 „ istius ablutionis causam pulchrè declarat. Pavimenta Ecclesia-
 „ rum Fideles designant, expiantur ista, cum peccatorum sordes
 „ è fidelium cordibus exterguntur. Et sanè hanc lotionem non ob
 „ corpoream tantum munditiem fieri, sed ob altiores causas, de-
 „ monstrat laudata Svesionensis, & quarundam aliarum Eccle-
 „ siarum consuetudo. Neque enim Sacerdotes, aliive Ministri di-
 „ scalceati, & preces sacras canentes Templorum expiarent pavi-
 „ menta, si hujusmodi expiatio, nitoris tantum gratia perageretur.
 „ IV. Aliam istius mysterij causam pandit *Joannes Beletus*, quam
 „ ex parte ab Amalario mutuatus est, licet ad opera misericordiæ
 „ pauperibus impertienda eam protraxerit: Oportet, ait, cogno-
 „ sca-

Loco cit.

scamus Ecclesiam esse aliam corporalem, aliam spiritua-
 „ corporalis est domus, in qua Divinum Officium perficitur;
 „ spiritualis verò est velut convocatio quædam Fidelium; sicut
 „ enim Ecclesia corporalis lapidibus ex diversis locis congrega-
 „ tis construitur, ita quoque spiritualis Ecclesia ex diversis con-
 „ vocatur hominibus, itaut hinc Ecclesia ipsa appellata sit con-
 „ vocatio. Quamquam nomen illud proprius, ac verius spiri-
 „ tuali Ecclesiæ conveniat, quam corporali. Homines enim con-
 „ vocantur, non lapides. Sæpe numero tamen fit, ut nomen ejus,
 „ quod significatum est, significanti attribuatur. In Ecclesia igitur
 „ spirituali sunt pavimentum, Christi pauperes. . . . Pavimentum
 „ ergo Ecclesiæ mundat ille, qui pauperibus propter
 „ Dominum pedes lavat, cæteraque misericordiæ opera exhibet.
 Utramque significationem amplexus est *Guilelmus Durandus*, sed
 omnibus prævit *Alcuinus* affirmans, quod *ipse Christus nobis*
quotidie lavat pedes, qui interpellat pro nobis. Ipsum enim si-
gnum lavatio pavimentorum Ecclesiæ.

C A P U T I I.

In nudandis sacris Altaribus Ritus
 expensus. Mysticæ illius causæ
 aperiuntur.

I. Erum in his, quæ paulò antea tradidimus, morosius subsidere parum attinet, cum diù jam in desuetudinem venerint, sed ea delibasse satis sit. Quare alterum nunc aggrediamur oportet controversiæ caput, quod semper officioso cultu universalis Ecclesia profecuta est. Equidem Altarium denudandorum Ritus omnibus in Coena Domini conspicuus, non minus antiquiorem originem sibi accersit, quam quivis alius hac eadem die celebris. Nam *Liber Sacramentorum S. Gregorii Papæ*, ita statuit: *A Feria V. Vespere nuda sint Altaria usque mane Sabbati.* Atque ex eo *vetus Ordo Romanus de Officiis Divinis* sanxit: Cum autem Schola primam antiphonam dicit: *Calicem salutaris accipiam*, statim duo

„ Aco-

„ Acolythi parati cum nigris casulis incipiant expoliare Altaria
 „ usque dum finitur Vespera, postea tollantur. A Vespera au-
 „ tem hujus diei, nuda sint Altaria usque in mane Sabbati. Eum-
 dem Ritus commemorant omnium ferè ætatum Scriptores, *Al-*
binus Flaccus, seu *Alcuinus lib. de Divinis Officiis, tit. de Cæna*
Domini; Amalarius Fortunatus de Ecclesiasticis Officiis cap. 12.
Rupertus Abbas lib. 5. de Divinis Officiis cap. 30., Honorius Au-
gustodunensis in Gemma Anima, seu de antiquo Ritu Missarum.
lib. 3. cap. 86., Joannes Belethus de explicatione Divinorum Offi-
ciorum cap. 104., Guibertus Tornacensis de Officio Episcopi cap. 44.
Guilelmus Durandus Rationalis Divinorum Officior. lib. 6. cap. 76.
 Ut interim missos faciam *Bantholomeum Gavantum, Bernardum*
Bissum, aliosque recentes Scriptores.

II. Si quæ in hoc Ritu celebrando varietas irrepsit, temporis
 tantum ea fuit, sicut adnotavit *Hugo Menardus* in hæc verba:

In Not. ad Lib.
 Sacram. S. Gre-
 gorii pag. 88.

„ Nudatio Altarium olim fiebat sexta feria, ut videre est in Re-
 „ gula Magistri MS. cap. 43. in concordia Regularum cap. 56.
 „ S. 4. in qua feria sexta velamen, vel diversus Oratorii ornatus
 „ subtrahatur, simul & lucernæ, & candelæ totum intra Mo-
 „ nasterium negetur aspectus; Ubi particula *Vel*, sumitur copu-
 „ lativè. Sed fuit diversa consuetudo; nam olim etiam in qui-
 „ busdam locis nudabantur in Cæna Domini, ut nunc, quemad-
 „ modum videre est in Ordine Romano de hac feria: *Statim duo*
 „ *Acolythi parati cum nigris casulis incipiant nudare Altaria.*
 „ Et ex *Alcuino lib. de Officiis Divinis cap. de Cæna Domini:*
 „ *His finitis, nudantur Altaria jam circa noctem.* Quod vide-
 „ tur etiam can. 8. Concilii Toletani 16. ubi agens de Sancta Pa-
 „ rasceve dicit: *Quando Altaria denudata persistunt; nam tò per-*
 „ *sistent*, indicat eo die non fuisse denudata, sed pridie juxta mo-
 „ rem, qui etiam confirmatur ex Concilio Toletano 17. Can. 2.
 „ *itant nisi Cæna Domini celebritate, quando more solito, Al-*
 „ *taria debent devestiri, eadem debeant ostia reſerari.*

III. Eorum tamen, quibus feria v. sanctioris hebdomadæ
 mos fuit expoliandi Altaria non una extitit consuetudo. *Cas-*
sinenses enim sub Vesperarum initio hæc nudabant, ut eorum
 „ Ordinarium nos docet his verbis: *Finita Missa, statim inci-*
 „ *piat Cantor Antiphonam ad Vesperas Calicem, Ps. Credidi,*
 „ *incipientibus in Choro primam Antiphonam duo Acolythi in-*
 „ *duti nigris Planetis incipiant expoliare Altaria, quæ à Vesper-*

„ ra hujus diei nuda maneant usque ad horam septimam Sabbati. Sic etiam *Fratres Prædicatores* dum *Vesperæ* cantantur hoc munus obeunt, ut præscribit *Processionale de Officio Cænæ Domini*: „ Interim dum *Vesperæ* cantantur *Acolythi*, vel *Sacrista* de- „ nudent *Altare*, relicta una sola lintea mappa super illud, „ quæ etiam, finita *Missâ* auferatur. Hæc tamen de magno dumtaxat *Altari* intelligenda videntur; non enim ait: *denudent Altaria*, sed *Altare*; Cæterum in veteri *Missali* ipsorum ante an- „ nos 400. scripto de reliquis *Altaribus* hæc legimus: Hæc die in- „ ter *Tertiam*, & *Sextam* *Sacrista* debet omnia *Altaria* detegere, „ præter magnum *Altare*, quod dum *Vesperæ* cantantur, de- „ tegetur. *Compendienses*, qui *Vesperas* in ipsa *Missâ* modu- „ lantur, ea absoluta, expoliabant *Altaria*. *Cistercienses* verò ante *Vesperas*, expleto pauperum *Mandato*. *Anglicani Monachi* manè post *Capitulum*, teste *Dunstano in Concordia*. Alii refe- „ ctionis tempore utrumque munus detegendi, abluendique *Al- „ taria* implebant, quod præsertim affirmant *Consuetudines Ger- „ mania S. Benigni, Lanfrancus in Statutis, vetus Corbejense „ Ordinarium, & Liber Usuum Beccensium*. At verò iuxta *Con- „ suetudines Lyrenses*, *Monachi* jam pransi huic operi incumbe- „ bant: Post refectionem, inquiunt, *Sacerdos* cum *Acolytho* „ denudat *Altaria*, dicendo *Antiphonam*: *Diviserunt sibi ve- „ stimenta mea*, cum toto *Psalmo*: *Deus Deus meus respice in me*. Quin etiam alicubi ad noctem usque id ipsum protractum fuisse discimus ex *Alcuino*: *Nudantur*, inquit, *Altaria jam circa noctem*.

Ufus Cisterc.
cap. 21. cap. 3.

Loc. cit. cap. 1.
prope finem.

IV. Jam verò nec utilitatis, nec jucunditatis inanem pone- „ mus operam, si ea, quæ hoc Ritu clauduntur mysteria, in aper- „ to exhibeamus. Omnium veterum *Doctorum* sensu illa explica- „ tio primam occupat sedem, quæ in *Altari* *Christum*, in ejus „ verò, quibus spoliatur, ornamentis, agnoscit *Apostolos*, qui reli- „ cto, eo omnes fugerunt. Lubet de hac re audire *Amalarium*. „ *Fortunatum* sic differentem: Restat adhuc unum, in *Romano* „ *Ordine*, ubi præcipit, ut à v. feria usque in *Sabbatho* *Sancto* „ nuda sint *Altaria*; quod aliud non significat, ni fallor, nisi „ fugam *Apostolorum*, quam ipse *Dominus* testatur in *Evan- „ gelio Joannis*: *Ecce venit hora ut dispergimini unusquisque „ in propria, & me solum relinquantis*. Quod *Augustinus* in „ eodem ita tractat: *Tunc ita perturbamini, ut etiam quod „ modo creditis, relinquantis*. *Altare* *Christum* significat, ut Be- „ „ da

„ da narrat in Libro de Tabernaculo , & vasis ejus
 „ Vestimenta Altaris, Christi Sancti sunt, de quibus scriptum est :
 „ *Et relicto eo, omnes fugerunt*. In eandem interpretationem
 „ abjerunt *Alcuinus, Honorius Augustodunensis in Gemma Anima*
lib. 3. cap. 86. ; *Guibertus Tornacensis de Officio Episcopi cap. 44.* ;
Joannes Beletus, & Gulielmus Durandus locis citatis.

V. Omnium tamen disertissime hujusce Ritus mysteria enu-
 cleavit *Rupertus Abbas*, eaque duobus comprehendit capitibus: Lib. 1. de Divin.
Offic. cap. 30.
 „ Cur Altare nudetur scire volentibus, facile liquet, si prius
 „ animadverterint, quid ipsum Altare significet. Significat au-
 „ tem Christum, quia sic illud in Templo, quomodo Christus,
 „ toti corpori Ecclesiae dignitate, & honore praeeminet. Quod
 „ si & autoritas desideratur, occurrit illa Domini dicentis
 „ per Moysen: *Altare de terra facietis*. Quod B. Gregorius Exod. cap. 20
 „ sic exponit: Altare de terra facere, est in Incarnatione me-
 „ diatoris sperare. Tunc quippe à Deo nostrum munus accipi-
 „ tur, quando in hoc Altari nostra humilitas, super Dominicæ
 „ Incarnationis fidem posuerit quicquid operatur. In Altari
 „ ergo de terra oblatum munus ponimus, si actus nostros Do-
 „ minicæ Incarnationis fide solidamus. Cum itaque nudum,
 „ Altare conspiciamus, dignum illud memoria, quod magnificè
 „ Propheta, flebiliterque deplorat, nostris intimis personare
 „ auribus, nostris internis præsentialiter debet apparere con-
 „ spectibus: *Ecce vidimus eum, & non est species ei, neque* Isaia cap. 53.
 „ *decor, & nos consideravimus eum despectum, & novissimum*
 „ *virorum, virum dolorum, & scientem infirmitatem. Verè*
 „ *languores nostros ipse tulit, & peccata nostra ipse portavit.*
 „ Hæc de Passione ejus dicta esse perspicuum est, ille enim spe-
 „ ciosus forma præ filiis hominum, qui semetipsum exinanivit,
 „ formam servi accipiens, maximè in Passione sua visus est non
 „ habens speciem, neque decorem, & quasi absconditus vultus
 „ ejus. Nam antea decorus incedebat, & magnificabatur ab
 „ omnibus, quia sicuti laudabatur in Canticis: *Venter ejus ebur-* Cant. 5.
 „ *neus, distinctus erat Zaphyris*, idest naturæ infirmitas inter-
 „ dum Cœlestibus in illo resplendebat miraculis. At nunc quia
 „ *Dominus posuit in eo iniquitates omnium nostrum, ascendit* Isaia 54.
 „ *sicut virgultum coram eo, & sicut radix de terra sitienti.*
 „ Illa facies ejus, & oculi, ex quibus, ut ait Hieronymus,
 „ igneum quiddam, & sydereum radiabat, verbigratia, quando

„ vendentes, & ementes ejecit de Templo, quod infinitus face-
 „ re non possit exercitus, illa inquam facies nunc despiciebatur,
 „ alapis cædebatur, velabatur, conspuebatur. Velabantur ge-
 „ næ ejus, quæ sicut areolæ aromatum gratum propè acceden-
 „ tibus spirant odorem, ita contuentibus benignitatem ejus
 „ exprimebant, & mansuetudinem. Manus ejus, quæ ita fa-
 „ ciles erant ad operanda miracula Divini beneficii, ut me-
 „ ritò dictæ fuerint *tornatiles plenæ hyacinthis*, vinculis ad-
 „ strictæ sunt, clavis confixæ sunt. Propter talia dictum est:
 „ *Et non est ei species, neque decor.*

Jo: 9. „ VI. „ Insuper hoc ad denudati Altaris causam pertinet quod
 „ idem Dominus vestimentis suis spoliatus est; Milites nam-
 „ que cum crucifixissent eum: Diviserunt sibi vestimenta ejus,
 „ & fecerunt quatuor partes, unicuique militi partem, & de tu-
 „ nica dixerunt: *Non scindamus eam, sed sortiamur de illa*
 „ *cujus sit.* Tale vinum bibit noster Noe, quod interpretatur
 „ Requies, scilicet, Dominus Jesus, in quo requiem invenimus
 „ Animabus nostris, tale inquam vinum bibit ex vinea sua,
 „ quam plantavit ex Gente Judaica, quam de Ægypto transtu-
 „ lit, quia junctis amaritudinibus inebriatus, soporatus est
 „ somno mortis, & in cunctis à Divinitatis suæ gloria nuda-
 „ tus ad tempus apparuit. Cum ergo Altare Christum signi-
 „ ficet, rectè ob commemorationem horum, vestitu, & or-
 „ natu suo spoliatum est.

Gulielmus Durandus illud præterea animadvertit, quod ter-
 tia die Altare cooperitur, quia post resurrectionem Discipuli
 ad eum redierunt. Adderem ego, quod præjactis fundamen-
 tis consentaneum est, Paschatis incipiente solemnitate velari
 sacras Aras, eo quod immortalitatis, & resurrectionis gloria
 Dominus vestitus sit.

CAPUT III.

Ritus ablutionis Altarium feria v. in Cœna Domini, juxta Ecclesiæ Græcæ consuetudinem ex Typico S. Sabæ describitur. Hujus antiquitas Ritus antiquitatem demonstrat. Euchologii amplior lotionis istius forma proponitur.

Ux in nudandis sacris Altaribus feria v. Majoris Hebdomadæ quotannis universa frequentat Ecclesia omnibus obvia esse possunt. Nunc ea aggredimur vestiganda, quæ in ipsa Altarium ablutione consistunt, quam subit mirari plerisque in Ecclesiis antiquatam esse, cui alioquin vetustissima Græcæ,

Latinæque Ecclesiæ monumenta ineluctabilem fidem adstruunt. A' Græcis exordiamur oportet, quod illa antiquitate cæteris præstent, quæ hac de re proferri possunt. Atque omnium primum sese offert *Typicum S. Sabæ*, cujus hæc sunt verba, ex Græco in Latinum sermonem versa:

Cap. 41.

II. *Feria v. in Cœna Domini circa horam sextam, dato signo, congregamur in Ecclesiæ porticu, & canimus uno, eodemque tempore tres psalmorum trium horas deinde Typica, & Beatitudines plana voce recitantur, atque insuper Oratio, quæ incipit: Remitte, condona: Oratio Dominica, & Contacium, sive Canticum diei, necnon Kyrie eleison quadragies. Hisce autem omnibus, itemque consueta prece absolutis, ingredimur Ecclesiam, & recitato trisagio, Prælati, Sacerdotes, & Ecclesiarcha intrant Sanctuarium, & ablato mantili, cæterisque velis, quibus Altare tegi solet, etiam illo, quod ad carnem dicitur, ipsum prorsus denudant, & primo quidem mundissima sponsia tergunt, deinde tepida lavant aqua, cui Οὐράνιον Οenanter, & aqua rosacea admixta sunt. Post ablutionem, aqua in vas novis spongiis*

abstersum conicitur, & rursus Altare deinceps tegitur, mutato tamen velo, quod ad carnem dicitur, & magno antimensio, quod subtus illud est, horum loco, alia reponendo. His ita peractis, Prælatus stat ante Sanctuarium, manu vas cum Sacri Altaris ablutione gestans, eaque omnes fratres perungit, & facta Oratione, ad Cellas nostras revertimur.

III. Nullum extat antiquius hujusce Ritus monumentum: quæ enim ex *Euchologiis* proferri solent, octavum sæculum minimè transiliunt: at verò *S. Saba* magnam quinti sæculi partem emensus, paulo post initium sexti sæculi prope centenarius obdormivit in Domino. Nec ipse author Typici fuit, sed à Sanctis Patribus *Euthymio*, & *Theoctisto* acceptum, suis Monachis tradidit, ut adnotavit V. C. D. *Carolus Du-Fresne*, verbis infra allegandis; quare verisimile est illud ante sæculum quintum apud Græcos obtinuisse, ac subindè *Euthymium*, & *Theoctistum* à majoribus suis mutuatos esse. Sed quoniam *Sabas* multorum Monachorum Pater extitit, toto Oriente celeberrimus, ejus retinuit nomen, *Typicum Sabæ* ab omnibus nuncupatum, vel quod in ordinem illud redegerit, vel quod novas ipse addiderit cæremonias. Exploratum equidem est, *Sabam* Divino afflatum Spiritu nonnullos sacros Ritus condidisse, quos deinceps universa nedum Orientis, verum & Occidentis suscepit Ecclesia; præsertim verò author fuit ut sacrum *Trisagium* Catholici græcè modularentur ipsa Parasceves die, de quo hæc scribit *S. Cyrillus*: *Saba* cum apud quosdam Armenos abolere vellet pravam illam *Petri Fullonis* additionem; *qui crucifixus es pro nobis*; illud instituit, ut ipsi reliquos quidem hymnos cani solitos, propria, & vernacula lingua psallerent, sed *Trisagion* græcè tantummodo. Idque ea ratione, ut audiretur ab omnibus, Catholicos longè aliter hymnum illum occinere, quàm docuisset *Petrus Fullo*, & qua lingua ille hæresim sacræ cantioni admiscuisset, eadem catholici illam absque ullo additamento occinentes, errorem redarguerent hæreticorum, & se perspicuè esse catholicos declararent. Quo salubri consilio introductum est pariter in Occidentali Ecclesia, ut ubique solemniter Ritu, in Parasceve, cum *S. Crux* adoratur, absque illo additamento: *Qui crucifixus es pro nobis*, *Trisagion* græcè tantummodò publicè concinatur; qui laudabilis usus hætenus in detestationem antiquæ blasphemix perseverat.

IV.

In actis S. Sabæ
apud Surium,
5. Decemb. cap.
38 & Sponda-
num in Epitom.
Annal. Baron.
ad Ann. 492.
n. 3.

IV. Hæc ideo adnotasse mihi peropportunum visum est, ut inde palam fiat quanti in Ecclesia fierent Sacri Ritus, quos Vir Sanctissimus *Saba*, aut à Majoribus traditos, aut à se ipso Divinitus edocto institutos in Typicum suum congeffit. Cujus rei perspicuum argumentum esse potest, quod Vir eruditissimus *Leo Al-* De Lib. Ecclesiast. Græc. dissert. 1.
latius testatum reliquit, *Typicum Sabæ*, in his præcipuè, quæ ad Divina attinent Officia, in omnium propè Orientalis Imperii Ecclesiarum usum abiisse. Illud ipsum Barbarorum incursione cum olim deperiisset à *Sophronio P. C.*, & à *S. Joanne Damasceno* restitutum, refert *D. Carolus Du-Fresne*, hæc insuper de illius antiquitate adiiciens: Habebant autem Ecclesiæ ferè omnes sua Typica, quomodo apud nos suos Ordinarios. Sed præsertim ob-
 „ tinuit illud, quod *S. Sabæ* nomen præfert, & quod *S. Saba*
 „ Monachis suis Jerosolymis præscripsit à Sanctis *Euthymio*, &
 „ *Theoctisto* acceptum, à *Sophronio Patriarcha Constantino-*
 „ *politano*, & *Joanne Damasceno* restitutum, ac renovatum,
 „ cum illud scilicet Barbarorum incursione excidisset, ut au-
 „ ctor est *Symeon Thessalonicensis* in Dialogo contra hæreses,
 „ & in responsis ad quæstiones *Gabrielis Pentapolitani Me-*
 „ *tropolitæ*.

Tom. 2. Glossarii ad Scriptores mediz, & infimæ Græcitatil. T. pag. 1622.

V. An vero Ritus iste abluendi Altaria, prout in *Typico S. Sabæ* expressus est, aliis quoque Orientis Ecclesiis communis esset, an intra illius Lauras, & Cœnobia duntaxat consisteret, incerta res est. Existimat quidem *Cave*, olim viguisse tantum in Cœnobiis, & Lauris, quibus præerat *Saba*. Verum cum Typicum ejus nomine vulgatum vetustiora sibi vendicet primordia, quidni fieri potuit *Euthymium*, & *Theoctistum* Sabæ Magistros, ab Episcopis, ut tunc moris erat, hunc aliosque Ritus in Typico præscriptos, accepisse, atque non Monachis peculiarem solum, sed & Clericis fuisse communem?

In Histor. Literar. par. 2. pag. 88.

VI. Ut ut res se habeat, ex parte retentum constat, translatumque in *Græcorum Euchologium*, subrogata ampliori forma, quam hic integram ex versione *P. Jacobi Goar Ordinis Prædicatorum* exhibemus.

In Eucholog. pag. 623.

Ordo fieri solitus magna Feria v. in ablutione S. Mensæ.

Cantatis Tertia, & Sexta, Sanctissimus Patriarcha in Metatorium, idest, Sacristiam, vel juxta Diaconorum sedem descendit, & è dextra parte ad Altare procedit, & ablutio S. Mensæ perficitur hoc pacto. Stante coram S. Mensa Patriarcha, Cartophylax egre-

egreditur, simul cum Commentariensi, & sacro Suggestore, praecedentibus eos Notariis, Metropolitanisque, & Archiepiscopos vocant; qui ad Altare casulis ornati ingrediuntur; & salutato Patriarcha stant in Sacra Mensa circuitu, & cum illis Presbyteri, & Diaconi. Incenso verò primum Sanctam Mensam suffumigat Patriarcha, & eam signat. Deinde tacitus dicit Orationem denudandi Altaris in hunc modum:

Domine Deus noster, qui vivifica tua morte, mortem interemisti, & nos à peccati passionibus exemisti, ipse nunc salutaris tui Sepulchri figuram circumstantes, & cordis affectum debito ministerio consecrantes, secundum multitudinem miserationum tuarum suscipe, & mysticæ tuæ Coenæ convivas assumere, & caelestis Regni, bonorumque omnium beatitudinis, & gloriæ immortalis participes nos efficere dignare; quoniam à te est fons vitæ, & tibi gloriam referimus cum principii experte tuo Patre, & cum Sanctissimo, & bono, & vivifico tuo Spiritu, nunc, & semper, & in sæcula sæculorum.

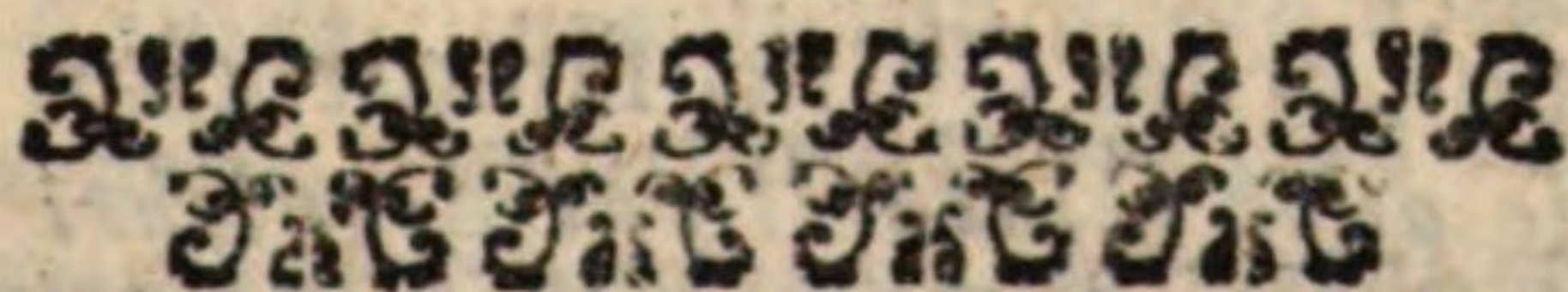
Et dicto Amen. Sanctam Mensam denudat, manum ei præbentibus Metropolitanis, Archiepiscopis, Presbyteris, & Diaconis, & cum devotione Psalmum 50. remissè canentibus, videlicet: Miserere mei Deus. Deinde Psalmum 25. recitant: Judica me Domine quoniam ego in innocentia mea ingressus sum. Tum Psalmum 83. Quam dilecta tabernacula tua Domine; Quibus expletis, profert Sacrista spongas, & discos, testacea vulgo dictos, sive catinos. Et abstergitur Sancta Mensa. Mox promit Chartularius urceolum, caldariam communiter vocatum, & ait: Benedic Domine; Et aquam ferventem Sanctæ Mensæ infundit. Distribuantur autem à Patriarcha, Metropolitanis, & Archiepiscopis, & Presbyteris mappula linea, quibus Sanctam Mensam perfricant. Tandem spongas impartitur iisdem, & aquam rosaceam infundit. Illi autem spongiis eam detergunt. Tum verò velamen ad carnem dictum Altari apponunt, & alia deinceps operimenta, Patriarcha hanc Orationem faciente:

O clemens, & misericors Deus, qui ineffabili tua bonitate ad Sancti, & illibati Altaris tui ministerium inutilitatem nostram assumpsisti, ipse quoque, nunc in multitudine misericordiarum tuarum in nos respice, & nostrum inutile obsequium à nobis circa Sanctam tuam Mensam cum timore, & tremore adstantibus præstitum, tibi acceptum fieri concede, & per factam in eo
illiba-

illibatam ablutionem ab omni carnis, & spiritus impuritate nos emunda, à sordidis peccatis sensus omnes nostros perpurga, & tremendo, Divinoque Sacrificio vivifici Sanguinis, & Corporis tui (immortalitatis nobis comparandæ gratia in Sepulchro depositi, & cum gloria die tertia resurgentis, & Sanctissimum Sepulchrum tuum tamquam inexhaustum vitæ, & incorruptionis fontem nobis efficientis) sine labe, & macula nos assistere largire; in eo namque morte devicta, & peccato ejus stimulo deleta, Divina tua potestate, & virtute convivificati sumus, & consurreximus, te resurrectionis nostræ primitias, pro nobis Crucifixum, mortuum, & resurgentem glorificantes. Tu es enim Deus noster, & resurrectio, & salus, tibi gloriam rependimus: cum principii experte tuo Patre, & cum Sanctissimo, & bono, & vivifico tuo Spiritu: nunc, & semper, & in sæcula sæculorum.

Postmodum Sanctam Mensam per circuitum thurificat Pontifex, & cereis pinnatis signat. Atque ita inde se transfert, & spongiis in populum distribuit; Rursumque dextra parte egressus, ambulacro, sive fornice Ecclesiæ dextro in vestibulum se transfert; & portis regis clausis, è regione porta majoris Mensa tapete, seu mappa aperta statuitur; & supra Mensam sanctum Evangelium locatur, atque hinc, & inde candelabra, deinde thus adolet, & cereis Crucis signum exprimit Patriarcha. Hujusmodi verò cerei, sive pinna candelabris infiguntur; tum verò Archidiaconus dicit: Benedic Domine. Subjungit Patriarcha: Benedictum Regnum Patris, & Filii, & Spiritus Sancti, nunc, & semper, & in sæcula sæculorum. Amen. Mox incipiunt Vespera, & Lavipedii Officium.

VII. Amplior est hæc Euchologii forma, illa, quæ in Typico Sabæ extat. Attamen si lotionis substantiam spectare velimus, Oenanthe excepta, eadem est utrobique. Sacram denu-
dant Mensam, detracto etiam velo, quod ad carnem vocant; Spongiis eam perfricant, mox ferventi aqua, cui rosacea admixta est abluunt, iterumque spongiis extergunt. Mysteriis plena est hæc ablutio, quibus enucleandis integrum sequens Caput destinavimus.

CAPUT IV.

Myſticae ſignificationes Græci Rituse expo-
nuntur. In honorem Sepulchri Salva-
toris Menſam aſpergunt. Cur aqua
fervida, & roſacea utantur? Spon-
giarum uſus in lavandis Altari-
bus Myſteriis non vacat. Quid
cerei pinnati ſignificent.

I.

Acrae Cæremoniæ nuper ex Græcorum Eucha-
logio deſcriptæ à quovis venerationem non
minus, ac diligens earum examen expoſcunt.
Primum non à quolibet Presbytero, ſed ab
ipſo Patriarcha, Archiepiſcoporum, & Pre-
sbyterorum choris vallato, ſolemni pompa,
& magno apparatu Sacra Menſa expiatur.

Antequam tamen id peragat thus adolet, Crucis ſigno Men-
ſam benedicit, fuſis dehinc precibus denudat, Metropolitæ, Ar-
chiepiſcopis, Presbyteris, & Diaconis opem ferentibus. Mox
exhibitis à Sacrorum Ædituo ſpongiis, & diſco purgatur;
Chartulario poſtmodum infundente aquam ferventem, Pa-
triarcha inter Metropolitæ, Archiepiſcopos, & Presbyteros
partitur mappulas lineas, quibus Menſam detergant; iſdem-
que ſpongias impertit, ut poſteaquam ipſe aqua roſacea eam
laverit, emundent, ac conſuetis ſacris operimentis jam ter-
ſam, tegunt. Quibus expletis Patriarcha Menſam iterum thu-
re circumundique ſuffumigat, cereisque Pontificalibus, quos
pinnatos vocant, Cruce obſignat.

II. Græcorum omnium ſententia eſt has cæremonias ad Paſ-
ſionis Chriſti myſterium reſolendum fuiſſe inveſtas. Id quod
utraque Oratione Patriarcha ſignificat. In ſacra enim Menſa
repræſentari Sepulchrum Chriſti fatetur cùm primam Orationem
fundit: *Ipſe nunc ſalutaris tui Sepulchri figuram nos cir-
cumſtantes, & cordis affectum debito miniſterio conſecrantes,*
ſecun-

secundum multitudinem miserationum tuarum suscipe , & mystica tua Cœna convivias assumere , & Cœlestis Regni participes nos efficere dignare . Quod etiam in posteriore præstat , Deum exorans , ut per ablutionem Altaris eos lavet ab omni peccatorum sordibus , ac merito tremendi , Divinique Sacrificii vivificantis Sanguinis , & Corporis sui immortalitatis nobis comparanda gratia in Sepulchro depositi , & cum gloria die tertia resurgentis , & Sepulchrum suum , tamquam inexhaustum vitæ , & incorruptionis fontem nobis efficientis , morte devicta , & peccato eius stimulo deleta .

III. Mysticam hanc Altaris significationem præclare exponit S. Germanus P.C. , Sancta Mensa , inquit , est vice loci sepulturæ , in qua positus est Christus , in qua proponitur verus , & Cœlestis Panis , quod est mysticum , & incruentum Sacrificium , qui mactatus Carnem suam , & Sanguinem in cibum , & potum vitæ æternæ proposuit fidelibus Altare est Propitiatorium , in quo offerebatur pro peccato , iuxta Sanctum Monumentum Christi , in quo Altari victimam se Christus obtulit Deo Patri per oblationem Corporis sui , ut Agnus immaculatus , & ut Pontifex , & Filius hominis offerens , & oblatus in mysticum , & incruentum sacrificium , & rationalem hostiam fidelibus immolatus , per quam participes efficimur æternæ vitæ , & immortalis . Quemadmodum igitur Sacra Mensa Sepulchrum Christi , quæque circa illam aguntur eius passionem designant : ita universa , quæ in illius ablutione hac die exequitur Orientalis Ecclesia , ad hoc ipsum exprimendum pertineant necesse est .

In Theoria rerum Ecclesiasticarum tom. 13. Bibl. vet. PP. pag. 31.

IV. Hinc aqua rosacea , & thus , quibus Græci in hoc Ritu uti solent , Dominicæ Sepulturæ officium apprimè repræsentant . Utraque enim gratissimum efflant odorem , & significant aromata , quibus Divinum Christi Corpus è Cruce sublatum , antequam Sepulturæ inferretur , à Nicodemo delibutum fuit Judæorum more ; iterumque Pontifex thus adolet , Magdalensæ pietatem imitatus ementis aromata , ut Jesum in Monumento reconditum perungeret ; sicuti Durandus exponit . Cui præivit S. Germanus inquiens : *Est autem Sancta Mensa ad imitationem sepulturæ Christi , qua Joseph sublato corpore de Cruce involuit sindone munda , & aromatibus , ac unguentis ipsum unctum exportavit cum Nicodemo , & sepeliivit ipsum in monumento*

In Rationali lib. 4. cap. 31.

mento novo exciso ex petra ; quod est exemplum sancti monu-
menti illius Altare, & cathatesium, in quo positum est sanctum,
& omnino immaculatum Corpus, quæ est Sancta Mensa. Hujus-
modi verò aromata, quibus delibutum fuit Christi Corpus
Pag. 53. thure designari antea docuerat : *Incensum*, ait, *representat*
aromata illa, quæ offerebant sepeliendo Domino.

De Ritu annuæ
ablut. Alt. Mai.
Basil. Vat. cap.
7. num. 4.

Lib. Formul.
spirit. cap. 4.
tom. 6. Bibl.
vet. PP. pag. 830.

V. Est quidpiam in aqua rosacea, quod peculiari indagine
opus habet ; atque ut præteream, quod *D. Jo. Christophorus*
Battellus ex Kirchman de funer. Rom. lib. 4. cap. 2. & 3.
summa eruditione pertractat, hunc Ritus foris an fluxisse ab
Etnicis tum Græcis, tum Latinis, qui in parentalibus sacrifi-
cijs aquam, vinum, lac, unguenta, & alios odoratos liquores
sepulchris effundere solebant, putantes hæc manibus esse gratissi-
ma ; apud quos etiam moris erat tumulum floribus, rosis præ-
sertim spargere, unde forsan odorari liceat, Græcos suum
duxisse morem abluendi aqua rosacea Sanctam Mensam, quam
typum expressisse Dominici Sepulchri antea vidimus. Id unum
ex sacris authoribus proferam, *rosas Martyres à rubore sangui-*
nis significare, ut docet *S. Eucherius Lugdunensis* : Unde &
primos Christi fideles Martyrum oculos purpureis rosis orna-
se, ex *Luciani Præsbyteri Epistola* constat apud *Baronium*
tom. 4. *Annalium ad annum 415.* Cum enim Divinitus esset
admonitus, ut decentiorem in locum transferret Protomartyris
Stephani, Nicodemis, Gamalielis, & Abibonis corpora, quæ
diù latuerant ; tres calathos aureos invenit rosis plenos, quo-
rum duo albas, tertius, qui erat S. Stephani rubicundas rosas
habebat coloris sanguinei. Quamobrem non incongruè Græ-
ci aspergunt aqua rosacea Sacram Mensam typum Sepulchri
Salvatoris Martyrum Regis, qui & ipse martyrio Crucis obi-
re voluit, ut proprio Sanguine Martyrium consecraret, eique
virtutem conferret.

In disput. con-
tra Nicetani.

VI. Antequam Græci aqua rosacea perfundant Sacram Men-
sam, eandem fervida diluunt aqua ; quem pariter morem ob-
servant in Sacrosancto Altaris mysterio, in quo eam calici ad-
miscent, peracta jam consecratione. Id Græcis dant crimini,
atque inter eorum errores reponunt aliquot Latinorum sequuti
Humbertum Cardinalem Sylva Candida. Sed eos jure ac merito
ab errore vindicat *Arcudius de concordia Ecclesiæ Occidentalis,*
& *Orientalis cap. 3. & 17.* Hanc quippe cæremoniam vetu-
stissi-

stissimam esse apud Græcos multis sæculis ante exortum schisma, liquet ex *Euchologio in Missa S. Joannis Chrysostomi* num. 166. Nec eam improbat *Cardinalis Humbertus*, sed *præposteram tantum hujusce Ritus causam à quibusdam Græcis adhibitam*, ut inquit *Collectores Bibliotheca Maxima veterum Patrum in notis ad Theoriam S. Germani* pag 53. Sanè eum morem in Græcis tolerat Romana Ecclesia, nec in eo vertuntur crimina Græcanici Schismatis. Siquidem *Innocentius IV. in Bulla ad Legatum Regni Cypri in registro Bullar. Pontificatus sui anno 11. num. 7. ait: Porro in appositione aquæ sive frigida, sive calida, sive tepida in Altaris Sacrificio, suam si velint consuetudinem Græci sequantur, dummodo credant, & asserant, quod servata Canonis forma conficiatur pariter de utraque.*

Tom. 13.

VII. Verumtamen perplexa quorundam Schismaticorum istius mysterij interpretatio, Græcos Latinis suspectos reddidit. Nam *Nicetas Pectoratus* scripsit: *Sanguinem calidissimum ejus bibentes, cum effluente aqua ex immaculata costa ejus, mundamur ab omni delicto, ferventi replemur spiritu. Calicem enim, ut videtis, velut ex latere Domini calidum bibimus, quia ex viva carne, & calido spiritu Christi, calidissimus sanguis, & aqua emanavit.* Crassissimus error inde natus, quod credat vulnus lateri Christi adhuc viventis inflatum, ut dolores patientis augeret, contra manifestam Scripturæ fidem *Joannis 19. asserentis, quod post emissum spiritum, unus militum lancea latus ejus aperuit.* Qua de re hæc decernit *Concilium Viennense: Declaramus prædictum Apostolum, & Evangelistam Joannem, rectum in præmissis factæ rei ordinem tenuisse, narrando quia Christo jam mortuo, unus militum lancea latus ejus aperuit.*

Lib. cont.
Latinos.De Sum. Trinit.
& Fide Catho-
lica.

VIII. Quod si è defuncti Corporis dissecto latere, sanguinem, & aquam ferventem, fluxisse velint, ac *vivificantem* continere virtutem, ob Divinitatem Corpori Christi etiam ab Anima divulso conjunctam, nequaquam abnuimus, hanc interpretationem Catholicæ Fidei non adversari, de qua hæc scripsit *Thessalonicensis: Ferventem aquam in calicem iniicit Sacerdos, quo testatur etiam mortuum Domini Corpus, Divinaque Anima ab eo separata, nihilominus vivificum mansisse, Divinitate nimirum, & operationibus spiritus universis ab eo nentiquam divulsis. Et quia aqua fervens vitalem speciem ob calorem præbet, tempore Communionis adhibetur, ut labris ad-*

Lib. Sacr. com-
ment. cap. de
Myftagogia, si-
ve Missa tom. 22
Bibl. PP. pag.
773.

motis, & Sanguini communicantes, ita afficiamur, quasi è vivifico illo latere biberemus. Ex quibus verbis apparet, juxta Græcorum sensa non è vivo, sed ex mortuo Christi Corpore lancea transfixo, Anima quidem destituto, sed tamen Divinitati conjuncto, vitalem virtutem aquæ calore designatam emanasse.

In Can. 32.
Conc. Trullan.

IX. Mirum alicui forsan videbitur, quod *Symeon* asserat, Anima à Christi Corpore seiuncta, operationes nihilominus universas spiritus ab eo neutiquam divulsas esse. Verum indicare voluit miraculo id factum virtute Divinitatis, ut superstites essent spiritus operationes ad vivificandum quodammodo Sanguinem è dissecti Lateris venis scaturientem, quamquam abesset Anima vitæ fons. Triplex verò miraculum hinc enituit, quod ex mortuo Corpore, quod Sanguis, & aqua, & hæc calida effluerint. Præstat audire hac de re *Theodorum Balsamonem*: *Aqua, inquit, calida iniicitur in Calicem, ad significandum, quod sunt vivifica, quæ ex Sancto Domini Nostri Jesu Christi Latere fluxerunt, Sanguis, scilicet, & aqua, & non mortua, quoniam ex hoc quoque miraculi magnitudo ostenditur. Cum enim ex corpore mortuo suapte natura non soleat fervens Sanguis egredi, ex Corpore Dominico, etiam post mortem, Sanguis, & aqua ferventes effluerunt, ut ex vivifico corpore, vivifica.*

Bellarmin. de
Scriptor. Eccle-
siasticis.

X. Si cui hæc forsan minus placeant, quod à Viris Schismaticis scripta sint, scrupulum omnem depellet *S. Germanus P. C.* qui Sanctitatis laude, & Catholicæ Fidei defendendæ studio, non minus, ac eruditione illustris, pro cultu Sacrarum Imaginum à Leone Isaurico in exilium pulsus, nonagenarius obiit anno 730. Is namque in *Theoria* hæc habet. *Adfertur aqua calidissima in exiguo lebetæ; ac ex ea temperant, quæ Divina Mensæ proposita sunt, sive cratera, sive pocula sint, ut veluti ex vivente procedant Divino Latere, utraque calore referta.*

Tom. 13. Bibl.
PP. pag. 61.

Ita sanè & aqua calidissima tempore Communionis iniecta absolutum typum Mysterij explet percipientium mammam poculi (quasi ipso vitam porrigente) latere contracto. Hanc igitur cæremoniam ob id institutam censet, ut acrius excitemur ad contemplandum Divinissimum illum Sanguinem, qui ex Græcorum sententia calidus è Christi Latere effluxit, labiisque Calici admotis, ita afficiamur, penè ac si è vivifico Corpore biberemus, ut advertit *Macrius in Hierolexico verb. Aqua benedicta.* Ac

propte-

propterea *S. Andreas Cretenfis*, cunctos Fideles Christi nomine ad Communionem accersens scribit *Cantico 3. Canonis fer. iv. maioris Hebdomadae: Bibite Sanguinem effusum è victima Divini Lateris*. Calidum enim, & expumans, imò & vita exundans est Sanguis, qui cæsa recens victima effluit; & ut ista cum sanguine vitam, & spiritum emittit; sic & Christus eiaculato, quem ceu ferventem epotamus, sanguine, vitam immortalem, spiritumque in nos omnem influit. Sic *P. Goar in Notis ad Euchologium*. Pag. 148.

XI. Cæteris tamen significationibus illa præferenda videtur, quam tradit *Nicolaus Cabasila* hisce verbis, „ Aqua calida prius in
 „ Calicem iniecta, significat S. Spiritus ad Ecclesiam descensum. In Expos. Li-
 „ Descendit enim tunc, universa Incarnationis Dominicæ pera- thurg cap. 37.
 „ cta œconomia; nunc autem oblato sacrificio, & consummatis t. 26. Bibliot. PP.
 „ donis, versatur cum ijs, qui dignè fuerunt eorum participes.
 „ Universa enim humanæ à Christo susceptæ naturæ œconomia,
 „ in Sacro Eucharistiæ Mysterio, in pane tamquam in tabula in-
 „ scripta (nam & infantem ipsum, tamquam in figura contem-
 „ plamur; & ad mortem ductum, & crucifixum, & in latere
 „ punctum: deinde etiam ipsum panem, in illud Sanctissimum
 „ Corpus, quod hæc verè sustinuit, & resurrexit, & assum-
 „ ptum est, & sedet ad dexteram Patris mutatum) oportebat
 „ etiam horum omnium finem post hæc significari, ut esset in-
 „ tegra mysterij celebratio, universo negotio, & Incarnationis
 „ dispensationi fine, affectuque adiecto. Quod est enim opus,
 „ & quis effectus Christi passionum, & operum, & dictorum?
 „ Si quis ea, quod ad nos attinet, considerat, nihil aliud sunt,
 „ quam S. Spiritus in Ecclesiam adventus. Oportebat ergo eum
 „ post illa significari. Atque is quidem significatur aqua calida
 „ in mysteria infusa. Hæc enim aqua, cum & aqua sit, & ignis
 „ sit particeps, significat S. Spiritum, qui etiam aqua dicitur,
 „ & tamquam ignis, apparuit in Christi Discipulos delapsus.
 „ Hoc autem tempus, illud tempus significat; tunc enim de-
 „ scendit, postquam omnia, quæ ad Christum spectabant, per-
 „ acta erant. Nunc autem perfectis, & consummatis donis, hæc
 „ aqua immittitur. Per mysteria autem significatur Ecclesia,
 „ quæ est Corpus Christi, & membra ex parte, quæ & tunc
 „ accepit Spiritum Sanctum, & postquam Christus in Coelos
 „ assumptus est, etiam nunc accepit donum Spiritus, susce-
 „ ptis donis in Altari supercelesti, id nobis contra, remittente
 „ Deo,

„ Deo , qui illa accepit , ut antea dictum est , quod idem est
 „ intercessor & tunc , & nunc , & idem Spiritus . Aliquid deesse
 in his ultimis particulis arbitror , quæ restitui possunt ex ver-
 sione P. Goarij : *Per Mysteria* , inquit , *seu sacra dona* , *signifi-*
catur Ecclesia , *quæ est Corpus Christi* , & *membra ex parte ha-*
bet , *quæ & tunc Spiritum Sanctum acceperunt* .

Hanc significationem idcirco reliquis anteponendam cense-
 mus , quod sensum includat , alijs Liturgiæ partibus cohæren-
 tem , & magis consentanea sit his , quæ in *Missæ S. Joannis Chry-*
sostomi continentur ; videlicet , verbis Sacerdotis aquam fervidam
 benedicientis : *Benedictus fervor Sanctorum tuorum* , & Diaconi
 illam infundentis in Calicem : *Fervor fidei plenus Spiritu Sancto* .

De veter. Sacris
 Christi Ritibus,
 cap. 91. pag.
 364.

XII. Alteram huic affinem mysterij causam subiicit *Joannes*
Baptista Casalius „ Per aquam calefactam vino mixtam popu-
 „ lum charitate ferventem , atque ad Martyrij passionem præ-
 „ paratum significari posse , ut in Apocalypsi cap. 3. & 17.
 „ Hinc , ut inquit , Papias calix potionem calidam , vel passio-
 „ nem ; vel Hieronymo teste , mortificationem carnis , seu ani-
 „ mum ad Martyrium semper paratum significat , sive , ut Ori-
 „ geni placet , passionem dolorum , aut martyrij , quod sine
 „ igne , & fervore charitatis esse non potest . Quem profecto
 „ Fidei , vel charitatis fervorem , ut videre est in Missa SS. Ba-
 „ filij , & Chrysostomi , insinuant Græci , dum aquam calidam
 „ vino iam consecrato adiungunt .

XIII. Posteaquam Sacra Mensa ferventi aqua diluta est , map-
 pulis lineis , de quibus infra erit sermo , & spongijs detergunt ,
 quod pariter in more est apud Latinos in Basilica S. Petri Almæ
 Urbis . Varius fuit semper spongiarum usus in rebus sacris , pro-
 fanisque ; ille verò præcipuus in utrisque , quod cum porosæ sint
 ad tergendum , exiccandum , excipiendumque humorem adhi-
 bentur . Olim veteribus familiare fuit , ijs tergere mensas ; qua
 de re *Martialis* :

Lib. 1. Epigr.
 144.

Hæc tibi sorte datur , tergendis spongia mensis

Utilis expresso cum levis imbre tumet .

Apud eosdem in delicijs erant , atque illis strigilum vice ,
 linteorumque utebantur ad distringenda , & mundanda corpora ;
 unde & purpura eas tingebant , atque etiam candidas aliquan-
 do faciebant tinctas salis spuma ad Lunam , & pruinas sternen-
 tes inversas , ut candorem biberent , sicut refert *Plinius* . Re-

Hist. natur. lib.
 31. cap. 11.

stin.

stinguendis etiam incendijs spongijs applicabant, iisdem tegebant pectus, teste *Livio*. Equidem spongijs muniebant pectus, cum acuminata ferramenta pedibus, aut genu aptarent, ut nisi eis muros conscenderent: quo respexit *Scholias* *Juvenalis* in-
quiens: Portantes spongijs cum ferramentis, & alia ferramenta, per quæ possent de pariete in parietem ascendere. Scribentibus insuper ad castiganda scripta, semper sponsia erat ad manum, quam nonnulli atramento imbuere solebant, ut sic litteras litura nigra inducerent; quod *Ausonius* exprestit *car-nine ad Theonem*:

Lib. 5.

Satyr. 14.

Aut cunctis pariter versibus oblinat.

Fulvam lacticolor sponsia sepiam.

Et *Martialis*:

Lib. 4. Epigr. 10.

----- *Instructum comitetur pomice librum*

Sponsia, muneribus convenit illa meis.

Non possunt multa nostros, Faustine, litura,

Emendare jocos; una litura potest.

Quamquam talis spongiæ usus non ita omnibus observatus esset, cum sponsia sola sine atramento deleri possent literæ, è pugillaribus, & gypsis, ut hodieque facimus; de quo ita *Varro*.

Sin displicebit tam tibi latum mare,

Tantum parato sponsiam deletilem.

Medendis præterea vulneribus, ac sistendo sanguini admo-
 veri spongijs docuit *Plinius*, cui consentit antiquus rei usus, mos
 quippe fuit, ut gladiator vulnere ad siccandum fluentem
 sanguinem sponsia illicò ministraretur. Hinc *Tertullianus* de
 his mentionem faciens ait: *Poterit & de misericordia moveri*
defixus in morsus urforum, & spongijs retiariorum. Idipsum
 & in marmoribus nobiliter sculptis vidimus, nimirum *Adonidi*
 ab *Apro* recenter vulnerato à Ministro quopiam admotam spon-
 giam, ac vulnere superpositam, ut cruorem manantem sisteret.
 Habentur hæc in antiquo Sarcophago ea historia egregiè ad-
 modum effigiato, quod Romæ asservatur in ædibus *Tiberij*
Cevoli, via *Triumphali*, ut narrat *Baronius*. Unde *Christo*
Cruci affixo, sponsiam aceto plenam obtulerunt, non tam
 potus causa, quam ut fluentem è vulneribus sanguinem illa
 contineret. Est verò rei istius coniectura non levis, quod
 sponsia illa ad hunc usque diem Romæ asservata in *Basilica*
Lateranensi, quasi aliquando sanguine tincta fuisset, ruborem
 quemdam adhuc retinet, quo semel imbuta fuit.

Loc. cit.

De Spectac. cap.
25.Tom. 1. Annal.
ad an. 34. n. 125.

Lib. de Station.
pag. 297.

In Observat.
Eccles. de Missæ
apparatu lib. 7.
cap. 18.

In Eucholog.
pag. 151.

XIV. Non minus sacrorum usibus spongiæ inserviunt. Iis etenim Martyrum sanguinem humi dispersum à fidelibus aliquando collectum, testatur *Hugonius*. Apud Græcos quoque olim hæc invaluit consuetudo, ut Diaconus cum Missa solemnis celebraretur, spongia Altare undique abstergeret, priusquam sacra vasa Mensæ apponeret: quo facto monebantur Sacerdotes, ut Divina confecturi mysteria, antea meminerint, omnibus peccatorum sordibus Animam expiari oportere; quemadmodum tradit *Joseph Vicecomes*. Nec Altare solum, sed etiam sanctum discum (Latini patenam vocant) Diaconus spongia diligenter mundat, ex *Euchologio in Missa S. Joannis Chrysostomi num. 117.* cujus hæc sunt verba: *Tunc accipiens Diaconus sanctum discum super sanctum calicem, sancta spongia diligenter abstergit, & cum attentione, & devotione velo sanctum calicem tegit.* Purificatorii Latini dicti munus agit in Altari græco spongia, ex eo in sacris usurpata, quoniam Sacrificii cruenti à Christo oblatis pars fuit, & instrumentum, ejusque in incruento Sacrificio memoriam revocat; ut notat *P. Goar*. Nec quævis spongia ministerio Altaris, & Sacrificii apponitur, sed subtilis, lenis, delicata, & terfa; uno verbo *penicillus Plinii*. Eadem occurrit explicatio apud *Crusium in Turcogracia pag. 255. Cujacium lib. 13. observat. cap. 13., & Carolum Du-Fresne in Glossario pag. 1423., & posterior iste* animadvertit sacram spongiam idèò à Græcis vocari, quod ab ipsis adhibeatur in lithurgiis, eaque non modo Sacram Mensam, sed etiam calicem post Dominicum Sanguinem à Sacerdote delibatum, detergant, sicut & discum, particulis Sancti Panis in eo contentis in unum illa colligit, atque in calicem demittit.

Pag. 97.

XV. Latinis pariter non defuisse sacrum hunc spongiarum usum tradunt *Joseph Suaresius*, & *Christophorus Battellus*; idque deducunt ex his, quæ narrat *Anastasius Bibliothecarius in Vita Gregorii II.*, nimirum, Eudonem Francorum Ducem, & Aquitanix Principem cum insignem victoriam nactus esset, bello occisis Agarenorum trecentis septuaginta quinque milibus, qui post direptas Hispanias Rhodanum transire, Galliasque invadere contendebant, scripsisse ad eundem Gregorium Epistolam, qua nedum partæ Victoriæ certiorum eum, reddebat, sed illud memorandum adiciebat, è tribus spongiis usui Pontificiæ Mensæ admotis, atque ad se directis in benedictio-

ditionem, imminutas particulas se militibus ante certamen impertiisse fumendas, & neminem eorum, qui participaverant, eo in conflictu cæsum, læsumve fuisse. Nullus hac ætate nec etiam sequutis Gregorium sæculis apparet spongiarum usus neque in spiritali, neque in temporali Pontificis Mensa. Verisimilis tamen videtur *D. Battelli* coniectura, ejusmodi spongas adhiberi consuevisse dum Pontifex solemne Sacrum faceret, ad abstergenda Sacra Vasa, quæ modo Purificatoriis, linteisque terguntur. Crediderim ego ex iis forsan ad Eudonem missas, quæ ad mundandum Altare Principis Apostolorum in Cœna Domini adhibebantur, & uti apud Græcos moris erat, in populos distribuebantur. Neque enim Pontifex ad Christianum Principem misisset spongas corporali mensæ admotas, neque is in tanto habuisset pretio, ut instar sanctarum Reliquiarum Militibus tribueret, quibus omni clypeo fortioribus, se ab hostibus tutos redderent. Certè Patriarcha Constantinopolitanus spongas in ablutione Sanctæ Mensæ adhibitas fidelibus in benedictionem dispertitur, quippe quæ ex Altaris contactu sanctitatem, & virtutem quamdam Divinam hausisse censeantur, ut explicat *P. Goar*. Quidni ergo Gregorius spongas ad Eudonem miserit in benedictionem, quæ scilicet, aut Sacrificio inservissent, aut forsan detergendis hac die sacris Altaribus?

De ablut.
S. Mensæ
n. 13.

XVI. Sed ut revertatur, unde digressa est, Oratio, mysteriis non caret spongiarum usus in lotionem sacri Altaris. Primum etenim significat Ecclesiæ munditiem, quæ est Christi Sponsa non habens maculam, neque rugam, ut indicat *Chrysostomus*: *Tamquam sponsa, inquit, lavemus Ecclesiam, ut in munda Ecclesia, cuncta proponantur; ut nulla sit macula, nulla ruga*. Præcipuè autem significat spongiam arundini circumpositam aceto plenam, Christi sitientis ori admotam; sive spongas, quibus diffluens Sacratissimus Christi Sanguis colligebatur à piis Mulieribus ipsum affectantibus.

Hom. 3. in Ep.
ad Eph.

XVII. Illud tandem in hoc Græcorum Ritu mysterio non vacat, quod Patriarcha Sacram Mensam jam lotam, tersamque obsignat Cruce cum cereis Pontificalibus, quos *Pinnatos* dicunt, quod, videlicet Pinnarum in modum gerant ramos acutos. Duplex porro cereorum genus in hac, aliisque sacris cæremoniis ad benedicendum populum gestare solebat, alterum

D

triceps

Lib. Sac. Com-
ment. tract. de
Myſtagogia, ſeu
Miſſa tom. 22.
Bibl. PP. pag.
771.

triceps dextera, alterum biceps ſiniſtra manu, quorum primo Trinitatem Perſonarum, poſteriore, duas in Chriſto naturas deſignari docet *Symeon Theſſalonica Episcopuſ* in hæc verba „ Bicipiti quodam cæreo ſignans Evangelium Hierarcha, docet illuminatione per Incarnationem Jeſu duplici Natura „ conſtantis, non ſolùm in terra homines, ſed in Cœliſ quo- „ que Angelos illuſtratos fuiſſe, & eum ipſum, qui caro fa- „ ctuſ ſit, Dei Filium eſſe. Hymnuſ terſanctuſ, qui mox ſe- „ quitur, myſterium Trinitatiſ oſtendit, quod Incarnatio „ uniuſ de Trinitate hominibuſ promulgavit. Præterea Ange- „ lorum, hominumque conſpirationem, atque conſenſum „ Quod ipſum Episcopuſ declarat, dum ruruſ tricipiti ce- „ reo Evangelium ſignat, & in eodem Trinitatiſ prædicatio- „ nem contineri indicat.

C A P U T V.

Oenanthe vocis è Græco derivatæ, cujuſ meminit Typicum S. Sabæ, varia apud Interpreteſ explicatio. Cæteris præferenda videtur Symeonis Theſſalonicenſiſ Sententia de vino odorato vocem illam exponentiſ.

I.

Quæ ferventi, & roſaceæ, qua Græcorum Euchologium abluendam eſſe Sacram Menſam decernit, *Oenanthe* adjungit Typicum S. Sabæ. Hæc vox explicatu difficillima Græci ſermonis Interpretum defatigavit ingenia, nec in unum abire ſenſum permiſit. Proferam nihilominuſ, quæ gravioriſ notæ Scriptoreſ hac de re ſentiunt. *Henricuſ Stephani Theſauri Lingua Græca tom. 2. pag. 1248.*, *Macriuſ in Hierolexico verbo*

Oenan-

Oenanthe pag. 415. & *Josephus Laurentius* in *Amalthea Onomastica* pag. 458. multifariam hanc vocem exponunt.

Flos vitis, sive *uva* germinans plerisque videtur, vel ut *Henrico Stephani* placet; major pars dicit esse *florem labruscæ*, seu *vitis agrestis*, vel *uvas ex labrusca pullulantes*; Quibus nominibus exponitur apud *Svidam*, & *Dioscoridem* lib. 5. cap. 2. & 5. Et consentit *Plinius* lib. 12. cap. 28. inquit: *Eodem* (idest in *Lycia*) & *Oenanthe* pertinet; est autem *vitis labruscæ uva*. Colligitur cum floret, idest, cum optime olet. Siccatur in umbra substrato linteo, atque in cados conditur.

Eodem nomine vocitatur à *Dioscoride* lib. 3. cap. 135., & *Theophr.* hist. plant. lib. 6. cap. 7. herba quædam, de qua *Plinius* lib. 21. cap. 24. Nascitur, inquit, in petris, folio *pastinacæ*, radice magna, numerosa. Addit cap. 11. eundem odorem ei esse, qui germinantibus *uvis*, atque inde nomen obtinuit. Hanc etiam *Dioscorides* lib. 5. cap. 334. *Cerascomion*, alii *pastinacam sylvestrem* appellant.

Est præterea nomen *Avis* apud *Aristotelem* hist. animal. lib. 9. cap. 49. ubi *Gaza Oenanthe* quasi *viti floram dixeris*, de qua *Josephus Laurentius* ait: item *Oenanthe* est *avis vitiflora dicta ab Oriente Syrio occultata*, eo occidente prodiens.

II. Verùm hæ duæ posteriores species extra institutum sunt, & metaphora potius à qualitate quapiam illis insita, odore nimirum, ut in *pastinaca sylvestri* contingit, vel alia simili, quam ab ipsa rei natura vocabulum sortiuntur. Quare his duabus rejectis, quibus nihil commune est cum *Oenanthe* in Sacris adhibita, alias significationes prosequamur oportet. Et verò *Symeon Thessalonicensis* in *Libro de Sacramentis inedito* apud *P. Goarum* *Oenanthe*, cujus erat in Sacris usus, interpretatur *vinum fragrans*, seu *odoratum*.

In Eucholog. de
Dedic. Templi,
n. 16. pag. 849.

III. Aliis tamen magis probatur illa istius nominis interpretatio, quæ *Oenanthe* unguentum esse putat, vel *Opobalsami* genus quoddam ex *liliorum floribus*, & *vino compositum*, teste *Paulo Ægineta* lib. 7. cap. 299. juxta editionem *Basileensem* anno 1538. Certè *oleum Oenanthinum* commemorat *Dioscorides* lib. 1. cap. 57., & *Oenanthinum Unguentum* *Plinius* lib. 23. cap. 4., de quo idem scripsit *Oenanthium fit de ipso Oenanthe*, ut dictum est in unguentis. *Josephus Laurentius* ex *Lexico Philologico Matthiæ Martini* vocat *Unguentum Oenanthinum quasi*

ex vino & floribus. Verisimile videtur istud unguenti genus fuisse illud, quod etiam *Oenanthium* appellarunt, eoque olim luxuriæ procures à balneis egressuri sese circumliniebant, vestes quoque, mensas, domumque totam aliquando conspergebant. Hinc in *Heliogabalo* notavit *Lampridius*, quod *pallia de Oenanthio fudisset*; nempe circumgestare consuevisset pallia *Oenanthino unguento* delibuta, quibus è balneo prodiens operiebatur sudoris eliciendi gratia, ut ibidem observat *Salmasius*.

De Ritu annuæ
Ablut. Altaris,
cap. 4. n. 6.

IV. Ad hoc postremum genus pertinere *Oenanthem*, de qua in *Typico S. Sabæ* mentio est, probabilius censet vir eruditissimus *Christophorus Battellus*: *Hæc*, inquit, *opinio, quod nimirum Oenanthæ adhiberi solitum cum aqua rosacea in ablutione Sanctæ Mensæ ex præscripto Typici S. Sabæ esset unguentum, vel opobalsami genus probabilior videtur, quippe quod aptius congrueret usui unctionis Monachorum à Prelato faciendæ post ipsam Altaris lotionem, ut supra tradidimus. At unctionis vox in Typico S. Sabæ lato modo accipienda est, nimirum pro aspersione, ut ejus verba declarant. Ait equidem: Prelatus stat ante Sanctuarium, manu vas cum sacri Altaris ablutione gestans, eaque omnes Fratres perungit. Neque enim ablutio Altaris ex sola Oenanthæ constabat, sed præcipuè ex aqua calida, & rosacea, quarum usus non unctioni, sed aspersioni inservit. Quocirca ex laudatis verbis conici nequit, Oenanthæ ad unguenti genus pertinere.*

V. Diù multumque meum pulsavit animum tanta opinionum diversitas, nec mihi inter tot difficultatum ambages fluctuanti liberum omninò fuit alteri earum assentiri. Ne diutius tamen anceps hærerem, id consilii mihi insedit animo, ut de praxi, quæ hac ætate apud Græcos vigeret in consecratione Altaris, ab ipsis aliquid sciscitarer, ratus haud melius, quam ab experientia ipsa rem me assequi posse. Verum hac spe fraudatus sum, cum à Græcis ipsis Romæ, & alibi degentibus acceperim, post subactum à Turcis Orientis Imperium, Episcopos illarum regionum in consecratione Altaris *Oenanthæ* prætermissa, solam aquam rosaceam, antequam chrismate illud inungant, usurpare. Quo circa dum nihil certi attingere nobis accidit, nonnisi opinandi gratia, quid ipsi sentiamus proferre possumus. Verumtamen priusquam sensum nostrum aperiamus, illud oportet animadvertere, ante septimum sæculum
non

non sola aqua simplici, sed præter hanc vino quoque, aut aliis liquoribus Altare consecrandum fuisse perfusum. Nam *Typicum S. Sabæ* quinto sæculo conscriptum in lotionem Sanctæ Mensæ feria v. Majoris Hebdomadæ perficienda, aquæ ferventis, rosacæ, & *Oenanthæ* disertis verbis meminit. Nec etiam per id tempus Latinos aqua duntaxat expiasse Altare dedicandum, sed etiam vino, testatur *S. Gregorius Magnus* sæculo sexto nedum elapso illustris in *Libro Sacramentorum*, ubi decernit, aquæ vinum esse miscendum in dedicatione Templi. Postquam enim benedictionem aquæ præmiserat, subdidit: *deinde miscetur vinum cum aqua, & dicit hanc Orationem: Creator, & Conservator humani generis, dator Gratia spiritualis, largitor aeternæ Salutis, tu Domine, permitte Spiritum Sanctum tuum super vinum hoc aqua mixtum, ut armata virtute Cælestis defensionis ad consecrationem hujus Ecclesiæ, vel Altaris proficiant.*

VI. His accedit *Rituale Syrium* à Græcis derivatum, ut notat *Joannes Morinus*, quod in consecratione Altaris aquæ adiungit unguentum suavis odoris, cuius hæc sunt verba: *Primum lavant Altare aqua, & Antistes ungit illud unguento suavis odoris.* Existimo unguentum istud à Syris adhibitum in dedicatione Altaris, non differre ab unguento *Oenanthino*, ex vino, & floribus composito, ut mihi retulit vir amicissimus, & de Orientalibus litteris optimè meritis *P. Petrus Benedictus S. J.* è *Maronitarum* gente. Sanè unguentum illud suavis odoris à Chrismate differt. Quandoquidem Syri primum lavant aqua, deinde ungunt Altare unguento; qua lotionem, & unctionem expleta, variisque precibus effusis illud Chrismate consecrant hac forma in eodem Rituali præscripta. *Antistes faciat cum Chrismate (hoc est, tenens in manu vas Chriftatis) super Altare Crucem dicens: In nomine ✠ Patris viventis. Amen. In nomine ✠ Filij viventis. Amen. In nomine ✠ Spiritus Sancti viventis. Amen. In secula. Amen. Et effundit Chisma super medium Altaris ter, & dicit Canticum Alleluia, signans pollice (Chrismate delibuto) in forma Crucis, dicens secundò Canticum Alleluia, & tertio. Et cum finem fecerit, populus respondet. Amen.* Quare satiùs dicendum putaverim, *Oenanthem* in Sacris Ritibus usurpari solitam longè ante sæculum septimum, tametsi præter *Typicum S. Sabæ*, nulla alia nobis suppetant antiquitatis monumenta, quæ vel temporum iniuria,
vel

De Sacr. Ordin.
par. 3. in præfat.
Ordinat. Maron.

vel Barbarorum Orientem depopulantium incurfione, aut perierunt omnino, aut depravata funt, nec nifi magno labore postmodum adinventæ etfi mutila, & detruncata. Quam iniuriam præfertim paffa eft *Liturgia SS. Basilij, & Chryfoftomi*, ipsumque *Saba Typicum à Sophronio, & Joanne Damasceno* quantum fieri potuit fuæ integritati reftitutum.

VII. Verùm hinc non mediocris emergit difficultas, cur *Symeon Theffalonicenfis* vocem *Oenanthès* in Græcorum Euchologio exponat *vinum fragrans*; *Rituale* autem *Syrium* non vino odorato expiandum Altare decernat, fed *unguento fuavis odoris oblinendum*? Plurimum enim hæc duo inter fe differunt; illud quippe natura fua fluidum eft; iftud verò pinguioris, craffiorisque fubftantiæ. Ego haud aliter arbitror hæc duo componi poffe, nifi afferamus varias hac de re in Oriente in varijs Ecclefijs fuiſſe confuetudines. Quemadmodum in Occidente ab antiquis etiam temporibus non ubique Ecclefiarum eorundem vigiſſe Ritus compertum eft. Mediolanenſis Eccleſia feria v. Maioris Hebdomadæ Baptizandorum pedes lavabat; ſecus Romana. Quibuſdam in locis eadem die Altaria aqua dumtaxat, & ea prius benedicta lavabantur; in alijs verò aqua, & vino, nulla benedictione præmiſſa. Syrij Maronitæ licet Græcorum Ritus ſequantur, non tamen in fermentato, fed in azymo confecrant; à Græcis hac in parte, ſicuti etiam in quibuſdam alijs recedentes. Quidni ergo fieri potuit, Syros unguento conſperſiſſe Sacramentum, Græcos autem vino fragrante? Quemadmodum enim ex lilijs, roſis, ieſeminis, alijsque floribus, aqua, oleum, & unguentum à noſtris Italis, vulgo *Manteca* dictum, illorum odore perfuſa confici ſolent; ita ex floribus labruſcæ, quibus præcipuè *Oenanthès* conſtat, vinum, oleum, & unguentum conflantur. Unde *Plinio, Dioſcoridi*, alijsque veteribus, teſte *Henrico Stephani*, *vinum Oenanthinum*, *oleum Oenanthinum*, *unguentum Oenanthinum* dicuntur, non quod hæc idem ſignificarent, fed quod præcipua *Oenanthès* materie, floribus nimirum uvæ germinantis, ſeu vitis ſylveſtris hæc omnia conſtarent, à quibus & nomen fortiebantur, tametiſi ad diverſarum genera pertinerent, atque in ſui compositionem præter vinum, aromata, & res alias expoſcerent.

VIII. Certè inter odoramentorum genera *Sanctus Hieronymus Oenanthem* repoſuit, nulla aut vini, aut olei, aut unguenti

Morinus loc. cit.

Theſauri Ling.
Græcæ tom. 2.
pag. 1249.

guenti mentione facta. Sic enim scribit lib. 2. contra Jovinianum: *Odoris autem suavis, & diversa thymiamata, & amomum, & cyphi, Oenanthe, muscus, & peregrini muris pellicula, quod dissolutis, & amatoribus conveniat, nemo nisi dissolutus negat.* In quem locum *Marianus Victorius* illius Scholiastes ait: *Oenanthe pro vitis flore, qui suavis odoris est, non pro herba, pastinaca simili hic accipitur, dictaque est Oenanthe, quasi vini flos; colligitur è labrusca, siccatunque sub umbra. Coniecto eo in dolium, odoratum redditur vinum. Fit ex eo flore, etiam oleum Oenanthinum Dioscoridi dictum.* Num. 20.

IX *Oenanthēs* igitur primaria, sui significatione flos est vitis germinantis, non cuiusque, sed agrestis, atque ex eo non vinum modo, sed & oleum fit, & unguentum nomenclatura ab uno vitis flore ipsis communi; quamquam propriè vinum ex huiusmodi vitis floribus conditum *Oenanthēs* appelleretur; cætera verò vocibus ab hoc nomine derivatis nuncupentur. Nam *Plinius* non vocat unguentum *Oenanthem*, sed *Oenanthium*; Lib. 15. cap. 7. ait siquidem: *& Oenanthium fit de ipsa Oenante, ut dictum est in unguentis.* Quo circa ex *Plinij* sententia unguentum propriè non vocatur *Oenanthēs*, sed ab hac differt velut quidpiam derivatum ab *Oenante*, nempe *Oenanthium*, seu *unguentum Oenanthinum*. Hinc *Rituale Syrium* unguenti suavis odoris meminit, quod scilicet *Syrii* Antistites unguento *Oenanthino* Altaria perungerent. *Euchologium* verò *Græcorum* vinum *fragrans* commemorat, quod *Græci* Episcopi non unguento, sed vino ex *Oenante* confecto Sacram Mensam expiarent. Huic tamen varios odoraminum succos admixtos fuisse credimus, quoniam *Græcorum* moribus congruebant; ita tamen, ut maior vini portio fuerit apposita, alijs rebus in modica quantitate vino permixtis. Sic enim aptius erat abluendis Altaribus, in quem finem fuerat institutum; nec etiam in eodem Ritu excolendo binas unctiones exequi *Græcos* credere par est, cum illa sufficiat, quæ *Sacro Chrismate* perficitur.

X. Atque ut in hanc abirem sententiam me coegit *Symeonis Thesalonica Episcopi* autoritas à nemine abs dubio contemnenda, quippe quæ virum *Græcanici Ritus* peritissimum, suæque Ecclesiæ usum apprimè callentem patronum habeat. Is quippe in ablutione Altaris ante *Chriftatis* unctionem, *Oenante* ferventi aquæ, ac rosacæ permixtam non unguenti, aut opobalsami genus, sed

vinum fragrans, seu odoratum exponit; cuius & subiecta ratio id evincit: *Postquam, ait, absterfa fuerit Mensa, vinum odoratum, & aqua rosacea* producitur; & *hac sunt Divino unguento pravia, in Sepultura Christi honorem simul, & signum, quod Altare hoc odoratum propter gratiam vinum, & ad exemplum Melchisedech, vivificum offert Deo.* At Melchisedech non unguentum, sed vinum Deo obtulit.

XI. Ex his omnibus exploratum fit, Ritus abluendi Altaria aqua, & vino feria v. Maioris Hebdomadæ vetustissimum esse, ac utriusque Ecclesiæ Occidentalis, & Orientalis usu à primis etiam Christianæ Religionis temporibus consecratum. Si cui tamen nostra de *Oenanthe* explicatio minus arrideat, non tam nostram causetur tenuitatem, quam rei ipsius scabritiem, quæ ob varias ejusdem vocis significationes, sui que in sacris Ritibus usum antiquatum, non ita facile aditum ad perfectam sui cognitionem omnibus permittat. Nobis verò satis est doctissimorum virorum, præsertim *Symeonis Thessalonicensis*, & *P. Jacobi Goarii* Græcæ linguæ peritia nulli secundi, vestigiis instituisse.

CAPUT VI.

Idem mos lavandi Altaria feria v. in Cena Domini, apud Latinam Ecclesiam viguit ante sæculum septimum. Quo lotionis genere illa mundarentur, nullus veterum ante Rupertum exprimit.

Aqua tamen, & Vino perficiebatur in Ecclesia Romana ex veteri consuetudine, quam etiam nunc retinet Basilica S. Petri, cujus Ritus describitur ex Battello.

I.

Græca ad Latinam pergimus Ecclesiam, in qua licet ante finem sexti sæculi nulla de hoc Ritu apud veteres Scriptores expressa occurrat mentio, nihilominus tamen etiam per id tempus usu receptum fuisse satis indicant Ecclesiastici Interpretes, qui vel labente sexto, vel ineunte sæculo septimo floruerunt. Equidem *S. Isidorus* Gregorio Magno coævus, quippe qui anno 595. Hispalensis Ecclesiæ clavum suscepit gubernandum, testibus *Bellarmino*, & *Philippo Labbao*, quo tempore *Gregorius Magnus* Petri sedem moderabatur, disertis verbis meminit lotionis Altarium, uti etiam *S. Eligius*, qui non multo post vixit. Undè Amanuensium oscitantia factum puto, ut in edito *Sacramentorum Libro S. Gregorii*, post illa verba, *nuda sint Altaria*, desint ea, quæ ad hanc pertinent ablationem; sicuti etiam in eo plura desiderantur, quæ MS. Codices *Rodradi Presbyteri*, & *Ratoldi Abbatis* supplent. Neque enim in animum inducere possumus, *Isidorum*, & *Eligium* viros Sanctissimos, & doctissimos Ritus quemdam pri-

Lib. de Divin.
Offic. cap. 12.

De Script.
Ecclesiast.

Hom. 8. de Cena
Dom. tom. 12.
Bib. PP.

mum invexisse, quem tunc Romana Ecclesia minimè frequen-
taret; cum in reliquis recensendis, eam adamussim sequantur.
Iis adstipulatur *vetus Ordo Romanus*, qui fugit oculos *Edmundi Martene*, dum scripsit: *Denudationis Altarium meminit qui-*
dem primus, & omnium antiquissimus Ordo Romanus, at de
Lotione penitus tacet. Utramque enim commemorat agens de
Officio Cœnæ, alteram quidem pag. 689. tom. 13. *Bibliotheca*
maxima veterum PP. editionis Lugdunensis; alteram verò an-
tea recensuerat pag. 683. inquit: *Eodem die Altaria Templi,*
& parietes, siue pavimenta Ecclesiæ laventur, & vasa Domino
sacrata purificantur.

Hunc excipiunt *Rabanus lib. 3. de Institutione Clericorum*
cap. 36. Albinus Flaccus, seu Alcuinus lib. de Divinis Officiis
tit. de Cœna Domini; Amalaricus de Ecclesiasticis Officiis cap.
de sexta varietate Cœnæ Domini, Hugo à S. Victore de Myste-
riis Ecclesiæ tit. de speciali Missarum observatione lib. 3. cap. 20.
& Magister Regulae apud Menardum in notis Sacramentorum
S. Gregorii pag. 88., ubi ait: *Lavabantur Altaria, & Templi*
parietes, & pavimenta, & vasa Domino consecrata purificabantur.

II. Quo autem lotionis genere mundarentur Altaria, aqua
ne tantum, an vino etiam infuso, nec *Ordo Romanus*, nec
laudati PP. exprimunt. Rem tamen in aperto ponunt sequen-
tium ætatum Scriptores, dum hanc ablutionem aqua, vinoque
perficiendam edicunt; *Rupertus Abbas de Divinis Officiis lib. 5.*
cap. 31., *Hugo à S. Victore loco citato; Gulielmus Durandus*
Mimatensis Episcopus lib. 6. Rationalis Divinorum Officiorum
cap. 76., *Joannes Beletus Doctor Parisiensis de explicatione Di-*
vinorum Officiorum cap. 104., & *Gilbertus Tornacensis Ordinis*
Minorum S. Francisci tractatu de Officio Episcopi cap. 44. Atque
hanc fuisse Romanæ Ecclesiæ consuetudinem, præter ea, quæ
paulò à capitis initio animadverti, inde quoque conicio, quod
etiam nunc in Sacrosancta Basilica D. Petri Almæ Urbis feria 5.
Majoris Hebdomadæ Matutinis, ac Laudibus in Choro decan-
tatis, Sole ad occasum vergente, quotannis Majus Altare supra
sacram B. Petri Confessionem extructum, solemni pompa aqua,
& vino abluitur. Hunc Ritum ab ejusdem Vaticanæ Ecclesiæ
Clero semper custoditum fuisse in promptu esset ostendere,
nisi Vir eruditissimus Jo: *Christophorus Battellus* hanc spartam
antea exornasset. Singulas illius cæremonias ex Majorum tra-
ditio-

ditione, & peculiari decreto Eminentissimi Cardinalis Archiepresbyteri anno 1635. ita describit:

III., Primum, dum Divina in Choro celebrantur Officia, juxta Altare Majus paratur in loco aperto parva Mensa nuda, super qua ponuntur amphoræ tres argenteæ vini optimæ notæ, modica aqua commixti, & pollubrum argenteum cum septem mappulis lineis mundis, totidemque spongiis communibus.

Ad Canticum *Benedictus* in Laudibus distribuuntur in Choro singulis Canonicis, Beneficiatis, & Clericis beneficiatis aspergilla, quæ constant è ramis Taxi, seu Buxi, aut fruticis Sanguinei, vulgò *Sanguinella*, minutisque ramentis ab ipso trunco præcisus, ac in varios, quasi cincinnos detortis in ima, media, ac summa parte exornantur, in vertice autem, in quo largior apparet ramentorum conglobatio, coronæ, seu diadematis speciem præferunt.

Absolute Matutino cum Laudibus, Canonicus Hebdomadarius, & sex alii Canonici seniores descendunt ad Sacrum, ubi depositis cappis, Hebdomadarius super Rocchetto, amictu, & alba induitur Stola, & Pluviali nigricoloris; Canonici verò seniores supra Rocchettum sumunt superpelliceum cum Stola nigra. Ita parati, præeunte Acolytho cum Cruce inter alios duos Acolythos, deferentes candelabra cum cereis extinctis, revertuntur ad Chorum, & inde omnes ex Clero aspergilla in manibus gestantes processionali ordine prodeunt, ac sub silentio pergunt ad Altare Majus, ita tamen ut Canonicus Hebdomadarius Pluviali indutus incedat medius inter duos ultimos Canonicos Stolis ornatos, aliis quatuor immediatè præcedentibus. Ubi ad Altare Majus pervenerint Hebdomadarius, & sex Canonici parati, in infimo Altaris gradu genuflectunt, & aliquantulum orant. Cæteri Canonici post eos, simulque Beneficiati, & Clerici beneficiati circulum constituunt. Interea Acolythus Crucem deferens medius inter Ceroferarios ascendit ad Sacram Mensam, & pone illam sistit, facie ad Clerum conversa. Cappellani verò, Cantores, ac Alumni Seminarii Vaticani hinc inde per Altaris gradus, & ambitum disponuntur. Postmodum Hebdomadarius intonat antiphonam: *Diviserunt sibi vestimenta mea, &c.* quam Cantores,

„ & Clerus lugubri concentu prosequuntur , eaque finita ,
 „ recitant alternatim Psalmum vigesimumprimum , cuius ini-
 „ tium est : *Deus Deus meus respice in me ; quare me dereli-*
 „ *quisti , longe à salute mea verba delictorum meorum .*

„ Antiphona incoata Hebdomadarius surgens exiit Plu-
 „ viali , & cum Canonicis paratis ascendit per gradus ad Al-
 „ tare , ante cuius frontem in medio sistens , ope eorundem
 „ Canoniorum , amovet à Sacra Mensa telam ceratam super
 „ impositam , qua sublata , Canonicus Altarista , cuius pecu-
 „ liare id munus est , superpelliceo supra Rocchettum absque
 „ Stola indutus , proximè ad Hebdomadariū accedit cum
 „ una ex tribus amphoris præparatis , & sub initium Psalmi :
 „ *Deus Deus meus , &c.* facit primam vini effusionem , inte-
 „ gram amphoram supra mensam evacuando .

„ Vinum ita evacuatum Hebdomadarius , & Canonici assi-
 „ stentes illicò cum aspergillis diffundunt , sparguntque per
 „ totam Sacræ Mensæ planitiem , quam reverenter abluunt ,
 „ atque perfricant . Ablutione peracta , Hebdomadarius sece-
 „ dit ad parvam mensam : Canonici verò assistentes hinc inde
 „ ab utroque Altaris cornu dispositi , tres scilicet ex quolibet
 „ latere , facie ad faciem conversa , subsistunt .

„ Ubi primum Hebdomadarius , & Canonici parati Mensam
 „ abluere inceperint , sex alij Canonici antiquiores , idem præ-
 „ stituri , cum cappis , & aspersorijs in infimo Altaris gradu ge-
 „ nua submitunt , ibique consistunt , donec illi , prima ablu-
 „ tione absoluta secesserint . Mox surgentes ascendunt ad Al-
 „ tare , eiusque Mensam eodem planè modo lavant , & perfri-
 „ cant . Hos sequuntur alij , & deinde alij . Canonicis succe-
 „ dunt Beneficiati , & his Clerici Beneficiati , qui singuli eodem
 „ prorsus ritu , ac ordine cum aspergillis Sacram Mensam
 „ abluunt , & postquam ablutionem expleverint , propria re-
 „ petunt loca , facta prius Altari reverentia .

„ Canonicus verò Altarista , ubi sub Psalmi initium fecerit
 „ primam vini effusionem , ut dictum est , circa medium Psal-
 „ mum , facit secundam cum secunda amphora , & circa fi-
 „ nem Psalmi facit tertiam cum tertia .

„ Abluta , absterfaque ab omnibus Canonicis , Beneficiatis ,
 „ & Clericis beneficiatis Sacra Mensa , postremò ad eam abster-
 „ gendam conveniunt Cappellani , Cantores , & Clerici Basi-

„ licæ, ac insuper Alumni Seminarii Vaticani cum aspergillis,
 „ unicuique extra Chorum distributis. Quibus demum abeun-
 „ tibus affertur per unum ex Acolythis pollubrum argenteum
 „ cum spongijs, & mappulis præparatis, & Hebdomadarius,
 „ sicut etiam Canonici assistentes, sumptis primùm spongijs,
 „ & deinde mappulis, integram Mensam undequaque deter-
 „ gunt, tum à parte anteriori, tum à posteriori, & remonent
 „ ab illius superficie flosculos, si qui ex aspersorijs ceciderint,
 „ ut benè munda sit tota. Postmodum per unum ex Clericis
 „ tela cerata rursus circumtegitur.

„ Quibus peractis, Hebdomadarius iterum induitur Pluviali,
 „ & cum Canonici assistentibus, in genua procumbit in infimo
 „ Altaris gradu. Tunc Cantores, universo item Clero in pa-
 „ vimento Ecclesiæ genibus innixo, incipiunt Versiculum:
 „ *Christus factus est pro nobis obediens usque ad mortem, &c.*
 „ eoque finito, Hebdomadarius, dicto prius secreto: *Pater*
 „ *noster*, recitat Orationem: *Respice quæsumus Domine super*
 „ *banc familiam tuam, &c.* Qua absoluta descendit cum Cano-
 „ nicis paratis, & Acolythis ad Ecclesiæ pavimentum, ibique
 „ ipsis, & universo Capitulo, cæterisque circumstantibus in-
 „ genua provolutis ostenduntur è sublimi Odeo insigniores,
 „ sanctioresque Reliquiæ Basilicæ more solito, ac tandem
 „ Clerus omnis eo, quo venerat, ordine, ad Sacrarium reverti-
 „ tur sub silentio. Hic Ritus ita propemodum descriptus ha-
 „ betur etiam in Cæremoniali Sacrosanctæ Basilicæ Principis
 „ Apostolorum lib. 2. cap. 10. tit. de modo abluendi Altare
 „ maius, dudum composito, non tamen edito à Michaelē
 „ Angelo Matthæio Patriarcha Antiocheno, eiusdemque Basi-
 „ licæ Canonico Decano, & Altarista.

IV. Intra fines Italiæ nulla Clericorum in sæculo vitam
 agentium Basilica præter Vaticanam hac nostra ætate sacrum
 hunc lotionis Ritus exequitur. Obtinuisse tamen priscis tem-
 poribus suadet autoritas antiqui *Ordinis Romani*, omniumque
 Scriptorum, quos supra produximus, & saltem usque ad sæcu-
 lum quartumdecimum in toto fere Occidente perdurasse, mihi
 argumento est, quod illius ævi Scriptores, *Ioannes Belethus*,
 & *Gilbertus Tornacensis* generatim assirment feria v. Maioris
 Hebdomadæ aqua, vinoque purgari Altaria, & *Durandus ple-*
risque in locis idipsum præstari asseveret. Quin etiam aliquod
 illius

illius vestigium usque ad sæculum sextumdecimum in Sicilia eluxisse compertum habeo ex *Missali antiquo Ecclesia Messanensis Venetijs edito anno 1527.*, in quo hæc leguntur „ FERIA V. in Coena Domini. Post mandatum, &c. duo Sacerdotes abluant Altaria aqua, & vino, & interim incipiet Cantor Respons. *Circumdederunt*, & Respons. *In Monte Oliveti*, & quæ sufficiant donec Altaria sint lota. Itaque in Trinacriæ Insula, & forsan in quibusdam Italiæ locis hæc consuetudo sæculo sextodecimo non penitus exciderat, in ipsis quoque sæcularium Ecclesijs. Si enim de Regularium Templis sermo instituat, infra perspicuum erit, plures Ordines Monasticos illam servasse, & eorum aliquos etiam nunc excolere.

V. Sed & alterum haud leve antiquitatis huiusce cæremoniæ vestigium, non in Romana tantum, sed in omnibus Ecclesijs, inde emicat, quod ubicumque latè patet Christianus Orbis hac eadem die Altaria denudantur. Quamquam enim ex duabus, quibus Ritus iste constabat, partibus, hæc sola superstes sit, olim tamen unà confluebant ambæ, nec altera ab altera dissociabatur. Unde *Isidorus, Eligius, Amalarius, Rabanus Maurus, Rupertus, Hugo à Sancto Victore*, ipse antiquus Ordo Romanus utramque semper cæremoniam coniungunt, & denudationi Altarium, ipsorum lotionem subiiciunt; imò interdum unam pro alia usurpant. Præstat de hac re audire *Collectorem antiquitatum Liturgicarum*. Dicendum est, inquit, unum verbum de nudatione Altarium, quæ duas habet rationes, unam naturalem, alteram mysticam, nec eam longè petitam; naturalem propter munditiam naturalem, quam hac die lavando parietes, seu pavimenta Ecclesiæ, & Altaria, futura Solemnitati Paschali preparamus; mystica consistit in Altarium significatione, quæ universa Ecclesia sic semper accepit; idcirco semper unxit, ut per ea intelligeretur Christus.

Tom. 2. de Off.
fer. v. Hebdom.
Maior. pag. 898.

CAPUT VII.

Galliarum vetera, & recentia de ablutione Altarium monumenta figillatim recensentur.

I.

Alliarum Ecclesiæ, quemadmodum Catholice Fidei, ita & Ecclesiasticorum Rituum tenacissimæ, hunc præ cæteris summa semper religione custodierunt. Priscorum temporum monumenta hac de re nobis suggerunt gravioris notæ Gallicani Scriptores, Eligius Noviomensis Episcopus, Alcuinus, seu Albinus Flaccus, Amalarius Fortunatus, Gulielmus Durandus, Ioannes Belethus, & præsertim Ioannes Abbricensis, qui circa medium sæculi undecimi præfuit Ecclesiæ Rothomagensi. Is enim in *Libro de Offic. Eccles. in die Cænæ Domini* hæc habet: *Post prandium autem iterum ad Ecclesiam omnes conveniunt, nudantes Altaria, cantantes aliquod Responsorium; de vino, & aqua benedicta abluant; sola aqua parietes, & pavimenta. Per Ecclesiam, quæ aqua benedicta abluatur, mentes Fidelium, qui sacra Confessione, & lacrymarum inundantia mundari debent designantur; Ait enim Apostolus: Templum Dei sanctum est, quod estis vos. Quo loco Scholiastes Prævotius ait: In Ecclesia Rothomagensi Altaria tantum vino, & aqua lavantur.*

Num. 690.

II. His fidem adstruunt Rituales Libri Cathedralium Ecclesiarum Regni Gallici; nam antiqui Ritus Ecclesiæ Pictaviensis ex MS. Pontificali annorum circiter 800. apud Edmundum Martene ita decernunt: *Altaria quoque, & vasa sancta in diversis utensilibus ipso die Cænæ Domini à Presbyteris purificantur. Ne quis verò existimet, munditiei tantum causa id constitutum, sed Religioso cultu præstitum, quædam antea præmiserant generatim de expiatione totius Ecclesiæ, quæ sublimius quidpiam in hac cæremonia designant his verbis: Sed & hoc summoperè provideatur, ut ipso die Ecclesia tam in luminaribus, quàm in reliquis ornamentis omni decore sit exornata, quæ ipso quoque die ab omnibus generaliter Fratribus*

De antiq. Ecc.
disciplina cap.
22. de Cænâ
Domini.

ver-

verritur, emundatur, atque reverenter lavatur, concinentibus Choris tam Responsoria, quàm Antiphonas de Passione Domini. Non enim Chorus sacras preces de Passione Dominica concineret, si hujusmodi ablutio ad corpoream tantum munditiem fieret.

III. Quamvis autem Ritus isti Pictaviensis Ecclesiæ non exprimant, quo lotionis genere Altaria sint mundanda, nihilominus ex aliarum Ecclesiarum praxi ejusdem Regni perspicuum fit aqua, & vino Altaria esse mundanda. Cujus rei testis est *insignis Ecclesia Bajocensis in suo Ordinario* hæc præscribens:

„ Tempore vespertino ex Custodis vocatione conveniant omnes
 „ personæ & Canonici ad Ecclesiam, tunc Pontifex, & Sacerdotes
 „ duo in albis, Stolis, & Manipulis induti, albis omnibus, &
 „ manutergius à pueris succincti, Episcopus etiam, alba, Mitra,
 „ & Baculo Pastoralis insignitus, abluunt Altaria, præcedenti-
 „ bus Ceroferariis, quæ post Missam diei istius debent peni-
 „ tus denudari. Quædam lavantur primò aqua, deinde vino
 „ cum buxo; quæ omnia tenetur Custos de suo proprio mi-
 „ nistrare. Concinit Chorus sedens historiam: *In Monte*
 „ *Olivet*; Cantore omnia Responsoria inchoante; quibus
 „ peractis, fit Processio in Capitulum.

IV. „ Hoc ipsum præcipit *Cusentinum Ordinarium*: Missa,
 „ inquit, completa, omnia statim denudantur Altaria. Post
 „ refectionem conveniunt omnes Clerici festinanter in Cho-
 „ rum, a cujus ingressu tunc penitus laici sunt arcendi.
 „ Episcopus veniens in toga sua lavat primò Altaria cum
 „ aqua, deinde cum vino, & post facit Mandatum.

V. Consentit *Ordinarium Sylvanectense*, Post Vesperas, ait,
 „ pulsatur magna Clocha (idest campana) parumper, & ex
 „ tunc non pulsatur aliqua donec in Vigilia Paschæ. Post pul-
 „ sationem Clochæ, conveniunt omnes Clerici ad Ecclesiam,
 „ ad lavandum Altaria, quæ duo Presbyteri Canonici albis
 „ non paratis induti, & nudi pedes, debent lavare; primùm
 „ infundunt aquam pelvibus supra, & circa Altaria, & Presby-
 „ teri cum linteis ea fricant; post effunditur vinum super Al-
 „ tare B. Mariæ; super alia verò Altaria unus Presbyterorum,
 „ qui ea lavant, & debet fieri Processio; & dum ibit de uno
 „ Altari ad aliud cantabitur unum Responsorium de Historia:
 „ *In Monte Olivet* cum suo versu; & finita repetitione, Can-
 „ tor, vel Succentor incipiet Antiphonam de Sancto, cujus
 „ Al-

„ Altare lavabitur. Custos magni Chori dicet versum, & Deca-
 „ nus, vel antiquior Canonicus Sacerdos Orationem de Sancto.

VI. *Metropolitana Rhemensis Ecclesia*, & tota illius Provin-
 cia quotannis in Coena Domini celebrat eundem Ritum, cujus
 formam ex Rituali ejusdem Ecclesiae edito lingua Gallica anno
 1677. latine redditam hic subiicimus, „ Post prandium Sacer-
 „ dos Superpelliceo, & Stola indutus ad Majus Altare acce-
 „ det cum Clerico, vel Custode Ecclesiae, quo aquam super-
 „ fundente Altare lavabit, tum modicum vini in quinque
 „ ejusdem Altaris partes infundet; primo quidem in medium,
 „ deinde in quatuor cornua Altaris, ubi Crucis signa inscul-
 „ pta sunt de more, ac demum odorifero pulvere Altare
 „ asperget. Cum illud lavare incipiet, praecinet Respons.
 „ *Circumdederunt me viri mendaces*; quod Chorus prosequetur.
 „ Postmodum canetur Antiph. Vers. & Collecta de Pa-
 „ trono, in cujus honorem consecrata est Ecclesia. Idem
 quoque in aliis Altaribus fiet. Huic affinis est Mos *Rotoma-*
gensis Ecclesiae, de quo *Missale Rotomagi impressum* anno 1511.
 haec statuit, „ Post prandium in die Coenae Domini convenient
 „ Clerici ad Ecclesiam ad Altaria abluenda. In primis bene-
 „ dicatur aqua more solito extra Chorum privatim, deinde
 „ praeparentur duo Sacerdotes excellentiores cum Diacono,
 „ & Subdiacono de secunda forma, & Ceroferariis de prima
 „ forma, qui omnes sint Albis cum amictibus induti, & inci-
 „ piant à Majori Altari, & abluant illud, infundentes vinum,
 „ & aquam, & interim cantetur Respons. *In Monte Oliveti*.
 Idipsum observat *Andegavensis Ecclesia*, cujus Ritum describit
Claudius Episcopus Andegavensis lib. de Processionibus Ecclesia-
sticis cap. 12. tit. de processione ad lavanda Altaria.

VII. Sed placet praeter ceteris *Laudunensis Ecclesiae* consuetudi-
 nem in eodem Ritu singulis annis celebrando, hic ex *Bellotte*
 transferre „ Denudatis Altaribus, Sacerdos Hebdomadarius,
 „ & Subhebdomadarius accedunt ad Sacrarium, & ibidem in-
 „ duuntur amictibus, & Albis; exinde facta Cruci debita
 „ reverentia procedunt nudis capitibus ad abluionem Altaris
 „ Maioris per ostium laterale Chori à parte meridionali, ma-
 „ nu dextra gestantes fasciculum hyssopi ad humeros eleva-
 „ tum, & aliquantisper in posteriorem partem inflexum, fini-
 „ stra pectori admota. Hos sequuntur duo Acolythi Albis

De Rit. Eccles.
 Laudun. cap. 11.
 parte 5.

„ similiter induti , urceolos deferentes aqua , & vino purissi-
 „ mo refertos ; urceolum scilicet aquæ in manu dextra , al-
 „ terum vini in sinistra . His succedunt duo Custodes laici ,
 „ qui vas aquarium post eos deferunt , ut cum defecerit aqua
 „ in prædictis Acolythorum urceolis , ipsi novam ex eo op-
 „ portunius haurire , & Sacerdotibus ministrare queant . Per-
 „ venientes autem ad medium Presbyterii , omnes aliquantu-
 „ lum flexis genibus orant , & finita precatiuncula confur-
 „ gunt , & Sanctissimum Sacramentum in pastophorio reposi-
 „ tum communi genuflexione adorant .

„ Deinde gradus anteriores Altaris ascendunt , cui medio-
 „ criter inclinant . Acolythi verò secedunt hinc , & inde ad
 „ oras laterales Altaris , facie ad invicem conversa , rema-
 „ nentibus interim Custodibus laicis in plano Presbyterii ;
 „ tunc Præcentor incipit Respons. *In Monte Oliveti* ; quod
 „ statim Chorus prosequitur cum aliis , quæ sequuntur postea
 „ decantandis . Incæpto Responsorio , Sacerdotes fasciculum
 „ manu sinistra tenentes , dextra sumunt urceolos aquæ de
 „ manibus Acolythorum , ex quibus aliquantulum aquæ ef-
 „ fundunt super medium Altaris , quam statim redditus ur-
 „ ceolis dilatant fasciculo per totam planitiem ejusdem Al-
 „ taris ; postea fasciculum rursus deponunt in manu sinistra ,
 „ & sumpto urceolo vini de manibus Acolythorum , de eodem
 „ super medium Altaris fundunt in modum Crucis . Deinde
 „ Sacerdos Hebdomadarius pergit ad dextram Altaris , idest ,
 „ Evangelii ; Subhebdomadarius verò transit similiter post eum
 „ ad sinistram , ubi quilibet eorum respectivè perfundunt eodem
 „ Ritu aliquantulum vini ad quodlibet cornu Altaris , primò
 „ ad posteriora , tum ad anteriora , ita tamen ut Sacerdos
 „ Hebdomadarius , qui stat à parte dextra , vino perfuso in
 „ cornu posteriori Evangelii , transverso Altari per medium
 „ suppedanei , transeat ad partem Epistolæ , ibique vinum in-
 „ fundat in cornu anteriori . Subhebdomadarius verò , trans-
 „ verso etiam Altari ex parte sinistra ad dexteram , vinum
 „ similiter infundat in ipso anteriori cornu Evangelii ; tunc
 „ redditus ut prius urceolis , accedunt ad medium Altaris ,
 „ quod simul osculantur . Peracta ablutione Majoris Altaris ,
 „ omnes eodem ordine descendunt per medium Chorum ad
 „ abluenda Altaria , quæ sunt contra ambonem , & per cir-
 „ cuitum Ecclesiæ .

VIII. Hoc ipsum præstant omnes ferè Galliarum Ecclesiæ, *Sveffionensis, Cenomanensis, Parisiensis, Melodunensis, Sarisberiensis*, teste *Edmundo Martene*, qui etiam animadvertit ex *Sarisberienfi Missali*, & alijs Ritualibus, aquam unde Altaria sunt lavanda prius esse sacris precibus benedicendam; ex *Rhemensi Ordinario* præter aquam, & vinum adhibitum fuisse pigmentum; ex *Missali Parisiensi*, & quibusdam alijs vinum super Altare in modum Crucis esse fundendum.

Loc. cit.

CAPUT VIII.

In Hispanijs olim invaluit eadem consuetudo lavandi Altaria feria v. in Cœna Domini. Belgij, Germaniæque nobilioribus Ecclesijs communis est, etiam hisce temporibus.

I.

Uamquam in Hispaniarum Ecclesijs, (si paucos excipiamus Monasticos Ordines, de quibus infra erit sermo), nullum hac nostra ætate superfit vestigium ablutionis Altarium in Cœna Domini; in ipsis nihilominus hunc morem invaluisse sexto sæculo ad exitum vergente, *S. Isidori Hispalensis Episcopi* suadet autoritas. Is enim inter alios Christianæ Religionis Ritus, quos suo tempore Hispaniarum Ecclesiæ frequentabant hunc reponit: *Eo etiam die Salvator surgens à Cœna, pedes Discipulorum lavit, propter humilitatis formam commendandam, ad quam docendam venerat, sicut & ipse consequenter exposuit. Quod etiam decebat potissimum, ut factò doceret, quod observare Discipulos pramoneret. Hinc est quod eodem die Altaria, Templique parietes, & pavimenta lavantur, vasaque purificantur, quæ sunt Domino consecrata. Non ait: quibusdam in locis hac die lavantur Altaria, sed universim ea expiari pro-*

Lib. 1. de Divin.
Offic. cap. 12.

nunciat , ut non in alienis tantum , sed suis etiam in Regionibus hanc consuetudinem obtinuisse demonstraret ; tametsi ea postmodum , aut temporum iniuria , aut rerum vicissitudine , quemadmodum in Italia , ita etiam in Hispaniis exciderit.

Cap. 3. n. 9.

II. Non ita generatim contigit in Germania , cuius inferior pars , quam Belgium dicimus , adhuc aliquibus in Ecclesijs antiqui moris tenax à primævo instituto nihil declinavit. Siquidem *Mechilinæ Metropolitana Ecclesia* , sicut etiam *Lovanij insignis Collegiata S. Petri* , aqua prius benedicta , purgant Sacras Aras , & utraque parte aspergunt ; eundemque Ritum reliquis Belgij Ecclesijs , communem esse testatur *D. Io: Christophorus Battellus*. Addit insuper , Ex Regularibus , præter Carmelitas , Prædicatores , Canonicos Præmonstratenses , de quibus infra dicetur , & fortè alios aliorum Ordinum , hanc servant Cæremoniæ PP. Ordinis Eremitarum S. Augustini , apud quos unus Acolythorum fundit super Altare vinum , alter aquam ; Sacerdos cum Ministris tenens ramum palmarum benedictum , eodem effusos liquores aliquantisper fricando , & quasi lavando , dispergit , dispersosque in Altari relinquit absque ulteriori deterfione ; alicubi tamen , & præcipuè Lovanij iidem PP. Augustiniani non vino , sed sola aqua benedicta cæremoniæ perficiunt.

III. Si verò alias Germaniæ Provincias lustrare velimus , à sæculo nono usque ad hæc postrema tempora , in præcipuis illarum Ecclesijs eum morem perstare conspicuum erit. Primorum temporum testes sunt Augustissimi illius Imperij Scriptores , *Rabanus Maurus ex Abbate Fuldensi Episcopus Moguntinus* cœatus lib. 1. de Institutione Clericorum cap. 61. , *Rupertus Abbas Tuitensis* lib. 5. de Divinis Officijs cap. 31. , & *Hugo de S. Victore Monachus natione Saxo in Speculo de Mysterijs Ecclesiæ sub titulo de speciali Missarum observatione* lib. 3. cap. 20. Quibus consentanea est , quæ in nobilioribus Germaniæ Civitatibus , & Diœcesibus hac de re praxis viget . Et si enim antiqui Ritus Ecclesiæ Moguntinæ ex veteri Pontificali MS. 400. circiter annorum exscripti à V. C. *Edmundo Martone* , de nudandis Altaribus , non autem de eisdem abluendis mentionem faciant ; nihilominus tamen ante id tempus hanc invaluisse consuetudinem , suadet autoritas *Rabani Mauri Moguntinæ Ecclesiæ Antistitis* , & eam aliquando prætermittam , sequutis postea tem-

pori-

De antiq. Eccl.
discipl. cap. 22.

poribus repetitam esse, ostendit praxis hodierna, de qua scribit *D. Battellus*, se ex Germania accepisse, curante *Reverendiss. D. Petro Lamberto Ledron Episcopo Porphiriensi Apostolici Sacrarum Praefecto*, hac eadem die denudatis Altaribus, ea vino, & aqua expiari in *Metropolitana Moguntina Ecclesia*, nullis tamen adhibitis sacris precibus; abstersione verò absoluta, cuiusque mensae locis, in quibus signum Crucis excisum est, infigi parvos cereos Crucis formam praeferentes, eosdemque accendi.

IV. Hanc eandem caeremoniam hac nostra aetate quotannis *Leodij* exequentur *Ecclesia Cathedralis S. Petri, S. Christophori, aliaeque nobiliores Collegatae*, eamque hoc modo perficiunt. Episcopus, vel qui Hebdomadarij munere fungitur eo die, procedit cum Ministris, & reliquis ex Clero ad Altare maius, eoque velaminibus spoliato, alter Acolythorum projicit ex vase aquam supra illius Mensam, mox alius ex Ministris, & plerumque Diaconus, ex urceolo fundit vinum aqua mixtum in eas Mensae partes, quibus dum consecraretur, Crucis signum insculptum fuit; statimque Episcopus, vel Hebdomadarius, ramo buxi, seu palmae benedictae Crucis signum ducit in qualibet sacri lapidis parte, quae in consecratione Chrismate delibuta, & Cruce obsignata fuit, eodemque buxi, palmaeve ramusculo Mensam detergit. Clerus interea occinit Antiphonam in honorem illius Sancti, cui Altare nuncupatum est, dictaque à Sacerdote, qui Officio praest, eiusdem Sancti Collecta, discedunt omnes ad reliqua Altaria divertentes.

V. *Trevirensis Ecclesiae*, sicut & *Coloniensis* idem ferè mos est, nisi quod in prima Sacerdos Altare, vino aqua commixto ablutum, fasciculo hyssopi diligenter perfricat, Choro interim cantante submissa voce: *Asperges me Domine, &c. & Psal. Miserere mei Deus*. Postmodum Sacerdos stans in medio ante Altaris gradus dicit.

V. Deus meus eripe me de manu peccatoris.

R. Et de manu contra legem agentis, & iniqui.

Oratio.

Per hujus, Domine, operationem Mysterii, & vitia nostra purgantur, & iusta desideria compleantur. Per Christum Dominum nostrum. R. Amen.

Eodem Ritu reliqua omnia lavant Ecclesiae Altaria, atque in singulis eorum abstergendis Sacerdos recitat diversum Responsum.

sponsorium, diversos Versiculos, & diversam Orationem, omnia ad Dominicæ Passionis Mysterium spectantia, ex Missali, aut Breviario Romano excerpta. Cæterum in *Metropolitana Ecclesia Coloniensi*, quamquam omnia Altaria, vino, & aqua abluantur à Sacerdote, Sacræ tamen preces non ad Christi Passionem, sed ad cuiusque Altaris Patronum diriguntur.

Par. 2. sub tit.
Ordo in Matut.
Cenæ Domini.

VI. Et hæc quidem consuetudo hodieque floret in laudatis Germaniæ Provinciis. Quod si alias ejusdem Imperii excurramus, in omnibus ferè olim percrebuisse crediderim, licet in quibusdam modo antiquata sit. Idque inde conicio, quod in *Cæremoniæ codice agendorum Ecclesiæ Salisburgensis* hæc legantur, „ Peracto Officio Vespertino, campanæ non pulsantur usque ad Sabbatum Sanctum. Altaria nudentur usque „ in mane Sabbati, & laventur aqua, & ramis savinæ fricentur, & in medio, & unoquoque quatuor cornuum in modum Crucis vinum superfunditur à Sacerdote, & supraponuntur ad ea loca cerei ardentes in modum Crucis complexi, & accensi. Interim canit Chorus Responsorium de „ Patrono Altaris; & tandem Sacerdos submissa voce canit „ V. & Collectam de eodem. „ Nunc tamen Ritus iste in eadem Salisburgensi Ecclesia penitus obsoletus est. *Missale* itidem ad usum *Ecclesiæ Augustanæ*, editum anno 1510., quod in *Bibliotheca Vaticana* servatur, sub titulo *fer. v. in Cæna Domini* hæc habet: *His tribus diebus populus post Missam à Sacerdote non benedicitur; Altaria statim denudantur, & vino lavantur.*

Loc. cit. n. 15.

VII. Poloniæ Regnum Germaniæ conterminum in eodem Ritu persistit, tametsi sola aqua non vino aspergantur Altaria. Detecta siquidem Ara maxima cuiusque Templi post Missam continuò Sacerdos Ministris stipatus eam expiat aqua benedicta, deinde abstergit fasciculo ex hyssopo, aliave herba huic usui apta, Choro intereà nonnullas sacras preces concinente. Id sibi renunciatum à Reverendissimo *D. Nicolao Poplanski Livoniæ Episcopo*, testatur *Battellus*.

CA-

CAPUT IX.

Sacri Ordinis Prædicatorum Ritus abluendi Altaria Aqua, & Vino in Coena Domini descriptus. Moribus veterum Monachorum, & Canonico-
rum Regularium omnino conformis est. Videtur ille à Præmonstratensibus acceptus.

I. Nter varios Religiosorum cætus, quibus Christi Ecclesia in terris fulget, sacer Prædicatorum Ordo peculiare quosdam Ritus servat, quos nonnulli Mysteriorum, ignari perperam singularitatis insimulant; cum tamen ij ex vetustis Ecclesiasticæ Disciplinæ fontibus scaturierint, ac propterea omnem venerationem à quovis Catholicorum exposcant. In his plurimum eminet præsens Ritus expiandi quotannis in Coena Domini aqua, & vino Altaria, cujus hic formam exponere, originemque ab antiquis Monachorum moribus derivatam indigitare peropportunum censemus. Hæc autem ablutio ex Majorum traditionibus; & Apostolicæ Sedis indulgentia, hunc in modum à Prædicatoribus peragi solet.

Ex Offic. Hebdomadæ Sanctæ fer. v. in Cœna Domini tit. ad Alt. abluend.

II., Post comestionem utriusque Mensæ, hora idonea fiat signum cum tabula ad Altaria abluenda. Quo audito Prælati præparet se ad hoc Officium cum his Ministris, scilicet, Diacono, & Subdiacono, & Ceroferariis, & aliis duobus Fratribus, quorum unus deferat situlam cum aqua, & alter scopam ex aliquibus Ramis arborum, & linteum, & hi omnes induantur albis, Priore, & Diacono habentibus stolas, & manipulos, & Subdiacono manipulum. Quibus præparatis, fiat secundum signum, & tunc Fratres conveniant in Choro, & sic præcedentibus Ceroferariis, & sub-

„ sequentibus post eos illis, qui aquam, & scopam deferunt;
 „ Deinde Subdiacono cum ampulla vinaria, & Diacono cum
 „ libello, quem tenere debet coram Priore ad Orationes di-
 „ cendas; Prælatus procedat ad Majus Altare abluendum;
 „ cumque illuc pervenerit, Cantor voce mediocri (in qua
 „ totum hoc Officium fieri debet) incipiat *R. In Monte Oli-*
 „ *veti* cum suo *V.*, & Conventus utrumque prosequatur cum
 „ resumptione; Quod in cæteris *R.R.* cantandis ad hoc Offi-
 „ cium observetur.
 „ Dum cantatur *R.* primum: *In Monte*, qui situlam defert,
 „ effundat aquam super magnam Mensam Altaris, si conse-
 „ crata fuerit, vel super Mensam Altaris portatilis, si Alta-
 „ re non fuerit consecratum; quo facto, Prior accipiens sco-
 „ pam, ea lavet Altare; deinde à Fratre deferente linteum,
 „ extergatur; Postmodum Prior scopam Fratri reddat, & ac-
 „ cepta ampulla de manu Subdiaconi, in modum Crucis vi-
 „ num effundat super Altare. Finito Responsorio, Cantor
 „ incipiat Antiphonam de Sancto, vel Sanctis illis, in cujus,
 „ vel quorum memoriam Altare constructum est, & Conven-
 „ tus ipsam prosequatur; qua finita Ceroferarii (Cantore
 „ eis deferente) dicant Versum de Sancto, vel de Sanctis il-
 „ lis, & Prior Orationem in libello, quem coram ipso tene-
 „ bit Diaconus. Deinde procedatur ad cætera Altaria, quæ
 „ sunt in Ecclesia, & eodem modo fiat per singula Altaria,
 „ Cantore, post terminationem Orationis, incipiente imme-
 „ diatè singula Responsoria, secundum ordinem ipsorum,
 „ dum procedunt ad singula Altaria; deinde Antiphona de
 „ Sancto, vel Sanctis, & Versus, & Oratio, ut prædictum est,
 „ dicatur. Cum autem ad ultimum Altare procedendum
 „ fuerit, inchoetur *R. Circumdederunt*. Et si Altaria fue-
 „ rint plura quam decem, dicto *R. Relevabunt*, resumantur
 „ de antedictis, prout necesse fuerit, & ad ultimum Altare
 „ *R. Circumdederunt*, reservetur. Si verò pauciora fuerint,
 „ reliqua intermittantur; & *R. Circumdederunt*, ultimo can-
 „ tetur. Ubi aptitudo loci permiserit, præcedente Priore
 „ cum Ministris ad Altaria, Conventus cantando *R.* gregatim
 „ sequatur; & ad Altare, quod lavatur, seorsim *R.* cum An-
 „ tiphona cantetur. Si verò non fuerit locus ad procedendum
 „ idoneus, Prælatus cum Ministris ad Altaria procedant, & quæ
 „ cantanda sunt à Conventu in Choro cantentur. De-

Decem omninò sunt Responsoria, quæ dum hæc Lotio perficitur, cantantur in Ordine Prædicatorum. Novem ex Matutinis feriæ v. Majoris Hebdomadæ desumpta sunt, decimum verò est nonum Responsum Dominicæ in Ramis Palmarum. Nec dubium quin Ritus iste semper apud Fratres Prædicatores in usu fuerit, cùm omnes illius Sacri Codices tam veteres, quàm recentes illum contineant.

III. Ex Mendicantium Ordinibus eandem cæremoniam hac ipsa die singulis annis observant in suis Ecclesiis PP. Carmelitæ, de qua *Fanton. in Cæremonial. Carmelitar. lib. 2. rubric. 35. §. 5. pag. 242.* & in plerisque Belgii Provinciis PP. Ordinis Eremitarum S. Augustini.

Hæc sanè fuit veterum Monachorum consuetudo, tùm Orientis, ut constat ex *Typico S. Sabæ*; tùm Occidentis, ut innuit *Magister Regula apud Menardum in notis ad librum Sacramentorum S. Gregorii Papæ pag. 88.* & quibusvis obvia esse possunt hujusce rei exempla, de qua hæc fanciunt *Consuetudines S. Benigni Divionensis*, „ Accedentibus ad mensam Fratribus Magister Sacrista aliquot in Ecclesia de honestioribus retinet Sacerdotibus, qui cuncta Altaria aqua, & vino diligentius abluant; qui tamen non calceatis, sed nudis hoc pedib⁹ explent; quidquid autem liquoris in Majori Altari fustum fuerit, spongiis colligitur, indèque expressum in Sacrariis reconditur. cap. 61.

IV. Similia habentur in *Statutis Lanfranci apud Udalricum, & in M.S. Consuetudinibus Cluniacensis Monasterii.* Haud aliter *Consuetudines Lyrensis Cœnobii*; & *Liber Usuum Beccensium* in hæc verba, „ Secretarius abluat omnia Altaria priùs aqua, & post vino cum hyssopo, vel buxo. *Laudunenses S. Vincentii Consuetudines* sic præscribunt: „ Postea itur comestum panem, & bibendum aquam solam. Interim Secretarii Camisiis induti lavant Altaria de Vino, & Aqua, & ad quodlibet Altare cantatur hoc R. *Circumdederunt.* Consentiant *Consuetudines Germaniæ*: Dum autem cœnaverint, deputentur, qui Altaria denudent, & lavent tam de Aqua, quam de Vino, servientes etiam, qui usque Completorium, si expedit, pavementum Ecclesiæ abluant. Huic pariter Consuetudini attestantur *Ordinarium Compendiense, Rituale Corbejense, & S. Martini Lugdunensis.* lib. 1. cap. 13.

V. Apud Canonicos Regulares Rotomagi idem Ritus invaluit, nam in Ecclesia Canonorum Regularium S. Landi ejusdem Urbis, quotannis hac die expiantur Altaria aqua, & vino, de quo illorum *Ordinarium editum post Joannem Abrincensem pag. 297.* hæc statuit, „ Post Missam Conventus in Choro sedeat expectans, donec Prælatus, depositis, quibus indutus erat, vestimentis, Alba viliori reinduatur: num. 24.

„ Interim Altaria nudentur. Præcedente autem Prælato ad lavanda
 „ Altaria, Subprior, & Secretario Aquam, & Vinum præferentibus,
 „ cum ante Majus Altare venerint, Prælatus dicat: *Adjutorium nostrum*
 „ *in nomine Domini. Domine exaudi orationem meam. Dominus vobi-*
 „ *scum.* Oratio: *Actiones nostras.* Tunc debet incipi in Choro Respon-
 „ sorium: *Circumdederunt me*; postea de Responsoris Nocturnis,
 „ quantum opus fuerit, donec omnia Altaria laventur. Prælatus ve-
 „ ro, postquam Altare quodlibet Aqua abluerit, Vinum infundat
 „ super illud in modum Crucis, dicens Orationem illius Sancti, cujus
 „ est Altare. Omnibus Altaribus ita ablutis, Prælatus redeat ante
 „ Majus Altare, & dicat versum: *Christus factus est.* Oratio: *Respice*
 „ *quæsumus Domine.* Hæc aliaq; plura ex vetustis Monachorum monu-
 „ mentis excerptit eruditissimus P. Edmundus Martene Monachus Congre-
 „ gationis S. Mauri, eaque congeffit in *Opere de Antiquis Monachorum*
 „ *Ritibus lib. 3. cap. 13. & 14.*

Hist. gener.
 S. Domin. &
 Ord. Prædic.
 lib. 1. cap. 17.

VI. Ab hisce fontibus Ritum suum hauserunt Fratres Ordinis Præ-
 dicatorum, præsertim verò à Canonicis Regularibus *Præmonstraten-*
sibus, quemadmodum [ut refert ex Humberto de Romanis P. Ferdinan-
mus de Castello] à suis primordiis Constitutiones, & Cæremonias, ita
 & hunc Ritum accepisse videntur, de quo ipsorum Ordinarium hæc
 præscribit, „ FERIA V. in Coena Domini sub Processione Sacrista, vel
 „ alius denudet summum Altare, in quo à parte Epistolæ ponat ur-
 „ ceum cum Aqua, & alterum cum Vino, ac Fasciculum ex ramis
 „ Palmarum, quæ similiter præparet ad duo Altaria extra Chorum
 „ hinc inde summo Altari viciniora. Reposito itaq; Venerabili Sa-
 „ cramento, eodem ordine redit Processio ad Chorum, & Prælatus
 „ ascendit ad medium Altaris. Prior autem, & Subprior in habitu,
 „ quo sunt, exeunt per ostia lateralìa, quisque à sua parte, ad Altare
 „ vicinior, & unumquemque eorum sequitur unus ex Ceroferariis,
 „ ut fasciculum, Vinum, & Aquam administrent. Prælato ergo stan-
 „ te cum Mitra ante Altare inter Diaconum, & Subdiaconum, Can-
 „ tores incipiunt Responsorium: *Circumderunt*, quod cum sequenti-
 „ bus cantatur à Conventu in stallis suis, versis ad se mutuò vultibus
 „ sed sub collectis se ad Altare convertunt.

„ Incæpto dicto Responso dat Diaconus Prælati fasciculum ex
 „ Ramis Palmarum, deinde ex urceo aliquantulum aque fundit su-
 „ per medium Altaris, quam Abbas fasciculo dilatat per planitiem
 „ Altaris, Ministris fimbrias Pluvialis sublevantibus. Eo facto, fa-
 „ sciculum deponit, & accepto urceolo altero, vel ampulla Vini à
 „ à Dia-

„ à Diacono, de eodem super Altaris medium fundendo, Crucem
 „ cum vino format. Eodem modo faciunt Prior & Subprior ad sin-
 „ gula Altaria extra Chorum unus ab una parte Templi, alter ab al-
 „ tera, Acolythis juvantibus, ut jam dictum est de Diacono. Abbas,
 „ statim ut laverit Summum Altare venit ad Faldistorium suum, &
 „ cum Ministris sedet. Finito R. *Circumdederunt*, sequitur R. *Christe*
 „ *Virgo*, circa cuius Responsorii finem venit Prælatus ad Altare, &
 „ stantibus post ipsum Diacono, & Subdiacono, deposita Mitra, sub-
 „ iicit versum, & Collectam convenientem ex libro per Assistentem
 „ exhibito; qua finita rursus venit ad Faldistorium ut supra, & can-
 „ tatur Responsorium de Patrono Ecclesiæ [si jam ante pro Summo
 „ Altari cantatum non fuerit] postea Responsorium: *Domi, & foris*
 „ de S.P. Norberto. Ultimò Responsorium: *Concede* de omnibus San-
 „ ctis; aut si Prior, & Subprior in lavandis Altaribus nondum absol-
 „ verint, ante R. *Concede*, præmittitur adhuc aliud pro arbitrio Can-
 „ toris. Prælatus autem post singula Responsoria, versum, & Col-
 „ lectam correspondentem subjungit, stans ad Faldistorium suum,
 „ & terminata collecta de omnibus Sanctis, factis ante infimum gra-
 „ dum Altaris debitis reverentiis, ad Sacristiam revertitur. Altaria
 „ autem manent denudata usque ad vigiliam Paschæ.

C A P U T X.

Quo tempore hæc Ablutio fieret. Non ubique
 locorum eadem dies huic Cæremoniæ decre-
 ta. Quibusdam in locis ipsa Parasceves
 die; in plerisque verò Feria v. Majoris
 Hebdomadæ lavabantur Altaria.

Ic sciscitari quispiam poterit num uno, eodemq;
 tempore hæc Altarium expiatio perageretur?
 Verum huic inquisitioni ea faciunt satis vetu-
 statis monumenta, quæ antea protulimus; Nec
 enim ubique idem tempus huic operi explendo
 impensum declarant. Nam expletis Vesperis,
 imò & pransis omnibus, illud exequentur *Ritus Cusentini, Bajocenses,*
Sylvanectenses, Landunenses; sicut etiam *Carthusianis Monachis, & Præ-*

dicatoribus mos est. *Anglicani* verò manè post Capitulum, antequam Sacrum celebrarent, lavabant Altaria, teste *Dunstano in Concordia*, „cujus hæc sunt verba: Facto namque Capitulo, disalciant se Fratres, & intrantes Ecclesiam more Obedientiæ lavent pavimenta Ecclesiæ; Sacerdotibus interim cum Ministris Altaris, benedicta aqua, Sacra Altaria lavantibus; Eà enim die non fit celebratio Missæ in aliquo Altari, donec lavetur; quibus peractis, lotis pedibus recalcient se.

II. Alii majoris Missæ tempore, facta Dominici Corporis elevatione, huic incumbabant operi; qui mos præcipuè vigeat in *Cænobio S. Petri supra Divam*, cujus *Ordinarium* ita decernit -- Post elevationem Corporis Christi, abluant Sacerdotes bini, & bini Altaria per circuitum, dicentes R. *Circumdederunt me*, V. *Dederunt in escam meam fel*, &c. Collectam: *Respice quæsumus Domine, super hanc familiam tuam*. Deinde faciant memoriam de Sanctis, in quorum honore consecrantur Altaria cum Antiphonis sine V. & Oratione; quibus peractis, revertantur in Chorum.

Ab hoc more parvo discrimine distant *Compendienses*, qui statim absoluta Missa expoliabant, ac abluebant Altaria, quorum *Ordinarium* hæc mandat: Dicat Diaconus: *Benedicamus Domino* in fine Missæ, ut in quarto R. duplici; post hæc denudentur omnia Altaria à Capitulariis, & laventur Aqua, & Vino, & sic remaneant denudata usque in Vigilia Paschæ. Dum lavantur Altaria dicatur Antiphona, & Oratio de Sancto, cujus est Altare, quod lavatur.

III. Plures alii, dum Fratres reficiebantur deligebant Ministros, quibus hoc munus demandaretur: Sic *Statuta Lanfranchi*, *Consuetudines S. Vincentii Laudunensis*, *vetus Corbejense Ordinarium*; & præ cæteris *Consuetudines Germaniæ* in hæc verba, „Dum autem cœnaverint, deputentur, qui Altaria denudent, & lavent tam de Aqua, quam de Vino; servientes etiam, qui usque Completorium, si expedit, pavementum Ecclesiæ abluant, adeò autem solet esse hic dies occupatus, ut de lavatione Ecclesiæ, omniumque suorum ornamentorum in auro, & argento usque in crastinum differatur.

IV. Immò nec eadem dies ubique locorum huic operi destinata fuit. Alicubi etenim in Parasceve mundabantur Altaria, maximè in Ecclesiis Canonorum Regularium, in quibus ante Officium, appropinquante horà diei nona, Hebdomadarius benedicebat aquam; deinde Nona dicta, solemni ritu lavabat Altaria. Ita præscribit *Ordinarium Carnotense S. Joannis agens de feria vi. Parasceves*, „Post Nonam, facto brevi

„ brevi intervallo, dum Fratres discalciant se, interim Dominus Ab-
 „ bas, & Prior, aut plures Sacerdotes, si necesse fuerit, induti Albis,
 „ & cæteri, qui eis serviant discalceati similiter ad Officium præpa-
 „ rentur; qui præparati absque ullo Processionis apparatu, ad Altare
 „ progrediuntur, & lavant Altaria prius Aqua benedicta cum buxo,
 „ & postea Vino, fricantes illud odoriferis herbis. Quod dum agi-
 „ tur, incipiat Cantor R. *Velum Templi*, V. *Amen dico tibi*; commu-
 „ niter dicantur ista; sequitur R. *Tenebræ factæ sunt*, V. *Cum ergo acce-*
 „ *pisset*; sequitur Antiphona *Dum Fabricator*, V. *O Admirabile*.

V. Eadem decernunt *Ordinarium Gastinense*, & *Missale Augustodu-*
nense: -- Feria vi. Parasceves ante Officiū Missæ celebraturus Missam,
 „ vel alius Sacerdos Amictu, & Alba vestitus, Vino, & Aqua simul
 „ lavare debet Altare; & dum lavatur, dicitur R. sequens, cum suo
 „ V. *Circumdederunt me*, &c. Cæterum *Missale Antisiodorense*, auctori-
 „ tate *Francisci de Dinterville Episcopi editum*, Altarium lotionem
 subiicit Officio, „ Expleto, inquit, Officio Missæ Episcopus, vel Sa-
 „ cerdos exuens Casulam, & remanens in Albis cum fasciculo buxi
 „ ad hoc apto, lavet Altare majus, & Altare, quod dicitur Comitif-
 „ sæ, videlicet, retrò majus Altare, cum aspersione Vini, & Aquæ,
 „ cantetur hoc R. *Circumdederunt me*. Tractus: *Qui habitat*.

In Rituali autem Corbejensi hæc sancuntur: -- Interim quando
 „ Conventus erit in Refectorio in Prandio (feria vi.) Sacrista cum
 „ tribus aliis Presbyteris indutis in Albis cum Stolis palmarum ibunt
 „ ad majus Altare, & omnia Altaria, in quibus consuetum est quoti-
 „ die celebrare Missas in Ecclesia nostra, lavabunt. Apud neminem
 Monachorum adinveni similem Ritum, ut Præsbyteri Stolis palma-
 rum induti lavent Altaria.

VI. Eadem die hic Ritus præscribitur in *libro Usuum Beccensium*,
 in *Consuetudinibus S. Vincentii Laudunensis*, & *Monasterii Lyrensis* his
 verbis: *Dum Fratres reficiuntur, Secretarius abluat omnia Altaria prius*
Aqua, & post Vino cum hyssopo, vel buxo, capse, & corona discooperian-
tur, & Monasterium paretur.

Et sanè Parasceves die sacram hanc ablutionem quibusdam in Ec-
 clesiis congruentius fieri optimè observat *Rupertus Abbas*. Sciendum
 autem, inquit, quod rectius faciunt hi, quos & nos imitamur, & Ordini
 Evangelico magis eorum appropinquat Consuetudo qui hodie quidem, idest
 Feria v. Altaria nudant, sed ipsa die Parasceve lavant. Nam hac feria v.
 capit quidem Dominus ad Vesperam agonizare, sed feria vi. Sanguinem, &
 aquam de latere suo lanceatus effudit. Idcirco, & cum cantu ad Passionem
 pertinente, vel cum psalmodia pœnitentiali lavare consuevimus. VII.

lib. 5. de Di-
 vin. Offic. cap.
 31.

VII. Verùm hæc Altarium expiatio feria v. in Coena Dñi communiter fiebat, sicut ex *Ordine Romano*, *Isidoro*, *Eligio*, *Rabano Mauro*, aliisq; antea laudatis Doctoribus perspicuum est; & etiam nunc fieri solet in *Basilica S. Petri*, in *toto Prædicatorum Ordine*, & in aliis Ecclesiis, in quibus hæc viget consuetudo. Nec citra mysterium; maximè enim congruit eo die sacrâ Mensam Sacramento Altaris celebrando adlectam mundari, quo Christus Dominus Sacramentum ipsum instituit.

C A P U T XI.

Origo Ablutionis Altarium investigatur. Ad munditiem corporalem aliqui eam revocant.

Sacrę Mosaicę Legis purificationes ei præluferunt. Lotio pedum à Christo instituta exemplar illius extitit.

I.

Estigaturi originē sacrę illius Ablutionis, quàm in expiandis Altaribus quibuscvis annis feria v. in Coena Domini Catholica persequitur Ecclesia, haud meliùs eam rimari, ac conicere possumus, quàm ex causis, ob quas invec̃ta esse videtur. Rectè siquidem dixit *Tullius*: *Nullius rei, causa remota, reperiri origo potest*. Inter istius au-

de Univer.

tom. 2. de Of-
fic. fer. v. hebd.
maio. pag. 898

tem Ritus causas, illam reposuit *Auctor Antiquitatum Liturgicarum*, quod initio ad munditiem, atque nitorem conditus sit: *Duas*, inquit, *babet rationes, unam naturalem, alteram mysticam, nec eam longè petitam. Naturalem propter munditiam naturalem, qua hoc die lavando parietes, seu pavimenta Ecclesię, & Altaria futurę Solemnitati Paschali præparamus. Mystica consistit in Altarium significatione, quę universa Ecclesia sic semper accepit; idcirco semper unxit, ut per ea intelligeretur Christus.*

II. De mysticis significationibus sequenti capite differendum erit. Hic eas scrutari aggredimur causas, quę nobis illius primordia pandunt. Atque hanc primam à *Collectore Antiquitatum Liturgicarum*, relectam, probabilem quoq; censet *D. Joannes Christophorus Battellus*, affirmans hunc morem primum ad munditiem potiùs, quàm ad aliquod denotandum mysterium, fuisse institutum. Cùm etenim in toto anni decursu, hoc tantum triduo majoris hebdomadę, Altaria

cap. 5. n. 11.

ex

ex prisca consuetudine denudata remaneant, nullum tempus aderat aptius ipsis detergendis, expiandisque. Ut res sese habeat, ex *Typico S. Sabæ*, aliisque probatis Scriptoribus, à sæculo quinto, usque ad tertiumdecimum, exploratum est, ferè ubique Ecclesiarum receptum hunc Ritum, non nitoris tantum, & mundicie gratia, sed instar aliorum, quos Mysteriis refertos celebrat Ecclesia, sacris quibusdam precibus, ac cæremoniis adhibitis, quas in lotionè Altarium servari supra didicimus.

III. Ego verò crediderim, sicuti & constantior est eruditorum opinio, quod hos, quemadmodum & alios Ritus consimiles, Mosaycæ legis fontes, viris Apostolicis propinaverint. Cum primis enim Judæorum mos extitit, manus lavare, antequam Divinum Numen adorarent, aut Sacra peragerent. Unde Aristæus de Septuaginta duobus Interpretibus hæc tradit: *Rege consalutato, ad consueta loca divertunt, atque ut mos est Judæis omnibus, manibus prius in mari lotis, Deo preces effundunt. Et paulò post: Interrogavi equidem & illud quoque, cuius gratia, cum vota facerent, manus prius lavarent. Querenti talia demonstrarunt, illud testimonium esse, ne quid perperam agant, sed piè, sanctèquè perficiant, quandoquidem universa opera manibus exerceantur, rectè singula ad Justitiam, & Veritatem referentes.* Eam ob causam Deus iussit, inter Tabernaculum, & Altare, collocari Labrum æneum aquà plenum, ut Sacerdotes se mundarent, antequam victimas, & Sacrificia super Altare Deo litarent. De quo hæc Deus Moyse mandavit. in Exodo: *Facies, & labrum æneum cum basi sua ad lavandum, poneque illud inter Tabernaculum Testimonii, & Altare; & missà aquà, lavabunt in ea Aaron, & filii ejus manus suas, & pedes, quando ingressuri sunt in Tabernaculum Testimonii, & quando accessuri sunt ad Altare, ut offerant Thymiana Domino.*

apud Baron.
ed. ann. 57. n.
107.

cap. 30. ver. 18.

IV. Lex itidem Judæis statuta fuit, ut immundities funeris ab his, contracta, qui mortuorum cadavera, sepulchra, vel ossa tetigissent, aut eorum tentoria, vel domos ingressi essent, aut exequias prosecuti, aquà lustrali, cui cineres Vaccæ, seu Vitulæ rufæ, quam extra castra, vel Urbem exuri oportebat, commixti erant, expungerentur. Atque ut facilius, qui polluti essent, mundari possent, aqua illa lustralis in singulas Hebræorum Urbes quotannis distribuebatur. Sed & alterum purificationis genus Lege veteri sancitum est. Necesse quippè erat à Judæis purgari Altare post immolatam expiationis hostiam in consecratione Sacerdotum, Deo ita jubente: *Mundabisque Altare cum immolareris expiationis hostiam, & unges illud in sanctifica-*

Numer. cap. 19

Exod. cap. 29

tionem. Septem diebus expiabis altare, & sanctificabis, & erit Sanctum Sanctorum: Omnis, qui tetigerit illud, sanctificabitur.

loc. cit. n. 106

V. Ex his Judæorum institutis multa in Christianos derivasse, optimè docet sapientissimus *Annalium Parens*, ex antiquis Scriptoribus, *Chrysostomo in Matthæum homil. 52.*, & *ad populum Antiochenum homil. 56.*, *Eusebio Historia Ecclesiastica lib. 10. cap. 4.* & *Paulino Nolano epist. 12. & 31.* Præsertim verò pro foribus Templorum fontes positos, quibus omnes, qui in sacros Ecclesiarum ambitus introibant, sordes corporum abluebant; ac postmodum in hujusmodi lavacri locum, successisse aquam Sacerdotum precibus benedictam, quæ Fidelibus usui esse consueverat in eorum domibus, ut *Alexandri Papæ res gestæ* significant; in ipso deinceps ingressu Ecclesiæ positam, quæ ad leviorum culparum expurgationem, adeuntes Templum aspergerentur. Ejus typum gessisse putat aquam emundationis, quæ Judæorum Sacerdotes, ante ingressum in Sancta, manus, Pedesque abluebant.

lib. de Bapt.
cap. 5. & de
prescript. cap.
40.

VI. Quin etiam pleraque expiationum genera à Judæorum moribus in Ethnicos traducta, Tertullianus passim affirmat. Sic homines mortui tactu contaminatos à Dianæ Sacris pulsos, testatur *Euripides in Iphigenia Taurica*. Pythagoram se ipsum à funere reversum, tamquam pollutum, purgare solitum, refert *Diogenes Laertius* in ejus vita. Post diem dumtaxat trigesimum a pollutione funebri, aditum ad Templum, & Sacra Ethnicis interdum concedi narrat *Lucianus libro de Dea Syria*. Idemque Gentiles funus persecuti, redeuntes, ignem supergrediebantur, aqua aspersi, ut observat *Festus*. Ægyptiis, Græcisque olim familiare fuisse, sæpius se aqua mundare ante quam adirent templa, & Numina precarentur, scripsit *Herodotus in Enterpe*. De Romanis idipsum cecinit *Persius* his carminibus:

Satyr. 2.

*Hac sanctè ut poscas, Tyberino in gurgite mergis,
Manè caput, bis, terque, & noctem flumine purgas.*

Lib. 2. Eleg. 1.

Notum quoque omnibus illud Tibulli:

*Castà placent Superis: pura cum veste venite,
Et manibus puris sumite fontis aquam.*

Præsertim autem apud eos summæ Religionis erat aqua lustralis, inde dicta, quod eà à suis Sacerdotibus lustrationis, seu purgationis causa aspergerentur, de qua *Ovidius*:

3. de Ponto.

Spargit aquà captos lustrali Graia Sacerdos.

Univerſim enim illorum animos invaserat opinio illa, quam persequitur *Tullius lib. 1. de Legibus*, aquà nimirum, non modo labem corpoream tolli, sed etiam corporis castimoniam præstari. Si quis
plura

plura alia de his cupiat, consulere poterit *Alexandrum ab Alexandro Genial. Dier. lib. 4. cap. 17. Gyraldum lib. de Sacrific. Syntagm. 17. Servium in Comment. Virgil. lib. 11., & Baronium locis citatis.*

VII. Quæ verò ex quadam Dæmonis *Cacozelia* in supersticiosos Gentilium Ritus translata sunt, eorum plura quodam Divinæ Religionis instinctu, ex Mosaicæ Legis purissimis fontibus, ad Evangelicæ Legis Ministros, cultoresque transierunt; velut Aqua benedicta levium culparum expiatrix, quam *Baronius* ab aqua emundationis, qua Hebræorum Sacerdotes priusquam ingrederentur Tabernaculum foederis lustrabantur fluxisse putat; cui etiam congruit lotio illa, quâ nostri Sacerdotes ante, & in ipso Missæ Sacrificio manus emundant, ut inde discant, Animam interiùs à sordibus eluendam esse, priùs quam sese Altari sistant. Qua de re ait *S. Cyrillus Cathechesi Mystagogica 5.* -- Vidistis igitur Diaconum aquam lavandis manibus porrigentem Sacerdoti, & illis, qui circa Altare Dei stabant, Presbyteris. Nùm ideò prorsùs dabat, ut sordes corporis abluerentur? Nequaquam; nec enim adeò sordibus corporis fædati in Ecclesiam ingredi solemus, sed illa manuum ablutio, symbolum est, oportere à peccatis omnibus, & iniquitatibus mundari. Cùm enim per manus designentur actiones, lavare certè easdem, munditiem, & puritatem operum significat. Nonne audistis David Mysteria ista tractantem, & dicentem: *Lavabo inter innocentes manus meas?* Itaque manus abluere, est Symbolum non obnoxium esse peccatis. Hinc, ut observat *Euthymius Monachus Zigabenus.* Antiqui quando contestari volebant, se alicujus sceleris esse innoxios, coram multitudine manus lavabant, ut scilicet, ex illa manuum munditia, Animæ puritatem significarent; quemadmodum fecisse legimus *Pilatum in Christi nece.* Quò paritèr respexit *S. Germanus P. C. rerum Ecclesiasticarum Theoria*, cùm dixit: *Ablutio manuum est vice ejus, qui se lavit, & innocens sum, vociferatus est.* Nobis autem Sacerdotibus innuit, ut puri conscientia, mente, & cogitatione [quæ sunt manus Animarum nostrarum] cum timore, & mansuetudine, & clementia omni accedamus ad Sanctam Mensam. Idque eleganter expressit Christianus Poeta his carminibus:

Ablue fonte prius te, quam pia Sacra ministres;

Non licet impura tangere Sancta manu.

VIII. Ut ergo eum, qui præcipuus est istius dissertationis, scopum attingamus, in his omnibus, quæ antiquæ Legis instituta imitantur, illud potissimum eminet, quod in abluendis feria v. maioris hæbdo-

ad ann. 57. n.
110.

Comment. in
Ps. 25 tom. 19.
Bibl. Vet. PP.
pag. 284.

tom. 13. Bibl.
Vet. PP. pag.
57.

madæ sacris Aris, à priscis temporibus utraque Ecclesia Latina, & Græca, usu recepit. Mos enim iste fluxisse videtur à Judaico Ritu mundandi, ungendique Altare post immolatam expiationis hostiam, de quo antea differuimus. Si enim in lege veteri aliquando Altare purgandum erat, ut dignius Sacerdotes victimas, & Sacrificia Deo offerrent; multò magis congruit in Lege Evangelica, ut aliquo Anni tempore Altaria expientur, in quibus quotidie Sacerdotes incruentum Sacrificium Deo offerunt.

lib. 1. de Divin.
Offic. cap. 12.

Homil. 8. de
Coena Domini
tom. 12. Bibl.
PP.

lib. de Divin.
Offic. tit. de
Coena Domini.

IX. Alio ex capite originem istius cæremoniæ deducunt antiqui Patres. Enim verò Christus Dominus cum hac die viventium Templorum, nempe Apostolorum pedes lavisset, exemplo suo mutuam abluendi pedes, unàque Altaria, Templaque inanima purgandi formam nobis præbuisse visus est. Hæc fuit mens S. Isidori Hispalensis: *Eo etiam die, inquit, Salvator surgens à Cœna, pedes Discipulorum lavit, propter humilitatis formam commendandam. Quod etiam decebat potissimum, ut facto doceret, quod observare Discipulos præmoneret. Hinc est, quod eodem die Altaria, Templique parietes, & pavimenta lavantur, vasaque purificantur, quæ sunt Domino consecrata. Idipsum tradit S. Eligius Noviomensis Episcopus, qui paulò post Isidorum è vivis ereptus est, anno scilicet, 666., teste Sigeberto in Chronico: Is namque annuam Altarium expiationem, ad Christi factum, dum Discipulorum pedes lavit, revocat his verbis: Christus itaque in hoc die post Typicum illud Pascha completum, ad verum Pascha transiens, mysterium Corporis, & Sanguinis sui primum Apostolis tradidit, & propter humilitatis formam commendandam eo die pedes eorum lavit. Et hinc est, quod eodem die Altaria, Templique parietes, & pavimenta lavantur, & vasa purificantur. Ex sane voces: hinc est, exemplar deductum à forma primigenia, tamquam rivum à fonte referunt, quemadmodum eas interpretantur P. Jacobus Goar in Notis ad Euchologium in ordinem magna feria v. observari solitum in lotionem Sanctæ Mensæ num. 1., & Bellotte in Observation. ad Rit. Eccles. Laudunensis. Cui interpretationi favet Alcuinus, seu Albinus Flaccus agens de lotionem pedum, cum ait: Ipse Christus nobis quotidie lavat pedes, qui interpellat pro nobis. Ipsum enim signum lavatio pavimentorum Ecclesiæ. Ad spirituales ablutionem hæc omnia revocat exemplo deducto ab externa ablu-*

ablutione pedum, & pavementorum Ecclesiæ, quibus interior significatur, & altera est alterius signum; & quamvis de pavementis tantum Ecclesiæ mentionem habeat, his nihilominus etiam Altaria contineri, docent laudata *Isidori*, & *Eligii* verba, quæ omnia hæc complectuntur; sicuti etiam *Rabani* auctoritas eodem prorsus modo cum *Isidoro* loquentis *lib. 2. de Institut. Cleric. cap. 36. de Cæna Domini*.

X. Sicui tamen ex coniecturæ minus arrideant, tamen inficiari non poterit, hunc Ritus ab antiquis temporibus utriusque Ecclesiæ consuetudini fuisse consentaneum. Quamquam enim necdum nobis compertum sit, quis illius author extiterit, & unde sua repetat primordia, exploratum nihilominus est, ante sæculum sextum apud Græcos invaluisse. Siquidem *S. Saba*, qui maiorem quinti sæculi partem emensus est, ac paulo ab initio sexti sæculi propè centenarius ultimo cessit fato, de eo agit in Typico, cuius originem Sabæ ævo remotiorem adhuc facit *D. Carolus Du-Fresne*, nimirum à Sanctis Patribus *Enthymio*, & *Theodisto* derivatam, quos etiam verisimile est, Typicum illud à maioribus accepisse; præsertim cum tunc temporis Monachi Episcoporum nutibus penderent, atque ab his vendi rationem, Ritusque susciperent.

Metaphr. in Vita S. Sabæ, & Leo Allatius de lib. Eccl. Græc. Dissert. 1.

tom. 2. Glossarii lit. T. pag. 1622.

XI. Paria ferè vetustatis exordia huiusce lotionis effulgerent in Occidente, si antiquus Ordo Romanus eiusdem moris assertor *Damasum* haberet Authorem, ut *Baronio*, alijsque visum est, ad ann. 692. Nam Pontifex iste sub finem quinti sæculi ad superos evolavit. Verùm quia non tantam temporis antiquitatem ei deferunt recentiores, nullum hinc certum efflorescere potest istius rei argumentum. Verum tamen citra dubium esse debet, sæculo saltem sexto in Latina Ecclesia hunc morem obtinuisse. *Isidorus* siquidem, qui sæculo illo iam labente Hispalensi præfuit Ecclesiæ, & sequentis sæculi anno 36. è vivis decessit, eius meminit, non ut recens invecit, sed ut sua ætate communis. Quocirca crediderim ego ante id tempus hunc Ritus Latinis fuisse familiarem.

CAPUT XII.

Myſteria exponuntur Ablutionis Altarium. Aqua, & Vinolavantur, quoniam ex latere Chriſti, Sanguis, & Aqua fluxerunt. Non eſt contemnenda quorundam opinio exiſtimantium hac lotionem deſignari eam, qua Chriſti Corpus è Cruce deſiſitum ablutum creditur.

I.

Am ad Myſteria ventum eſt, quibus ſacer iſte Ritus abluendi Altaria Aqua, & Vino, refertus eſſe videtur. Nec dubium quin omnium primum illud ſit, quod ex latere Chriſti è Cruce pendentis Sanguis, & Aqua fluxerint, quibus duo præcipua notantur Sacramenta Eucharistiæ, & Baptiſmatis; idcirco

quemadmodum in Sacramento Altaris Aquam Vino miſcemus, huius Myſterii ſignificandi gratia, ita in ſacris Aris purgandis Aquam, Vinumque adhibemus. Hæc potior cauſa *Ruperto Ab-* *bati* viſa eſt: Cauſa, inquit, cur laventur Altaria, non minus his, quæ dicta ſunt, ſcientem delectat. Videlicet idcirco illa lavari inſtitutum eſt, quia Dominus noſter, quem Altare ſignificat, de latere ſuo lancea militis perforato, Sanguinem, & Aquam effudit; Ideo lavantur Vino, & Aqua; Vinum enim pro Sanguine in Sacramento quoque Sacrificij, ipſo Domino auctore, aſcitum eſt. Sanguinem, inquam, & Aquam effudit de latere ſuo ſummus noſtra Opifex ſalutis. Quæ prima ſunt ejuſdem elementa ſalutis. Sanguine redimimur, Aqua abluimur.

Ruperto coævus Hugo à S. Victore in eandem Sententiam venit: Hac die, ait, Vino, & Aqua lavatur Altare, quia de latere ſuo Chriſtus hac die Aquam emiſit, & Sanguinem.

II. Qui poſt *Ruperti* obitum Sacram hanc cæremoniam deſcri-

lib. 5. de Ecclef.
Offic. cap. 31.

tom. 3. de ſpe-
cial. Miſſ. ob-
ſerv. cap. 20.
in fine.

scripserunt, eidem inhærent mysterio exponendo. *Joannes Be-* in explic. Di-
lethus Theologus Parisiensis ita differit: *Vinum, & Aqua, qui-* vin. Offic. cap.
bus Altare lavatur, significant Sanguinem Redemptionis nostræ, 104.
& Aquam regenerationis, quæ ex latere Christi fluxerunt, quan-
do latus ejus lancea fuit apertum. Altare ergo abluatur, quia
Corpus Christi verum Altare Sanguine, & Aqua in Cruce asper-
sum fuisse creditur.

Guibertus, seu Gilbertus Tornacensis, sæculo tertiodecimo tract. de Offic.
clarus similia tradit: Lavantur Altaria Vino, & Aqua, quia Episc. cap. 44.
ex latere Christi exierunt duo Sacramenta, Sanguis redemptio- tom. 25. Bibl.
nis, & Aqua ablutionis, per quæ mundatur Ecclesia, quæ sunt PP.
Baptismus, & Eucharistia.

His accensendus est Gulielmus Durandus Mimatensis Episco- Rational. Div.
pus: In plerisque locis, inquit, lavantur Altaria Vino, & Aqua, Offic. lib. 6.
& Ramis fricantur, præsertim cum ramis de Savina. Lavan- cap. 76.
tur ergo Aqua, & Vino, ad notandum, quod Corpus Christi,
quod est verum Altare, Sanguine, & Aqua in Cruce aspersum
est; nam de ipsius latere exivit Sanguis, & Aqua, per quæ ge-
nus humanum lotum est. Mox alteram subiicit causam: Vel Vi-
no, & Aqua lavantur, ad ostendendum, quod non Joannis, sed
suo Baptismo fuit baptizatus, scilicet ex Aqua, & Spiritu Sancto.
Ruperti fontes hanc Durando expositionem propinarunt; Ille
enim loco citato ait: Hæc Aqua prima sui fuit origo Baptismi,
quo baptizamur nos, quem à nullo accepit, sed ipse primus ejus
auctor extitit. Hoc ideo dicimus, ne putemus illum à Joanne
suum accepisse Baptismum.

III. Aliam huic subicere lubet significationis causam. Con-
 gruum quippe videtur eodem modo ablui quotannis Altaria,
 quo & primitus consecrata fuerunt; Aqua nimirum, & Vino,
 ad designandas duas in Christo Naturas, Divinam, & Huma-
 nam. Sic docet *Ivo Carnotensis Episcopus: Vinum, inquit, ad-* Serm. de Sacr.
ditur cum Aqua; quæ duo geminam Naturam significant in una Dedic.
Persona, Divinitatem scilicet, & Humanitatem. Et verò Al-
tari significari Christum tradit S. Thomas p. 2. quest. 102. art. 4.,
& 3. p. quest. 83. art. 3. Consentaneum igitur est illud Aqua,
Vinoque perfundi ad indicandas duas Naturas, quibus Christus
constat, quarum fide homo instructus se disponit ad obtinendam
Redemptionis gratiam, qua peccatorum maculæ diluuntur, sicuti
observat Hugo Victorinus: Aqua, & Vinum, duas in Christo signifi- de Sacr. lib. 1.
cant Naturas, quarum fides emundat à peccatis. cap. 5.
 IV.

IV. Vinum præterea commixtum Aqua per Sacram Mensam effunditur, quoniam Dominicæ Passionis virtus in totam sese effundit Ecclesiam, quæ unctione Sanguinis Christi consecrata, & dedicata est. Id quod in veteri pacto adumbratum legimus asper- sione Sanguinis Victimarum, in qua pariter Aqua Sanguini misce- batur, quo liquidior ille, ac sparsibilis esset, ut patet ex *D. Pauli* verbis: *Letto enim, inquit, omni Mandato Legis à Moyse uni- verso populo, accipiens Sanguinem Vitulorum, & Hircorum cum Aqua, & lana coccinea, & hyssopo, ipsum quoque librum, & omnem populum aspersit.* Quo quidem Ritu præsignari Myste- rium Sanguinis, & Aquæ ex Christi latere scaturientium, uni- versamque Ecclesiam rigantium, *Rupertus Abbas, & Hugo Vi- ctorinus* rectè interpretantur. Idcirco *S. Sabas*, ut factum rem declararet, in *Typico* statuit, lotionem peracta, à Præfato ante Sanctuarium stante, & manu vas cum Sacri Altaris ablutione gestante, ea omnes Fratres perungi, seu aspergi.

Hæbreor. cap. 9.

cap. 8.

*de iure Ma-
nium lib. 1.
cap. 15.*

V. Non ea itidem contemnenda videtur Mysterii ratio, quam affert *Reverendiss. D. Ioseph Maria Suarezius Episcopus Vafionensis* in Opusculo, quo *Ritus annuæ Ablutionis Aræ Principis Basilicæ S. Petri* exponitur, eamque fusius prosequitur *D. Ioannes Chri- stophorus Battellus*. Opinantur equidem commemorari Lotionem illam, quæ Salvatoris nostri Sacratissimum Corpus è Cru- ce depositum Ioseph ab Arimathea, & Nicodemus abluerunt. Etsi namque nullus Evangelistarum narret, expiatum Aqua fuisse exanime Christi Corpus, colligi tamen ex eo videtur, quod illud aromatibus conditum referant. Veteribus quippe mos fuit lavare primùm defunctorum cadavera, dein unguen- tis oblinire; de quo ait *Iacobus Guthierius: Lavabant mortuo- rum cadavera proximiores, & ungebant. De lavatione commu- niores sunt loci, quam qui adferri debeant. De unctione vul- garis est Albinovani:*

Teque meæ poterunt ungere, Nate, manus.

*de Cemet. Sacr.
lib. 1. par. 3.
cap. 2. n. 1.*

VI. Hanc cadaverum lotionem Græcis pariter, & Latinis Gentilibus communem fuisse adnotavit *Henricus Spondanus*, prolatis Veterum Scriptorum exemplis *Homeri lib. 18. Iliad. in Patrocli funere; Euripidis in Phænissis; Platonis in Phædone de Socrate; Æliani variar. Histor. lib. 4. cap. 1., & Virgilii Æneid. 6.* ubi de Teucris curantibus Miseni funus hæc cecinit:

*Pars calidos latices, & abena undantia flammis
Expediunt, corpusque lavant frigentis, & ungunt.*

Omnibus quoque notum est *Ennianum* carmen de funere *Tarquiniij Regis*:

Tarquiniij corpus bona fœmina lavit, & unxit.

Nec dubium, quin eadem Judæis extiterit erga defunctos suos religio, penès quos usitatissimam fuisse mortuorum lotionem ex *Philone* novimus, dum Ritus funerum describens in lamentatione *Jacobi* de *Josepho*, quem vita functum, atque insepultum crediderat, hunc minimè prætermittit. Et dilucidè magis ex *cap. 9. Act. Apostolorum* constat, ubi de *Tabitha*. *S. Lucas* ait: *Quam cum lavissent, posuerunt eam in Cœnaculo.* Quem Judæorum morem cum aliis funerum Ritibus explicans *Rabbi Jacob in Thurim Iora Dega*, ex *Rabbi Moyse Ægyptio* ait, Viros virorum, fœminas fœminarum curam habere consuevisse; atque in primis oculos claudere defuncto, ora stringere fascia, tondere capillos, corpus lavare, unguentis ungere, cadaver delibutum obvolvere linteis, sicque curatum ponere in Sepulchro.

lib. de Joseph.

apud Baron. ad ann. 34.

VII. A' Judæis in Christianos hos Ritus transiisse, comper-
tum est. De quibus hæc scripsit *Dionysius Alexandrinus*: *Quin etiam Sanctorum corpora, manibus erectis, supinisque excipere, gremio suo reponere, occludere oculos, ora obturare, gestare humeris cadavera, decenter ornare, illis adhaerescere, amicè complecti, lavare accuratè, & linteo funebri involvere, non gravati sunt; ipsique, qui supererant, paulo post similia officia in se collata propterea adepti, quod eandem mortis viam instarent, quam qui præiverant, institissent.* Et *Chrysostomus* de cura Parentum in filios defunctos hæc tradit: *Cum reddideris puer Animam Parentes eum componunt, manus extendunt, oculos claudunt, caput directò statuunt, pedes exporrigunt, lavant, dignis ornamentis funeralibus amiciunt.* Innumera propè sunt Christianæ hujus pietatis exempla, quibus elucescit antiquos Fideles suorum cadavera, antequam sepulchro inferrentur, lavisse, quorum multa recenset *Spondanus*, à quibus in præsentiarum abistineo, ne ab instituta brevitate videar declinare.

apud Euseb. lib. 7. hist. Eccles. cap. 17.

hom. 1. de Patr. Job.

loc. cit. n. 2.

VIII. Tres autem fuerunt huiusmodi lotionis causæ, quas idem Author expendit: Duæ naturales; nimirum ut corpora unctioni aromatum mox secuturæ, eo aptiora forent, quo mundiora. Altera naturalis pariter, quam ex *Plinio Hist. natur. lib. 17.* refert *Servius*, quod soleat plerumque vitalis spiritus exclusus putari, hominumque sensus decipere; quandoquidem

in lib. 6. Æneid.

haud

haud semel contigerat eos, qui efferebantur, vivos deinde è feretro profuisse, aut etiam Rogo impositos revixisse, & quoniam prævalente flamma, eis subveniri non poterat, vivos fuisse combustos; ut de Aviola Consulari, & L. Lamia viro Prætorio narrat idem *Plinius*. Inde servari consueverunt cadavera octo diebus, & aqua calida ablui, ut si quid vitalis spiritus adhuc superesset, expulsa appareret frigiditate. Octo autem dierum tractu, singulis eorum corpora lavabant, idque dum fieret, quibusdam intervallis conclamabant, terque proprio nomine singulis intervallis fiebat, ad quod, si vitalis aliquis adhuc calor inclusus lateret, vitæ signum aliquod ederetur. Sin verò ullus sese proderet vitæ spiritus, de eo *conclamatum* dicebant; & inde *conclamati* vocabantur, quos certò mortuos esse constabat. Quæ tamen cæremonia solis Ethnicis, maximè Romanis familiaris fuit.

IX. Tertia causa nonnisi mystica, eaque solis Christifidelibus propria fuit. Idcirco enim olim abluebant, uti etiam nunc abluunt suorum cadavera, quod hæc sordium externarum absterasio munditiem Animæ significet, qua Cœlo adscisci sperant homines, qui Sacramentorum participes facti, & effusione Sanguinis Agni immaculati à criminum labe purgantur, & æternam claritatem nanciscuntur, quæ corpus unà cùm Anima in extremo Iudicio gloriam acquireret: quemadmodum observat *Durandus Rational. Divin. Offic. lib. 7. cap. 34.*

X. Ex his omnibus elucescit non improbandam esse illorum sententiam, qui arbitrantur exanime Christi Corpus antequam Sepulchro conderetur, à Iosepho ab Arimathea, & Nicodemo Aqua lotum fuisse, ac postmodum unguentis, & aromatibus perfusum. Dignum etenim erat, eos omnium Domino obsequi, & Religionis officia exhibere, quæ Iudæorum, ac omnium ferè Gentium more cæteris mortuorum cadaveribus impendi consueverunt. Cuius sententiæ assertor prævit, nedum V. C. *Henricus Spondanus*, sed etiam *Epiphanius Oratione de Sepultura Christi*; & *Chrysostomus homil. 84. in Joannem*. Quam ob rem cum Ecclesia eum in finem suas dirigat cæremonias, quas præsertim sanctioris hebdomadæ diebus exequi solet, ut Dominicæ Passionis Myteria recolat, piè credendum est, idcirco Altaria, quibus Christus significatur, ab ea lavari in Cœna Domini, ut quod simile obsequij munus in illius sepulturam olim

olim gestum est, repræsentet. Quod maximè juxta Græcorum consuetudinem præstari consuevit, quibus in hoc Ritu excolendo solemne est, Aquæ, quæ Sacra Mensa lavatur, misceri Vinum variis odoraminum succis conditum, loco aromatum, quibus mortuum Christi Corpus delibutum est. His pariter consentanea sunt herbarum suaviter olentium genera, aut Vino commixta, aut detergendis Altaribus apposita, quorum plerisque Occidentis Ecclesiis olim communis erat usus.

C A P U T XIII.

Ramusculis, quibus lota detergantur Altaria, non desunt Mysteria. Omnia hæc in memoriam Dominicæ Passionis fiunt, quam etiam referunt preces, quibus Ritus iste peragitur.

I. Nil est in hoc sacro Ritu, quod mysteriis vacet. Ipsi ramusculi, sive aspergilla, quibus lavantur, & exterguntur Altaria, mysticas significationes obtinent. Ex Taxi, aut Buxi plantis carpendos hos ramusculos edicunt Authores. Quamquam non ex eadem materie apud omnes hi constarent. Quidam enim ex buxo, taxove; alii ex Palmis; nonnulli ex Olivis, aut hyssopo eos conficiunt. Universim tamen ex illis arboribus decerpenti sunt, quarum hispidi sint Rami, ut Mysteriis exprimendis congruant, quæ in hunc modum exponit *Rupertus*: *Hispidi quoque ramusculi, cum quibus lavantur Altaria, flagella significant, quæ pectus illud sacratum, Deique capax atrociter secuerunt. Non enim Divinitas inhabitans passibilitatem carnis excluserat, sed veros dolores, verasque virgarum vibices in illo nostra caro pertulit.* Idipsum *Hugo a S. Victore*: *Hoc autem, inquit, Altare hispidis ramusculis, Aqua, & Vino lavatur, dum Christus asperis flagellis Aquam ablutionis, & Vinum Redemptionis nobis propinasse creditur*

loc. cit.

Miscell. erud.
2. Cod. lib. 5.
tit. 42.

in explic. Di-
vin. Offic. cap.
103.

cap. præced.

II. At *Joannes Beletus* non ad flagella tantum, sed etiam ad spineam Coronam Mysterium protraxit, hispidisque ramusculis, quibus Templorum expiantur Aræ, munditiem à culpa significari existimat: *Rami autem asperi*, inquit, *quibus Altare fricatur significant Spineam Coronam, qua coronatus est Christus, aut flagella amara, & ictuum vibices, & graves dolores, quos in morte sustinuit. Sunt ideò Rami hispidi, sicut rami Taxi, quibus pavimentum mundatur, quod nos debeamus vitiis mundari. Eadem tradit Durandus loco citato.*

Exod. 12.

Psal. 50.

lib. 20. cap. 4.

III. In quibusdam Ecclesiis aspergilli vices gerit hyssopus, quæ effusi super Altare Vini, & Aquæ liquores, vel super Mensæ planitiem dilatantur, vel deterguntur. Nec ullus est ambigendi locus, quin mysterium Dominicæ Passionis referat. Quemadmodum enim in lege veteri, quoties sanguis victimæ legalis, Passionis Christi figura, fundendus erat, hyssopi fasciculo fiebat sanguinis aspersio, ut apparet in sanguine Agni Paschalis, in ritu foederis initi inter Deum, & populum, & in omnibus ferè purificationibus Legalibus, ex *Levitici*, *Exodi*, & *Numerorum libris*; ita in Lege Evangelica, quoties mystica ablutio facienda est in symbolum Sanguinis Christi effusi ad emundandas Animas, Ecclesia utitur hyssopo, velut in Dedicatione Ecclesiæ, in consecratione Altarium; & quod herba hæc tamquam instrumentum à Deo instituta sit figuras explendi causa eorum, quæ adveniente veritate implenda essent. Sic *S. Ambrosius lib. 2. de initiandis cap. 1.*, *Auctor questionum utriusque Testamenti quest. 112.*, & *Isidorus de Passione Domini cap. 40.* meminerunt fasciculi hyssopi, quo in Sanguine Agni intincto aspergebatur superliminare, ac uterque postis, ne percussor læderet filios Israel; eoque significabatur, Fideles Christi Agni immaculati sanguine tinctos eripi Dæmonum potestate. Eam ob causam David suorum criminum remissionem petens, virtute Sanguinis Christi in Cruce fundendi aiebat: *Asperges me Domine, hyssopo, & mundabor.*

IV. Insunt præterea hyssopo dotes quædam Passioni Christi apprimè congruentes; est enim naturà sua calida, teste *Cyrillo*, & eximium Servatoris nostri amorem designat, qui propter nimiam Charitatem, quæ dilexit nos, tradidit semetipsum pro nobis. Sed & castitati fovendæ hyssopum multum conferre docet *Plinius*, cum eam propter antipathiam dari affirmat, ubi acrior raphani, qui venerem stimulat, medicina admota sit; eademque de causa Ægyptiorum Sacerdotes, ut scilicet, continentiores essent, intritam panem, quem rarò sumebant, hyssopum admiscuisse, ut escam graviolem illius calore decoquerent,

Ca-

Calius Rodiginus refert ex Cheremone Stoico. Hanc verò Dominicæ Passioni inesse virtutem, ut sui contemplatione libidinis frenet stimulos, castitatemque custodiat, *Augustinus, Bernardus*, aliique Patres passim docent. Quare & *Augustino* visum est, hyssopo significari *Fidem corda purificantem*. Præcipua tamen, eaque eximia hyssopidos illa est, quod sit typus humilitatis Christi, qui cum se ipsum in Cruce exinanisset nostram superbiam sanavit. Est enim hyssopus herba humilis, ut docet *Dioscorides*, medetur pulmonis tumori, superbiam symbolo, ut advertit *Rupertus Abbas Commentariis in cap. 24. Exodi*. Præstat audire *Augustinum* de hac re differentem: *Hyssopum*, inquit, *herbam novimus humilem, sed medicinalem; saxo habere radicibus dicitur; inde in mysterio mundandi cordis similitudo assumpta est. Apprehende & tu radicem dilectionis; petram tuam; esto humilis in humili Deo tuo, ut sis excelsus in glorificato Domino Deo tuo. Aspergeris hyssopo; humilitas Christi te mundabit*. Consentit etiam *Author Commentariorum sub nomine S. Ambrosii in epistolam ad Hebreos cap. 9*. His sanè, quæ erga Christum è Cruce pendentem gesta sunt, congruit significatio. Obtulerunt liquidem Judæi Christo Cruci affixo spongiam aceto plenam, hyssopo eam circumponentes; quoniam, ut ait *D. Augustinus*, *se Christi humilitatem, quam innuit hyssopus herba humilis, ac pectus purgans, circumdederunt, & se circumvenisse putaverunt, cujus nos humilitate mundamur, qua humiliatus sanguinem nos mundantem fudit*. Eadem ex *Augustino* mutuatus est *Isidorus de Passione Domini cap. 40*. Quod collineare videtur *Isaiæ* vaticinium: *Iste asperget gentes multas*.

V. Ablutis Aqua, Vinoque Altaribus, & eorum liquore circumundique ramusculis sparso, statim admoventur mappulæ, seu lintea, quibus illa detergantur. Horum usus in utraque Ecclesia Latina, & Græca receptus mysterio minimè vacat. Quod in hunc modum explicat *Honorius Augustodunensis*; *Post hæc Altare cum linteis extergitur, per quod Dominica Passio intelligitur. Linum quippe de terra oritur, & cum labore ad candorem convertitur; & Christus de Virgine nascitur, & cum magno labore Passionis ad candorem Resurrectionis redit. Hoc linteum Altare extergitur, dum tribulatio Ecclesiæ exemplo Passionis Christi delinitur*. Aliter *S. Germano* visum est in *Mystagogia*. Arbitratur liquidem mappulas istas alioquin tergendis manibus aptas, Pilatum representare, dum traditurus Christum Judæis, accepta Aquâ, lavit, extersitque manus coram populo dicens: *Innocens ego sum à Sanguine Justorum*.

VI. Sed mihi ea magis probatur mysterii significatio, quæ lineis map-

lect. antiq. lib.
13. cap. 25.

quæst. 33. in
Numer.

lib. 3. cap. 28

Enarr. in Ps.
50.

Joan. 19.
tract. 119. in
Joann.

cap. 51.

in Gemma A-
nimæ lib. 1.
cap. 161.

tom. 13. Eibl
PP.

Natur. hist. lib.
19. cap. 1.

mappulis notari putat Christi patientiam tormenta, mortemque pro salute totius humani generis subeuntis. Linum enim, ut illud describit *Plinius*, terra evellitur, siccatur, maceratur fluvio, iterumque siccatur, tunditur malleo stupario, decorticatur, scinditur spatha lignea, pectitur ferreis hamis, neritur, in filo politur; illisum crebro in filice ex aqua, textumque rursus tunditur clavis, *semper injuriâ melius*. Haud aliter Dei Filius, Carne assumpta, diversa passionum genera sustinuit, flagris cæsus, vinculis obstrictus, sputis oblitus, spinis coronatus, flagellis, ac verberibus contusus, clavis affixus Cruci, lanceâ confossus, *semper tamen injuriâ melior*, superatâ Judæorum perfidia, morte devictâ, pulsus Inferni doloribus, ad vitam immortalem resurgens, Coelo tandem gloriosus adscisci voluit. Eximiam igitur hanc in subeundis tormentis Christi tolerantiam, vitæque, post necem, obtentam immortalitatem, quam lini candor exprimit, lintamina, quibus lota exterguntur Altaria, præclare designant.

in Comment.
super ps. 21.
& 31.

cap. 10.

VII. Quas tandem Ecclesia in hoc Ritu peragendo fundit preces, eas omnes ad Dominicam Passionem pertinere exploratum est. Id personant Orationes, quæ à Græcis in lotione Altarium recitantur. Id Responsoria in plerisque Latinorum Ecclesiis, ex Historia ejusdem Passionis excerpta; præsertim verò ea, quæ à Fratribus Predicatoribus, aliisque cantari solent; sicuti etiam vetus Responsorium; *Dum Fabricator Mundi*, desumptum ex *Antiphonario S. Gregorii*, & *Ordine Romano*, cujus extrema verba sunt: *Aperto ergo lancea Militis latere Crucifixi Domini, exivit Sanguis, & Aqua in redemptionem salutis nostræ*. Id demùm declarat *Psal. 21.*, quem Basilica S. Petri, & quædam aliæ Ecclesiæ concinunt. Nullus etenim absque temeritatis nota inficiari poterit, hujus psalmi argumentum præcipuum esse Christum patientem; cum ipse prima ejus verba jam jam moriturus in Cruce recitaverit; *Matth. 26.* & vetustissima Hebræorum *Glossa* ante duo annorum millia id ipsum affirmer. Sed & *Rabbi Salomon* dicit, Messiam in flagellis constitutum, alta voce cantaturum hunc psalmum. *Eusebius*, & *Augustinus*, ad nullum alium referri posse psalmum dicunt, quam ad Christum. *Cassiodorus* quoque monet, in nullo alio veteris Testamenti Codice ita perspicuè, proprièque descriptam Domini Passionem, ut non tam Prophetia, quam historia esse videatur. Eo pariter *Tertullianus* usus est contra Judæos: *Si ad hæc quæres, inquit, Dominicæ Crucis predicationem, satis jam poterit tibi facere vigesimus primus Psalmus totam Christi continens passionem, canentis jam tunc gloriam suam.*

Qua-

Quare dùm Ecclesia in expiandis Sacris Altaribus has preces recitat, innuere satagit, totam hanc cæremoniam ad Dominicam Passionem referri, & Altare, quod Aqua, Vinoque mundatur, symbolum esse Christi patientis, qui in ara Crucis Sanguinem fundens, Mundum universum à peccatorum sordibus purgavit. Unde Magnus Leo præclare dixit, *Crux ergo Christi, Sacramentum veri, & præ-nunciati habet Altaris, ubi per hostiam salutarem, natura humana celebraretur oblatio. Ibi Sanguis immaculati Agni antiquæ prævaricationis pacta delebat, ibi tota Diabolica dominationis conterebatur adversitas, & de elatione superbia victrix humilitas triumphabat.*

Serm. 4. de
Pass. Dom;

C A P U T XIV.

Ritus annuæ Ablutionis Aqua, Vinoq; faciendæ in Cœna Domini maximè congruit Basilicæ S. Petri, & Ecclesiis Fratrum Prædicatorum.

I.

Ibi tandem cogitanti, animoque volventi, cur præ cæteris Ecclesiis, Romana S. Petri Basilica, & Fratrum Prædicatorum Tempia laudabilem hunc Ritus semper custodiverint, in mentem venit peculiaris quædam Mysterii causa, quæ & omnium Ecclesiarum caput, & Prædicatorum Ordinem, singulari quadam ratione hujus Sacri Ritus custodes esse oportere declarat. Latet siquidem in eo mysterium quoddam, quod utrisque apprimè congruat; nempe *Vini* nomine *Dei verbum*; *Aquarum* autem vocabulo *Populos* indicari, ex D. Augustino didicimus. Juxtà quod dicitur Apocalypsis cap. 17. *Aquæ multæ, Populi multi*. Hinc in Missæ Sacrificio, idcirco Aquam Vino misceri, quod in Aqua Gentes significantur, in Vino Sanguis Dominicæ Passionis, cum qua per Fidem annectuntur, & veluti miscentur, aliqui veterum Patrum existimarunt, præcipuè S. Augustinus Serm. 78. de temp. jux. edit. Lovan. & cont. Epist. Parmen. lib. 2. cap. 10. epist. 57. ad Dardan., & de Doct. Christ. lib. 3. cap. 25., & S. Cæsarius Arelatenfis homil. 7., vel potius Eusebius Emisenus non ille, cujus meminit D. Hieronymus in Cathalogo, sed alius quidam, ut ex homiliis apparet, Gallicanus Episcopus; sicuti post Andream Scottum S. I. putant Collectores Bibliothæcæ maximè veterum

tom. 6. hom; 5. Patrum. Nam inter utriusque Homilias eadem reponitur, hæc verba continens:

II. „ Hoc itaque Domini Sanguine, Vinum Aqua esse miscendum non solum traditione Dominus, sed etiam ipso genere Passionis ostendit, ex cujus sacro Latere Sanguis, & Aqua Lancee illusione profluxit, sicut & Propheta multo ante præcinit dicens: *Percussit petram, & fluxerunt aquæ.* Et Apostolus: *Bibebant de consequente eos petra; Petra autem erat Christus.* Vides quod qui de Christi biberit Gratia, sequitur eum Christi misericordia. Sed & in Salomone de ipso Domino prædictum legimus: *Sapientia edificavit sibi domum*, idest, corpus hominis assumpsit, in quo habitavit plenitudo Divinitatis; & subdidit: *Excidit columnas septem*, quia illum benedictio Spiritus S., gratia septiformi implevit; *et ædificavit hostias suas, miscuit in cratera vinum suum, & paravit mensam suam.* Et in sequenti: *Venite, & edite de meis panibus, & bibite vinum, quod miscui vobis.* Admixtum ergo Aqua Vinum legimus; nunc causam, quare utrumque Dominus misceri voluit, inquiremus. Quando in Judæorum convivio Nuptiale Vinum, idest, Fides in eis deficiebat; Vinum, inquam, deficiebat; quia Vineae fructum negabat, de qua dicitur: *Expectavi ut faceret uvæ, fecit autem spinas*; unde & sertum spineum capiti Redemptoris imposuit. Quando Dominus nuptiali tempore, idest, quando Sponsus Ecclesie sue Paschali exultatione jungendus Aquas in Vina convertit; manifestè præfigurabat multitudines Gentium, de Sanguinis sui gratia esse venturas. Per Aquas enim populos significari, sacris aperitur eloquiis; sicut legimus: *Aquæ istæ, quas vidisti, populi sunt, & gentes, & linguæ.* Advertimus in *Aquis* figuram Gentium demonstrari; in *Vino autem*, Sanguinem Dominicæ Passionis ostendi, ac sic dum in Sacramentis Vini Aqua miscetur, Christo fidelis populus incorporatur, & jungitur. Ab his minime dissident, quæ docet S. Thomas lib. 4. Sent. dist. 8. q. 1. art. 2. quæstiunc. 2. ad 3. dum ait: *Aqua fluens de latere Christi figurabat populum, qui ejus Sanguine redimendus, & reficiendus erat.* Similiter ad 6. *Aqua*, inquit, *Sanguini admixta in passione Christi populum significat Christi Sanguinem communicantem.*

III. Quamobrem cum Apostolorum Princeps Evangelii promulgatione Judæos, & Gentiles, maximè Romanos, Christi Fide imbuisset, ac uno Religionis nexu agglutinasset; valdè consentaneum est Basilicam omnium Ecclesiarum Matrem, illius nomini dicatam, eum peren-

Ps. 77.

p. Corinth. 10.

Prov. 9.

Joan. 2.

Isaia 5.

Apoc. 17.

perenni observantia Ritus exequi, quo susceptorum Sacramentorum Fidei mysteria recoluntur. Inest quoque Prædicatorum Ordini quidpiam singulare, quo in ejusdem Ritus custodiam ille asciscatur, quod nimirum S. Petrus B. Dominico Prædicatorum Parenti enunciandi Divini Verbi suas vices demandaverit, tradita ei virga, & à consorte Apostolatus Paulo, Codice oblato, in adeptę potestatis argumentum. Rem ex Theodorico de Apoldia ita narrat Laurentius Surius: *Cum in Basilica S. Petri B. Dominicus coram Deo preces funderet pro conservatione, & propagatione Ordinis, quem per ipsum, dextera ejus plantaverat, confestim, facta super ipsum manu Domini, vidit Beatissimos Apostolos Petrum, & Paulum ad se venientes, è quibus Petrus scipionem, Paulus librum ei tradere videbatur, simulque dicere ad eum: Vade, concionare, divinitus ad id ministerium electus. Mox temporis momento vidit Filios suos toto Orbe dispersos, binosque, & binos verbum Dei populis enunciantes.* Itaque plurimum congruit, recurrente quotannis Coenæ Domini solemnitate, in Prædicatorum Templis servari hunc Ritus, qui aggregatos Evangelicæ Prædicationis opera Catholicæ Fidei Populos demonstrat.

tom. 4. lib. 2.
Vitæ S. Dom.
cap. 1.

IV. Hæc sunt, quæ de celebri hoc Ritu ex veterum documentis colligere potuimus; & licet modò multis in locis antiquatus sit; non idè tamen hæc defuetudo criticorum animos vellicare debet. Plura etenim exteriorum Disciplinam, & Cæremonias spectantia, in diversis Ecclesiis diversa, & peculiaria sunt; nec ita ab Apostolis, aut Apostolicis Viris instituta fuerunt, ut ubique Gentium perpetua essent, ac nulli mutationi obnoxia. Quod igitur apud alios interciderint nonnulla, quorum alii tenacissimi cultores existunt; non propterea aut eorum omissio culpanda est, aut istorum observantia contemnenda; quoniam solius Fidei Catholicæ istud semper privilegium fuit, ut omnis esset mutationis expers, atque, ut Tertullianus agebat: *Regula Fidei una omninò est, sola immobilis, & irreformabilis. Cætera jam Disciplina, & Conversationis admittunt novitatem.* Quare unaquæque Ecclesia, & quivis Religiosorum Ordo suos custodiat Ritus necesse est, sed quos à Majoribus accepit, quos diuturnus usus præscripsit, quos legitima auctoritas, præsertim Apostolicæ Sedis, approbavit. Hinc optimè Lucinium suadebat S. Hieronymus: *Illud te breviter admonendum puto, traditiones Ecclesiasticas, præsertim quæ Fidei non officiunt, ita observandas, ut à Majoribus traditæ sunt, nec aliorum consuetudinem, aliorum contrario more subverti.*

de veland.
Virg.

Epist. 28.

L A U S D E O.

[illegible][illegible]

1845

73

I N D E X

CAPITUM HUIUS OPERIS.

P R I O R P A R S

DE SACRA PEDUM LOTIONE.

Ratio Operis, scopus, & partitio. pag. 17

C A P U T I.

Sacra Pedum Ablutio originem à Christo trahit; unde, & Mandati nomen obtinuit. Aliquando à Fidelibus neglectam Ecclesia semper sollicita fuit eam restituere. pag. 19

C A P U T II.

Ante Sacram Synaxim olim abluebantur Fidelium pedes. Idipsum erga Baptizandos præstitit Mediolanensis Ecclesia. 23

C A P U T III.

Causæ cur abluerentur cum Baptizandorum, tum Fidelium pedes. 27

C A P U T IV.

Abluendorum numerus in Cæna Domini, non ubique definitus erat. Quibusdam in locis Duodenarius præscriptus, maxime apud Græcos, quorum Ritus exponuntur. 31

C A P U T V.

Romana Ecclesia ab elapsis etiam temporibus Tredecim Pauperum pedes lavat. Ante sæculum duodecimum nulla extant apud Scriptores huius numeri Exempla. 45

C A P U T VI.

Quos representet numerus Tertiusdecimus abluendorum non ita est facile explicatu. Refertur prima opinio, quæ Patremfamilias Domus numero tertiodecimo collocat, eaque refellitur. 50

C A P U T VII.

Eorum sententia ad examen revocatur, qui Matthiæ Tertiumdecimum locum

locum dant. Hanc minimè improbabilem censemus, dummodo Iudà expulso Matthia etiam Paulus adiiciatur.

62

CAPUT VIII.

Altera sententia recensetur, quæ in Tertiodecimo Paupere Christum representari affirmat. Aresii, Sarnellii, & Bonanni testimonijs hac sententia munitur.

65

CAPUT IX.

Doctrina Pompeij Sarnellii Romanæ Ecclesiæ Ritui minimè congruit Quæ ex antiquo Ordine Romano profert, ei non suffragantur.

70

CAPUT X.

Ruperti Abbatis verba à Pompeio Sarnellio allegata Romanum Ritum non respiciunt, sed Monachorum consuetudines. Huius rei explicandæ gratia varia Lotionum genera in Cenà Domini à Monachis exhibita recensentur.

74

CAPUT XI.

Quædam observata digna afferuntur, quibus præcedens doctrina magis illustratur.

80

CAPUT XII.

Utrum Lotioni Tredecim Pauperum suffragari possit apparitio facta Gregorio Magno. Nihil certi ex eâ inferri potest: quamquam non desit aliquis coniecturæ locus.

85

CAPUT XIII.

Ex omnibus sententijs duæ præsertim seliguntur: Prima quæ tertiumdecimum locum Divo Paulo defert, eaque ab Anonymi Argumentis vindicatur.

89

CAPUT XIV.

A vero non aberrat altera sententia, quæ Christum in Tertiodecimo Paupere agnoscit; imò multàm probabilis, & ipsa viderur. Explosis, quæ contra illam pugnare possunt, Argumentis, huic priori Parti finis imponitur.

105

POSTE-

POSTERIOR PARTS

DE SACRA ALTARIUM LOTIONE.

Scribendi occasio, scopus, & Operis partitio.

pag. 1

CAPUT I.

T Emplorum pavimenta in Cena Domini olim abluebantur. Huius Ritus Mystera declarantur.

3

CAPUT II.

In nudandis Sacris Altaribus Ritus expensus. Mystica illius causa aperiuntur.

6

CAPUT III.

Ritus Ablutionis Altarium Feria V. in Cena Domini iuxta Ecclesiam Græcæ consuetudinem ex Typico Sancti Sabæ describitur. Huius Typici antiquitas Ritus antiquitatem demonstrat. Euchologii amplior istius lotionis forma proponitur.

11

CAPUT IV.

Mystica significationes Græci Ritus exponuntur. In honorem Sepulchri Salvatoris mensam aspergunt. Cur aqua fervida, & rosacea utantur. Spongiarum usus in lavandis Altaribus Mysteriorum non vacat. Quid Cerei Pinnati significant.

16

CAPUT V.

Oenanthe vocis è Græco derivata, cuius meminit Typicum Sancti Sabæ, varia apud Interpretes explicatio. Ceteris præferenda videtur Symeonis Thessalonicensis sententia de vino odorato vocem illam exponentis.

26

CAPUT VI.

Idem mos lavandi Altaria Feria V. in Cena Domini apud Latinam Ecclesiam viguit ante seculum septimum. Quo lotionis genere illa mundarentur, nullus veterum ante Rupertum exprimit. Aqua tamen, & vino perficiebatur in Ecclesia Romanâ ex veteri consuetudine, quam etiam nunc retinet Basilica Sancti Petri, cuius Ritus describitur ex Battello.

33

CAPUT VII.

Galliarum vetera, & Recentia de Ablutione Altarium monumenta, sigillatim recensentur.

39

CAPUT VIII.

In Hispaniis olim invaluit eadem consuetudo lavandi Altaria Feria V. in Cena Domini. Belgii, Germanique nobilioribus Ecclesiis communis est, etiam hisce temporibus.

CA- 43

CAPUT IX.

Sacri Ordinis Prædicatorum Ritus ablundi Altaria Aquâ, & Vino in Cænâ Domini descriptus. Moribus veterum Monachorum, & Canonico- rum Regularium omninò conformis est. Videtur ille à Præmonstratensi- bus acceptus.

47

CAPUT X.

Quo tempore hac ablutio fieret. Non ubiquè locorum eadem dies huic Cæremonia decreta. Quibusdam in locis ipsâ Parasceves die; in plerisque verò Feria V. Maioris Hebdomadæ lavabantur Altaria.

51

CAPUT XI.

Origo ablutionis Altarium investigatur. Ad munditiem corporalem aliqui eam revocant. Sacra Mosaica Legis purificationes ei præluserunt. Latio pedum à Christo instituta exemplar illius extitit.

54

CAPUT XII.

Mysteria exponuntur ablutionis Altarium. Aquâ, & Vino lavantur, quoniam ex latere Christi Sanguis, & Aquâ fluxerunt. Non est contem- nenda quorundam opinio existimantium, hac lotionem designari eam, quâ Christi Corpus è Cruce depositum ablutum creditur.

60

CAPUT XIII.

Ramusculis quibus lota detergantur Altaria non desunt Mysteria. Omnia hæc in memoriam Dominica Passionis sunt, quam etiam referunt preces, quibus Ritus iste peragitur.

65

CAPUT XIV.

Ritus annuæ ablutionis Altarium aquâ vinoquè faciendâ in Cænâ Do- mini maximè congruit Basilica S. Petri, & Ecclesijs FF. Prædicatorum.

69

ERRATA

CORRIGE

Pag. 17. lin. 18. reperim

PRIM. PAR.

repererim

Pag. 17. lin. 24. fassunt

fassi sunt

pag. 21. lin. 24. mortem

morem

pag. 39. lin. 36. relinquit

relinquitur

pag. 47. lin. 14. apponent

apponens

pag. 36. lin. 28. tunc

tunc

pag. 65. lin. 12. namque

namquè

pag. 69. lin. 36. obliivisse

obliivisse

pag. 74. lin. 5. explicandi

explicandæ

pag. 88. lin. 20. Antiphonorio

Antiphonario

SEC. PAR.

Pag. 18. lin. 20. purpureis

purpureis

lin. 24. Nicodemis

Nicodemi

pag. 19. lin. 12. sequantur

sequantur

pag. 27. lin. 19. viti floram

vitifloram

pag. 41. lin. 32. tansfere

transferre

pag. 48. lin. 31. Relevabunt

Revelabunt

Sunt alia leviora, quæ condonabit Lector, & emendabit.

Orlandi, Francesco

Duplex Lavacrum in Coena Domini Fidelibus exhibitum

Florentia 1710

4 Liturg. 493 m

urn:nbn:de:bvb:12-bsb10524817-7